

EGZAMIN MATURALNY

JĘZYK POLSKI

ZBIÓR ZADAŃ

Materiały pomocnicze dla uczniów i nauczycieli

Centralna Komisja Egzaminacyjna

2015

EGZAMIN MATURALNY

JĘZYK POLSKI

Poziom podstawowy

ZBIÓR ZADAŃ

Materiały pomocnicze dla uczniów i nauczycieli

Centralna Komisja Egzaminacyjna

2015

Publikacja opracowana przez zespół koordynowany przez **Małgorzatę Kosińską-Pulkę** działający w ramach projektu *Budowa banków zadań* realizowanego przez Centralną Komisję Egzaminacyjną pod kierunkiem Janiny Grzegorek:

Autorzy zadań, przykładowych realizacji i wskazówek

Teresa Bulska-Leśniak (kierownik zespołu przedmiotowego)

Dorota Czaja

Dominika Duda

Anna Finkstein

Bogumiła Frąszczak

Edyta Jantos (kierownik zespołu przedmiotowego)

Zbigniew Kosiński

Joanna Kościerzyńska

Bogdan Kozak

Jolanta Malczewska

dr Maria Romanowska

Andrzej Spilkowski

Magdalena Steblecka-Jankowska

Sławomira Wójcik

Komentatorzy

dr hab. prof. UW r Jerzy Biniewicz

dr hab. prof. UW r Małgorzata Łoboz

dr hab. prof. UW r Leszek Pułka

dr hab. Wojciech Browarny

dr Diana Gawinecka

dr Dorota Żytkiewicz

Beata Kwapińska

Ewa Obara-Grączewska

Opracowanie redakcyjne

Izabella Lutze

Redaktor naczelny

Julia Konkołowicz-Pniewska

Zbiory zadań opracowano w ramach projektu *Budowa banków zadań*,
Działanie 3.2 Rozwój systemu egzaminów zewnętrznych,
Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty,
Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Zadania sprawdzające odbiór tekstów nieliterackich i operacje na tekstach	7
2. Komentarze i przykłady realizacji odpowiedzi	65
3. Zadania rozszerzonej odpowiedzi z przykładami realizacji	87
3.1 Rozprawka problemowa	87
3.2 Rozprawka interpretacyjna	127
4. Zadania do egzaminu ustnego	147
5. Wykaz umiejętności ogólnych i szczegółowych sprawdzanych zadaniami	180

Wprowadzenie

Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych obowiązkowo zdają egzamin maturalny z języka polskiego. Niektórzy spośród maturzystów wybierają ten przedmiot dodatkowo w formule rozszerzonej. Zatem *Zbiór zadań z języka polskiego* został przygotowany dla wszystkich uczniów szkół ponadgimnazjalnych, którzy będą zdawać maturę oraz dla ich nauczycieli. Celem opracowania jest zaprezentowanie materiału ćwiczeniowego, który uczniom ułatwi ćwiczenie umiejętności sprawdzanych na maturze, a nauczycielom pomoże w procesie przygotowywania swoich wychowanków do egzaminu.

Opracowanie składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy egzaminu na poziomie podstawowym, druga na rozszerzonym. Część poświęcona egzaminowi na poziomie podstawowym składa się z pięciu części. Trzy z nich dotyczą pisemnego egzaminu maturalnego z języka polskiego, jeden rozdział zawiera przykłady zadań do części ustnej egzaminu. Ostatni rozdział to wykaz umiejętności ogólnych i szczegółowych sprawdzanych poszczególnymi zadaniami w obu częściach egzaminu.

Zbiór zawiera 167 zadań związanych z tekstami: literackimi, nieliterackimi, ikoniecznymi oraz o charakterze językowym. Zakres treści i umiejętności sprawdzany zadaniami jest zgodny z zapisami w podstawie programowej języka polskiego dla II etapu edukacyjnego (szkoła podstawowa), III etapu edukacyjnego (gimnazjum) i IV (szkoła ponadgimnazjalna).

Zadania sprawdzające odbiór tekstów nieliterackich i operacje na tekstach stanowią wiązki poleceń odnoszących się do załączonych tekstów nieliterackich. Są to teksty publicystyczne, popularnonaukowe, polityczne – laudacja i przemówienie oraz recenzje. Do zadań 1–58 dołączone zostały przykłady poprawnych odpowiedzi oraz komentarze, ułatwiające rozwiązanie zadania. Komentarze i przykłady realizacji odpowiedzi do kolejnych zadań (59–125) znajdują się w osobnym rozdziale. Taki układ pozwoli na wykorzystanie wiązek zadań zarówno jako ćwiczeń uczących i utrwalających kompetencje ucznia, jak i sprawdzających poziom opanowania umiejętności potrzebnych do rozwiązania części pierwszej arkusza na poziomie podstawowym.

Przykłady zadań rozszerzonej odpowiedzi – rozprawki problemowe związane z załączonymi tekstami epickimi lub fragmentami dramatu i rozprawki interpretacyjne dotyczące wiersza – zostały poprzedzone wskazówkami niezbędnymi do pracy z tekstem literackim. Do każdego zadania dołączono przykładowy konspekt wypracowania oraz wskazówki do rozwiązania zadania.

Zbiór przykładowych zadań sprawdzających umiejętność tworzenia wypowiedzi ustnej zawiera cztery polecenia związane z tekstami ikoniecznymi oraz po pięć poleceń związanych z tekstami literackimi i z tekstami o języku.

Wyodrębniony w oddzielnym rozdziale wykaz wymagań egzaminacyjnych ma na celu zilustrowanie zakresu umiejętności i wiadomości sprawdzanych na egzaminie maturalnym z języka polskiego zgodnie z obowiązującą *Podstawą programową*.

W części poświęconej maturze z języka polskiego na poziomie rozszerzonym znajdują się dwa rozdziały. Pierwszy zawiera sześć przykładów wypowiedzi argumentacyjnych dotyczących tekstów teoretycznych. Prezentację przykładów poprzedza wprowadzenie, wyjaśniające, na czym polega realizacja wypowiedzi argumentacyjnej związanej z tekstem teoretycznym. Kolejne przykłady zadań na poziomie rozszerzonym to interpretacje porównawcze tekstów epickich, dramatycznych oraz lirycznych, poprzedzone wprowadzeniem charakteryzującym czynności interpretacyjne. W rozdziale drugim znajduje

się wykaz wymagań egzaminacyjnych, który ma na celu zilustrowanie zakresu umiejętności i wiadomości sprawdzanych na egzaminie maturalnym z języka polskiego na poziomie rozszerzonym zgodnie z obowiązującą *Podstawą programową*.

Wierzimy, że proponowany zbiór zadań będzie pomocny uczniom w przygotowaniu się do egzaminu maturalnego z języka polskiego, a nauczycielom w monitorowaniu zgodności przebiegu procesu nauczania z obowiązującą podstawą programową.

1. Zadania sprawdzające odbiór tekstów nieliterackich i operacje na tekstach

Niezbędnik zdającego – operacje tekstotwórcze

Przekształcanie tekstu i działania na tekście dotyczą różnych typów tych operacji.

1. Typy działań na tekście:

- wyciąg,
- wybór słów kluczowych i indeksowanie,
- plan tekstu (twórczy i odtwórczy),
- nicowanie tekstu,
- streszczanie,
- dekompozycja i gniazdowanie,
- transformacje,
- parafraza i trawestacja,
- adiustacja i korekta.

2. Charakterystyka wybranych działań na tekście i ocena ich przydatności w przygotowaniach do egzaminu

2.1. Wyciąg (ekscerpt) – to wybrany ze względu na szczególną wartość fragment obszerniejszego tekstu; może on stanowić tzw. złotą myśl lub być częścią zbioru cytatów (np. „Słowa skrzydlate” Henryka Markiewicza i Andrzeja Romanowskiego).

Polecenie testowe związane z tworzeniem wyciągów może wymagać od ucznia np. wyszukania w tekście nieliterackim cytatu, który ma walory literackie lub poetyckie i ma charakter sentencji.

2.2. Wybór słów kluczowych i indeksowanie – słowa kluczowe to słowa charakterystyczne dla danego autora lub wybranego tekstu (charakteryzują treść lub styl danego tekstu).

W zadaniach egzaminacyjnych konieczność wyszukania słów kluczowych może być związana z umiejętnością określenia tematu (problematyki) tekstu, określenia właściwości kompozycyjnych (np. miejsc strategicznych w tekście) lub stylistycznych tekstu (np. dostrzeżenia kolokwializmów).

2.3. Plan tekstu – inaczej: szkic, zarys, układ.

Plan może mieć charakter:

- **twórczy**: poprzedza powstanie tekstu (zwykle ma charakter roboczy, jest modyfikowany w czasie tworzenia tekstu),
- **odtwórczy**: przedstawienie istniejącego tekstu w sposób zwięzły (jest efektem analizy tekstu, jego przykładem może być spis treści).

Plany tekstu mogą mieć charakter **werbalny** (są zbudowane ze zdań, „pełniejsze”) lub **nominalny** (stworzone z równoważników zdań, są „uboższe”, bardziej skondensowane).

W praktyce egzaminacyjnej polecenie skonstruowania planu może badać umiejętności kompozycyjne (logiczne, twórcze) i analityczne (dekompozycyjne, interpretacyjne, np. odróżnianie informacji ogólnych od szczegółowych, istotnych od nieistotnych) uczniów. Konieczność konstruowania planu może sprawdzać także umiejętności językowe i stylistyczne ucznia (np. umiejętność dobierania właściwych pod względem gramatycznym i stylistycznym konstrukcji składniowych).

2.4. Nicowanie – tworzenie pytań, na które odpowiedzią są kolejne zdania tekstu; przenicowany tekst jest sekwencją pytań; może stanowić „plan w formie pytań”; pytania mogą mieć różny poziom szczegółowości (m.in. w zależności od objętości i charakteru tekstu).

W praktyce egzaminacyjnej zadania związane z koniecznością nicowania tekstu są rzadko spotykane ze względu na potencjalne trudności w ocenie rozwiązań. Nicowanie tekstu w wiązках zadań mogłoby być stosowane w odniesieniu do krótkich tekstów o charakterze informacyjnym.

2.5. Streszczanie – przekształcenie tekstu, które polega na znaczącym zmniejszeniu objętości tekstu przy równoczesnym zachowaniu jego sensu (głównej myśli). Streszczenie może dotyczyć różnych form wypowiedzi. Wykorzystywane jest w codziennej praktyce komunikacyjnej: streszcza się rozmowy, przeczytane artykuły, opowiadania o zdarzeniach, powieści, filmy itd.

Streszczenie tekstu powinno charakteryzować się m.in.:

- informacyjnym charakterem,
- małym rozczłonkowaniem poziomym,
- brakiem rozczłonkowania pionowego,
- formą podawczą,
- funkcją praktyczną,
- określonym poziomem uogólnienia (głębokości),
- średnim poziomem konwencjonalizacji.

Streszczenie może być tworzone metodą:

- skrótu,
- uogólniania,
- przekładu systemowego,
- opisu metatekstowego.

Streszczenie powinno odpowiadać na następujące pytania, np.:

- o czym mowa w tekście,
- co mówi się w tekście na dany temat,
- jaka jest myśl przewodnia tekstu (lub jaka jest intencja tekstu).

W zadaniach egzaminacyjnych streszczenie może być stosowane w odniesieniu do tekstów literackich lub nieliterackich. Polecenie do streszczenia musi jasno określać kryterium, które tworzone przez ucznia streszczenie musi spełniać (np. poziom ogólności, forma). Teksty nieliterackie przeznaczone do streszczenia muszą mieć wyraźnie określony problem, przejrzystą argumentację i być uporządkowane.

2.6. Dekompozycja – wydzielenie zdań elementarnych z obszerniejszego tekstu. Wydzielone zdania elementarne to zdania proste, które zawierają wyłącznie niezbędne informacje (elementarne sądy o czymś).

Zadania egzaminacyjne wymagające dekompozycji mogą pojawić się w odniesieniu do krótkich fragmentów tekstu, które charakteryzują się dużą „gęstością” i wysokim stopniem skomplikowania.

Odwrotnością dekompozycji jest **kondensowanie** tekstu. Polega ono na „operowaniu rozwiniętymi zdaniami, zawierającymi wiele składników skupionych przy jednym orzeczeniu czasownikowym”.

2.7. Transformacje – w znaczeniu ogólnym: zmiana charakteru (postaci, kształtu) czegoś; w znaczeniu językowym: przekształcenie jednej konstrukcji składniowej w inną z zachowaniem, w możliwie największym stopniu, sensu tekstu oryginalnego (równoważności komunikatów).

2.8. Parafraza – przetworzenie tekstu, które polega na zmianie formy lub treści tekstu w sposób umożliwiający dostrzeżenie związku tego tekstu z oryginałem.

Parafraza zazwyczaj dokonuje się przez uproszczenia i modyfikacje treści oraz zmiany stylistyczno-językowe:

- **parafraza płytka** (dotyczy wyłącznie formy przekazu),
- **parafraza głęboka** (zmienia treść przekazu).

W zadaniach egzaminacyjnych mogą się pojawić polecenia związane z działaniami na tekście polegającymi, np. na konieczności zmiany formy językowej tekstu środowiskowego na polszczyznę ogólną; na zmianie nastroju tekstu; na nadaniu tekstowi charakteru dynamicznego.

Materiał opracowano na podstawie:

Jerzy Bartmiński, Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, *Tekstologia*, Warszawa 2009, s. 293–329.

Tekst do zadań 1.-9.

Grzegorz Jankowicz

Laudacja¹ dla Agnieszki Holland w czasie Gali Medalu Świętego Jerzego²

Czcigodna Laureatko,

Szanowna Kapituło,

Droży Państwo,

w jednym z wywiadów Agnieszka Holland opowiada o problemach, które towarzyszyły jej na początku pracy przy filmie *Gorączka*. [...] Zdjęta niepokojem, pojechała na weekend do Andrzeja Wajdy, któremu zwierzyła się ze swych kłopotów: doszła do wniosku, że powinna zrezygnować z reżyserii i oddać mu film. W domu Wajdy – nad schodami prowadzącymi na górę – znajdował się ogromny żyrandol przyśrubowany do sufitu. W pewnej chwili rozległ się potworny huk. Reżyserka była przekonana, że jej córka – która bawiła się na górze – spadła ze schodów. Okazało się jednak, że na podłogę runął żyrandol. „Moim zdaniem – mówi Pani Agnieszka – nie miał prawa spaść [...]. Jestem pewna, że to siła mojej negatywnej energii go zrzuciła. I ten żyrandol mnie odblokował. Następnego dnia pojechałam na zdjęcia i już wiedziałam, co dalej robić”.

Przytaczam tę anegdotę nie po to, by przestrzec Państwa przed potencjalnym zagrożeniem ze strony spadających z sufitu przedmiotów, lecz dlatego, że jest to opowieść o zmaganiu się z materią sztuki, o walce z tematem, któremu trzeba nadać formę [...]. Każdy film Agnieszki Holland zaczyna się od zmagania z negatywną energią, każdy jej film jest walką z siłami, których źródła biją w skomplikowanej, nieciąglej, chaotycznej rzeczywistości. [...] Każde z egzystencjalnych, historycznych i politycznych doświadczeń Agnieszka Holland przepracowywała z niezwykłą wnikliwością, wręcz analityczną czujnością, która widoczna jest w jej filmach. Do historycznych procesów i jednostkowych dramatów, do wielkich zagadnień politycznych i prywatnych zdarzeń – podchodzi zawsze z fundamentalnym założeniem: odpowiedzi znajdują się gdzie indziej, niż nam się zdaje, trzeba ich szukać nie w przewodnich ideach, którymi posługują się rewolucjoniści lub samozwańczy depozytariusze prawdy, nie wśród zjawisk, które tworzą fasadę naszego doświadczenia, lecz w sferze pośredniej, w trudno dostępnych szczelinach, które powstają w wyniku ścierania się ideologicznych mechanizmów i emocjonalnych impulsów. [...]

Agnieszka Holland pokazuje nam nie rozwiązanie tego problemu, lecz jego dramatyczne konsekwencje. Stawia diagnozę, kieruje naszą uwagę na owe niewygodne miejsca, dając zarazem do zrozumienia – tylko taki gest jest bowiem uczciwy – że każdy musi się uporać ze swym żyrandolem na własną rękę.

W *Gorączce* pojawia się kapitalna scena, która od lat nie daje mi spokoju. Prowadzony przez żołdatów anarchista Gryziak (w tej roli Bogusław Linda) spotyka na leśnej drodze jadącego wozem Leona (Olgierd Łukaszewicz), przywódcę grupy bojowców, którzy próbują dokonać zamachu. Na widok żołnierzy Leon wpada w popłoch, boi się, że zostanie zdekonspirowany i pojmany. Gryziak podchodzi do wozu, prosi o papierosa, zapala go, uspokaja rewolucjonistę, a potem zwraca się w stronę żołnierzy krótkim: „Idziemy”. Leon komentuje to słowami: „Oto prawdziwie wolny człowiek”. Trudno byłoby przekonać kogokolwiek, że Gryziak to św. Jerzy i nie zamierzam Państwa do tego przekonywać. Święty czy nie-święty, Jerzy czy Gryziak, istotne jest jedno: w tej krótkiej scenie smok – polityki, historii, zniewolenia, ale też ideologicznego zac zadzenia – prowadzony jest przez Agnieszkę

¹ Laudacja – mowa pochwalna obrazująca zalety danej osoby.

² Medal świętego Jerzego – honorowa nagroda przyznawana od 1993 przez „Tygodnik Powszechny” za „zmagania ze złem” przypominające walkę patrona medalu ze smokiem. Wybitna reżyserka Agnieszka Holland została nagrodzona Medalem 15.06.2013 r.

Holland na postronku, choć sam nie zdaje sobie z tego sprawy. I choć później bohaterowie poniosą klęskę, ta scena otwiera szczelinę w murze, a – jak wiemy od klasyka – od przesmyku zaczyna się wolność.

Źródło: Grzegorz Jankowicz, *Laudacja dla Agnieszki Holland w czasie Gali Medalu Świętego Jerzego*, [w:] <http://tygodnik.onet.pl/kultura/medal-swietego-gerzego-laudacja-dla-agnieszki-holland/2jprs>, [dostęp w dniu 3.02.2015 r.].

Zadanie 1.

W jaki sposób apostrofa rozpoczynająca laudację charakteryzuje stosunek mówcy do słuchaczy?

Przykłady poprawnej odpowiedzi

Mówca

- Darzy słuchaczy wielkim szacunkiem.
- Dbą o zachowanie właściwych, konwencjonalnych form.
- Różnicuje odbiorców: laureatka, Kapituła i inni zaproszeni.
- Poprzez użycie przymiotników „czcigodna”, „szanowna” i „drodzy” nadaje wypowiedzi emocjonalny ton (okazuje szacunek i serdeczność).
- Mówca wita słuchaczy, zachowując odpowiednią gradację.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, co to jest apostrofa i jaką funkcję pełni ona w wypowiedziach. Zapoznaj się z przypisem dotyczącym laudacji – w jakim celu mówca może stosować apostrofy we wstępie laudacji? Zwróć uwagę na dobór rzeczowników oraz przymiotników w zwrotach rozpoczynających mowę. Zrób notatki na tekście, które pomogą ci w analizie zabiegów językowych. Pamiętaj, pytanie o sposób zawsze wymaga od ciebie udzielenia informacji o tym, jak to zostało zrobione (w tym wypadku skomponowane).

Wygłaszanie mów to ważna umiejętność i doskonała okazja do ćwiczenia odwagi w stawianiu przed gronem słuchaczy. Mówienie do publiczności służy też ćwiczeniu emisji głosu.

Zadanie 2.

Określ dwa zabiegi językowe będące przykładami przestrzegania etykiety językowej w zwracaniu się do Agnieszki Holland oraz mówienia o jej twórczości.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

- bezpośredni zwrot: Czcigodna Laureatko
- forma Pani Agnieszka
- posłużenie się gradacją w charakterystyce zalet bohaterki – z niezwykłą wnikliwością, wręcz analityczną czujnością
- wartościujące słownictwo, np.: kapitalna scena

Wskazówki do rozwiązania zadania

Etykieta, inaczej kurtuazja, to zbiór norm zachowania, zwyczajów i form (*savoir-vivre*'u) obowiązujący w danym środowisku lub sytuacji. Zwróć uwagę na bezpośredni zwrot mówcy do adresatki laudacji. W jaki sposób laudator mówi o Agnieszce Holland w akapicie pierwszym? Jakimi słowami charakteryzuje jej twórczość w akapitach drugim i trzecim? Zauważ, że polecenie wymaga podania dwóch zabiegów, chociaż w tekście jest ich więcej.

Zadanie 3.

Czy przywołana w pierwszym akapicie anegdota jest przykładem bezpośredniej czy pośredniej charakterystyki bohaterki? Uzasadnij odpowiedź.

Jest to charakterystyka pośrednia/bezpośrednia (podkreśl wybrany wyraz), ponieważ

.....

.....

Przykład poprawnej odpowiedzi

Jest to charakterystyka pośrednia/bezpośrednia, ponieważ autor nie wymienia cech bohaterki, tylko przedstawia ją, opisując jej wypowiedzi i działania.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym różni się charakterystyka bezpośrednia od pośredniej. Przeczytaj jeszcze raz akapit pierwszy. Czy w przytoczonej tam anegdocie autor wymienia cechy bohaterki wprost, czy też przedstawia Agnieszkę Holland, opisując jej wypowiedzi i działania?

Zadanie 4.

Rozstrzygnij, czy zdanie jest zgodne z tekstem. Wybierz T, jeśli zdanie jest zgodne z tekstem, lub N, jeśli nie jest.

1	Pierwsze zdanie drugiego akapitu służy wyłącznie wprowadzeniu do tekstu elementów humorystycznych.	T	N
2	Akapit drugi jest przedstawieniem procesu twórczego właściwego dla Agnieszki Holland.	T	N
3	We wszystkich akapitach laudacji dominują rzeczowe argumenty, uzasadniające przyznanie prestiżowej nagrody.	T	N

Poprawna odpowiedź

1. N 2. T 3. T

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zanalizuj każde z podanych zdań.

W czym przejawia się humor pierwszego zdania drugiego akapitu? Rozstrzygnij, czy wypowiedzenie to służy wyłącznie rozbawieniu słuchaczy. Zwróć uwagę na sformułowania: *zmaganie się z materią sztuki, walka z tematem, nadać formę tematowi*.

Co jest treścią całego akapitu drugiego? Rozstrzygnij słuszność drugiego zdania.

Przeczytaj laudację i znajdź w niej argumenty uzasadniające przyznanie nagrody Agnieszce Holland. Szczególną uwagę zwróć na akapity drugi, trzeci i czwarty. Na tej podstawie rozstrzygnij słuszność trzeciego zdania.

Zadanie 5.

Połącz nazwę środka językowego z jego przykładem z tekstu.

Środek językowy		Przykład z tekstu	
1	wyliczenie	A	[...] smok [...] ideologicznego zac zadzenia – prowadzony jest przez Agnieszkę Holland na postronku.
2	metafora	B	Reżyserka była przekonana, że jej córka, która bawiła się na górze, spadła ze schodów.
3	przeciwstawienie	C	[...] każdy jej film jest walką z siłami, których źródła biją w skomplikowanej, nieciągłej, chaotycznej rzeczywistości.
	1. A/B/C/D/E 2. A/B/C/D/E 3. A/B/C/D/E	D	Przytaczam tę anegdotę nie po to, by przestrzec [...] przed potencjalnym zagrożeniem [...], lecz dlatego, że jest to opowieść o zmaganiu się z materią sztuki.

Poprawna odpowiedź

1. A/B/C/D 2. A/B/C/D 3. A/B/C/D

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym charakteryzują się środki językowe wymienione w tabeli. Określ środek językowy zastosowany w każdym z przykładów. Przyporządkuj odpowiedni przykład do nazwy środka językowego.

Zadanie 6.

Zaznacz w tabeli znakiem X dwa słowa kluczowe dla tekstu laudacji i uzasadnij wybór.

	Czy to jest słowo kluczowe?	Uzasadnienie
film		
droga		
wywiad		
zmaganie		

Przykłady poprawnej odpowiedzi

Słowa kluczowe: film, zmaganie

Uzasadnienie:

np.: Słowa te określają problematykę laudacji (charakterystyka zmagania się laureatki z materią twórczą). Słowa te są najważniejsze dla zrozumienia sensu laudacji, ponieważ filmy laureatki powstają w wyniku zmagania się z materią twórczą. Słowa te wyjaśniają powód wygłoszenia mowy – otrzymanie wyróżnienia za filmy będące wynikiem zmagania się laureatki z materią twórczą.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Słowa kluczowe to wyrazy charakterystyczne dla danego tekstu, ponieważ często w nim występują, najlepiej oddają problematykę wypowiedzi, ułatwiają zrozumienie tekstu, wyjaśniają intencje autora. Zastanów się, które ze słów w tabeli są kluczowe dla przytoczonej laudacji. Wpisz uzasadnienie swojego wyboru w odpowiednim miejscu.

Zadanie 7.

Wykonaj polecenia.

- a) Podaj wyraz podstawowy dla rzeczownika *depozytariusz*.
- b) W wyrazie *reżyserka* wskaż formant.
- c) Nazwij funkcję formantu *-anie* w rzeczowniku *zmaganie*.

Poprawna odpowiedź

- a) depozyt
- b) reżyser-ka/ -ka
- c) określa nazwę czynności

Wskazówki do rozwiązania zadania

Do rozwiązania zadania potrzebne są wiedza i umiejętności z gimnazjum. Przypomnij sobie, kiedy mówimy o wyrazie podstawowym, a kiedy o pochodnym, czym są temat słowotwórczy i formant, jakie funkcje pełnią formanty. Zanalizuj słowotwórczo wszystkie podane w zadaniu rzeczowniki i podaj rozwiązania.

Zadanie 8.

Przekształć podane wypowiedzenia, aby

- a) w zdaniu dominowała funkcja informatywna:

Stawia diagnozę, dając zarazem do zrozumienia, że każdy musi się uporać ze swym żyrandolem na własną rękę.

- b) podkreślony frazeologizm zastąpić sformułowaniem współczesnym:

Zdjęta niepokojem, pojechała na weekend do Andrzeja Wajdy.

- c) zamienić mowę niezależną na zależną:

Leon komentuje to słowami: „Oto prawdziwie wolny człowiek”.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

- a) np.: Stawia diagnozę, dając zarazem do zrozumienia, że każdy musi sam zwalczyć własne obawy i lęki.
- b) np.: Ponieważ czuła niepokój (była zaniepokojona, martwiła się), pojechała na weekend do Andrzeja Wajdy.
- c) np.: Leon powiedział wtedy, że Gryziak zachował się jak człowiek o silnym poczuciu wolności (mający poczucie wolności).

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj pierwsze podane zdanie i określ, jaka funkcja językowa w nim dominuje. Zwróć uwagę na metaforę występującą w tym wypowiedzeniu. Następnie przypomnij sobie, czym charakteryzuje się funkcja informatywna i dokonaj przekształcenia, zachowując sens podanego zdania.

Do rozwiązania zadania b) i c) potrzebne ci są wiedza i umiejętności z gimnazjum.

Zwróć uwagę na związek frazeologiczny podkreślony w drugim zdaniu. Na czym polega jego archaiczny charakter? Poszukaj wyrażenia synonimicznego do tego frazeologizmu i przekształć wypowiedzenie.

Czym różnią się mowa niezależna i zależna? Odpowiedź na to pytanie ułatwi ci dokonanie przekształcenia. Zachowaj sens podanego zdania.

Zadanie 9.

Zacytuj fragment tekstu, w którym autor bezpośrednio nawiązuje do patrona nagrody przyznanej Agnieszce Holland.

Poprawna odpowiedź

Trudno byłoby przekonać kogokolwiek, że Gryziak to św. Jerzy i nie zamierzam Państwa do tego przekonywać. Święty czy nie-święty, Jerzy czy Gryziak, istotne jest jedno: w tej krótkiej scenie smok – polityki, historii, zniewolenia, ale też ideologicznego zac zadzenia – prowadzony jest przez Agnieszkę Holland na postronku, choć sam nie zdaje sobie z tego sprawy.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zapoznaj się z przypisem dotyczącym Medalu Świętego Jerzego – czym wsławił się patron nagrody? Poszukaj w tekście aluzji do Świętego Jerzego i związku tej postaci z osobą laureatki. Podkreśl fragment, który zacytujesz w odpowiedzi. Pamiętaj, że nie musi to być jedno zdanie.

Warto szukać informacji nie tylko w głównym tekście; przypisy są znakomitym sposobem na rozjaśnianie sensu słów.

Tekst do zadań 10.–17.

Piotr Sarzyński

Budy uludy

Jako naród jesteśmy ponoć szczerzy i prostolinijni. Tymczasem krajobraz polskich miast, miasteczek, przedmieść, a nawet wsi jest coraz bardziej przesiąknięty nieszczerością, udawactwem, podszywaniem się pod kogoś, a właściwie pod coś innego. [...] Coraz liczniejsze są miejsca stworzone na wzór teatralnej scenografii: ważny jest efekt, gdy się patrzy z pewnej odległości. Oto katalog najczęściej stosowanych chwytów.

Postarzanie. Zjawisko nie jest nowe; przypomnę wszelkie neostyle, po które masowo sięgano choćby na przełomie XIX i XX wieku. I robiono to niekiedy tak przekonująco, że wielu turystów odwiedzających dziś Poznań (nie wykluczam, że i część mieszkańców) jest przekonanych, że historia stojącego w centralnym punkcie miasta zamku ginie w odmętach odległej przeszłości. Tymczasem naprawdę liczy ona sobie nieco ponad sto lat. [...]

Co dziś postarzamy najchętniej? Na pewno kościoły. Wynika to z przekonania, że stare mury (choćby pozorowane) lepiej sprzyjają kontaktowi z Bogiem, niż nowoczesne formy architektoniczne. [...] Chętnie podrabiamy też szlachecką. Całkiem nieźle i wiarygodnie wypada to w kameralnej wersji kulinarnej, czyli wyrastających jak grzyby po deszczu przydrożnych karczmach, zajazdach, austeriach. Pełnych drewna, krytych słomą, niekiedy osmalonych dymem z komina. Słabiej udaje nam się postarzanie prywatnych domów, które z kolei mają udawać szlacheckie dworki. Z sarmackiej tradycji budowlanej przejęliśmy jedynie miłość do kolumn od strony ganku i niezrozumiałe przekonanie, że ich uzupełnieniem powinno być jak najwięcej elementów dekoracyjnych. To właściwie nie naśladowanie, nie twórcze przetworzenie, a nawet nie pastisz. To raczej żalonna karykatura.

Odmladzanie. W pejzażu polskich miast, miasteczek i wsi najczęściej spotykamy się z [...] formami estetycznego liftingu architektury. [...] Nieudanymi. [...] Odmladzanie bloków z wielkiej płyty, ich masowe docieplanie styropianem zawsze stanowi pokusę do folgowania ukrytym ambicjom malarskim prezesów spółdzielni mieszkaniowych. [...] Niestety, u nas, zamiast precyzyjnej kuracji skalpelem, nakłada się dużo szminki, pudru i różu. [...]

Fasadowość. Trop tego rodzaju wizualnych oszustw prowadzi nas najczęściej w obręb rozlicznych Starych Miast. Na ryneczku lśni, aż oczy bołą. Kostka granitowa na placu. Drzewka w donicach, fikuśne ławeczki i stylizowane uliczne lampy. No i elewacje w konwencji landrynkowej – czyli każda w innym, śliczniutkim koloru, zgodnie z osobliwą wiarą, że tak właśnie jest najbardziej historycznie. Ale wystarczy wejść w dowolną bramę, przejść się po podwórkach, by nagle cofnąć się do czasów głębokiego PRL-u i stanąć oko w oko z brudem, szarością, odpadającymi tynkami, biedagaráżami i przybudówkami. [...]

Skąd się bierze ta masowa nieszczerość polskiej architektury ostatnich dziesięcioleci? W dużym stopniu to nadal efekt odreagowywania po peerelowskim modernizmie: szarym, choć niczego nieudającym. [...] Architektura zaczęła walczyć o klienta metodami przejętymi z reklamy: zmyłką, budzeniem fascynacji i prymitywnych emocji, mglistą obietnicą.

Źródło: Piotr Sarzyński, *Budy uludy*, [w:] „Polityka” nr 30, z dnia 27.04.2013 r.

Zadanie 10.

Zaznacz w tabeli znakiem X cztery słowa kluczowe dla tekstu. Ułóż z nimi zdanie nawiązujące do problematyki całego tekstu.

Słowa	Czy to jest słowo kluczowe?	Zdanie
architektura		
fascynacja		
nieszczerość		
bloki		
chwyty		
naśladowanie		
kolumny		

Przykład poprawnej odpowiedzi

Słowa	Czy to jest słowo kluczowe?	Zdanie
architektura	X	Współczesna architektura stosuje chwyt, które sprawiają, że jej cechą charakterystyczną jest nieudolne naśladowanie i podszywanie się pod różne style.
fascynacja		
nieszczerość	X	
bloki		
chwyty	X	
naśladowanie	X	
kolumny		

Wskazówki do rozwiązania zadania

Słowa kluczowe to powtarzające się w tekście wyrazy niezbędne dla właściwego odczytania i zrozumienia wymowy tekstu. Słowa te najlepiej charakteryzują intencje autora i problematykę wypowiedzi. Wśród podanych w tabeli wskaż słowa kluczowe dla tekstu Piotra Szarzyńskiego i wykorzystaj je w zdaniu zgodnie z poleceniem.

Zadanie 11.

a) Przekształć tytuł artykułu tak, aby pozbawić go metaforyczności, lecz zachować jego znaczenie w kontekście całego tekstu.

b) Jaki stosunek autora do przedstawianego zjawiska wyraża tytuł tekstu?

- A. Pobłażliwość.
- B. Obojętność.
- C. Podziw.
- D. Ironię.

Przykład poprawnej odpowiedzi

- a) Budy uludy
np.
Udawane piękno
Efektowne rudery
Budowlane miraż
- b) D (ironię)

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym jest metafora i na czym polega istota związku składających się na nią słów. Jakimi wyrazami można zastąpić słowa tworzące tytuł artykułu, aby odzwierciedlały one jego problematykę wprost? Oceń, czy użycie metafory jako tytułu świadczy o obojętnym stosunku autora do opisanego w tekście zjawiska. Przekształć tytuł, zachowując jego sens w kontekście całego tekstu. Zdecyduj, jaką postawę autora tytuł wyraża.

Zadanie 12.

Dokończ zdanie, które zawiera przesłanie artykułu, zaznaczając odpowiedź A lub B oraz jej uzasadnienie wybrane spośród wypowiedzi 1–3.

Cechą współczesnej architektury jest

A.	nieudolne naśladowanie,	ponieważ	1.	stosuje się w niej chwyt nadające budynkom walor historycznego piękna.
B.	twórcze przetwarzanie,		2.	stosuje się w niej różne chwyt dla nadania budynkom walorów pozornie historycznego piękna.
			3.	stosuje się w niej chwyt nadające budynkom oryginalność i niepowtarzalność.

Poprawna odpowiedź

A. 2

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj raz jeszcze uważnie trzy pierwsze akapity tekstu. Rozważ, jaką cechą polskiej architektury współczesnej one eksponują. Wybierz, która z przedstawionych w zadaniu możliwych wersji oceny architektury odpowiada treści akapitów. Wskaż właściwe dokończenie zdania.

Zadanie 13.

a) Nazwij rodzaj wyrazu złożonego – wybierz i zaznacz odpowiedź A lub B, łącząc ją z uzasadnieniem 1–2.

Neologizm **biedagaraż** to przykład

A.	zestawienia,	ponieważ	1.	powstał w wyniku połączenia dwóch wyrazów bez użycia formantu.
B.	zrostu,		2.	powstał przez połączenie dwóch wyrazów za pomocą formantu -a-

b) Wyjaśnij znaczenie tego neologizmu w tekście.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

a) B 1

b) Biedagaraże, czyli wznoszone przez właścicieli samochodów z wszelkich dostępnych materiałów prowizoryczne budynki.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Do rozwiązania zadania będą ci potrzebne wiadomości i umiejętności z gimnazjum. Przypomnij sobie, jakie znasz rodzaje wyrazów złożonych? W jaki sposób wyrazy te są tworzone? Jakie wyrazy nazywamy neologizmami? Jaki może być związek między budową a znaczeniem wyrazu? Wiadomości o budowie i sposobie tworzenia zestawień i zrostów pomogą ci w rozwiązaniu pierwszej części zadania. Budowa wyrazu *biedagaraż* pomoże ci w rozpoznaniu jego znaczenia.

Zadanie 14.

a) Wyjaśnij, na czym polega opisane przez autora artykułu zjawisko fasadowości polskiej architektury.

b) Wypisz użyte przez autora określenie, którym zastępuje on pojęcie fasadowości.

Przykłady poprawnych odpowiedzi

a) Fasadowość polskiej architektury polega na stwarzaniu pozorów: dbaniu o piękno reprezentacyjnych centrów miast i miasteczek, a ukrywanie za nimi zaniedbania, biedy i brzydoty.

b) Wizualne oszustwo

Wskazówki do rozwiązania zadania

Aby rozwiązać zadanie, przeczytaj ponownie przedostatni akapit tekstu. Pojawia się w nim pojęcie fasadowości. Jak opisuje autor to zjawisko? Co kryje się za fasadami polskich miast i miasteczek? Jakim wyrażeniem w związku z tym można zastąpić słowo *fasadowość*? Znajdź to wyrażenie w akapicie.

Zadanie 15.

Wyrażoną w podanych zdaniach opinię autora przekształć na jedno wypowiedzenie w mowie zależnej.

To właściwie nie naśladowanie, nie twórcze przetworzenie, a nawet nie pastisz. To raczej żalosna karykatura.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Autor twierdzi, że to właściwie nie naśladowanie, nie twórcze przetworzenie, nawet nie pastisz, a raczej żalosna karykatura.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Do rozwiązania zadania będą ci potrzebne wiadomości zdobyte w gimnazjum. Przypomnij sobie, czym mowa niezależna różni się od zależnej. Wykorzystując te wiadomości, przekształć podane w zadaniu zdania

Zawsze warto wiedzieć, jak parafrazować tekst. Ta umiejętność przydaje się zwłaszcza, kiedy trzeba napisać np. jego streszczenie (zarówno to linearne, jak i logiczne), ale i gdy dokonuje się korekty własnej wypowiedzi.

Mową zależną można się posłużyć, jeśli referuje się cudze wypowiedzi, zaś niezależną, aby oddać charakter naturalnej rozmowy.

Zadanie 16.

Przypisz każdemu sformułowaniu wskazującemu na spójność wypowiedzi funkcję, jaką pełni w tekście. Wpisz numer funkcji do tabeli.

Funkcja nr	Sformułowanie
	Charakterystycznym chwytem jest także
	Zamiast precyzyjnej kuracji skalpelem, nakłada się dużo szminki, pudru i różu.

Funkcje:

1. rozwinięcie wątku
2. podsumowanie wątku
3. wprowadzanie kolejnego wątku

Poprawna odpowiedź

Funkcja nr	Sformułowanie
3	Charakterystycznym chwytem jest także
2	Zamiast precyzyjnej kuracji skalpelem, nakłada się dużo szminki, pudru i różu.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Aby rozwiązać zadanie, przypomnij sobie zdobyte w gimnazjum wiadomości dotyczące budowy utworu. Jaką rolę w kompozycji tekstu odgrywają wskaźniki jego spójności (wyrażenia, zwroty, zdania, zaimki, spójniki)? Rozważ, które z podanych funkcji można przypisać wskazanym w zadaniu sformułowaniom. Wpisz numery wybranych funkcji do tabeli.

O spójności tekstu świadczy kilka elementów m.in.:

- przestrzeganie reguł gramatycznych,
- logiczne wynikanie kolejno następujących po sobie zdań,
- niemieszanie różnych odmian stylistycznych,

Warunkiem spójności jest powiązanie ze sobą zarówno zdań, kolejnych akapitów, jak i wypowiedzi jako całości (wstępu z rozwinięciem i zakończeniem).

Zadanie 17.

Napisz streszczenie tekstu liczące od 40 do 60 słów.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Autor artykułu twierdzi, że współczesną polską architekturę cechuje nieudolne naśladownictwo i fasadowość, a więc nieautentyczność i nieszczerłość. Architektura ucieka się do chwytów, które stanowią formę odreagowania na szarość i monotonię architektoniczną czasów PRL-u. Chwyty te (postarzanie, odmładzanie) autor ocenia z ironią, widząc w nich próby maskowania pozornym pięknem rzeczywistego braku estetyki i dobrego smaku.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Do rozwiązania zadania potrzebne ci będzie przywołanie wiadomości o tekście argumentacyjnym i zasadach jego organizacji. Aby napisać streszczenie, musisz przede wszystkim określić nadrzędny, główny temat tekstu, jego podstawową myśl, przedmiot rozważań. Następnie, aby streszczenie było pełne, powinieneś zawrzeć w nim informacje o tym, jak główny problem został omówiony w tekście, co powiedziano na jego temat.

Streszczenie ma charakter relacyjny, musi zachować główną ideę tekstu oraz uwzględniać strukturę tekstu wyjściowego. Dobrze napisane streszczenie logiczne (nie linearne!) powinno zawierać odpowiedź na pytania: o czym jest tekst (określenie tematu) oraz co na dany temat zostało w tekście powiedziane; koniecznym jest także właściwe uogólnienie, dlatego należy w streszczeniu pominąć opisy i mało istotne wydarzenia, fragmenty, które powtarzają myśli, dygresje, cytaty przywołane przez autora.

Tekst do zadań 18.–25.

Dorota Folga-Januszewska

Pop-art

Popular Art – sztuka masowa, termin oznaczający zjawisko artystyczne został utworzony, aby, jak się w 1952 roku zdawało, określić nowy trend w sztuce XX wieku. Pojęcie to wprowadził angielski krytyk Lawrence Alloway, opisując działalność [...] brytyjskich artystów, którzy z codziennych fragmentów miejskiego, komercyjnego otoczenia czerpali motywy jak ze źródła, czyniąc z prozaicznych fragmentów gazet, książek, reklam i komiksów esencję swoich prac. W istocie jednak inwazja codzienności na sztukę dokonywała się w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych w wielu krajach i miastach na świecie, w odpowiedzi na zmiany otoczenia (przemysłu, projektowania, „powielalności” wzorów, standaryzacji norm estetycznych). [...]

Czy było to zjawisko rzeczywiście nowe? Sztuka popularna istniała tak dawno, jak kultura i cywilizacja obrazkowa, zwłaszcza „powielalna”, tzn. taka, w której pewien wzór powtarzano wielokrotnie. Już w XVII–XVIII wieku targowiska pełne były reprodukcji świętych obrazków. Prymitywne, graficzne reprodukcje dzieł słynnych malarzy przyczyniały się do ich popularyzacji, odpustowe rzeźby trafiały do wielu domów. [...] Na czym więc polegał przełom w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku? Z perspektywy końca wieku widać, że energią pop-artu nie były wcale puszkoci, fascynacja komercją ani demonstracyjne powielanie wzorów. Pop-artem nazwano jeden z głosów protestującej kontrkultury, który miał charakter demonstracyjnego sprzeciwu. Wobec czego? Był to głos protestu przeciw partykularyzmowi i elitarności sztuki. Pop-art zrodził się w okresie zmęczenia sztuką. [...]

Jest zapewne nieporozumieniem rozpatrywanie pop-artu jako pasma we wstępie sztuk plastycznych, ponieważ jego największa siła polegała właśnie na wyjściu sztuki poza samą sztukę. To ryzykowne zerwanie z estetyczną i elitarną tradycją „sztuk pięknych” okazało się przełomem kulturowym, który z jednej strony przyniósł negację sztuki współczesnej w ogóle, ale z drugiej strony ze sztuki jako obszaru zarezerwowanego jedynie dla pewnych grup zainteresowanych uczynił zjawisko masowe i wszechobecne. Umarło wiele legend poprzedniego stulecia. Dawny, nieobecny duchem w codziennym świecie artysta tworzący „sztukę dla sztuki”, trochę głodny, ale gotowy zapomnieć o wszystkim przy sztaludze w imię twórczego i nowatorskiego doświadczenia, [...] przekształcił się w artystę komercyjnego, jeżdżącego szybkim samochodem i udzielającego wywiadów na temat swoich honorariów. Pop-art przyniósł więc nie tylko zmianę teorii, celów i wrażliwości, ale przede wszystkim olbrzymią zmianę w socjologii sztuki. [...]

Totalny eklektyzm motywów, które „wycinali” z otoczenia artyści pop (puszki, sceny śmierci, twarze aktorów i najpiękniejszych kobiet, postaci wielkich myślicieli, samochody, dzieła sztuki minionej, okładki książek) w połączeniu z drugim zjawiskiem, jakimi były działania parateatralne, akcje, koncerty, happeningi i prowokacje filmowane, w których materią stawała się część codzienności, po raz pierwszy w dziejach kultury Zachodu zniosły linię podziału między urojonym światem sztuki i prawdziwym życiem. Płynność granicy między strefą wyobraźni i strefą przypadku ulicy coraz częściej nasuwała pytania stawiane krytykom i przez krytyków: gdzie są granice sztuki, kto jest artystą, co jest, a co już nie jest dziełem sztuki?

Zadanie 18.

Wyjaśnij na podstawie artykułu pochodzenie nazwy *pop-art*.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Termin *pop-art* nawiązuje do zjawiska inspirowania się artystów życiem (codziennością, otoczeniem) komercyjnego społeczeństwa.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Odszukaj fragment, w którym autorka tłumaczy z języka angielskiego znaczenie wyrazów tworzących nazwę kierunku w sztuce. Zwróć uwagę, na jaką cechę tego kierunku wskazuje pierwszy człon nazwy.

Zadanie 19.

a) Wypisz z dwóch pierwszych akapitów wyrazy ujęte w cudzysłów i podaj powód zastosowania tego znaku interpunkcyjnego.

b) Oddziel w każdym z tych wyrazów podstawę słowotwórczą od formantu.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

a) „powielalność”, „powielalna”

np.:

Cudzysłów wyodrębnia z tekstu neologizmy; wyróżnia wyrazy obce stylistycznie; wskazuje na umowny charakter znaczenia tych wyrazów.

b) *powiel-alność*; *powiel-alna*

Wskazówki do rozwiązania zadania

Wyszukaj wyrazy, o których mowa w zadaniu. Zastanów się, na jaki zarzut naraziłaby się autorka, gdyby nie ujęła ich w cudzysłów? Aby wyjaśnić, jak zostały utworzone, przypomnij sobie inne podobnie zbudowane wyrazy (np. *powtarzalność*, *powtarzalna*; *wykonalność*, *wykonalny*). Częstki, które się powtarzają, to formanty.

Zadanie 20.

Jaką funkcję w toku rozważań pełnią podane zdania? Wpisz w odpowiednie wiersze tabeli literę T (teza), H (hipoteza), A (argument), P (przykład) lub W (wniosek).

	Zdanie	Funkcja
A	Czy było to zjawisko rzeczywiście nowe?	
B	Sztuka popularna istniała tak dawno, jak kultura i cywilizacja obrazkowa, zwłaszcza „powielalna”, to znaczy taka, w której pewien wzór powtarzano wielokrotnie.	
C	Już w wiekach XVII–XVIII targowiska pełne były reprodukcji świętych obrazków.	

Przykład poprawnej odpowiedzi

A. H

B. A

C. P

Wskazówki do rozwiązania zadania

Odszukaj akapit, w którym znajdują się zacytowane w tabeli zdania. Zwróć uwagę na kolejność, w jakiej występują, oraz na to, że pierwsze zdanie akapitu ma formę pytania i znajduje się w nim partykuła *rzeczywiście* wyrażająca powątpiewanie (nie może więc być tezą). Zauważ, że drugie zdanie akapitu uzasadnia tę wątpliwość (jest więc argumentem), a trzecie potwierdza prawdziwość tego uzasadnienia (zawiera przykład). Żadne z podanych zdań nie przedstawia wyniku rozumowania, nie może więc być wnioskiem.

Zadanie 21.

a) Który z twórców zajął krytyczne stanowisko wobec koncepcji „sztuki dla sztuki”?

- A. Bolesław Prus w *Lalce*.
- B. Stanisław Wyspiański w *Weselu*.
- C. Bruno Schulz w *Opowiadaniach*.
- D. Witold Gombrowicz w *Ferdydurke*.

b) Uzasadnij swoją odpowiedź jednym argumentem.

Przykład poprawnej odpowiedzi

a) B

b) Stanisław Wyspiański uważał, że sztuka powinna służyć narodowej sprawie; artysta ma obowiązek poruszać ważne dla narodu kwestie; wyrazem krytyki koncepcji „sztuki dla sztuki” jest w dramacie kreacja postaci Poety.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Wprawdzie we wszystkich wymienionych w zadaniu utworach pojawia się motyw twórcy, ale tylko autor *Wesela* nawiązuje do sformułowanej w XIX wieku koncepcji „sztuki dla sztuki”. Przypomnij sobie, czym dla jej zwolenników była sztuka i jak postrzegali rolę artysty. Zastanów się, jaką funkcję w dramacie Stanisława Wyspiańskiego pełni postać Rycerza ukazująca się Poecie, którego pierwowzorem był Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Odpowiedz, dlaczego Stanisław Wyspiański krytykował „sztukę dla sztuki”.

Zadanie 22.

Jak autorka uzasadnia wyjątkowość pop-artu na tle innych sztuk plastycznych?

Przykłady poprawnej odpowiedzi

- pop-art na nowo zdefiniował sztukę i koncepcję artysty
- artyści pop-artu adresowali swoją sztukę do masowego odbiorcy
- pop-art wprowadził do sztuki komercyjną rzeczywistość

Wskazówki do rozwiązania zadania

Wyszukaj fragment tekstu, w którym autorka wyraziła swoje zdanie na temat wyjątkowości pop-artu; zwróć uwagę, że użyła w tym celu metafory. Przeczytaj uważnie treść akapitu zawierającego wspomnianą opinię i postaraj się odnaleźć argumenty uzasadniające jej słuszność.

Zadanie 23.

Który szereg zawiera wyłącznie słowa kluczowe artykułu?

- A. artysta, ulica, granice, pop-art
- B. negacja, komercja, pop-art, miasto
- C. sztuka, pop-art, codzienność, artysta
- D. reprodukcja, miasto, pop-art, prowokacja

Poprawna odpowiedź

C

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zastanów się, które wyrazy występują w tekście Doroty Folgi-Januszewskiej częściej niż w ogólnej polszczyźnie. Wybierz spośród nich najistotniejsze ze względu na temat i główną myśl artykułu (one lub ich synonimy są niezbędne, by scharakteryzować pop-art jako kierunek we współczesnej sztuce). Wskaż szereg utworzony wyłącznie z takich słów.

Zadanie 24.

Oceń prawdziwość zdań dotyczących artykułu Doroty Folgi-Januszewskiej. Zaznacz TAK, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub NIE, jeśli jest fałszywe.

Zdanie		TAK/NIE	
1	Adresatami artykułu są znawcy sztuki współczesnej.	TAK	NIE
2	Autorka wykorzystuje w tekście funkcję poetycką języka.	TAK	NIE
3	Pytania w artykule służą wyłącznie uporządkowaniu toku wyводу.	TAK	NIE

Poprawna odpowiedź

1. NIE
2. TAK
3. NIE

Wskazówki do rozwiązania zadania

1. Zastanów się, do jakiego grona odbiorców zwraca się autorka artykułu. Czy jest to wąska grupa specjalistów, czy – przeciwnie – czytelnicy, którzy chcieliby się dowiedzieć czegoś o współczesnej sztuce? Jak można odpowiedzieć na to pytanie, analizując styl i język tekstu?
2. O wykorzystywaniu funkcji poetyckiej języka świadczy obecność środków wyrazu artystycznego, np. porównań i metafor. Czy można je odnaleźć w artykule?
3. Przeczytaj akapity 2. i 4. Rozważ, czy zdania pytające pełnią w obu tę samą funkcję (uporządkowanie toku wyводу). Zwróć uwagę na to, że w 2. akapicie autorka stawia pytania i na nie odpowiada. Natomiast w akapicie 4. stawia pytania, ale pozostawia je bez odpowiedzi.

Zadanie 25.

Zredaguj na podstawie artykułu hasło *pop-art*, które mogłoby się znaleźć w *Słowniku sztuki współczesnej*. Wykorzystaj jedną istotną informację z każdego akapitu.

Przykład poprawnej odpowiedzi

pop-art – kierunek w sztuce współczesnej zapoczątkowany przez artystów, którzy inspirowali się kulturą masową oraz codziennym życiem wielkomiejskiej społeczności, powielając istniejące wzory (przedmioty, komiksy, reklamy, gazety, itp.). Powstał z buntu przeciwko elitarności sztuki, przewartościował pojęcie twórczości oraz artysty. Wyróżnia się spośród innych kierunków tym, że zatarł granicę między sztuką a rzeczywistością, skłaniając do refleksji nad tym, co jest sztuką, a co nią już nie jest.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj artykuł i wyszukaj informacje na temat pop-artu, oddzielając ważne od mniej istotnych. Zredaguj tekst, nadając mu charakter krótkiej, spójnej definicji. Nie cytuj i nie wykorzystuj fragmentów tekstu bez przekształcania; możesz zastosować parafrazę.

Tekst do zadań 26.–32.

Ryszard Ostapski

Aktorstwo doby dzisiejszej

Patrzę na współczesnych aktorów w ostatnim sezonie, grających w tych ambitniejszych przedstawieniach [...]. Patrzę i życzę im, żeby ta wysoka falaniosła ich jak najdłużej. Choć od czasu do czasu nachodzi mnie myśl, że przydałoby się właśnie krótkie załamanie fali. Bo ani się obejrzymy, gdy świeże, odkrywcze pomysły zaczną stawać się powszechnym trendem, wspólnym stylem, a wreszcie – w tych naszych prędkich czasach manierą. I zrobi się niebezpiecznie przewidywalnie i nudno. [...]

W ostatnich latach wciąż powtarza się hasło o „śmierci postaci scenicznej”. Z rozważą i oszczędnie trzeba używać słowa „rola”. Krótko i zgrabnie sytuację obecną nazwał Piotr Olkusz – *Dramat bez postaci, a teatr bez roli*. Tytuł swojego eseju opatrzył jeszcze znakiem zapytania. Ale chyba trzeba przejść na tryb oznajmujący. Zamiast roli mamy znak, ideę, abstrakcję. „W pewnym momencie nasz teatr wkracza na drogę – pisze Olkusz – na której aktor do spółki z widzem przestaje interpretować postać, a zaczyna ją znaczyć czy wypełniać”. [...] Nadanie znaczenia jest w gestii reżysera. Zamiast roli ważne jest ciało. Aktor ma być obecny. [...]

Dramatopisarze tak piszą, a reżyserzy nie przeciwstawiają się, biorąc teksty na tzw. warsztat. I sztuka dialogu scenicznego powoli odchodzi w przeszłość. [...] W ostatnich sezonach aktorzy monologują na potęgę. A jednocześnie – o paradoksie – są intensywnie cieleśni. W wystawianych tekstach współczesnych w ogóle nie ma możliwości zaistnienia dialogu, ponieważ monologujący sam wynajduje problem, sam go sobie stawia, sam go z każdej możliwej strony omawia i – niekiedy – sam dochodzi do konkluzji. W monologach mówi się o wszystkim i bez żadnych hamulców. Konstruuje się je trochę na zasadzie wertowania słownika – gdy mowa na przykład o głowie, w monologu padają wszystkie możliwe związki frazeologiczne związane z tym słowem. Autor tekstu uważa wówczas, że w ten sposób dotyka problemu wielostronnie. Wydaje się, że taki styl uzasadnia się statystycznie. W takiej litanii zawsze trafi się jakaś trafna fraza. [...]

Jest coś paradoksalnego we współczesnym zaangażowanym teatrze. Z jednej strony w komentarzach, w reżyserskich eksplikacjach dużo mówi się o relacji teatru i społeczeństwa, wadze tych relacji, o znaczeniu teatru w tworzeniu wspólnoty. Z drugiej jednak strony przedstawienia i sposób prowadzenia aktorów stają się nieustannym hymnem na cześć nieskrępowanej indywidualności. Aktor w tych przedstawieniach występuje przeciw wspólnotocie. Walczy o swoje jednostkowe prawa, negocjuje dla siebie specjalne reguły. Reguły, które – by tak rzec – zezwolą na samorealizację bez względu na koszty poniesione przez społeczność. Rozumiem, że ten jednostkowy gest ma być dla społeczeństwa wyzwalający. Obawiam się, że jest na odwrót. Ten pęd ku indywidualnemu spełnieniu, głoszony w imię szczęścia społecznego, staje się jednocześnie – tu właśnie paradoks – poparciem dla takich relacji międzyludzkich, które chętnie fundują nam korporacje. Nikt jak one tak doskonale nie nauczył się korzystać z osobistych, poszczególnych dążeń dla maksymalizowania zysków. [...]

Zastanawiam się, czy współczesny teatr, walcząc o bliski jego twórcom ideał dobrego życia, zgodnego z ważnymi dla nich wartościami, nie stosuje w tej walce środków teatralnych, które ten ideał kruszą. [...] Czy zwyczajnym widzom starczy cierpliwości, by szukając sensu i wartości sztuki, wyszarpnąć je spod gmatwaniny rozmaitych estetycznych rozwiązań?

Źródło: Ryszard Ostapski, *Aktorstwo doby dzisiejszej*,

[w:] http://www.teatr-pismo.pl/przestrzenie-teatru/891/aktorstwo_doby_dzisiejszej/
[dostęp w dniu: 20.01.2015r.]

Zadanie 26.

Jakiego znaczenia nabiera tytuł eseju Piotra Olkusza dzięki pytajnikowi, a jakiego bez znaku zapytania?

Dramat bez postaci, a teatr bez roli? –

Dramat bez postaci, a teatr bez roli –

Przykłady poprawnej odpowiedzi

Dramat bez postaci, a teatr bez roli? – zasygnalizowanie wątpliwości, czy obecnie w teatrze nastąpiła już „śmierć postaci scenicznej” i odejście aktorów od „roli” rozumianej w tradycyjny sposób.

Dramat bez postaci, a teatr bez roli – konstatacja faktu, który już ma miejsce w obecnym teatrze, tzn. dostrzeżenie „śmierci postaci scenicznej” i odejścia aktorów od „roli” tradycyjnie rozumianej.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj uważnie akapit, w którym autor uzasadnia usunięcie pytajnika z tytułu eseju. Zanalizuj ten tytuł: ustal, jaką ma konstrukcję i co jest jego treścią. Przypomnij sobie, jaką funkcję pełni znak zapytania w wypowiedzeniach. Zastanów się, dlaczego autor chce usunąć pytajnik. Zwróć uwagę na użyty termin językowy „tryb oznajmujący”.

Zadanie 27.

a) Jaki zabieg językowy został zastosowany w cytowanym zdaniu w celu wzmocnienia znaczenia przekazywanych treści: *W wystawianych tekstach współczesnych w ogóle nie ma możliwości zaistnienia dialogu, ponieważ monologujący sam wynajduje problem, sam go sobie stawia, sam go z każdej możliwej strony omawia i – niekiedy – sam dochodzi do konkluzji?*

Poprawna odpowiedź

Powtórzenie zaimka/wyrazu „sam”.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj uważnie zdanie, ustal jego treść oraz zanalizuj jego konstrukcję składniową. Przypomnij sobie, jakie zabiegi językowe służą wzmocnieniu przekazywanych treści, oraz wskaż ten zastosowany w przytoczonym zdaniu.

b) Dzięki temu zabiegowi zostały wzmocnione informacje dotyczące

- A. aktora.
- B. dialogu.
- C. problemu.
- D. monologu.

Poprawna odpowiedź

A. aktora.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj uważnie zdanie, ustal jego treść oraz zanalizuj konstrukcję logiczną, zwracając uwagę na związki między kolejnymi częściami składowymi zdania. Pomocna w rozwiązaniu zadania może okazać się lektura całego akapitu.

Oprócz wskazanego sposobu wzmocnienia wyrażanych treści (tu zamierzonych powtórzeń leksykalnych) tę funkcję pełnią niektóre wyrazy i wyrażenia, m.in.: niewątpliwie, z pewnością, wreszcie, przypuszczalnie, istotnie.

Zadanie 28.

Wyjaśnij, na czym polega paradoks dostrzeżony przez autora we współczesnym teatrze zaangażowanym.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

Podkreślanie dużej roli teatru w tworzeniu wspólnoty, a zarazem holdowanie aktorskiej indywidualności wymierzonej przeciwko wspólnotcie.

Deklarowane przez teatr zaangażowany działania na rzecz społeczeństwa, ujawniające się w walce aktora o jednostkowe prawa i indywidualne spełnienie, przypominają działania zgodne z regułami obowiązującymi w korporacjach, których celem jest maksymalizacja zysku płynąca z bezwzględnego wykorzystywania potencjału i ambicji jednostki.

Działania teatru zaangażowanego, mające służyć społeczeństwu, realizowane są zgodnie z korporacyjnymi regułami.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie znaczenie wyrazu „paradoks” i przeczytaj uważnie akapit, w którym autor wypowiada się na temat dostrzeżonego przez siebie paradoksu. Odszukaj składowe tego paradoksu w analizowanym akapicie. Zwróć uwagę na autorskie wyjaśnienie spostrzeżenia odnoszącego się do współczesnego teatru zaangażowanego. Ustal sprzeczność, którą ujawnia autor dzięki zastosowaniu paradoksu.

Zadanie 29.

Wskaż związek frazeologiczny odnoszący się do monologu, o którym mowa w akapicie trzecim.

- A. Nadstawić ucha.
- B. Zamknąć komuś usta.
- C. Patrzyć prosto w oczy.
- D. Być oczkiem w głowie.

Poprawna odpowiedź

D. Być oczkiem w głowie.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Aby poprawnie rozwiązać to zadanie, musisz uważnie przeczytać akapit trzeci. Dzięki temu bez problemu ustalisz temat monologu, który przywołuje autor jako przykład. Teraz możesz zastanowić się nad znaczeniami kolejnych związków frazeologicznych podanych w poleceniu. Ustalając te znaczenia, dostrzeżesz również w jednym z frazeologizmów część wspólną z tematem monologu. To będzie poprawna odpowiedź.

Związki frazeologiczne są wyjątkowymi konstrukcjami w języku – nieumiejętność odczytania ich znaczenia ogranicza możliwość swobodnego posługiwania się językiem i, niejednokrotnie, prowokuje do popełnienia błędów.

Zadanie 30.

Z akapitów 1. i 2. wypisz trzy wyrażenia synonimiczne do sformułowania *doba dzisiejsza*.

Wyrażenie z tytułu	Wyrażenia synonimiczne z 1. i 2. akapitu
dość dzisiejsza	

Przykłady poprawnej odpowiedzi

- Ostatni sezon.
- Nasze prędkie czasy.
- Ostatnie lata.
- Sytuacja obecna.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie znaczenie terminu językowego „wyrażenie synonimiczne”. Pomocne w ustaleniu znaczenia może być tytułowe wyrażenie podane w tabeli. Teraz przeczytaj uważnie akapity pierwszy i drugi. Wyszukane wyrażenia synonimiczne wpisz do tabeli. Pamiętaj, że proszony jesteś o wpisanie trzech.

Zadanie 31.

a) Odszukaj w 1. akapicie trzy rzeczowniki, których znaczenie podano w tabeli. Wpisz każdy z nich obok odpowiadających im znaczeń.

	Znaczenie	Rzeczownik
1.	Ogólny kierunek zjawisk; tendencja.	
2.	Powtarzanie wzorów lub chwytów artystycznych; naśladownictwo.	
3.	Zespół cech charakterystycznych dla jakiejś dziedziny twórczości; sposób działania.	

Poprawna odpowiedź

1. Trend.
2. Maniera.
3. Styl.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Rozwiązanie tego zadania będzie wymagało ustalenia, które rzeczowniki z pierwszego akapitu mają znaczenia podane w tabeli. Wpisz je w odpowiednie miejsca.

b) Który ze wskazanych rzeczowników jest nacechowany negatywnie?

Poprawna odpowiedź

Rzeczownik „maniera” jest nacechowany negatywnie.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Do rozwiązania tego zadania wykorzystaj wypełnioną w punkcie A. tabelę. Przypomnij sobie, na czym polega nacechowanie emocjonalne wyrazów i jakie mogą być typy nacechowania. W poleceniu proszony jesteś o wskazanie rzeczownika nacechowanego negatywnie. Gdy ustalisz nacechowanie wszystkich wyrazów, odnalezienie poprawnego rozwiązania nie będzie trudne. Możesz wykorzystać także własne doświadczenia językowe: pomyśl, kiedy, w jakich okolicznościach i z jaką intencją używasz tych rzeczowników.

Ze względu na wartość emocjonalną słowa możemy podzielić na neutralne i nacechowane emocjonalnie.

Słownictwo neutralne to takie, które jest obojętne pod względem emocjonalnym; za jego pomocą opisuje się rzeczywistość (np.: samochód, kobieta, czytać).

Słownictwo nacechowane emocjonalnie (ekspresywne) służy do wyrażania stosunku nadawcy do tego, o czym lub o kim mówi (córeczka, chałupa, głupek, kochać, nienawidzić); podzielić je można na nacechowane pozytywnie (przystojny, wygadany) oraz negatywnie (paskudny, nieelegancki). Często wartość emocjonalna słowa zależy od kontekstu.

Zadanie 32.

Przyporządkuj śródtytuły odpowiednim akapitom.

- Akapit 2. A. Autentyczność
Akapit 3. B. Monolog
Akapit 4. C. Bez ról

Poprawna odpowiedź

- Akapit 2. C.
Akapit 3. B.
Akapit 4. A.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Rozwiązanie tego zadania wymaga uważnej lektury całego tekstu, ustalenia treści akapitów rozwinięcia i dobrania do nich podanych śródtytułów: A., B. lub C.

Podstawową funkcją śródtytułu jest zapowiadanie treści kolejnych fragmentów tekstu. Śródtytuł bezpośrednio wiąże się z logiką wywodu.

Tekst do zadań 33.–40.

Agnieszka Krzemińska
Erudyta zawsze modny

Humanistycy zarzucają się, że „produkują” najwięcej bezrobotnych, choć nikt dotychczas nie przeprowadził systematycznych badań w tym kierunku. Na razie z punktowych danych wiemy, że to wcale nie absolwenci kierunków stricte humanistycznych – filolodzy, filozofowie czy historycy – mają największe problemy ze znalezieniem się na rynku pracy. Warto też zdefiniować, co rozumiemy przez humanistykę (czy zaliczamy do niej np. również nauki społeczne, jak socjologia, psychologia czy pedagogika).

Kłopoty humanistyki zaczęły się ok. 30 lat temu, gdy tradycyjna formuła uniwersytetu, sięgająca korzeniami średniowiecza, ustąpiła w USA miejsca nowemu modelowi – uczelni działającej na zasadach rynkowych. [...] Straciła na tym nie tylko akademia i nauka, ale i społeczeństwo, bo absolwentom zaczęło brakować umiejętności prowadzenia rozmowy, obycia kulturowego czy zwykłej wrażliwości. [...]

Pomysłem na przyciągnięcie studentów na niemodne, ale klasyczne wydziały humanistyczne jest tworzenie nowych, bardziej praktycznych dyscyplin. Na uniwersytecie im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, ze względu na brak chętnych na polonistykę, utworzono humanistykę 2.0, łączącą informatykę z humanistyką. To był rekrutacyjny hit, problem w tym, że nie wiadomo, jak długo będzie się cieszył popularnością. – *Przerzucenie się na cyfrową humanistykę, niewątpliwie rewolucjonizującą nasz warsztat pracy, nie może być wyłączną formą pracy i edukacji, bo może spowodować, że po drodze zgubi się gdzieś możliwość budowania u studentów kompetencji „znania się na czymś”* – podkreśla prof. Ryszard Nycz, literaturoznawca. [...]

Ci, którzy uważają humanistykę za nieprzydatną, zapominają, że poza dbaniem o dziedzictwo i stymulowaniem nowatorskich badań ma ona jeszcze jedną niesłychanie ważną funkcję społeczną – odpowiada za funkcjonowanie człowieka, jego poglądów i wrażliwości.

– *Zmiana tego stanu rzeczy to zadanie humanistyki, a polonistyki w szczególności* – podkreśla prof. Nycz. W tym wypadku znów chodzi o język i to zarówno na poziomie podstawowym, jak i zaawansowanym, bo umiejętności czytania ze zrozumieniem i pisania są absolutną podstawą wykształcenia, a bez rozsmakowania się w lekturze trudno stać się erudytą.

Brak stabilizacji, wynikający z zawrotnego tempa rozwoju cywilizacji, sprawia, że nie mamy poczucia pewności, a rosnący indywidualizm generuje trudności z porozumieniem. Zagubieni w stale zmieniającej się rzeczywistości szukamy wyjaśnień, zwracając się po radę do różnych guru. Według Zygmunta Baumana to humaniści są najlepszymi tłumaczami rzeczywistości, to dzięki nim ludzie mają poczucie, że lepiej rozumieją świat.

Potwierdza to opublikowany wiosną zeszłego roku ranking najbardziej wpływowych intelektualistów świata, szwajcarskiego Instytutu Gottlieba Duttweilera, w którym dominują filozofowie, socjologowie, historycy, literaci. Także w Polsce humaniści, jak historyk prof. Karol Modzelewski, etyk prof. Magdalena Środa, filozof prof. Zbigniew Mikołajko czy literaturoznawczyni prof. Maria Janion są bardziej rozpoznawalni niż przedstawiciele nauk ścisłych.

Źródło: Agnieszka Krzemińska, *Erudyta zawsze modny*, „Polityka”, nr 3, z dnia 14.01.2015, s. 62–64.

Zadanie 33.

W pierwszym zdaniu tekstu Agnieszki Krzemińskiej wyraz *produkuje* został wzięty w cudzysłów, ponieważ

- A. jest fragmentem innego dzieła.
- B. stanowi wyodrębnioną część tytułu.
- C. podkreśla zarzuty stawiane humanistyce.
- D. został użyty w innym znaczeniu niż słownikowe.

Poprawna odpowiedź

D

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, kiedy używamy cudzysłowu i jakie może on pełnić funkcje. Czy można powiedzieć o ludziach, (bezrobotnych), że są „produkowani”, czy raczej tak się mówi o przedmiotach?

Zadanie 34.

Podaj dwa przykłady, którymi autorka uzasadnia myśl zawartą w tytule artykułu.

- A.
- B.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

- a) raport Duttweilera,
- b) „rozpoznawalność” polskich humanistów.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Po przeczytaniu całego tekstu, wróć do jego tytułu. Cały artykuł jest skonstruowany według pewnej zasady, którą podpowiada tytuł. Odpowiedzi musisz poszukać w końcowych fragmentach tekstu. Które z wymienionych nazwisk rozpoznasz?

Zadanie 35.

Jakie stanowisko zajmuje profesor Ryszard Nycz wobec „humanistyki 2.0”? Uzasadnij swoją wypowiedź, odwołując się do tekstu.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

- Profesor jest zwolennikiem „humanistyki 2.0”, ponieważ uważa, że zrewolucjonizuje ona warsztat pracy humanistów.
- Profesor wyraża obawę, że technologia cyfrowa pozbawi studentów kompetencji „znania się na czymś”.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj jeszcze raz wypowiedź profesora Ryszarda Nycza. W poprawnym rozwiązaniu zadania najważniejsze jest uzasadnienie. Profesor Ryszard Nycz dostrzega zalety zastosowania nowej technologii, ale obawia się też, żeby nie stała się ona „celem i sposobem” nauki. Studenci muszą się wyspecjalizować, „znać się na czymś”.

Zadanie 36.

Która z przesłanek pozwala sformułować wniosek: „Świat przyznał, że problemów cywilizacyjnych nie rozwiążą tylko nowe technologie”?

- A. Ludziom brakuje obycia kulturowego i umiejętności prowadzenia rozmowy.
- B. Zanikły tradycje uniwersyteckie sięgające czasów średniowiecza.
- C. Obecnie uczelnie działają na zasadach rynkowych.
- D. Kłopoty humanistyki rozpoczęły się 30 lat temu.

Poprawna odpowiedź

A

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zanalizuj dokładnie treść akapitu 2. Zwróć uwagę, że cytowane w poleceniu zdanie znajduje się na jego końcu. Rozstrzygnij, która z przesłanek w kolejnych podpunktach zadania jest najważniejsza i podkreśl ją.

Zadanie 37.

Spośród podanych sformułowań wybierz te, które w tekście wskazują wnioskowanie lub przeciwstawienie i wpisz je w odpowiednie miejsca.

Funkcja w tekście	Przykład
Wnioskowanie	
Przeciwstawienie	

- i to zarówno....., jak i
- to dzięki nim.....
- nie tylko....., lecz także
- nie rozwiążą tylko.....

Poprawna odpowiedź

Wnioskowanie: to dzięki nim....., nie tylko....., lecz także

Przeciwstawienie: i to zarówno....., jak, nie rozwiążą tylko.....

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, w jakich typach zdań używane bywają podane sformułowania. Wpisz odpowiednie przykłady we właściwe miejsce w tabeli.

Zadanie 38.

W rozpoczynającym akapit 6. zdaniu: *Brak stabilizacji, wynikający z zawrotnego tempa cywilizacji, sprawia, że nie mamy poczucia pewności, a rosnący indywidualizm generuje trudności w porozumieniu* zamień wyraz *generuje* na inny tak, aby zdanie nie zmieniło znaczenia.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

- rodzi,
- wywołuje,
- powoduje,
- tworzy.

Wskazówki do rozwiązania zadania

W każdym tekście można wyróżnić wyrazy charakterystyczne tylko dla niego. Poszukaj synonimu odpowiedniego do wyrazu *generuje*. Pamiętaj, żeby zachować sens zdania. Przeczytaj zdanie jeszcze raz, sprawdź, czy dobrze wybrałeś.

Zadanie 39.

Dokończ podane niżej zdanie cytatem z tekstu, który potwierdza społeczną rangę humanistyki.

Humanistyka jest ważna, ponieważ

.....

Poprawna odpowiedź

Humanistyka jest ważna, ponieważ *odpowiada za funkcjonowanie człowieka, jego poglądów i wrażliwości.*

Wskazówki do rozwiązania zadania

Aby poprawnie rozwiązać zadanie, trzeba przeczytać cały tekst. Sprawdź, w którym akapicie występuje najwięcej argumentów podkreślających rangę nauk humanistycznych. Wybierz właściwy cytat, którym uzupełnisz zdanie.

Zadanie 40.

W jakim znaczeniu wyraz *guru* został użyty w akapicie szóstym? Wybierz jedną z definicji pochodzących ze *Słownika wyrazów obcych*.

- A. Przywódca sekty religijnej czczony jako wcielenie bóstwa.
- B. Przywódca wspólnoty w religiach hinduistycznych.
- C. Przewodnik duchowy i religijny w hinduizmie.
- D. Przewodnik duchowy i nauczyciel.

Poprawna odpowiedź

D

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj uważnie akapit szósty. Poszukaj sformułowania synonimicznego do wyrazu *guru* i wskaż je.

Tekst do zadań 41.–48.

Ewa Dereń

Pamięć na zawołanie

Mnemosyne, grecka bogini pamięci i matka Muz, wzięła swe imię od greckiego słowa *mneme* – ‘pamięć’. Układając – jak mówi legenda – imiona swych dziewięciu córek w opartą na rytmie rymowanek, dała początek mnemotechnice – metodzie, która do niedawna służyła głównie do popisywania się w towarzystwie sztuczkami pamięci, a w ostatnich latach coraz odważniej jest wykorzystywana w dydaktyce.

Według najbardziej rozpowszechnionej definicji mnemotechnika to ogół technik, które służą lepszemu zapamiętywaniu oraz przypominaniu sobie informacji na drodze skojarzeń. Wiadomo, że człowiek ma dwa rodzaje pamięci: krótkotrwałą i długotrwałą. Dopiero ta ostatnia pozwala na sprawne korzystanie z nagromadzonej wiedzy. I to właśnie do niej trafiają informacje zapamiętywane mnemotechnicznie; odpowiednie skojarzenie okazuje się skuteczniejsze od wielokrotnego nawet powtarzania.

Mnemotechniczne „sztuczki” – zarówno efektownie, jak i skutecznie – ułatwiają kodowanie, gromadzenie i przechowywanie informacji. Technika mnemotechniczna są więc nie tylko proste rymy, jak szkolne *-uje się nie kreskuje*, ale także metody bardziej wyrafinowane, służące np. astronomom do zapamiętania typów widmowych gwiazd.

Za pierwszą w historii technikę mnemotechniczną uważa się „rzymski pokój”, technikę odkrytą w niecodzienny sposób przez greckiego poetę Symonidesa z Keos. Symonides, bawiąc pewnego razu na uczcie, został z niej wywołany pod pretekstem, że przed domem czeka na niego dwóch tajemniczych wędrowców. Gdy jednak wyszedł na zewnątrz, okazało się, że nikogo nie ma. W tym momencie sufit sali, w której jeszcze przed chwilą przebywał, zawalił się, grzebiąc wszystkich biesiadników. Jak głosi legenda, Symonides został ocalony przez herosów Kastora i Polluksa, na których cześć napisał wcześniej poemat. Zwłoki nieszczęśliwych pogrzebanych pod gruzami były tak zmasakrowane, że nie sposób było rozpoznać, kto kim jest. Jednakże Symonides potrafił określić tożsamość ofiar, ponieważ pamiętał, gdzie przebywały poszczególne osoby tuż przed jego wyjściem z sali. W ten sposób narodził się system zapamiętywania rzeczy przez umiejscowienie ich w przestrzeni konkretnego pomieszczenia. [...]

W praktyce najbardziej przydatne są rozmaite rymowanki i zdania, które pomagają zapamiętywać te informacje, których nie sposób nauczyć się inaczej, jak tylko na pamięć. Tu mnemotechniki oddają wielkie usługi, pomagając uniknąć pamięciowego „kucia”. [...]

Mnemotechnicznych „sztuczek” jest oczywiście mnóstwo. Warto chyba, ażeby nie pozostały jedynie „sztuczkami”, lecz zdobyły sobie prawo obywatelstwa w programach nauczania, pozwalają bowiem nie tylko szybciej i skuteczniej przyswajać nowe wiadomości, ale i „uczą się uczyć”.

Źródło: Ewa Dereń, *Pamięć na zawołanie*, [w:] „Wiedza i Życie”, styczeń 2007, s. 34–35.

Zadanie 41.

Na podstawie tekstu Ewy Dereń sformułuj trzy zdania w trybie rozkazującym, będące radami, jak uczyć się szybciej i skuteczniej.

Przykłady poprawnych odpowiedzi

- Poznaj techniki pamięciowe (mnemotechniki).
- Dla lepszego zapamiętania wykorzystuj rymowanki.
- Unikaj nudnego powtarzania.
- Wykorzystuj skojarzenia.
- Ćwicz pamięć długotrwałą.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym charakteryzuje się tryb rozkazujący (wiedza zdobyta w szkole podstawowej). Przeczytaj dokładnie tekst oraz wyszukaj informacje na temat skutecznego i szybkiego uczenia się. Przekształć te informacje, zapisując je w formie zdań w trybie rozkazującym. Ćwiczenie pamięci jest ważne nie tylko dla zdobywania i zapamiętywania szkolnych informacji, lecz także dla sprawnego funkcjonowania przez całe świadome życie. Współcześni naukowcy twierdzą, że najlepszym sposobem na ćwiczenie pracy mózgu jest uczenie się języków obcych.

Zadanie 42.

Uzupełnij brakujące punkty planu tekstu Ewy Dereń.

1. Legenda o początkach mnemotechniki.
- 2.
3. Zalety technik pamięciowych.
- 4.
- 5.
6. Pochwała mnemotechniki.

Przykład poprawnej odpowiedzi

1. Legenda o początkach mnemotechniki.
2. *Definicja mnemotechniki.*
3. Zalety technik pamięciowych.
4. *Starożytny przykład wykorzystania mnemotechniki.*
5. *Sztuczki mnemotechniczne i ich rola.*
6. Pochwała mnemotechniki.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj uważnie artykuł Ewy Dereń i podane już punkty planu. Pamiętaj, że lektura całego tekstu jest konieczna, aby oddać jego sens oraz zachować logiczną strukturę wypowiedzi. Uogólnianie sensu niektórych części tekstu (np. akapitów) uczy syntezy, pomaga w komasowaniu refleksji. Przyczynia się także do doskonalenia umiejętności skrótowego, konkretnego i logicznego wypowiedzania się w mowie i piśmie. Uczy planowania.

Zadanie 43.

Przekształć poniższe zdanie, zastępując podkreślone słowa synonimami.

Techniką mnemotechniczną są także metody bardziej wyrafinowane, służące np. astronomom do zapamiętania typów widmowych gwiazd.

Przykłady poprawnych odpowiedzi

wyrafinowane – wyszukane, finezyjne, kunsztowne
zapamiętania – utrwalenia
typów – rodzajów, odmian

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym są synonimy (wyrazy bliskoznaczne) – środki językowe, które poznałeś w gimnazjum. Zastąp podkreślone wyrazy synonimami tak, aby zachować sens przytoczonego zdania. Różnorodność polszczyzny, jej bogactwo to efekt synonimiczności. Możesz swobodnie modyfikować słownictwo swoich wypowiedzi m.in. dzięki synonimom, stworzysz wówczas wypowiedź emotywną, żywą, obrazową i sugestywną.

Zadanie 44.

Znajdź w akapicie 4. dwa czasowniki pochodne zbudowane za pomocą tego samego formantu. Uzupełnij tabelę, wypisując te czasowniki, ich formant oraz wyrazy podstawowe.

Wyrazy pochodne (czasowniki)	Formant	Wyrazy podstawowe

Poprawna odpowiedź

Wyrazy pochodne (czasowniki)	Formant	Wyrazy podstawowe
narodzić	na-	rodzić
napisać		pisać

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie wiedzę zdobytą w gimnazjum na temat budowy słowotwórczej wyrazów i mechanizmu ich powstawania (m.in. o czasownikach pochodnych, formantach). Zwróć uwagę na czasowniki występujące w akapicie czwartym i wyszukaj dwa, które mają ten sam formant. Nie bierz pod uwagę imiesłówów czy rzeczowników odczasownikowych. Uzupełnij pierwszą i drugą kolumnę tabeli. W trzecią kolumnę tabeli wpisz wyrazy podstawowe dla wypisanych wyrazów pochodnych utworzonych za pomocą tego samego formantu. Wykorzystując to ćwiczenie, możesz przy okazji zaobserwować, jak formanty zasilają zasób leksykalny polszczyzny.

Zadanie 45.

Wybierz i zaznacz odpowiedź A, B albo C i jej uzasadnienie 1–3.

Artykuł napisany jest stylem

A.	naukowym,	ponieważ	1.	charakteryzuje się bogactwem środków poetyckiego obrazowania.
B.	artystycznym,		2.	przekazuje specjalistyczną wiedzę w przystępnej formie.
C.	popularnonaukowym,		3.	przeważają w nim zdania o skomplikowanej budowie.

Poprawna odpowiedź

C2

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie cechy stylów (stylów funkcjonalnych polszczyzny, np.: potocznego, urzędowego, naukowego, artystycznego) oraz typowe dla nich środki językowe. Zastanów się, na czym polega specyfika języka tekstów popularnonaukowych. Przeanalizuj styl wypowiedzi Ewy Dereń pod kątem stylu. Przypisz mu cechę dla niego charakterystyczną.

Zadanie 46.

Której informacji należy szukać w *Słowniku wyrazów obcych*?

- A. Zasad odmiany wyrazu *mnemotechnika*.
- B. Antonimów do pojęcia *mnemotechnika*.
- C. Pochodzenia słowa *mnemotechnika*.
- D. Znaczenia wyrazu *mnemotechnika*.

Poprawna odpowiedź

D

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, jakie znasz słowniki i jakie informacje można w nich znaleźć. Wiedzę tę zdobyłeś w gimnazjum.

Zadanie 47.

Zacytuj dwa zdania, w których autorka wyraża swoją opinię na temat mnemotechniki.

Przykłady poprawnych odpowiedzi

1. *W praktyce najbardziej przydatne są rozmaite rymowanki i zdania, które pomagają zapamiętywać te informacje, których nie sposób nauczyć się inaczej, jak tylko na pamięć.*
2. *Tu mnemotechniki oddają wielkie usługi, pomagając uniknąć pamięciowego „kucia”.*
3. *Warto chyba, aby nie pozostawały jedynie „sztuczkami”, lecz zdobyły sobie prawo obywatelstwa w programach nauczania.*

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym różni się opinia od informacji. Wiedzę tę zdobyłeś w gimnazjum. Przeczytaj uważnie jeszcze raz tekst. Pamiętaj, że dla opinii charakterystyczny jest subiektywizm. Wypisz całe wybrane zdania mające charakter opinii. W tekście jest więcej zdań zawierających opinię. Ty proszony jesteś o znalezienie przynajmniej dwóch.

Zadanie 48.

Wymień dwie funkcje, jakie pełnią cudzysłowy w akapitach 4. i 5.

Przykłady poprawnych odpowiedzi

- akapit 4. – Cudzysłów podkreśla nazwę jednej z technik szybkiego uczenia się.
akapit 5. – Cudzysłów wyodrębnia wyraz o charakterze kolokwialnym.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zauważ, że polecenie wymaga określenia funkcji cudzysłowu w dwóch konkretnych akapitach, chociaż ten znak interpunkcyjny występuje także w innych. Zastanów się, dlaczego zaznaczono cudzysłowem sformułowania w akapicie 4. i 5.

Zadanie 49.

***Mnemotechniki oddają wielkie usługi, pomagając uniknąć pamięciowego „kucia”.*
Przekształć zdanie, zastępując metaforę i kolokwializm oficjalną odmianą polszczyzny.**

Przykład poprawnej odpowiedzi

Mnemotechniki bardzo pomagają, bowiem pozwalają uniknąć pamięciowego żmudnego utrwalania sobie wiedzy / intensywnego uczenia się.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj dokładnie zdanie, które musisz przekształcić. Przypomnij sobie, czym są metafora i kolokwializm. Rozpoznaj je w zdaniu. Zmień zdanie tak, by zachować jego sens i uniknąć sformułowań metaforycznych oraz potocznych.

Tekst do zadań 50.–59.

Stefan Kisielewski

Kto ma rację?

Ze zdziwieniem stwierdzam, że wszyscy mają rację – przynajmniej jeśli chodzi o mnie. Gdy tylko rozgadam się szerzej z kimkolwiek, choćby to był ktoś, kogo postęпки i poglądy drażnią mnie i gniewają, zapoznawszy się z jego światem psychicznym, z jego motywami, z jego przeżyciami, z jego sposobem myślenia, muszę przyznać, że on ma – na swój sposób – rację. Każdy ma na swój sposób rację i każdy potrafi mnie przekonać. Co gorsza – ja nie potrafię przekonać nikogo. Dyskutując z kimś, uważam za swój święty obowiązek mówić jego językiem, postawić się na jego płaszczyźnie pojęciowej i uczuciowej, bo wydaje mi się, że tylko w ten sposób zdołam go przekonać naprawdę. Tymczasem zawsze okazuje się to złudą; gdy zaczynam mówić językiem mego polemisty, to, po pierwsze, robię to, oczywiście, znacznie gorzej od niego (prosię, mimo najlepszych chęci, nie nauczy się gęgać jak gęś), po drugie zaś, polemista mój, widząc, że mówię jego językiem, dochodzi do wniosku, iż we mnie nie ma niczego więcej niż w nim, wobec czego zaczyna mnie lekceważyć. Nie jesteśmy zaś skłonni dać się przekonać temu, kogo lekceważymy. W rezultacie nie tyle ja go przekonam, co on mnie.

Wynikałby więc z tego wniosek, że chcąc ludzi przekonać, nie należy mówić ich językiem, lecz własnym, należy zmusić ich do walki na naszym podwórku, na którym poruszamy się pewniej niż oni, należy sprawić, aby przyjęli nasz język, co będzie możliwe, gdy im ten język zaimponuje. Należy więc ludziom dla ich dobra imponować – dla ich dobra, bo jeśli mój pogląd jest słuszny (a tak uważa każdy), to aplikować go należy innym w ich własnym interesie. Pytanie tylko, jak ma zaimponować ludziom ktoś, komu właśnie oni imponują. Ja jestem tym kimś. Ludzie imponują mi przez to, że mają inne poglądy niż ja, także przez to, że każdy z nich ma swoją rację, rację, którą widzę dokładnie; jest ona uwarunkowana ich strukturą psychofizyczną, ich temperamentem i wykształceniem, warunkami ich życia itd. Widzę wyraźnie, że na ich poglądy złożyło się mnóstwo czynników, których korzenie tkwią częstokroć w dalekiej przeszłości i że próba zmiany tego stanu rzeczy przez kilka minut (a choćby i godzin) mojego gadania, jest próbą śmieszną i – co gorzej – nieuczciwą. Jeśli bowiem mimo wszelkich moich skrupułów zdecyduję się na ową próbę przekonania ich i próba ta powiedzie mi się, będzie to po prostu zwykłym szarlataństwem i hochsztaplerstwem. Ktoś, kto w ciągu godzin usiłuje zmienić to, na co się złożyły lata, daje dowód, że jest hochsztaplerem, jeżeli zaś udaje mu się zrealizować swe zamierzenia – jest hochsztaplerem niebezpiecznym. Mnie jednak ten zarzut nie grozi, należę bowiem nie do tych, którzy przekonują, lecz do tych, których przekonują. Wynika to, jak się rzekło, stąd, że usiłuję dyskutować lojalnie, językiem przeciwnika, na jego płaszczyźnie myślowo-uczuciowej, a przez to daję mu szansę większe niż sobie [...]. Tylko na chwytty niedozwolone trudno odpowiadać, dlatego też ten, komu chodzi nie o czystą walkę, lecz o zwycięstwo, bez nich się nie obywa. Jeśli natomiast ktoś chce dyskutować z każdym w jego języku, nie rokuje mu powodzenia – każdy go przekona.

Źródło: Stefan Kisielewski, *Rzeczy małe*, Warszawa 1998.

Zadanie 50.**a) Wymień dwa zabiegi językowe, które podkreślają subiektywny charakter zdania:**

Gdy tylko rozgamam się szerzej z kimkolwiek, choćby to był ktoś, kogo postęпки i poglądy drażnią mnie i gniewają, zapoznawszy się z jego światem psychicznym, z jego motywami, z jego przeżyciami, z jego sposobem myślenia, muszę przyznać, że on ma – na swój sposób – rację.

b) Zacytowane wyżej zdanie jest uporządkowane następująco:

- A. wyrażenie stosunku do rozmówcy, określenie sytuacji komunikacyjnej, zrozumienie rozmówcy, zaakceptowanie poglądów rozmówcy.
- B. wyrażenie stosunku do rozmówcy, zrozumienie rozmówcy, zaakceptowanie poglądów rozmówcy, określenie sytuacji komunikacyjnej.
- C. określenie sytuacji komunikacyjnej, zrozumienie rozmówcy, wyrażenie stosunku do rozmówcy, zaakceptowanie poglądów rozmówcy.
- D. określenie sytuacji komunikacyjnej, wyrażenie stosunku do rozmówcy, zrozumienie rozmówcy, zaakceptowanie poglądów rozmówcy.

Przykłady poprawnej odpowiedzi**a)**

- 1. Stosowanie 1 os. l.p.
- 2. Stosowanie słownictwa wartościującego.
- 3. Stosowanie słownictwa nacechowanego emocjonalnie.
- 4. Stosowanie wtrąceń (podkreślają m.in. naturalność, dygresyjność toku wypowiedzi).
- 5. Stosowanie powtórzeń (jego).
- 6. Stosowanie myślników.

b)

D.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Poprawne rozwiązanie zadania wymaga od ciebie rozpoznania środków językowych, które w tekście realizują określoną funkcję – w przypadku zacytowanego zdania – służą nadaniu wypowiedzi subiektywnego charakteru. Musisz przypomnieć sobie, co znaczy określenie „subiektywny”. Jeżeli uznasz, że jest wieloznaczne, to zastanów się, w jakim znaczeniu zostało użyte w poleceniu. Następnie zwróć uwagę na te cechy języka tekstu, które pozwalają podkreślić, że wyrażane sądy mają osobisty charakter, tzn. wynikają raczej z przekonań osoby niż z wartości i prawdziwości użytych argumentów. Należy także uwzględnić formę zdania, naśladującą niejako tok wypowiedzi.

Zadanie 51.

Zawarte w nawiasie wtrącenie *prosię, mimo najlepszych chęci, nie nauczy się gęgać jak gęś służy*

- A. alegoryzacji wypowiedzi.
- B. zdyskredytowaniu rozmówcy.
- C. podkreśleniu komizmu sytuacji.
- D. zilustrowaniu wyrażanego poglądu.

Poprawna odpowiedź

D.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Poprawne rozwiązanie zadania wymaga określenia funkcji tak charakterystycznej części wypowiedzenia, jaką jest wtrącenie. Zanim rozwiążesz zadanie, przypomnij sobie, czemu służyło wtrącenie w sytuacjach komunikacyjnych, w których uczestniczyłeś. Zastanów się, czy funkcja wtrącenia przytoczonego w poleceniu jest podobna do tej, którą realizowały twoje wypowiedzi, czy inna. Jeśli inna, to jaka? Zaznacz poprawną odpowiedź.

Zadanie 52.

a) Wyjaśnij sens wyrażenia *święty obowiązek*.

b) Określ cel użycia tego wyrażenia w tekście.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

a)

1. Wyrażenie oznacza, że obowiązek jest bardzo ważny.
2. Powinność wynika z istnienia niekwestionowanych zasad.
3. Święty obowiązek to taki, którego nie można lekceważyć.

b)

1. Podkreślenie kategoryczności wypowiedzianych słów.
2. Taki frazeologizm ożywia język.
3. Wyrażenie „święty obowiązek” wprowadza formy typowe dla języka mówionego.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Poprawne rozwiązanie zadania wymaga wyjaśnienia sensu i określenia funkcji frazeologizmu, tzn. ustalonego związku wyrazów, w którym wyrazy oddzielnie znaczą co innego i najczęściej odnoszą się do różnych sfer rzeczywistości. Przypomnij sobie, czy znasz inne frazeologizmy utworzone z użyciem wyrazu *święty* lub *obowiązek*. Zastanów się nad ich znaczeniem i ustal znaczenie wyrażenia „święty obowiązek”. Określ jego funkcję.

Zadanie 53.

a) Wypisz z tekstu trzy wyrazy sygnalizujące wnioskowanie.

b) Obecność wyrazów sygnalizujących wnioskowanie wskazuje, że tekst Stefana Kisielewskiego ma charakter

- A. epicki.
- B. opisowy.
- C. fabularny.
- D. argumentacyjny.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

a)

- 1. w rezultacie
- 2. wynika to
- 3. wynikałoby
- 4. zatem

b)

D.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Wnioskowanie to czynność, która polega na wyprowadzaniu prawd – wniosków wynikających z obserwacji różnych aspektów rzeczywistości. Dla wnioskowania charakterystyczne są takie zwroty jak: więc, zatem, jeżeli, ponieważ, w takim przypadku itd. Pamiętaj, że wnioskowanie często jest wykorzystywane w wypowiedziach, w których chcemy przekonująco przedstawić i uzasadnić swoje racje (wymagające użycia argumentów).

Zadanie 54.

Wypisz z tekstu trzy wyrazy kluczowe.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

- 1. dyskusja
- 2. racja
- 3. przekonywanie

Wskazówki do rozwiązania zadania

Poprawne rozwiązanie zadania wymaga rozumienia, czym są wyrazy kluczowe występujące w tekście i odróżniania ich od słów-kluczy (takich, które nadbudowują treści metaforyczne, pozwalają na przywołanie różnych skojarzeń, rozszerzają pole znaczeniowe tekstu). Aby wyszukać wyrazy kluczowe, należy zwracać uwagę na te, które występują w tekście częściej niż inne i są powiązane z tematem i przesłaniem tekstu.

Zadanie 55.

Sformułuj główną tezę, którą w tekście uzasadnia autor.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Przekonywać innych do swoich racji należy własnym językiem.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Rozwiązanie tego zadania wydaje się proste. Wymaga przecież ułożenia tylko jednego zdania. Jednak jego prawdziwa trudność polega na tym, że zanim udzielisz odpowiedzi, musisz określić temat tekstu, wyróżnić przywołane w nim argumenty i dopiero po wykonaniu tych czynności możesz odkryć, jaki główny pogląd na daną kwestię wyraża autor. Pamiętaj, że czasami główna myśl tekstu nie jest wyrażona wprost. Wówczas należy ją zrekonstruować na podstawie analizy poszczególnych fragmentów.

Zadanie 56.

Wymień dwie cechy osobowości autora i wyjaśnij, jak ujawniają się w tekście.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

Cechy osobowości, np.:

1. otwartość
2. przyjazność
3. życzliwość
4. szacunek dla innych
5. uczciwość
6. skromność (dystans do siebie)

Wyjaśnienie, np.:

1. Autor szanuje i ceni poglądy innych.
2. Stefan Kisielewski potrafi słuchać.
3. Osoba wypowiadająca się w tekście zauważa wartość wypowiedzi innych osób.
4. Kisielewski nie używa nieetycznych sposobów do przekonywania innych.
5. Kisielewski akceptuje to, że inni mogą wypowiadać się lepiej i efektywniej od niego.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Rozwiązując to zadanie, musisz pamiętać, że komunikat językowy zawsze w pewien sposób charakteryzuje nadawcę. Czasami zawiera charakterystykę pośrednią (ujawniającą się choćby przez stosowane słownictwo, np. typowe dla określonej zbiorowości), a czasami bezpośrednią (np. wtedy, gdy autor, wypowiadając się w pierwszej osobie, ujawnia swoje poglądy). Przed sformulowaniem rozwiązania zastanów się i odpowiedz na pytanie: jakim człowiekiem jest autor tekstu? Następnie wyjaśnij, co w tekście jest źródłem informacji o autorze-nadawcy.

Zadanie 57.

felieton – jeden z gatunków publicystyki, swobodny w charakterze, często posługujący się literackimi środkami ekspresji. [...] składają się nań raczej swobodne dywagacje, często niepozbawione zabarwienia satyrycznego.

Na podstawie: *Słownik terminów literackich*, Wrocław 2002, s. 151.

Odwołując się do przedstawionych wyżej informacji, sformułuj argument potwierdzający, że tekst Kisielewskiego jest felietonem.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

1. Tekst jest felietonem, ponieważ zawiera swobodne rozważania, związane z różnymi aspektami komunikacji między ludźmi.
2. O tym, że wypowiedź jest felietonem, świadczy jej dygresyjność i mówienie o problemie porozumienia z innymi przez pryzmat własnych doświadczeń.
3. Mamy do czynienia z felietonem, ponieważ w tekście występują elementy komiczne, np. porównanie się autora do prosięcia, które nie nauczy się gęgać.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Poprawne rozwiązanie zadania wymaga zapoznania się z zamieszczoną w zadaniu informacją na temat cech felietonu. Rozwiązując zadanie, przeczytaj tekst Stefana Kisielewskiego i wskaż tę jego cechę, którą wskazano w informacji. Argument możesz zbudować, np. wskazując cechę felietonu i ilustrując ją odpowiednim cytatem z tekstu.

Zadanie 58.**Napisz streszczenie felietonu Stefana Kisielewskiego liczące 40–60 słów.****Przykład poprawnej odpowiedzi**

Autor rozważa problem umiejętności przekonywania innych do swojej racji. W tekście charakteryzuje siebie jako rozmówcę, który w różnych sytuacjach komunikacyjnych zazwyczaj jest przekonywany przez innych do ich racji. Przypuszcza, że dzieje się tak, ponieważ przyjmuje postawę otwartą, a także przejmuje sposób mówienia (język) swoich rozmówców.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Poprawne rozwiązanie zadania wymaga od ciebie przedstawienie tematu tekstu i tego, co na ten temat powiedziano w tekście. Swojej wypowiedzi musisz nadać właściwy poziom uogólnienia. Buduj wypowiedź uporządkowaną i spójną. Przelicz słowa. Jeżeli ich liczba jest mniejsza niż 40, zastanów się, czy poziom uogólnienia nie jest zbyt duży lub czy nie zostały pominięte ważne elementy tekstu. Jeżeli zaś objętość tekstu jest zbyt duża (liczba słów przekracza 60), przeanalizuj tekst pod względem językowym, składniowym i logicznym. Usuń wyrazy, które są niepotrzebne z punktu widzenia celu wypowiedzi (np. wyrazy wartościujące, określające, nacechowane emocjonalnie). Zastosuj zdania nierozwinięte. Jeżeli objętość tekstu dalej będzie zbyt duża, ponownie dokonaj selekcji informacji z tekstu źródłowego.

Tekst do zadań 59.–68.

Michał Centkowski

Muzeum literatury kontra amerykański sen

Na długo przed premierą mówiło się, że wrocławski spektakl stanie się wydarzeniem – oto po raz pierwszy w historii, publiczność zobaczy na scenie w całości [...] trzy części *Dziadów*. Michał Zadara podkreślał szczególną pozycję mickiewiczowskiego dramatu, stanowiącego fundament polskiej kultury. Fundament, który należy traktować poważnie, a więc wystawiać w całości i bez skrótów. Wskazywał także potrzebę współczesnych realizacji polskiej klasyki. I faktycznie udało mu się stworzyć spektakl monumentalny, nowoczesny i efektowny, a jednocześnie najzupełniej wierny literackiej partyturze. [...]

A jednak, mimo całej tej formalnej wirtuozerii oraz ogromu pracy twórców trudno pozbyć się wrażenia, że czegoś wrocławskim *Dziadom* zabrakło. [...] Blisko pięciogodzinny spektakl obejmujący I, II i IV część dramatu oraz wiersz *Upiór* rzuca wyzwanie, przede wszystkim, percepcyjnym zdolnościom widza. Dlatego zapewne towarzyszy nam po wyjściu z teatru to dziwne uczucie, jak po wizycie w muzeum. Co prawda nowoczesnym, interaktywnym i efektownym, acz ostatecznie służącym jedynie eksponowaniu przytłaczającej ilości artefaktów dawno minionej przeszłości.

Radosław Rychcik [w Teatrze Nowym w Poznaniu] z kolei, nie tylko przepuścił fundament rodzimej mitologii przez zainfekowaną popkulturowymi kliszami ponowoczesną świadomość, lecz także zestawiał romantyczne dzieje z burzliwą historią Ameryki. [...] Scenę zaludniają bohaterowie zbiorowej wyobraźni. Ewą/Dziewczyną jest u Rychcika Marilyn Monroe (wspaniała Gabriela Frycz), Guślarzem barokowy i sarkastyczny Joker (znakomity Tomasz Nosiński) [...], a Józio i Różia to hipnotycznie wpatrzone w ekran teleodbiornika bliźniaczki z *Lśnienia*³ Kubricka. Swoje *Dziady* reżyser zadedykował ikonom walki o prawa czarnych. [...]

Rychcik podjął tym samym dość ryzykowną grę. [...] Pokusa uwspółcześnienia, bądź uniwersalizacji dramatu przez sięgnięcie do rezerwuaru masowych wyobrażeń zawsze niesie z sobą ryzyko spłylenia, banalizacji, zwłaszcza, gdy proste skojarzenia służą głównie parodii, tudzież powierzchownemu efekciarstwu maskującemu intelektualną bezsilność w zderzeniu z niełatwą literaturą.

Tymczasem za sprawą wszystkich tych bezczelnych pomysłów, odległych asocjacji, pozornie ryzykownych odwołań powstał spektakl znakomity, zachwycający, wybitny – jeden z najważniejszych w ostatnich latach w polskim teatrze. Tym spektaklem Rychcik ostatecznie uwolniwszy tekst Mickiewicza z więzów narodowej martyrologii, na powrót uczynił go częścią, wspólnej ludziom każdego miejsca i czasu opowieści o pragnieniu wolności, niezgodzie na zło oraz sprzeciwie wobec wszelkiego ucisku, stanowiącej fundament kulturowego dziedzictwa Zachodu.

Zestawiając losy bohaterów dramatu z historią emancypacji czarnoskórych Amerykanów Rychcik odnajduje w *Dziadach*, tę samą rewolucyjną moc, która fascynowała Dejmka⁴. Nie przypadkiem w drugiej części spektaklu umieszcza reżyser wspaniały manifest wyrosłego z niezgody na zło prometejskiego humanizmu – Wielką Improwizację, w genialnej interpretacji Gustawa Holoubka, którego głos dobiega z pogrążonej w ciemności sceny. [...].

³ Horror *Lśnienie* Satnleya Kubricka (1980) to ekranizacja powieści Stephena Kinga pod tym samym tytułem. Podejmuje problem istoty zła.

⁴ Autor odwołuje się do inscenizacji *Dziadów* wystawionej w Teatrze Narodowym w Warszawie w 1967 r. Rolę Konrada zagrał Gustaw Holoubek. Władze PRL odebrały spektakl jako antyrosyjski i antyradziecki, dlatego po dwóch miesiącach – w styczniu 1968 r. – został zdjęty z afisza, a reżyser – Kazimierz Dejmek zwolniony ze stanowiska dyrektora teatru. Decyzja ta spotkała się licznymi protestami i demonstracjami studentów.

Zaś Gustaw/Konrad (świątyni Mariusz Zaniewski) przemawia do nas ze sceny nie mniej poruszającymi słowami Martina Luthera Kinga o wspaniałym śnie o równości⁵.

Wiele jest w tym spektaklu scen olśniewających. [...] Przejmujący, pełen goryczy jest czarny blues, w którego rytm nadzy i wynędzniali filomaci, wespół z afrykańskimi niewolnikami, śpiewają o *Zemście z Bogiem lub mimo Boga* przy brzęku łańcuchów i kajdan. [...] Tekst Mickiewicza pozostaje bez wątpienia, czego dowodzi spektakl Rychcika, najwspanialszym w całej polskiej literaturze, hymnem na cześć wolności.

Źródło: Michał Cetkowski *Muzeum literatury kontra amerykański sen*, [w:] tenże, <http://www.dziennikteatralny.pl/dziady-polskie.html> [dostęp w dniu: 16.01.2015 r.].

Zadanie 59.

Uzasadnij, że tekst Michała Centkowskiego jest recenzją. Podaj dwie cechy gatunkowe tej formy wypowiedzi i zilustruj je przykładami z tekstu.

Cechy gatunkowe recenzji	Przykłady z tekstu (cytat lub omówienie)

Zadanie 60.

Rozstrzygnij w odniesieniu do całego tekstu Michała Centkowskiego, które ze zdań jest prawdziwe, a które fałszywe. Zaznacz P (prawda) lub F (fałsz).

Zdanie		Prawda/Falsz	
1.	Omówione spektakle <i>Dziadów</i> Adama Mickiewicza są inscenizacjami nowoczesnymi.	P	F
2.	Według recenzenta reżyserowany przez Michała Zadareę spektakl <i>Dziadów</i> Adama Mickiewicza jest nieudany.	P	F
3.	Wymowa spektaklu Rychcika jest sprzeczna z przesłaniem <i>Dziadów</i> Adama Mickiewicza.	P	F

Zadanie 61.

Objaśnij w kontekście recenzji przenośnie użyte w jej tytule.

Muzeum literatury –
Amerykański sen –

⁵ Nawiązanie do przemówienia z 28 sierpnia 1963 r. wygłoszonego przez czarnoskórego pastora amerykańskiego Martina Luthera Kinga – przywódcy ruchu walczącego o prawa obywatelskie.

Zadanie 62.

- a) Oceń, które ze zdań pochodzących z tekstu zawiera informacje, a które jest opinią. Zaznacz I (informacja) lub O (opinia).

Zdanie		I / O	
1.	<i>Michał Zadara wskazywał na potrzebę współczesnych realizacji polskiej klasyki.</i>	I	O
2.	<i>Rychcik podjął dość ryzykowną grę.</i>	I	O

- b) Przekształć zdanie zawierające informację tak, by zawierało opinię.

Zadanie 63.

Wykorzystując znajomość III części *Dziadów* Adama Mickiewicza, odpowiedz na pytania.

- Komu Adam Mickiewicz zadedykował III część *Dziadów*?
- Na czym polega *prometejski humanizm* w dramacie Adama Mickiewicza?
- Co jest źródłem tragizmu bohaterów wypowiadających słowa *zemsta, zemsta, zemsta na wroga / Z Bogiem i choćby mimo Boga*?

Zadanie 64.

W jaki sposób reżyser Radosław Rychcik osiągnął uniwersalizację wymowy dramatu Adama Mickiewicza?

Zadanie 65.

Na czym polegała „rewolucyjna moc” *Dziadów* Adama Mickiewicza w powojennej Polsce?

Zadanie 66.

Zapisz w stopniu najwyższym przymiotniki użyte w zdaniu *Powstał w Teatrze Nowym w Poznaniu spektakl znakomity, zachwycający, wybitny.*

Zadanie 67.

Dobierz do podanych znaczeń odpowiednie rzeczowniki z 4. lub 5. akapitu.

Znaczenie wyrazu		Wyraz
1.	pozbawienie czegoś oryginalności, szablonowość	
2.	chęć przypodobania się publiczności za wszelką cenę	
3.	automatyczne skojarzenie myślowe	

Zadanie 68.

Zbuduj wypowiedzenie zawierające właściwe przyporządkowanie funkcji wskazanego fragmentu tekstu oraz poprawnego uzasadnienia wyboru.

W ostatnim akapicie wypowiedź podporządkowana jest funkcji

A. poetyckiej,	ponieważ nadawca tekstu	1. wyraża swoje emocje.
B. impresywnej,		2. wywiera nacisk na odbiorcę.
C. ekspresywnej,		3. pisze o emocjach odbiorców tekstu.
		4. koncentruje się na przenośnym znaczeniu wypowiedzi.

Tekst do zadań 69.–77.

Tekst przemówienia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wygłoszonego w 25. rocznicę wyborów z 4 czerwca 1989 [fragmenty]

Wasze Królewskie Mości, Panie i Panowie Prezydenci,
Pani Marszałek, Panie Marszałku,
Panowie Premierzy,
Panie i Panowie Ministrowie,
Panie i Panowie Posłowie i Senatorowie,
Wielce Dostojni Goście,
Drodzy Rodacy!

Stoimy przed Zamkiem Królewskim w Warszawie – symbolem polskiej państwowości. Symbolem także trudnej historii naszego kraju. 1 września 1939 roku wybuchła II Wojna Światowa. Zamek spłonął zbombardowany przez Luftwaffe 17 września, a więc w dniu, gdy w następstwie paktu Hitler-Stalin na broniącą się Polskę uderzyła również Armia Czerwona. Polska utraciła niepodległość. Polacy brali udział w wojnie od jej pierwszego do ostatniego dnia. Bili się nieomal na wszystkich frontach. A jednak nie było nam dane cieszyć się wolnością po alianckim zwycięstwie nad hitlerowską III Rzeszą. Tej szansy pozbawiły nas ustalenia w Jałcie. Zwycięskie mocarstwa dokonały tam podziału Europy na strefy wpływów. [...] Ale nasze marzenia i nasze dążenia do wolności przetrwały. [...]

Wielce Szanowni, Dostojni Goście,
Szanowni Rodacy!

25-lecie odzyskania wolności to najlepsza okazja, by podziękować całemu narodowi. Dziękuję wszystkim Polkom i Polakom za to, że przetrwaliśmy zły czas, że skutecznie wybiliśmy się na niepodległość. Dziękuję za odwagę i rozwagę. Za akceptację dla trudnych i częstych, ale koniecznych reform.

25-lecie wolności to piękna okazja do tego, by cieszyć się nią wspólnie. By wspólnie doceniać, że przypadł nam w udziale dobry los. Wyjątkowo dobry los i dobry czas – los na miarę ponadtysiącletnich dziejów państwa polskiego. [...]

Dziękuję wszystkim przywódcom i wszystkim uczestnikom walki o wolność. [...]

Dziękuję też z całego serca naszym przyjaciółom, narodom, z którymi razem wyrwaliśmy się z kręgu pojałtańskich uzależnień i ograniczeń. [...] Dziękuję tym, którzy w wolnym świecie wierzyli w nas i którzy wspierali nasze dążenia do stałego zakotwiczenia Polski w świecie Zachodu poprzez członkostwo w NATO i w Unii Europejskiej.

Dziękuję wszystkim ludziom wolnym, którzy dzisiaj okazują zrozumienie dla innych walczących o wolność i suwerenność. Dziękuję za wspieranie tych, którzy pragną iść tą samą co my drogą, ku Zachodowi, ku wolności.

„Nie ma wolności bez solidarności!” – wołaliśmy w czasach najtrudniejszych, także tu na tym placu, przed Zamkiem Królewskim w Warszawie. „Nie ma wolności bez solidarności”.

Dzisiaj w wolnej Polsce, w 2014 roku, powtarzam tę znaną prawdę. Nie ma wolności bez solidarności! Bo nie ma wolności bez solidarności wolnego świata, nie ma wolności bez solidarności z tymi, którzy o swoją wolność walczą, którzy o swojej wolności marzą, także z tymi, którzy swojej wolności bronią. [...]

Dziękuję więc za przybycie dzisiaj do Warszawy tak licznych przywódców Wolnego Świata. Państwa obecność to dla Polaków źródło dumy i radości. Państwa obecność tutaj, przed Zamkiem odbudowanym z gruzów na nowo, to także potwierdzenie wiary, że obrona wolności nadal porusza nasze serca i umysły. To potwierdzenie przekonania, że obrona wolności jest nadal źródłem naszej solidarności i naszej siły!

Źródło: Przemówienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej,

[w:] <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/801396,pejny-tekst-przemowienia-bronislawa-komorowskiego-wygloszonego-w-25-rocznice-wyborow-z-4-czerwca-1989.html>, [dostęp w dniu: 17.01.2015 r.].

Zadanie 69.

Na podstawie całego tekstu określ dwa zabiegi językowe, które są wyrazem przestrzegania etykiety językowej przez mówcę. Nazwij je i każdy zilustruj przykładem z tekstu.

Lp.	Zabieg językowy służący zachowaniu etykiety	Przykład z tekstu
1		
2		

Zadanie 70.

Wyjaśnij, czemu służy użycie różnych znaków interpunkcyjnych w związku z obecnym w tekście sformułowaniem „Nie ma wolności bez solidarności”.

1. Użycie wykrzyknika –
2. Użycie cudzysłowu –

Zadanie 71.

Prezydent w przemówieniu odwołuje się do przeszłości i terażniejszości. Wpisz do tabeli przykład wydarzenia z przeszłości oraz przykład wydarzenia terażniejszego i zilustruj każdy z nich właściwą formą językową czasownika.

Nazwa wydarzenia	Przykład formy czasownika
Przeszłość	
Teraźniejszość	

Zadanie 72.

Podaj dwa sposoby, za pomocą których Prezydent w swoim przemówieniu nawiązuje kontakt ze słuchaczami.

Zadanie 73.

Rozstrzygnij słuszność zdań dotyczących przemówienia Prezydenta. Jeśli zdanie jest prawdziwe, zaznacz P, jeśli jest fałszywe, zaznacz F.

Zdanie		Prawda/Falsz	
1	Przemówienie zawiera sformułowania wyrażające bezpośrednio opinie o wydarzeniach związanych z rocznicą wyborów 4 czerwca 1989 roku.	P	F
2	Zwracając się do zebranych, Prezydent używa sformułowań charakterystycznych dla stylu retorycznego.	P	F
3	Styl przemówienia charakteryzuje użycie dużej liczby zwrotów kolokwialnych.	P	F

Zadanie 74.

A. Wypisz z tekstu wyraz pochodny dla przymiotnika *jaltański*.

<i>jaltański</i>	Wyraz pochodny

B. Wyjaśnij, w jaki sposób został utworzony wyraz pochodny.

Zadanie 75.

Wypowiedzenie *Wyjątkowo dobry los i dobry czas – los na miarę ponadtyścioletnich dziejów państwa polskiego* jest

- A elipsą,
- B apostrofą,
- C wykrzyknieniem,

Zadanie 76.

Dla podkreślenia wyjątkowego charakteru rocznicy wyborów 4 czerwca 1989 roku Prezydent użył wielu zabiegów stylistycznych. Nazwij dwa z nich i wypisz ich przykłady.

Zadanie 77.

Przekształć zdanie złożone *Dziękuję wszystkim Polkom i Polakom za to, że przetrwaliśmy zły czas, że skutecznie wybiliśmy się na niepodległość* na zdanie pojedyncze w taki sposób, aby zachować wszystkie zawarte w nim informacje.

Tekst do zadań 78.–85.

Edwin Bendyk

Opisać świat od nowa

Touraine, gwiazda francuskiej nauki, jak każdy rasowy socjolog od początku kariery zastanawiał się nad pytaniami: jak powstaje i zmienia się społeczeństwo; co pcha ludzi do zbiorowego działania; dlaczego wolimy być razem niż osobno? [...] Stwierdził: „Nauki społeczne, jakie znaliśmy, klasyczna socjologia [...] umarła. [...]”

Uczony wcale jednak nie sprawiał wrażenia zmartwionego, gdy mówił o śmierci uprawianej przez siebie przez ponad pół wieku dyscypliny. Przeciwnie, martwił się jedynie, że zabraknie mu czasu, by opisać świat, który nadchodzi. [...]

Kto śledzi dzieło Touraine’a, [...] nie powinien być zaskoczony. To ten typ badacza, który uprawia naukę, by odkrywać rzeczywistość, a nie po to, by potwierdzać swoją pozycję w akademickiej hierarchii. [...]

Francuski socjolog zawsze jednak bardziej przywiązany był do życia niż naukowej struktury i starał się być tam, gdzie społeczeństwo przez swe działanie otwierało nowe rozdziały historii. Gdy w 1980 r. wybuchła w Polsce Solidarność, spakował walizki i ruszył za żelazną kurtynę, by wspólnie z polskimi naukowcami zbadać niezwykle fenomen. Uczony wspomina ten czas: „[...] To, co zobaczyliśmy w 1980 r., przypominało dosłownie, w sensie wręcz religijnym, zmartwychwstanie. Miałem wrażenie, jakbym widział krew zaczynającą krążyć w martwym ciele narodu, które ożywa i powstaje, by wrócić do historii. Chciałem zrozumieć, co się stało, nie miałem bowiem wątpliwości, że w Polsce odbywa się niezwykle ważny proces dla całej socjologii wolności”.

Alain Touraine do dziś nie ma wątpliwości, że Solidarność była najważniejszym ruchem społecznym XX w., otworzyła z hukiem nowy etap historii, kiedy na scenę wkroczył społeczny aktor nieposługujący się kategorią interesu, lecz jako podmiot świadomy, że „ma prawo mieć prawa”. [...]

Dziś te zbiorowe reprezentacje społeczeństwa, nawet jeśli istnieją, nie odgrywają dawnej roli, nie są już źródłem zbiorowego działania. Jeśli do niego dochodzi, to [...] w wyniku połączenia pojedynczych energii jednostek, decydujących się podjąć walkę w obronie naruszonej godności, w obronie prawa do posiadania praw. [...]

Jak twierdzi sam Touraine, przydałoby się jeszcze z 50 lat życia, żeby dostrzec rezultaty obecnej rewolucji. W jej wyniku na gruzach społeczeństwa, jakie znaliśmy, wyłoni się coś nowego. Co? Tego nie wie nikt, nawet Alain Touraine. Ale jeśli ma rację, to najciekawsze dopiero przed nami.

Źródło: Edwin Bendyk, *Opisać świat od nowa*, [w:] „Polityka”, Nr 1, z dnia 1.01.2015, s. 69–70.

Zadanie 78.

Wyjaśnij, czemu służy zastosowanie w ostatnim akapicie tekstu formy pierwszej osoby liczby mnogiej.

Zadanie 79.

Wyjaśnij użyte w tekście sformułowanie *gwiazda francuskiej nauki*.

Zadanie 80.

Wypisz z pierwszego akapitu tekstu przykład personifikacji i wyjaśnij, czemu służy zastosowanie tego środka wyrazu.

Zadanie 81.

Do kogo odnoszą się w tekście poniższe sformułowania?

społeczny aktor

rasowy socjolog

Zadanie 82.

W tabeli zapisano wypowiedzenia z tekstu będące informacją lub komentarzem. Zaznacz K, jeśli zdanie jest komentarzem, lub I, jeśli zdanie jest informacją.

Zdanie		K/I	
1.	<i>Ale jeśli ma rację, to najciekawsze dopiero przed nami.</i>	K	I
2.	<i>Solidarność była najważniejszym ruchem społecznym XX w.</i>	K	I
3.	<i>Francuski socjolog zawsze jednak przywiązany był do życia.</i>	K	I

Zadanie 83.

Na podstawie akapitów trzeciego i czwartego podaj dwie cechy świadczące o tym, że tekst Edwina Bendyka został napisany stylem publicystycznym.

Zadanie 84.

Wypowiedź francuskiego socjologa *Chciałem zrozumieć, co się stało* przekształć tak, aby pełniła funkcję impresywną.

Zadanie 85.

a) Motyw zmartwychwstania Polski, który pojawił się w wypowiedzi Touraine'a, został wykorzystany również w tekście

A. *Bogurodzicy*.

B. *Dziadów*.

C. *Zemsty*.

D. *Lalki*.

b) Krótko uzasadnij wybraną przez siebie odpowiedź.

Tekst do zadań 86.–93.

Agnieszka Krzemińska
Słów oprawy

Książka to słowo. Myśli i idee zdają się nieporównywalnie ważniejsze niż materialny nośnik, na jakim je utrwalamy. W dodatku w czasach, gdy książki wydawane są niechlujnie i masowo, do wyglądu czy sposobu opraw przestaliśmy przywiązywać większą wagę. W przeszłości skórzane okładki bogato dekorowano tłoczeniami z użyciem srebra, złota, szylkretu (masy rogowej otrzymywanej z pancerzy żółwi) czy szlachetnych kamieni i bywały cenniejsze niż treść, przynajmniej pod względem materialnym.

Podczas gdy teksty starych ksiąg to domena literaturoznawców i historyków, oprawami zajmują się tegumentolodzy [...], dla których książka to nie tylko jeden z najwspanialszych, ale i najpiękniejszych wytworów ludzkiego geniuszu. – *W polskich zbiorach dominują księgi religijne, których treść jest znana i powtarzalna. Nas bardziej interesuje nośnik tekstu i jego forma – gatunek ręcznego pisma lub czcionki, iluminatorska bądź graficzna dekoracja kart, tudzież zapiski i znaki własnościowe* – tłumaczy historyk sztuki i bibliolog dr Arkadiusz Wagner [...]. A Ewa Chlebus, konserwatorka [...], dodaje: – *Oprawa indywidualizowała książkę, często mówiąc więcej o jej posiadaczu niż treść. To samo wydanie miało różne oprawy, na których styl wpływał nabywca woluminu, a na jakość wykonania – sztuka introligatora.*

Dzisiejsza forma książki ma ok. 2 tys. lat. Zanim na początku naszej ery pojawiły się wykonane ze zszytych kart i oprawione w grubą okładkę kodeksy, jako księgi służyły gliniane lub kościane tabliczki oraz papirusowe i pergaminowe zwoje. Dopiero w III w. w Egipcie łatwiejsze w czytaniu kodeksy zaczęły wypierać zwoje.

Mistrzami introligatorstwa byli wówczas koptyjscy mnisi. To oni stworzyli wzór pięknej karty, zachowującej proporcje między tekstem a marginesami. – *Fenomenem dawnej książki było, że mimo wysokiej ceny pergaminu, a potem papieru, nie upychano tekstu na stronie, dążąc do jej wizualnej harmonii. Z czasem szerokie marginesy wykorzystywano do iluminatorskiej dekoracji lub notatek. Dopiero w XIX w. masowa produkcja książek sprawiła, że marginesy stały się węższe, co nie tylko źle wygląda, ale i utrudnia czytanie* – ubolewa dr Wagner.

W 2006 r. na koptyjskie księgi z VII i VIII w. natrafili polscy archeolodzy w eremie koło Luksoru. Oprawy dwóch z nich wykonano ze starej makulatury papirusowej i obleczono skórą, trzecia księga przypominała teczkę – luźne pergaminowe strony włożono między deski z otworami, przez które przechodziły sznurki. Tomasz Górecki z Muzeum Narodowego w Warszawie twierdzi, że zamieszkujący erem mnich mógł parać się wyrobem ksiąg, o czym świadczą złożone w kostkę płachty skór, jakby przeznaczone na oprawy, czy stare papirusy być może służące jako makulatura do ich wyklejania. Kunsztu introligatora-eremity dowodzi dekoracja opraw. Górecki zauważył, że niektóre wzory są identyczne jak te z koptyjskiej ceramiki, co może pomóc w datowaniu manuskryptów. Dotychczas tego nie zauważono, bo bibliolodzy nie miewają w rękach ceramiki, a archeolodzy nie badają ksiąg. [...]

Dziś, gdy coraz więcej osób wybiera poręczne (i pojemne) czytniki elektroniczne, jakość oprawy staje się drugorzędna. Upadek sztuki introligatorskiej nie musi jednak od razu oznaczać końca tradycyjnej książki. Nadal jest bowiem sporo wielbicieli papieru, którzy doceniają piękno okładki czy rycin. Poza tym wielu tych, którzy mają smartfona, iPada czy Kindle'a, chętnie sięga po starą dobrą książkę – dla zapachu zadrukowanego papieru, szelestu przekładanych kart czy przyjemnego ciężaru woluminu.

Zadanie 86.

W jakim znaczeniu występuje w drugim akapicie wyraz *domena*?

Zadanie 87.

a) Która funkcja językowa dominuje w tytule artykułu?

- A. Ekspresywna.
- B. Perswazyjna.
- C. Impresywna.
- D. Poetycka.

b) Przeredaguj tytuł tak, żeby odzwierciedlał tematykę artykułu i pełnił jedynie funkcję informatywną.

Zadanie 88.

Postaw znak X obok sformułowań, w których autorka ujawnia swoją opinię.

<i>najpiękniejszy wytwór ludzkiego geniuszu</i>	
<i>sięga po starą dobrą książkę</i>	
<i>oprawione w grubą okładkę kodeksy</i>	

Zadanie 89.

Jak Arkadiusz Wagner ocenia książki współczesne? Wybierz odpowiedź A albo B i jej uzasadnienie spośród podanych 1–3.

A	pozytywnie	ponieważ	1	są nieładne i trudniej się je czyta.
B	negatywnie		2	są poręczniejsze i pojemniejsze.
			3	są tanie i łatwiejsze w odbiorze.

Zadanie 90.

Oceń prawdziwość zdań dotyczących tekstu. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe lub F – jeśli jest fałszywe.

Zdanie		Prawda/Falsz	
A	W przeszłości oprawa książki dostarczała informacji o jej właścicielu.	P	F
B	Zdaniem autorki ludzie całkowicie przestali czytać tradycyjne książki.	P	F
C	Tegumentolog to naukowiec badający oprawy starych książek.	P	F

Zadanie 91.

Spośród podanych wyrazów wybierz i podkreśl te, które zbudowane zostały według tego samego wzorca leksykalnego, co wyraz *bibliolog*.

biblioteka, bibliofil, biolog, socjolog, bibliotekarstwo, tegumentolog

Zadanie 92.

Wyjaśnij, co zdecydowało o tym, że dawniej *oprawa indywidualizowała książkę*.

Tekst do zadań 93.–104.

Krzysztof Piskorz

Internetowe memy – hieroglify XXI wieku

Memy internetowe to zjawisko stosunkowo młode. Rozpowszechniło się wraz z rozwojem portali społecznościowych oraz powstaniem serwisów umożliwiających umieszczanie treści, takich jak filmiki z YouTube, obrazki, pliki dźwiękowe [...]. Memy pozwalają na wyrażanie wielu emocji w jednym obrazie, [...] tworząc [...] hermetyczną grupę *wiedzących, o co chodzi*.

Według klasycznej definicji *memu*, którą stworzył brytyjski biolog ewolucyjny Richard Dawkins, mem jest kulturą jednostką transmisji lub imitacji. Samo słowo pochodzi od greckiego *mimesis*, czyli naśladownictwo. Jednocześnie Dawkins wskazał na analogię do genu: tak jak gen jest najmniejszą jednostką komunikacji w biologii, tak mem pełni tę rolę w kulturze. Memem może być dźwięk, obraz, utwór bądź jego fragment, zaś jego nośnikami jesteśmy my jako użytkownicy kultury. [...] W przeciwieństwie do genów, które przekazuje się z pokolenia na pokolenie (pionowo), memy potrafią się przenosić [...] w ramach tej samej generacji. Podczas *zarażania* kolejnych nosicieli może dojść do mutacji. [...]

Jak ma się ta teoria do memów internetowych? Brytyjska psycholog [...] Susan Blackmore [...] przyznaje, że termin *mem* został strywalizowany przez popkulturę. [...]

Internetowy mem w definicji Mirosława Pęczaka, socjologa i dziennikarza „Polityki” to *porcja informacji o niezidentyfikowanym pochodzeniu rozprzestrzeniająca się po sieci niczym wirus, w trakcie rozprzestrzeniania się pierwotna informacja może ulegać modyfikacjom wprowadzanym przez kolejnych użytkowników. Najważniejszą cechą memu jest jego zaraźliwość i pewnie dlatego potocznie memem nazywa się dziś niemal każdy krążący po internecie przekaz z kategorii „śmieszne” – śmiech, jak wiadomo, bywa zaraźliwy. Tak rozumiane memy stanowią prawdopodobnie najpopularniejszą formę twórczości własnej internautów, obok blogów i fotografii.* [...]

Obiektem memu stała się na przykład [...] Hillary Clinton. Amerykańska sekretarz stanu została uwieczniona w ciemnych okularach przez fotografa magazynu „Time” na pokładzie wojskowego samolotu podczas sprawdzania telefonu komórkowego w październiku 2011 roku. W kwietniu 2012 roku powstał blog *Texts from Hillary* (Wiadomości od Hillary) kolekcjonujący zabawne historyjki obrazkowe z panią Clinton w roli głównej, np. podczas SMS-owania z prezydentem Obamą na temat rządzenia światem. Pierwszy post w ciągu dwóch dni doczekał się 9094 komentarzy. [...]

Memy mogą spełniać w sieci różnorakie funkcje. Bywają ilustracją emocji, ograniczając konieczność używania rozbudowanych wypowiedzi słownych, niekiedy wręcz zastępując je zupełnie. Same w sobie bywają komentarzem do zjawisk społecznych i kulturowych, piętnując je bądź afirmując. Można zatem wyrazić przypuszczenie, iż stanowią swoisty powrót do czasów pisma obrazkowego [...]. Mem internetowy jednak staje się pusty bez znajomości kontekstu. Użytkownicy memów używają specyficznego kodu, w którym [...] pod każdą formą kryje się ściśle przypisana treść. [...] Nieznajomość owego kodu uniemożliwia właściwe użycie memu. [...] Jego ostateczna forma jest wypadkową tematyki danego serwisu, języka stosowanego przez jego użytkowników, a także pierwotnego kontekstu zdjęcia czy rysunku, które zostały użyte jako obrazkowa podstawa memu. Nakłada to na odbiorcę obowiązek zaznajomienia się z tymi czynnikami.

Źródło: Krzysztof Piskorz, *Internetowe memy – hieroglify XXI wieku*, [w:] *Współczesne media. Język mediów*, red. Iwona Hofman, Danuta Kępa-Figura, Lublin 2013, s. 225–237.

Zadanie 93.

Zaznacz P, jeśli informacja dotycząca treści artykułu Krzysztofa Piskorza jest prawdziwa, bądź F, jeśli jest fałszywa.

Zdanie z tekstu		Prawda/Falsz	
A.	<i>Memy</i> nie są nowym zjawiskiem w kulturze.	P	F
B.	<i>Mem internetowy</i> i <i>klasyczny</i> pełnią funkcję kulturotwórczą.	P	F
C.	Potoczne rozumienie <i>memu</i> nie ma nic wspólnego z jego definicją naukową.	P	F

Zadanie 94.

Uzupełnij podane niżej zdanie, wybierając z tabeli odpowiednie określenie spośród A–B wraz z uzasadnieniem I–IV.

Zgodnie z tezą artykułu memy internetowe pełnią głównie funkcję

A.	poetycką,	ponieważ	I.	wyrażają subiektywny punkt widzenia nadawcy.
B.	perswazyjną,		II.	podtrzymują kontakt między internautami.
C.	ekspresywną,		III.	są wynikiem świadomej twórczości.
D.	informatywną,		IV.	mają jedynie rozśmieszyć odbiorcę.

Zadanie 95.

Określ warunki skutecznej komunikacji w przypadku, gdy komunikatem jest mem internetowy. W tym celu uzupełnij poniższy schemat.

NADAWCĄ jest	→	KONTEKSTEM jest	→	ODBIORCĄ jest
		KOMUNIKATEM jest <i>mem internetowy</i>		
		KONTAKTEM jest		
		KODEM jest		

Zadanie 96.

Jaki element znaczenia realnego wyrazu *mem* akcentuje jego znaczenie etymologiczne?

- A. popularność
- B. odtwarzalność
- C. emocjonalność
- D. rozpoznawalność

Zadanie 97.

Odwołując się do podanego w tekście przykładu, uzasadnij twierdzenie Mirosława Pęczaka, że mem internetowy *rozprzestrzenia się niczym wirus*.

Zadanie 98.

Które z cech tekstu wymienionych w punktach A.–F. są właściwe dla artykułu Krzysztofa Piskorza? Zaznacz je i uzupełnij wniosek dotyczący stylu funkcjonalnego.

A.	Głównym celem tekstu jest wyjaśnienie określonego zjawiska.
B.	Tekst jest wiarygodny dzięki odwołaniom do autorytetów.
C.	Kompozycja tekstu jest logiczna i uporządkowana.
D.	Tekst skierowany jest do powszechnego odbiorcy.
E.	Tekst jest komentarzem na temat współczesności.
F.	W tekście dominuje słownictwo nacechowane.

Z analizy języka i kompozycji artykułu *Memy internetowe – hieroglify XXI wieku* wynika, że został on napisany stylem

Zadanie 99.

Na podstawie ostatniego akapitu wyjaśnij, dlaczego *memy internetowe* zostały nazwane *hieroglifami XXI wieku*.

Zadanie 100.

Na podstawie tekstu Krzysztofa Piskorza przyporządkuj każdej z podanych w tabeli części kompozycji (I–III) właściwe funkcje (A.–F.).

Części kompozycji	Funkcje fragmentów tekstu
I. Wstęp	
II. Rozwinięcie	
III. Zakończenie	

- A. podanie przykładu ilustrującego przedstawiane zjawisko
- B. zdefiniowanie zagadnienia należącego do tematu
- C. zebranie najistotniejszych cech zjawiska
- D. wyciągnięcie wniosków
- E. sformułowanie tezy
- F. określenie tematu

Zadanie 101.

Uzupełnij zdanie wybranymi sformułowaniami z ramki.

Wyjaśnianie *memu* i *memu internetowego* przez analogię do genu czy wirusa,
jednak

♦ jest precyzyjne ♦ działa na wyobraźnię ♦ ma charakter naukowy ♦ jest zbyt skomplikowane ♦ nie jest precyzyjne ♦ nie przemawia do przeciętnego odbiorcy

Zadanie 102.

Na podstawie tekstu sformułuj argument, który potwierdzi opinię Susan Blackmore, że „mem” został strywializowany przez popkulturę.

Zadanie 103.

Z ostatniego akapitu zacytuj sformułowanie, które jest wyrazem ostrożności w formułowaniu wniosków.

Zadanie 104.

Wyjaśnij, czemu służy użycie przez Krzysztofa Piskorza metafory w tytule artykułu.

Tekst do zadań 105.–115.

Stanisław Mrówczyński
Gość z zamrażarki

Natura komet pozostawała przez stulecia nieodgadniona, a ukazanie się na niebie ozdobionej warkoczem gwiazdy uchodziło za zwiastun nieszczęścia.

Historia poznawania komet – kudłatych gwiazd – jest, jak bodaj żadnych innych obiektów astronomicznych, pełna mylnych tropów i fałszywych sądów. Starożytni nie uważali ich nawet za ciała niebieskie, lecz za zjawiska meteorologiczne. Arystoteles, którego poglądy w tej kwestii przetrwały niekwestionowane przez dwa tysiące lat, sądził, że są one ziemskimi wyziewami, coś jakby burzowymi chmurami.

Ciekawe, że trzech wielcy przywódcy kopernikańskiego przewrotu nie pomogli wyjaśnić zagadki komet, a raczej przyczynili się do jej pogmatwania. Mikołaj Kopernik, pisząc o komecie z 1533 r., raczej bezkrytycznie powtarzał poglądy Arystotelesa. Johannes Kepler wbrew obserwacjom z uporem twierdził, że obdarzone warkoczem gwiazdy poruszają się po liniach prostych. Wreszcie Galileusz tak się zapędził w krytyce poglądów jezuitę Horatio Grassiego, że stanął w obronie komety jako zjawiska atmosferycznego.

Główną częścią komety jest jądro – bryła zanieczyszczonego lodu o dużej zawartości tlenu i dwutlenku węgla. Gdy kometa znajdzie się w pobliżu Słońca, rozgrzane jądro paruje, uwalniając świecące gazy. Tworzą one tzw. komę – spowijający jądro jasny obłok o rozmiarach około stu tysięcy kilometrów. Wiatr słoneczny – strumień rozprędzonych cząstek – wydmuchuje z komy rozciągający się na miliony kilometrów warkocz. Wbrew temu, co można by sądzić, nie wlecze się on za kometą, lecz niezależnie od jej prędkości i pozycji zawsze wskazuje kierunek przeciwny Słońcu.

Gdy kometa Halleya wróciła w ziemskie okolice w 1986 r., cała flotyła statków kosmicznych ruszyła jej na spotkanie. Obserwacje prowadziły amerykańska sonda ICE, dwie japońskie – Sakagaki i Suisei, radziecka Wega 1 i 2 oraz europejska sonda Giotto – nazwana imieniem artysty, który umieścił kometę na swym fresku „Pokłon Trzech Króli”.

Pochodzenie komet przez długi czas było przedmiotem gorących sporów. Czy przybywają one z międzygwiazdnych przestrzeni, czy też tylko z kresów Układu Słonecznego? W 1950 r. holenderski astronom Jan Oort doszedł do wniosku, że komety przybywają z peryferiów Układu Słonecznego, tyle że bardzo odległych, bo znajdujących się aż 50 lub 100 tys. jednostek astronomicznych od centrum. Ta najbardziej zewnętrzna sfera Układu Słonecznego – owa zamrażarka komet – nosi dzisiaj nazwę obłoku Oorta.

Astronomów od dawna zastanawia pochodzenie wody na naszej zielonej planecie. Czy była tu od początku, czy przybyła później, gdy ukształtowała się już skalna skorupa? Gdyby druga koncepcja miała być prawdziwa, kometa właśnie mogła być nosiwodą.

Komety zawierają obok wody liczne związki organiczne, będące budulcem wszelkich organizmów żywych. Jeśliby komety miały być odpowiedzialne za dostarczenie na Ziemię wody, to mogłyby wraz z nią przynieść najprostsze formy życia.

Źródło: Na podstawie Stanisław Mrówczyński, *Gość z zamrażarki*, [w:] „Polityka”, nr 23, z dnia 9.06.2001 r., s. 92.

Zadanie 105.

Zmień metaforyczny tytuł artykułu na dosłowny, zachowując jego sens. Wykorzystaj w tym celu 6. akapit.

Zadanie 106.

Podaj z tekstu dwa przykłady uzasadniające stwierdzenie: *Historia poznawania komet jest, jak bodaj żadnych innych obiektów astronomicznych, pełna mylnych tropów i fałszywych sądów.*

Zadanie 107.

- a) Jak autor ocenia wkład *przywódców kopernikańskiego przewrotu* w rozwój badań nad kometami? Odpowiedź uzasadnij.
- b) Wypisz dwa przykłady sformułowań o charakterze wartościującym, które potwierdzają tę ocenę.

Zadanie 108.

Czyj pogląd miał największy wpływ na ugruntowanie przekonania wykluczającego kosmiczne pochodzenie planet? Wybierz właściwą odpowiedź.

- A. Johannes Keplera.
B. Galileusza.
C. Mikołaja Kopernika.
D. Arystotelesa.

Zadanie 109.

Rozstrzygnij słuszność zdań dotyczących budowy komety. Jeśli zdanie jest prawdziwe, zaznacz P, jeśli jest fałszywe, zaznacz F.

Zdanie		Prawda/Falsz	
1.	Kometa jest widoczna na niebie dzięki uwolnionym z jądra gazom.	P	F
2.	Warkocz komety znajduje się za rozgrzanym jądrem.	P	F
3.	Najważniejszą częścią komety jest obłok spowijający jądro.	P	F

Zadanie 110.

Sformułuj na podstawie tekstu dwie hipotezy dotyczące miejsca powstawania komet.

Zadanie 111.

Przekształć zdanie *Astronomów zastanawia pochodzenie wody na naszej zielonej planecie* w wypowiedź podporządkowaną funkcji impresywnej, zachowując jego sens.

Zadanie 112.

Na podstawie akapitów 1. i 5. odpowiedz, w jaki sposób ludzie wykorzystują pojawianie się komet.

Zadanie 113.

- a) Wymień dwie cechy tekstu, które świadczą o jego popularnonaukowym charakterze.
- b) Nazwij zabiegi językowe, które służą nadaniu wypowiedzi autora swobodnego charakteru.
- c) Wypisz z tekstu trzy przykłady takich zabiegów językowych.

Zadanie 114.

W jakim celu w ostatnim akapicie został zastosowany tryb przypuszczający?

Zadanie 115.

- a) Określ, jaki pogląd na temat wiedzy astronomów o kometach zawiera poniższy fragment *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza.

Owoż astronomowie planetę, kometę,

Uważają tak jako mieszczanie karetę;

Wiedzą, czyli zajeżdża przed króla stolicę,

Czyli z rogatek miejskich rusza za granicę;

Lecz kto w niej jechał? po co? co z królem rozmawiał?

Czy król posła z pokojem, czy z wojną wyprawiał? O to ani pytają.

- b) Czy ten pogląd jest zgodny ze spostrzeżeniami zawartymi w artykule czy jest odmienny? Odpowiedź uzasadnij.

Tekst do zadań 116.–125.

Anita Piotrowska

Zbliżyć się do legendy

Nazwisko poety zobaczone w rozpisce repertuaru kin budzi skojarzenia jednoznaczne: ani chybi kolejna sfilmowana biografia. Zrobienie filmu o samej poezji to wyższa szkoła jazdy, choć przecież znaleźli się śmiałkowie, którym udało się przełożyć materię poetycką na równie sugestywne obrazy. Przywołajmy tu chociażby [...] *Pożegnanie z Marią* Filipa Żylbera i *Wojaczka* Lecha Majewskiego.

Filmu *Baczyński* Kordiana Piwowarskiego nie ma sensu porównywać ze wspomnianymi tytułami, bo należy on do zupełnie innej kategorii wagowej. Przede wszystkim nie mamy do czynienia z filmem fabularnym, ale fabularyzowanym dokumentem, formatem bardziej telewizyjnym niż przeznaczonym do kin. Projektuje też zupełnie innego widza: doskonale sprawdzi się jako pomoc naukowa na lekcjach języka polskiego.

Piszę „pomoc naukowa” bez zgryźliwości. Zaliczając *Baczyńskiego* do kategorii użytkowej, należy docenić wysiłek twórców, którzy zrobili wiele, by ożywić literacki i patriotyczny pomnik, a tym samym przybliżyć poetę jego dzisiejszym równolatkom. [...] W filmie wczoraj i dziś spotykają się ze sobą również poprzez koncepcję narracyjną. Ilustrowaną archiwaliaми opowieść zza kadru prowadzą ostatni żyjący uczestnicy powstania warszawskiego, Witold Sławski i Jadwiga Klichowska, a całość wzbogacają inscenizowane przebitki z czasów wojny: Baczyński wyciągający w swoim mieszkaniu broń spod podłogi i konwersujący w gronie literackich tuzów (Wyka, Iwaszkiewicz, Andrzejewski, Gajcy), Baczyński w scenach z ukochaną Basią i w momentach najbardziej dramatycznych, kiedy widzimy, jak jasnowłosy poeta o wątłym zdrowiu przemienia się w żołnierza, choć nigdy przecież do końca się nim nie stanie.

Trafioną decyzją okazało się obsadzenie w roli tytułowej Mateusza Kościukiewicza, aktora bardzo współczesnego [...]. Choć tym razem do zagrania ma niewiele, Kościukiewicz swoją fizycznością i wewnętrznym skupieniem znakomicie ucieleśnia literacką legendę. To on staje się łącznikiem między Kolumbami a młodymi ludźmi, którzy w 90. rocznicę urodzin poety spotykają się na poświęconym mu wieczorze slamu, by prowadzić ze sobą pojedynek na wiersze. W taki właśnie sposób Piwowarski wprowadza do filmu poezję Baczyńskiego.

W czarno-białych ujęciach z warszawskiego klubu „Sen Pszczoły” jedni recytują, inni śpiewają, jedni lepiej, inni gorzej – te amatorskie interpretacje mają jednak przewagę nad zawodowym wykonaniem: są po prostu autentyczne (również sam Kościukiewicz czyta wiersze w taki sposób, jakby chciał osiągnąć efekt „bez aktorskiego szlifu”). [...]

Widz, który z racji wieku czy literackiego obycia nie należy do bezpośredniego targetu *Baczyńskiego*, może podczas projekcji mieć do twórcy pretensje, że mimo wszystkich uatrakcyjniień i uwspółcześnień potraktował biografię i dzieło poety jak uczniowski bryk. Weźmy choćby scenę wesela, podczas której zza kadru pada zdanie: *Baczyński miał olbrzymie poczucie humoru*. I na tej konstatacji film w zasadzie poprzestaje, nie próbując ani poetyckim wersem, ani obrazem, ani stosowną anegdotą tę rewelację ciekawie uzasadnić.

Wiele podobnych stwierdzeń zatrzymuje się w filmie na poziomie deklaracji, pozostawiając niedosyt u tych, którzy chcieliby wyjść z podręcznikowej konwencji, zanurzyć się głębiej w wyobraźni poetyckiej twórcy *Ars poetica* i poczuć na własnej skórze moc wiersza.

Źródło: Anita Piotrowska, *Zbliżyć się do legendy*, [w:] „Tygodnik Powszechny”, nr 12, 24 marca 2013 r.

Zadanie 116.

Na początku tekstu autorka przywołuje tytuły filmów, aby

- A. uzasadnić potrzebę tworzenia dzieł o poezji.
- B. przekonać czytelnika, że nie są to filmy biograficzne.
- C. wykazać podobieństwo między nimi a filmem *Baczyński*.
- D. uświadomić odbiorcy, że *Baczyński* znacząco się od nich różni.

Zadanie 117.

Do kogo, zdaniem autorki, jest adresowany film Kordiana Piwowarskiego *Baczyński*?

Zadanie 118.

Wymień dwa elementy filmu *Baczyński* świadczące o tym, że ma cechy dokumentu.

Zadanie 119.

Jakie zalety i wady filmu *Baczyński* wskazuje autorka recenzji. Wymień po jednej z nich.

Zaleta	Wada

Zadanie 120.

Wypisz z 1. akapitu frazeologizm. Przekształć zdanie, w którym on występuje, w taki sposób, aby pozbawić wypowiedź potocznego charakteru.

frazeologizm –

zdanie –

Zadanie 121.

Dokończ zdanie – wybierz i zaznacz odpowiedź A lub B oraz jej uzasadnienie spośród odpowiedzi 1–3.

Zbliżyć się do legendy Anity Piotrowskiej to przykład tekstu

A. publicystycznego,	ponieważ	1. ma charakter opiniotwórczy.
		2. jego celem jest przekazanie informacji.
B. popularnonaukowego,		3. zachęca do pogłębiania wiedzy w danej dziedzinie.

Zadanie 122.

Na podstawie tekstu uzupełnij schemat aktu komunikacji językowej.

Zadanie 123.

Zaznacz P, jeśli zdanie o funkcji partykuły w tekście jest prawdziwe, lub F, jeśli jest fałszywe.

Zdanie	Prawda/Falsz	
1. Partykuła <i>to</i> w 4. akapicie sygnalizuje, że następujący po niej wyraz wprowadza najważniejszą informację w zdaniu.	P	F
2. Partykuła <i>choćby</i> w przedostatnim akapicie komunikuje, że podany w zdaniu przykład jest jednym z możliwych.	P	F
3. Partykuła <i>też</i> w 2. akapicie informuje, że nadawca wyraża w zdaniu negatywny stosunek do przedmiotu swojej wypowiedzi.	P	F

Zadanie 124.

Wyjaśnij, na czym polega logiczny związek między akapitami 4. i 5.

Zadanie 125.

Napisz streszczenie tekstu liczące 40–60 słów.

2. Komentarze i przykłady realizacji odpowiedzi

Zadanie 59.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Cechy gatunkowe recenzji	Przykłady z tekstu (cytat lub omówienie)
informacje o omawianym dziele/spektaklu	podanie miejsca wystawienia spektaklu / spektakli, nazwiska reżyserów oraz aktorów
omówienie dzieła / analiza dzieła	omówienie zamysłu inscenizacyjnego M. Zadary (wiernie odzwierciedlenie tekstu Mickiewicza) oraz R. Rychcika (uniwersalizacja dramatu przez uwspółcześnienie problematyki)
ocena dzieła	np.: <i>A jednak, mimo całej tej formalnej wirtuozerii oraz ogromu pracy twórców trudno pozbyć się wrażenia, że czegoś wrocławskim „Dziadom” zabrakło.</i> <i>Wiele jest w tym spektaklu scen olśniewających.</i>

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym wyróżnia się recenzja spośród innych tekstów publicystycznych. Czytając dołączony tekst, zaznaczaj sformułowania, które świadczą o tym, że wypowiedź jest recenzją. Nazwij dostrzeżone cechy recenzji i wpisz je do tabeli razem z przykładami. Zwróć uwagę na to, że potwierdzeniem cechy może być cytat lub uogólnienie sformułowane własnymi słowami, co zaznaczono w nagłówku tabeli. Zauważ, że polecenie wymaga podania dwóch cech i adekwatnych do nich przykładów, chociaż jest ich więcej.

Zadanie 60.

Poprawna odpowiedź

1. – Prawda
2. – Fałsz
3. – Fałsz

Wskazówki do rozwiązania zadania

Wykonanie zadania wymaga zrozumienia całej recenzji, a zwłaszcza sformułowanych przez autora opinii na temat omawianych spektakli. Przeczytaj uważnie podane zdania, a następnie poszukaj w tekście potwierdzenia lub zaprzeczenia ich sensu. Zwróć uwagę na to, że wyrażone w zdaniach opinie dotyczą każdej z omówionych inscenizacji osobno (zaznaczono je przywołaniem w zdaniach nazwisk reżyserów) oraz obu razem (zdanie pierwsze). Podejmując decyzję o słuszności wyrażonych w zdaniach sądów, wróć do tych akapitów, w których autor recenzji formułuje opinie. Pamiętaj, żeby nie uogólniać jego poglądów, tylko ściśle trzymać się tego, co zostało powiedziane. Zachowaj szczególną czujność w przypadku drugiego zdania.

Zadanie 61.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

Muzeum literatury – zachowanie tekstu w niezmienionym kształcie; ściśle dochowanie wierności autorowi / zamysłowi autora dramatu przez Zadarę.

Amerykański sen – wyeksponowanie w spektaklu Rychcika wartości, na których zbudowano demokratyczne społeczeństwo amerykańskie: wolności i równości.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, że przenośnia jest wieloznaczna, dlatego jej objaśnienie wymaga przywołania kontekstu. W przypadku tego zadania kontekstem jest opinia autora na temat omawianych spektakli. Została ona wyrażona już w tytule. Jednak odczytanie znaczenia użytych w nim przenośni nie jest możliwe w oderwaniu od tekstu, co zostało zaznaczone w poleceniu. Zignorowanie tego faktu może spowodować, że odczytasz je inaczej niż zamierzył autor recenzji. Aby doskonalić swoje umiejętności, możesz sprawdzić w dostępnych słownikach, jak definiowane są w nich wyrażenia *muzeum literatury* oraz *amerykański sen*.

Zadanie 62.**Poprawna odpowiedź / Przykład poprawnej odpowiedzi**

- a) 1. – informacja, 2. – opinia
- b) *Michał Żadara niepotrzebnie/słusznie wskazywał potrzebę współczesnych realizacji polskiej klasyki.*

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, jaka jest różnica między informacją a opinią. Przeczytaj uważnie podane zdania, zwracając uwagę na to, czy są w nich sformułowania subiektywne, czy obiektywne, a następnie zaznacz właściwą odpowiedź (umiejętności te ćwiczone były w gimnazjum).

Zwróć uwagę, że zadanie składa się z dwóch części. Poprawne rozstrzygnięcie problemu w punkcie a) będzie niezbędne do wykonania drugiej części zadania. Wykażesz wtedy, że potrafisz zastosować wiedzę w praktyce.

Zadanie 63.**Przykłady poprawnych odpowiedzi**

- a)
 - polskim patriotom / ofiarom carskich represji / *męczennikom sprawy narodowej*
 - kolegom filomatom / filaretom / *spółuczniom, spółwięźniom, spółwygnańcom*
 - Janowi Sobolewskiemu, Cyprianowi Daszkiewiczowi, Feliksowi Kółakowskiemu
- b) bunt jednostki przeciw Bogu w imię wartości narodowych, poświęcenie się jednostki dla dobra narodu
- c) słowa te wskazują na konflikt wartości bohaterów, którzy muszą wybierać między religijnością i patriotyzmem

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zadanie dotyczy problematyki III części *Dziadów* – obowiązkowej lektury oznaczonej w podstawie programowej gwiazdką. Ponieważ tekst jest recenzją z inscenizacji dramatu, autor często odwołuje się do pierwowzoru. Jego znajomość jest niezbędna do zrozumienia opinii recenzenta. Poszukaj w tekście odwołań do utworu Mickiewicza (akapity trzeci, szósty, siódmy). Zwróć uwagę, że polecenia dotyczą tylko tych treści dramatu, o których pisze recenzent. Zostały one przywołane, ponieważ Radosław Rychcik zinterpretował je w oryginalny sposób. Zadania sprawdzają, czy rozumiesz sens przekształceń *Dziadów* w tej inscenizacji.

Ad. a) Dedykacja to ważny element dzieła Mickiewicza. Pojawia się też w zmienionej formie w spektaklu Rychcika (akapit trzeci). Zwróć uwagę, że nie musisz dokładnie pamiętać treści dedykacji z III części *Dziadów*. Wystarczy, że przywołasz jeden z jej elementów.

Ad b) Przypomnij sobie znaczenie pojęć *prometeizm* i *humanizm*. Poszukaj w akapicie szóstym wypowiedzi odwołującej się do tych zjawisk. W odpowiedzi na pytanie pomoże Ci trzeci przypis.

Ad c) Słowa o *zemście z Bogiem lub mimo Boga* wypowiada w scenie więziennej Konrad, a ich kontynuacją jest *Wielka Improwizacja*. Twoim zadaniem jest wyjaśnienie tragicznej sytuacji człowieka, który waży się na takie myśli i słowa. Przypomnij sobie, czym jest tragizm i jak był rozumiany w okresie romantyzmu. Wskazówkę znajdziesz w ostatnim akapicie.

Pamiętaj, że skutecznym sposobem pracy, zwłaszcza w przypadku skomplikowanego zadania, jest praca „na tekście”. Polega ona na zaznaczaniu interesujących fragmentów oraz komentowaniu ich na marginesie. Możesz w ten sposób pracować także na egzaminie maturalnym.

Zadanie 64.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

Reżyser wyeksponował podobieństwo sytuacji polskich patriotów żyjących pod zaborem rosyjskim, którzy walczyli o wolność, z sytuacją amerykańskich niewolników i osób prześladowanych w wyniku segregacji rasowej.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie znaczenie słowa *uniwersalizacja*. Odszukaj w tekście recenzji informacji o takich zabiegach reżysera, które eksponują część wspólnotę dramatu Mickiewicza oraz przywołanych przez reżysera wydarzeń z późniejszej historii świadczących o ponadczasowości III części *Dziadów*. Znajdziesz je w trzech ostatnich akapitach tekstu.

Zadanie 65.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

Inscenizacja Kazimierza Dejmka w 1967 roku ukazała/wyeksponowała podobieństwo sytuacji Polaków żyjących pod zaborami z tymi, którzy żyli w systemie komunistycznym, co władzy się nie spodobało. Zdjęcie spektaklu z afisza wywołało protesty w obronie wolności słowa.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Odpowiedź na to pytanie znajdziesz w przedostatnim akapicie. Pamiętaj, że warto skorzystać z przypisów. Przeczytaj uważnie drugi przypis. Dlaczego Rychcik włączył do swojego spektaklu nagrania fragmentu inscenizacji Dejmka? Co uzyskał dzięki temu zabiegowi? Zinterpretuj sformułowanie *rewolucyjna moc słowa*. Rozważ, na czym polegała siła dramatu Mickiewicza w latach 60. XX wieku.

Zadanie 66.**Poprawna odpowiedź**

znakomity – najznakomitszy (najbardziej znakomity)

zachwycający – najbardziej zachwycający

wybitny – najwybitniejszy (najbardziej wybitny)

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zadanie wymaga znajomości części mowy (wiedza ze szkoły podstawowej). Wskaż w zdaniu przymiotniki. Zwróć uwagę, że *Teatr Nowy* to nazwa własna (rzeczownik). Przypomnij sobie, na czym polega stopniowanie przymiotników i przekształć wskazane wcześniej części mowy zgodnie z poleceniem.

Zadanie 67.**Poprawna odpowiedź**

1. banalizacja
2. efekciarstwo
3. asocjacja

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj jeszcze raz akapit czwarty i piąty. Znajdują się tam trzy wyrazy, których znaczenia podane są w tabeli. Pamiętaj, że znaczenie słowa sugeruje kontekst (zdanie lub akapit, w którym wyraz się pojawia). Jeśli nie masz pewności, czy dobrze przyporządkowujesz wyraz do jego znaczenia, przeczytaj zdanie jeszcze raz i zastąp słowo podaną definicją. To powinno rozstrzygnąć Twoje wątpliwości.

Zadanie 68.**Poprawna odpowiedź**

C 1

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zadanie wymaga rozpoznania komunikacyjnej funkcji wypowiedzi. Przypomnij sobie, kiedy tekst pełni wskazane w poleceniu funkcje (jest ich więcej niż wymieniono w zadaniu). Przeczytaj uważnie ostatni akapit i zastanów się, która z funkcji w nim dominuje, a następnie przyporządkuj nazwę funkcji do jej charakterystyki.

Zadanie 69.**Przykłady poprawnych odpowiedzi**

- zwroty grzecznościowe, np.: *Dziękuję, Wielce Szanowni, Dostojni Goście*
- apostrofy, np. *Wasze Królewskie Mości, Panie i Panowie Prezydenci, Państwa obecność*
- wartościujące przymiotniki, np.: *Dostojni Goście, Szanowni Państwo*

Wskazówki do rozwiązania zadania

Etykieta językowa to zespół norm określający zasady używania języka w określonych sytuacjach komunikacyjnych, oficjalnych i nieoficjalnych, prywatnych (językowy *savoir-vivre*). Zwróć uwagę, że Prezydent Rzeczypospolitej wygłasza swoje przemówienie w sytuacji oficjalnej. Jakie zwroty są charakterystyczne dla języka oficjalnego? Które ze środków stylistycznych używane są w wypowiedziach retorycznych i nadają im podniosły charakter? Zauważ, że polecenie wymaga podania dwóch zabiegów, chociaż w tekście jest ich więcej.

Zadanie 70.

Przykłady poprawnych odpowiedzi

1. np.: Użycie wykrzyknika podkreśla emocjonalny charakter sformułowania.
2. np.: Użycie cudzysłowu wskazuje na cytowanie.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Znaki interpunkcyjne stosujemy, aby wzmocnić komunikatywność wypowiedzi. Pełnią one nie tylko funkcję składniową, ale także stylistyczną, podkreślają również znaczenie innych zabiegów językowych i komunikacyjnych – na przykład wagę wypowiedzianych kwestii, pozwalają na odwołania do cudzych wypowiedzi, ujawniają emocje, służą wartościowaniu. Zwróć uwagę na te miejsca w tekście, w których użyto cudzysłowu i wykrzyknika i określ, jaki charakter nadają temu samemu sformułowaniu.

Zadanie 71.

Przykłady poprawnych odpowiedzi

Nazwa wydarzenia:

przeszłość – wybuch II wojny światowej

forma językowa – użycie czasu przeszłego, np.: *wybuchła, spłonął, uderzyła, brali, pozbawiły, dokonały*

Nazwa wydarzenia:

teraźniejszość – uroczystość pod Zamkiem Królewskim w Warszawie

forma językowa – użycie czasu teraźniejszego, np.: *stoimy, dziękuję, okazują, pragną.*

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przemówienie ma charakter okolicznościowy, w związku z tym musi się odwoływać w swojej treści do różnych wydarzeń. Przeczytaj uważnie tekst i zwróć uwagę na okoliczności i zdarzenia, które sytuowane są w różnym czasie historycznym. Jedną z kategorii czasownika jest czas, w jakim została użyta ta część mowy. Powiązanie treści tekstu z formami czasownika pozwoli na udzielenie poprawnej odpowiedzi.

Zadanie 72.

Przykłady poprawnych odpowiedzi

np.:

- stosowanie bezpośrednich zwrotów do adresatów,
- stosowanie pierwszej osoby liczby mnogiej (my, nas),
- odwoływanie się do wspólnych doświadczeń,
- posługiwanie się urozmaiconą składnią,
- stosowanie formuł grzecznościowych.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Jednym z elementów mających wpływ na sposób porozumiewania się jest sytuacja komunikacyjna, w której nawiązuje się kontakt między nadawcą a odbiorcą. Aby kontakt był pełny, nadawca wykorzystuje różne środki językowe, pozwalające mu bezpośrednio zwracać się do adresata, podkreślać wspólne doświadczenia i wspólną sytuację, w jakiej się znajdują. Zwróć uwagę na formy zaimków, rzeczowników i czasowników, które w tych zwrotach występują, a także na sposoby pozyskiwania uwagi odbiorcy i okazywania szacunku.

Zadanie 73.**Poprawna odpowiedź**

1. P; 2. P; 3. F

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zanalizuj każde z podanych zdań. Zwróć uwagę na obecność różnorodnych zwrotów, które pozwalają na formułowanie opinii. Także znalezienie wyrazów o charakterze oceniającym pomoże ci w rozstrzygnięciu, czy pierwsze ze zdań jest prawdziwe, czy fałszywe. Przypomnij sobie, czym charakteryzuje się styl tekstu politycznego i co decyduje o jego retorycznym charakterze. Pozwoli to ocenić prawdziwość drugiego zdania. Przypomnij sobie cechy stylu potocznego. Zwróć uwagę na słownictwo wykorzystane w przemówieniu. Czy odnajdziesz w nim wyrazy i zwroty kolokwialne, charakterystyczne dla stylu potocznego? Odpowiedź na to pytanie pozwoli ci ocenić trzecie zdanie.

Zadanie 74.**Poprawna odpowiedź:**A. wyraz pochodny – *pojałtański*,B. Wyraz pochodny został utworzony za pomocą przedrostka *po-*.**Wskazówki do rozwiązania zadania**

Do rozwiązania zadania potrzebne są wiedza i umiejętności z gimnazjum. Przypomnij sobie, czym jest rodzina wyrazów, kiedy mówimy o wyrazie podstawowym, a kiedy o pochodnym, czym są temat słowotwórczy i formant. Zanalizuj słowotwórczo wypisany z tekstu wyraz pochodny.

Zadanie 75.**Poprawna odpowiedź**

A

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym charakteryzują się środki językowe wymienione w tabeli. Na tej podstawie oceń, który z nich spełnia warunek zapisany w definicji.

Zadanie 76.**Przykład poprawnej odpowiedzi:**epitety, np.: *najlepsza, uroczysta*powtórzenia, np.: *Państwa obecność*wyliczenia, np.: *dziękuję za odwagę i rozwagę, dla trudnych i częstych, dobry los i dobry czas*paralelizmy składniowe, np.: *dobry los i dobry czas, którzy o swoją wolność walczą, którzy o swojej wolności marzą, [...], którzy swojej wolności bronią.***Wskazówki do rozwiązania zadania**

Przypomnij sobie, w jaki sposób można podkreślić ważność jakiegoś wydarzenia. Pamiętaj na pewno, że służy temu powtarzalność form językowych, wyrazów, konstrukcji składniowych (np. paralelizmy składniowe) oraz określenia rzeczownika.

Zadanie 77.

Przykład poprawnej odpowiedzi

np.:

Dziękuję wszystkim Polkom i Polakom za przetrwanie złego czasu i skuteczną walkę o niepodległość.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Do rozwiązania zadania potrzebne są wiedza i umiejętności z gimnazjum. Przypomnij sobie budowę zdań złożonych. Przeczytaj podane zdanie i określ zdania składowe. Następnie przeredaguj zdanie w taki sposób, aby zastąpić zdania składowe odpowiedziami im częściami zdania pojedynczego.

Zadanie 78.

Przykład poprawnej odpowiedzi

- wyrażeniu, że nadawca utożsamia się z ludźmi, którzy są świadkami opisywanych zjawisk
- wyrażeniu, że nadawca utożsamia się z odbiorcą tekstu

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie funkcję impresywną – nadawca bardzo często szuka kontaktu z odbiorcą, stara się przekonać go do swojego stanowiska, wzmocnić wypowiedź. Przeczytaj uważnie ostatni akapit i znajdź w nim wypowiedź w pierwszej osobie liczby mnogiej. Zastanów się, w jakim celu autor wprowadza ten zabieg. Możesz znaleźć kilka funkcji, ale zgodnie z poleceniem wskaż tylko jedną.

Zadanie 79.

Przykład poprawnej odpowiedzi

osoba znana, popularna dzięki głoszonym poglądom naukowym

Wskazówki do rozwiązania zadania

Znajdź w tekście wskazane w poleceniu sformułowanie. Pamiętaj, że jego wyjaśnienie nie jest możliwe bez znajomości artykułu. Zastanów się, co oznacza określenie *gwiazda* i jaką rolę odgrywa połączenie go z wyrazem *nauka*.

Zadanie 80.

Przykład poprawnej odpowiedzi

przykład personifikacji – *socjologia umarła / klasyczna socjologia umarła*

funkcja – np. wzmocnienie poglądu na temat zmian, jakie zaszły w naukach społecznych (socjologii) lub wzmocnienie poglądu, że klasyczna socjologia przestała istnieć / wzmocnienie poglądu na temat zmian sposobu badania zjawisk społecznych; przedmiotu badań nauk społecznych (socjologii) / ukazaniu, że zmiany, jakie zaszły w naukach społecznych (socjologii), są nieodwracalne, bezpowrotne, ostateczne.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym jest personifikacja oraz jakie funkcje pełni ten środek stylistyczny w tekście. Przeczytaj uważnie pierwszy akapit i znajdź w nim personifikację. Zastanów się, w jakim celu autor wykorzystuje ten zabieg. Możesz znaleźć kilka funkcji, ale zgodnie z poleceniem wskaż tylko jedną.

Zadanie 81.**Poprawna odpowiedź***społeczny aktor* – Polacy*rasowy socjolog* – Alain Touraine / bohater artykułu**Wskazówki do rozwiązania zadania**

Znajdź w tekście wskazane w poleceniu sformułowania. Rozważ sens, znaczenie i funkcje metafory. Pamiętaj, że ich wyjaśnienie nie jest możliwe bez znajomości artykułu, ponieważ informacje te są wyrażone bezpośrednio.

Zadanie 82.**Poprawna odpowiedź**

1. K

2. K

3. I

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, jaka jest różnica między opinią (komentarzem) a informacją, wiadomością a komentarzem. Przeanalizuj każdą z podanych w tabeli wypowiedzi. Poszukaj w nich wyrazów wartościujących (oceniających), np. najładniejszy, interesujący. Wskazują one na komentarz.

Zadanie 83.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

- obrazowość
- emocjonalność
- prezentowanie ocen, słownictwo wartościujące, kształtowanie opinii, sugestywność, dobitne sformułowania
- przekazanie informacji, komunikatywność, jasność, prostota przekazu
- niebanalne połączenia frazeologiczne
- zróżnicowanie stylistyczne (łączenie różnych odmian stylistycznych polszczyzny)

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, jakie znasz style wypowiedzi, jakie stosuje się w nich środki. Zastanów się, czym wyróżnia się styl publicystyczny. Przeczytaj trzeci i czwarty akapit. Możesz znaleźć kilka cech tego stylu, ale zgodnie z poleceniem wskaż tylko dwie.

Zadanie 84.**Przykład poprawnej odpowiedzi***Chciejmy zrozumieć, co się stało.**Zechciej zrozumieć, co się stało.***Wskazówki do rozwiązania zadania**

Zadanie wymaga znajomości funkcji mowy. Przypomnij sobie, czym jest funkcja impresywna, w jakim celu wprowadza się ją do tekstu, za pomocą jakich zabiegów językowych nadawca chce wpłynąć na odbiorcę. Dzięki temu przekształcisz wypowiedź.

Zadanie 85.**Poprawna odpowiedź / przykład poprawnej odpowiedzi**

a) B

b) Uzasadnienie: Problematyka *Dziadów* części III łączy się z ideą mesjanizmu. Polska poniosła ofiarę, aby zbawić wszystkie uciskane narody. / W *Widzeniu* ksiądz Piotr ma wizję zmartwychwstania Polski.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zadanie łączy się ze znajomością obowiązkowych lektur oznaczonych w podstawie programowej gwiazdką (w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej). Przypomnij sobie problematykę tych utworów. Zwróć uwagę, że zadanie jest dwuczłonowe. W drugiej części zadania nie pisz wszystkiego, co wiesz o lekturze. Postaraj się krótko i rzeczowo uzasadnić odpowiedź, koncentrując się na tych zagadnieniach, które pozwolą na funkcjonalne wykorzystanie znajomości dramatu.

Zadanie 86.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

Domena – zakres zainteresowań, dziedzina, obszar, specjalność.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj jeszcze raz zdanie, w którym pojawia się wyraz *domena*. Przypomnij sobie, na czym polega zjawisko wieloznaczności. Zwróć uwagę, że znaczenie tego wyrazu musi wynikać z kontekstu, w którym on się pojawia.

Zadanie 87.**Poprawna odpowiedź**

a) D

Przykłady poprawnej odpowiedzi

b) Okładki książek, Obwoluty książek, Oprawy książek.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym charakteryzują się poszczególne funkcje językowe. Zwróć uwagę na metaforyczny charakter tytułu. Przeredaguj sformułowanie *Słów oprawy* tak, aby pozbawić je przenośnego charakteru.

Istotą metafory jest nadawanie słowom nowego, niedosłownego znaczenia. Poprzez zastosowanie metafory twórca zdradza swój stosunek do opisywanego zjawiska.

Zadanie 88.**Poprawna odpowiedź**

<i>najpiękniejszy wytwór ludzkiego geniuszu</i>	X
<i>sięga po starą dobrą książkę</i>	X
<i>oprawione w grubą okładkę kodeksy</i>	

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, jaka jest różnica między informacją a opinią. Przeczytaj uważnie podane w ramce fragmenty tekstu (sprawdź, w jakim kontekście się pojawiają). Zwróć uwagę, czy zawierają sformułowania obiektywne, czy subiektywne. Zaznacz właściwe odpowiedzi.

Jak odróżnić informację od opinii?

Informacja powinna być obiektywna, konkretna i rzetelna; koncentrować się na przekazie faktów.

Opinia jest zawsze subiektywna, wykorzystuje słownictwo wartościujące; zawiera oceny.

Zadanie 89.**Poprawna odpowiedź**

B 1

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zadanie wymaga uważnego przeczytania akapitu czwartego. Zwróć uwagę na to, jak autorka przedstawia zdanie dr. Arkadiusza Wagnera. Określ znaczenie oraz nacechowanie emocjonalne czasownika *ubolewać*. Przeczytaj uważnie cytowaną opinię naukowca.

Zadanie 90.**Poprawna odpowiedź**

1. P 2. F 3. P

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zanalizuj każde z podanych zdań.

1. Przeczytaj drugi akapit. Zastanów się, kto decydował o wyglądzie książek? Rozstrzygnij słusność pierwszego zdania.
2. Przeczytaj ostatni akapit. Zwróć uwagę na to, jak autorka uzasadnia atrakcyjność tradycyjnych książek dla współczesnego człowieka. Rozstrzygnij słusność drugiego zdania.
3. Przeczytaj drugi akapit. Jak autorka wyjaśnia, czym zajmują się tegumentolodzy? Rozstrzygnij słusność trzeciego zdania.

Zadanie 91.**Poprawna odpowiedź**

biolog, socjolog, tegumentolog

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, w jaki sposób analizuje się budowę słowotwórczą. Przeprowadź analizę słowotwórczą podanych wyrazów. Odszukaj wyrazy zbudowane według tego samego wzorca, takie, które należą do tej samej kategorii.

Słownik najpotrzebniejszych terminów słowotwórczych:

Wyraz podzielny słowotwórczo – wyraz, w którym możemy wyodrębnić temat i podstawę słowotwórczą; wyraz powstały od innego wyrazu za pomocą dodanej cząstki (np. złapać – od – łapać).

Wyraz niepodzielny słowotwórczo – wyraz podstawowy, w którym nie da się wydzielić podstawy słowotwórczej i formantu (np. dom, chłop, życie).

Podstawa słotwórcza – ta część wyrazu podstawowego, która jest wspólna z wyrazem pochodnym.

Formant słotwórczy – cząstka, którą dodajemy do podstawy słotwórczej, aby utworzyć nowy wyraz. Rozróżniamy formanty przedrostkowe (prze-robić), przyrostkowe (bieg-acz), wrostkowe (gol-i broda) i zerowe (skłon- Ø)

Wyraz podstawowy – ten, od którego tworzymy wyraz pochodny, np. dom.

Wyraz pochodny – ten, który tworzymy od wyrazu podstawowego, np. domek od dom.

Temat słotwórczy – postać wyrazu podstawowego w wyrazie pochodnym (np. w wyrazie rączka pochodzącym od wyrazu ręka, tematem słotwórczym jest – rącz).

Zadanie 92.

Przykład poprawnej odpowiedzi

O oprawy książek dbali ich właściciele, tym samym od nich zależał styl oprawy. Wpływ na wygląd książki miał również poziom umiejętności introligatora. To samo wydanie miało w konsekwencji bardzo różne oprawy.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj uważnie akapit drugi. Zwróć uwagę na cytowaną opinię konserwatorki Ewy Chlebus. Sprawdź, jakie czynniki decydowały o wyglądzie i jakości oprawy książki, co było przyczyną występowania różnych opraw w tym samym wydaniu danej książki.

Zadanie 93.

Poprawna odpowiedź

- A. P
- B. P
- C. F

Wskazówki do rozwiązania zadania

Wykonanie zadania wymaga zrozumienia tych fragmentów tekstu, które wyjaśniają, czym są *mem* i *mem internetowy*. Zwróć uwagę na to, że epitet *internetowy* stosowany jest w tekście celowo dla wyróżnienia *memów* określonego typu. Zastanów się też nad tym, jaka jest różnica między klasyczną definicją *memu*, a jego potocznym rozumieniem (chodzi tu o *memy* popularne w sieci). Przeczytaj uważnie podane w tabeli zdania, a następnie poszukaj w tekście potwierdzenia lub zaprzeczenia ich sensu.

Słowo nazywające jakieś pojęcie czy zjawisko, zwykle używane w podstawowym znaczeniu, czasem może zaistnieć w nowym kontekście. Rozszerzenie znaczenie leksemu powoduje, że wyraz pierwotnie specjalistyczny staje się określeniem pospolitym, definiującym zjawisko powszechne.

Zadanie 94.
Poprawna odpowiedź
 C I.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Aby poprawnie uzupełnić podane zdanie, należy odnaleźć w tekście sąd autora, który jest tezą, czyli założeniem motywującym dalszą argumentację. Teza dotyczy funkcji memu rozumianego jako szczególny komunikat, musisz więc przypomnieć sobie, jakie są główne funkcje tekstu i na czym one polegają. Aby nie dać się zwieść fałszywym odpowiedziom, powtórz sobie, który element aktu komunikacji jest akcentowany przez poszczególne funkcje.

Właściwe rozpoznanie tezy w tekście umożliwia poprawne odtworzenie logiki wyводу oraz określenie intencji jego autora. Inaczej konstruuje się wypowiedź w funkcji ekspresywnej (nastawionej na nadawcę), a inaczej np. w funkcji informatywnej (skoncentrowanej na przekazie informacji).

Zadanie 95.
Przykład poprawnej odpowiedzi

NADAWCĄ jest <i>użytkownik określonego portalu czy serwisu internetowego/internauta</i>	→	KONTEKSTEM jest <i>tematyka danego serwisu, historia memu i jego pierwotnego użycia</i>	→	ODBIORCĄ jest <i>użytkownik tego samego co nadawca portalu czy serwisu internetowego / internauta</i>
		KOMUNIKATEM jest <i>mem internetowy</i>		
		KONTAKTEM jest <i>internet</i>		
		KODEM jest <i>język i system znaków określonej grupy użytkowników sieci</i>		

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zadanie ma złożony charakter, ponieważ wymaga znajomości poszczególnych elementów aktu komunikacji oraz umiejętności ich scharakteryzowania w odniesieniu do konkretnego przykładu. Prawidłowe uzupełnienie schematu jest możliwe tylko przy poprawnym zrozumieniu całego tekstu, ponieważ w różnych miejscach autor odpowiada na pytania, czym w przypadku memu internetowego są kontekst, kontakt oraz kod. W tekście scharakteryzowani są też nadawca i odbiorca, którzy zostali przez autora nazwani *wiedzącymi, o co chodzi*.

Nowe media wymagają od nadawcy i odbiorcy szybkiego reagowania na pojawiające się w przestrzeni medialnej, zwłaszcza internetowej, nowe znaki (np. słowa czy emotikony). Nieumiejętność ich odkodowania, czyli nieznanostwo ich znaczenia może, i najczęściej prowadzi, do zaburzeń w akcie komunikacji. Nie skomentujemy przecież informacji, że komuś przydarzyło się coś przykrego emotką (emotikoną) ☺ (chyba, że mieliśmy złe intencje i w istocie chcieliśmy wysłać komunikat „dobrze mu tak!”).

Zadanie 96.**Poprawna odpowiedź**

B.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym jest znaczenie realne i etymologiczne wyrazu. W tekście bezpośrednio podane jest jedno i drugie znaczenie *memu*. Musisz więc zestawić te dwa znaczenia i odnaleźć ich część wspólną.

Umiejętność rozumienia czytanego tekstu (w tym także znaczenia wyrazów) jest nie tylko podstawową kompetencją humanistyczną, ale i umożliwiającą człowiekowi funkcjonowanie w świecie. Zdarza się, że istniejącym w języku słowom zostaje nadane nowe znaczenie, które może być inne od znaczenia etymologicznego (np. *nocnik* – w języku staropolskim oznaczał *kogoś, kto włóczy się po nocy* i takie było znaczenie etymologiczne wyrazu; dziś oznacza naczynie używane przez małe dzieci – znaczenie realne leksemu zostało więc rozszerzone, podobnie, jak w przypadku omawianego *memu*).

Zadanie 97.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

Mem internetowy rozprzestrzenia się niczym wirus, ponieważ jak choroba szybko zwiększa zasięg występowania. Internauci, którzy zwrócili uwagę na mem, stają się jego nosicielami i mogą go modyfikować, przesyłając dalej, czyli zarażając innych. Tak było w przypadku memu ze zdjęciem Hillary Clinton – zdjęcie to było powielane i przetwarzane (wymyślano rozmaite treści SMS-ów odczytywanych przez sekretarz stanu). Wystarczyły dwa dni, by śmieszne historyjki tworzone na podstawie tego zdjęcia doczekały się 9094 komentarzy.

Wskazówki do rozwiązania zadania

W tym zadaniu sprawdzana jest umiejętność odpowiedniego wykorzystania przykładu (czyli konkretnego wydarzenia, sytuacji itp.) do tego, by uzasadnić myśl o ogólnym charakterze. Musisz zatem prawidłowo odczytać i zrozumieć twierdzenie (*mem rozprzestrzenia się jak wirus*) i do jego sensu dopasować przykład. Rozumowanie powinno więc przebiegać w taki sposób: Wirus rozprzestrzenia się tak, że jego nosiciele zarażają innych, przy czym wirus ten może mutować. Mem rozprzestrzenia się tak, że internauci (nosiciele) przekazują go innym

(zarażają), przetwarzając go (mem mutuje). Internauci (nosiciele) przekazywali sobie zdjęcie Hillary Clinton (zarażali), dodając różne treści SMS-ów (mutacja).

Zadanie 98.

Poprawna odpowiedź

A., B., C., D.

Z analizy języka i kompozycji artykułu *Memy internetowe – hieroglify XXI wieku* wynika, że został on napisany stylem popularnonaukowym.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zastanów się nad cechami tekstu wymienionymi w każdym z punktów i spróbuj odnaleźć je w artykule Krzysztofa Piskorza. Zwróć uwagę na dominującą funkcję języka, kompozycję, słownictwo. Przypomnij sobie, jakie znasz style funkcjonalne i na podstawie wyodrębnionej wiązki cech uzupełnij wnioski dotyczący stylu artykułu.

Zadanie 99.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Hieroglify to pismo starożytnych Egipcjan, potocznie kojarzone ze skomplikowanym systemem obrazkowym. Krzysztof Piskorz w odniesieniu do memów internetowych używa sformułowania *pismo obrazkowe*, ponieważ przeważają w nich niewerbalne środki przekazu. Natomiast kod znany tylko w środowisku określonych grup internautów powoduje, że język memów jest hermetyczny i trudny do rozszyfrowania dla niewtajemniczonych.

Wskazówki do rozwiązania zadania

W tym zadaniu musisz wyjaśnić na podstawie wskazanego fragmentu tekstu, dlaczego memy zostały skojarzone z hieroglifami. Postaraj się dokładnie przeanalizować treść ostatniego akapitu. Piskorz pisze w nim o powrocie *do czasów pisma obrazkowego* oraz o trudności w odczytaniu memu bez znajomości kontekstu. Wykorzystaj te dwie wskazówki do rozszyfrowania sensu analizowanego porównania.

Współczesny język ma tendencję do skrótowości. Rozbudowane definicje, opisy są zastępowane obrazem, rysunkiem, zdjęciem z krótkim komentarzem, podpisem, często mocno uproszczonym.

Zadanie 100.

Poprawna odpowiedź

Części kompozycji	Funkcje
Wstęp	F, E
Rozwinięcie	B, A
Zakończenie	D, C

Wskazówki do rozwiązania zadania

Podziel tekst Krzysztofa Piskorza na trzy główne części kompozycyjne. Przeanalizuj funkcje, jakie pełnią w kompozycji tekstu poszczególne jego fragmenty tworzące wstęp, rozwinięcie i zakończenie. Zastanów się, w którym miejscu określono temat, sformułowano tezę, podano przykład itp.

Dobrze skomponowany tekst argumentacyjny powinien być logiczny, rzeczowy, rzetelny i obiektywny oraz mieć charakter interpretacyjny (nie opisowy). Warto pamiętać o trójdzielnej kompozycji – łatwiej w tak zaplanowanym wywodzie zapanować nad

podstawowymi elementami struktury tekstu: tezą, argumentami i popierającymi je przykładami oraz zakończeniem.

Zadanie 101.

Poprawna odpowiedź

Wyjaśnianie *memu* i *memu internetowego* przez analogię do genu czy wirusa działa na wyobraźnię, jednak nie jest precyzyjne.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zastanów się, jaką funkcję pełni wyjaśnianie przez analogię w tekście popularnonaukowym i jakie są zalety, a jakie wady tego typu konstrukcji. Zwróć również uwagę na znaczenie spójnika użytego w zdaniu, które masz uzupełnić.

Posługiwanie się analogią z jednej strony ilustruje dane zjawisko, z drugiej zaś niesie niebezpieczeństwo niedostrzeżenia czasem subtelnych różnic, mogących wpłynąć na błędne jego zinterpretowanie.

Zadanie 102.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Termin „mem” został strywializowany przez popkulturę, ponieważ według klasycznej definicji oznaczał znany i przekazywany element kultury, do którego twórcy nawiązywali w różny sposób (przez naśladowanie, krytykę, cytowanie, parafrazowanie itp.), obecnie zaś memem może być wszystko, co funkcjonuje w internecie i jest przekazywane, najczęściej jest tym, co śmieszy.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym jest argument. Musisz wykazać słuszność przytoczonego twierdzenia, zastanów się więc nad znaczeniem słów *strywializować* i *popkultura*. Skoro mowa o trywializowaniu czegoś przez coś, to przy formułowaniu argumentu należy zwrócić uwagę na wpływ popkultury na memy oraz na zmiany, jakie zaszły w samych memach. Jeśli mowa o zmianie, to musisz zastanowić się, co uległo zmianie i na czym ta zmiana polega.

Korzystanie z przypadkowych, potocznych skojarzeń wpisuje się w ogólną tendencję do upraszczania wszelkich zjawisk w komunikacji międzyludzkiej.

Zadanie 103.

Poprawna odpowiedź

„można wyrazić przypuszczenie, że”

Wskazówki do rozwiązania zadania

Czytając ostatni akapit, zwróć uwagę na takie sformułowania, które mówią o stopniu pewności autora co do wyrażanych sądów.

Jeśli nie jest się pewnym swoich sądów, lepiej unikać autorytarnych stwierdzeń. Wzmocnić lub osłabić wypowiedź można przez posługiwanie się określeniami: niewątpliwie, przypuszczalnie, z pewnością, prawdopodobnie, przecież, wreszcie, widocznie, właśnie, istotnie, w gruncie rzeczy, być może.

Zadanie 104.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

Tytuł w zaskakujący sposób łączy kojarzone ze starożytnością hieroglify ze współczesnością – jest więc atrakcyjny i ma przyciągnąć uwagę przeciętnego odbiorcy, a to jest celem artykułu popularnonaukowego (zaciekać i przedstawić problem naukowy w interesujący sposób).

Wskazówki do rozwiązania zadania

Odpowiedz na pytanie, jakie funkcje pełni tytuł. Następnie zwróć uwagę, jakie treści zostały podkreślone przez to, że autor zastosował metaforę. Warto również zastanowić się, jak tytuł koresponduje z celem artykułu.

Tytuł w dziele literackim jest tym, czym wstęp w uczniowskim wypracowaniu – musi być intrygujący.

Tytuł pełni rozmaite funkcje, np.:

- zwraca uwagę na główny problem,
- informuje o treści,
- eksponuje pierwszoplanowego bohatera,
- sugeruje metaforyczne odczytanie tekstu,
- przykuwa uwagę odbiorcy.

Niezależnie od charakteru wypowiedzi, tytuł powinien zachęcać do lektury.

Zadanie 105.**Przykłady poprawnej odpowiedzi**

- Kometa – przybysz z najdalszej sfery Układu Słonecznego.
- Kometa z obłoku Oorta.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zwróć uwagę na metaforyczny charakter tytułu wypowiedzi Stanisława Mrówczyńskiego. Znajdź w 6. akapicie potrzebne informacje do odczytania sensu tytułu i zaproponuj jego wersję pozbawioną metaforycznego nacechowania.

Zadanie 106.**Przykłady poprawnej odpowiedzi**

- Arystoteles twierdził, że komety są czymś w rodzaju burzowych chmur.
- Kepler sądził, że komety poruszają się po liniach prostych.
- Kopernik przyjął założenie, że komety są burzowymi chmurami.
- Galileusz uważał komety za zjawiska atmosferyczne.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj uważnie tekst. Zwróć uwagę na akapity 2. i 3., w których znajdują się informacje o historii kształtowania się poglądów dotyczących natury komet. Wybierz dwa przykłady stanowisk naukowych, które potwierdzą podany w poleceniu pogląd autora artykułu. Każdy przykład powinien zawierać nazwisko uczonego i opis jego poglądów. Zauważ, że możesz dokonać wyboru spośród kilku zawartych w tekście przykładów.

Zadanie 107.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

a)

- Negatywnie, ponieważ nie wyjaśnili oni tajemnicy komet.
- Uważa, że ich teorie były błędne, ponieważ nie doprowadziły do odkrycia natury komet.
- Sądzi, że nie kierowali się rozsądkiem, ponieważ ulegali autorytetom lub kierowali się emocjami.

b)

- *nie pomogli wyjaśnić,*
- *przyczynili się do jej pogmatwania,*
- *bezkrytycznie,*
- *wbrew obserwacjom z uporem twierdził,*
- *tak się zapędził.*

Wskazówki do rozwiązania zadania

a) Dokonaj analizy wypowiedzi autora na temat poglądów astronomów, o których wypowiada się on w 3. akapicie. Zastanów się, czy jego opinia jest pozytywna czy negatywna. Sformułuj argument, którym uzasadnisz swoje spostrzeżenie.

b) Zwróć uwagę, że autor swoją ocenę wkładu *przywódców kopernikańskiego przewrotu* w rozwój badań nad kometami tworzy za pomocą nagromadzenia środków językowych o charakterze wartościującym. Pojawiają się one nie tylko w ogólnym sformułowaniu odnoszącym się do wszystkich twórców *kopernikańskiego przewrotu*, ale również w prezentacji poglądów każdego z nich. Wybierz dwa sformułowania, które uważasz za najbardziej sugestywne.

Zadanie 108.

Poprawna odpowiedź

D.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Wywnioskuj z akapitów 2. i 3., czyje poglądy dotyczące pochodzenia komet były podstawą do sformułowania innych teorii. Porównaj stanowiska wymienionych w tekście badaczy tego zjawiska i wskaż autora pierwotnego założenia, że komety nie są obiektami wywodzącymi się z kosmosu.

Zadanie 109.

Poprawna odpowiedź

1P, 2F, 2F

Wskazówki do rozwiązania zadania

W 4. akapicie autor szczegółowo opisuje budowę komety. Zwróć uwagę na miejsce usytuowania niektórych jej elementów oraz efekty, które powstają w wyniku przybliżania się komety do Słońca. Na podstawie informacji zawartych w tekście odróżnij zdania prawdziwe od fałszywych spośród tych, które zostały podane w tabeli.

Zadanie 110.**Poprawna odpowiedź**

- Komety powstają gdzieś w przestrzeniach między gwiazdami.
- Komety pochodzą z najbardziej oddalonych miejsc Układu Słonecznego.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zastanów się nad tym, o co spierali się przez długi czas naukowcy. Wykorzystaj pytanie zawarte w 6. akapicie do sformułowania dwóch hipotez, które ilustrują istotę tego sporu. Pamiętaj, że hipoteza jest założeniem prawdopodobieństwa jakiegoś faktu lub przypuszczeniem jego istnienia. Zwróć uwagę na formę jej wyrażania.

Zadanie 111.**Przykłady poprawnej odpowiedzi**

- Astronomów powinno zastanowić pochodzenie wody na naszej zielonej planecie.
- Astronomowie muszą zastanowić się nad pochodzeniem wody na naszej planecie.
- Astronomowie, powinniście zastanowić się nad pochodzeniem wody na naszej zielonej planecie!
- Astronomowie, zastanówcie się nad pochodzeniem wody na naszej zielonej planecie!

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, w jaki sposób nadawca stara się przekonać odbiorcę do określonej reakcji. Przekształcenie zdania o charakterze informacyjnym (pozbawionym zabarwienia emocjonalnego) w zdanie o charakterze impresywnym wymagać będzie zastosowania wyrazów wyrażających nacisk lub konieczność działania (np. czasowników: trzeba, należy, powinien, wypada, musieć). Nie zapomnij o zachowaniu sensu podanego zdania, gdy poddasz je przekształceniu.

Zadanie 112.**Przykłady poprawnej odpowiedzi**

- do tworzenia przepowiedni,
- do przeprowadzenia badań naukowych,
- komety są źródłem inspiracji artystycznej.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Jakie znaczenie ma dla ludzi pojawienie się komety? Do jakich celów zostaje wykorzystane to zjawisko? W akapitach 1. i 5. znajdziesz odpowiedź na te pytania. Zwróć uwagę na wartości komety (symboliczną i poznawczą) oraz na traktowanie jej jako źródła natchnienia dla malarza.

Zadanie 113.**Przykłady poprawnej odpowiedzi**

a)

- terminy i wyjaśnienia terminów,
- przewaga zdań złożonych,
- przytaczanie faktów,
- posługiwanie się nazwiskami badaczy,
- funkcja informatywna,
- tematem są badania naukowe nad zjawiskiem natury.

- b)
- kolokwializmy,
 - określenia metaforyczne,
 - wyrazy nacechowane emocjonalnie.
- c)
- *kudłatych gwiazd,*
 - *obdarzone warkoczem gwiazdy,*
 - *ziemskimi wyziewami,*
 - *wlecze się,*
 - *zapędził w krytyce,*
 - *zamrażarka komet,*
 - *nosiwodą.*

Wskazówki do rozwiązania zadania

- a) Zadanie wymaga umiejętności rozróżniania różnych rodzajów tekstów. W tym celu zwróć uwagę na tematykę oraz język artykułu, np. słownictwo, rodzaje zdań. Zastanów się, jaka funkcja dominuje w podanym tekście.
- b) Zauważ, że artykuł Stanisława Mrówczyńskiego jest adresowany do ludzi nieposiadających fachowego przygotowania z dziedziny nauki, do której odnosi się autor tekstu. W jaki sposób przełamuje on to ograniczenie? Zwróć uwagę na środki językowe nadające wypowiedzi Stanisława Mrówczyńskiego żartobliwe zabarwienie.
- c) Zastanów się, czym różni się styl swobodny od oficjalnego. Przyjrzyj się słownictwu i związkom frazeologicznym, które nie mają oficjalnego charakteru. Podkreśl je w tekście, zwracając głównie uwagę na określenia przenośne lub zabarwione emocjonalnie.

Zadanie 114.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

- do wyrażenia hipotezy,
- do zasugerowania odpowiedzi na postawione wcześniej pytania,
- do przedstawienia opinii autora artykułu.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zwróć uwagę na pierwsze zdanie ostatniego akapitu. Ma ono charakter informacyjny i stanowi wprowadzenie do hipotezy sformułowanej przez autora, wyrażającej jego osobiste przekonanie. Zastanów się, jaką formą czasownika zostaje wyrażona ta hipoteza.

Zadanie 115.

Przykłady poprawnej odpowiedzi

- a)
- W podanym fragmencie jest wyrażone przekonanie, że wiedza astronomów o komecie jest powierzchowna.
 - Astronomowie nie dociekają prawdy, koncentrują się na zewnętrznych przejawach zjawisk.
- b)
- nie jest zgodny, ponieważ astronomowie opisani w artykule są dociekliwi,
 - pogląd ten jest odmienny, ponieważ astronomowie nieustannie poszerzają wiedzę o naturze komet.

Wskazówki do rozwiązania zadania

a) Zastanów się nad funkcją porównania i pytań zastosowanych w podanym fragmencie *Pana Tadeusza*. Zauważ, że poeta nie wypowiada się wprost o wiedzy astronomów, ale opisuje ją w sposób pośredni, posługując się środkami poetyckiego wyrazu. Odczytaj, co one wyrażają. Opinię narratora na temat wiedzy astronomów zawiera również końcowe zdanie tekstu.

b) Porównaj poglądy autora artykułu na temat wiedzy astronomów z poglądem narratora na ten temat zawartym w podanym fragmencie *Pana Tadeusza*. Zauważ podobieństwo lub różnicę. Znajdź uzasadnienie dla sformułowanej opinii, która powinna wynikać z tekstu, czyli być zgodna z intencją autora.

Zadanie 116.**Poprawna odpowiedź**

D.

Wskazówki do rozwiązania zadania

W pierwszym akapicie znajdź tytuły filmów. Zwróć uwagę, w jakim kontekście się pojawiają. W tym celu przeczytaj nie tylko pierwszy, ale też drugi akapit.

Zadanie 117.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

Zdaniem autorki film *Baczyński* jest adresowany do młodych odbiorców (uczniów).

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj uważnie 2. i 3. akapit. Zwróć uwagę na fragmenty, w których jest mowa o odbiorcach filmu (*Projektuje też zupełnie innego widza..., zrobili wiele, by [...] przybliżyć poetę jego dzisiejszym równolatkom*). Wyciągnij wniosek.

Zadanie 118.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

- relacje ostatnich żyjących uczestników powstania warszawskiego,
- inscenizacje wydarzeń z czasów II wojny światowej,
- sceny z życia Baczyńskiego (i innych literatów).

Wskazówki do rozwiązania zadania

Znajdź w 2. i 3. akapicie fragmenty, w których mówi się o dokumentalnym filmie *Baczyński*. Wymień dwa elementy opisywanego dzieła, które świadczą o tym, że reżyser oparł się na dokumentach, materiałach źródłowych, faktach historycznych itp.

Zadanie 119.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

Zaleta	Wada
Np.: <ul style="list-style-type: none"> – bardzo dobra gra aktorska Mateusza Kościukiewicza – edukacyjny walor filmu – uwspółcześnienie biografii Baczyńskiego przez twórcę filmu 	Np.: <ul style="list-style-type: none"> – podawanie informacji, które nie są w żaden sposób zobrazowane – dokonanie nadmiernych skrótów i uproszczeń (jak w uczniowskim bryku)

Wskazówki do rozwiązania zadania

Znajdź w tekście fragmenty, w których autorka wyraża swoją opinię o filmie. Pamiętaj, że opinia różni się od informacji, ma charakter subiektywny. Na podstawie tekstu wyciągnij wniosek, co dla Anity Piotrowskiej jest wadą, a co zaletą opisywanego dzieła.

Zadanie 120.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

frazeologizm – *wyższa szkoła jazdy*

zdanie – Zrobienie filmu o samej poezji wymaga szczególnych umiejętności.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym jest związek frazeologiczny i znajdź go w 1. akapicie tekstu. Zwróć uwagę, że ma on charakter potoczny. Zastanów się nad jego znaczeniem, a następnie wykorzystaj je, aby przekształcić zdanie zgodnie z poleceniem.

Zadanie 121.**Poprawna odpowiedź**

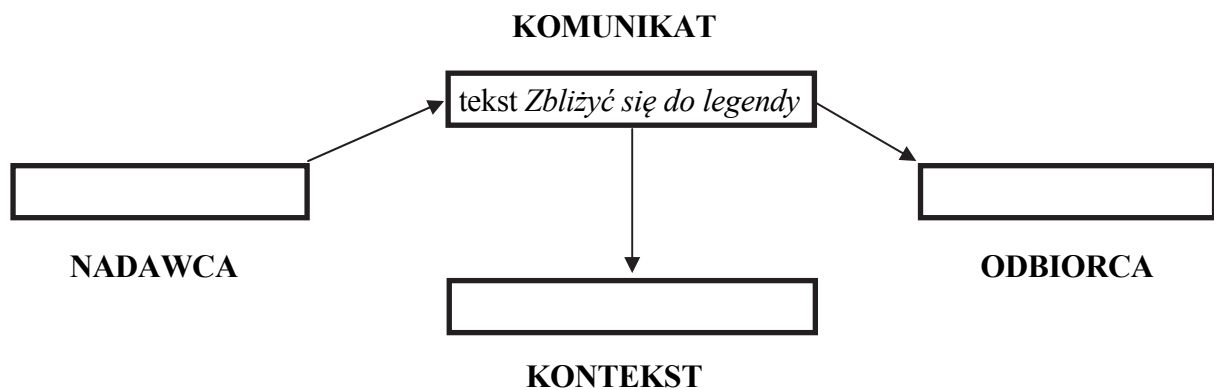
A.1

Wskazówki do rozwiązania zadania

Rozpoznaj gatunek, który reprezentuje tekst Anity Piotrowskiej (recenzja). Przypomnij sobie cechy stylu charakterystycznego dla takiego gatunku. Zastanów się, co wyróżnia teksty tego typu.

Zadanie 122.**Przykład poprawnej odpowiedzi**

nadawca to recenzent, kontekst to artyzm, odbiorca to uczestnik kultury

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie elementy składowe aktu komunikacji językowej. Odpowiedz, kto jest nadawcą tekstu *Zbliżyć się do legendy*, a kto jest jego odbiorcą (w tym celu możesz wykorzystać informację o źródle umieszczoną pod tekstem). Następnie ustal, jakiej rzeczywistości pozajęzykowej dotyczy komunikat.

Zadanie 123.

Poprawna odpowiedź

1 P, 2 P, 3 F

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przypomnij sobie, czym są partykuły i jakie mogą pełnić funkcje. Znajdź we wskazanych akapitach zdania, w których występują podane partykuły. Odpowiedz na pytanie, w jakim celu zostały użyte.

Zadanie 124.

Przykład poprawnej odpowiedzi

W akapicie 5. autorka rozwija myśl zawartą w poprzednim akapicie.

Akapit 4. i 5. uzupełniają się.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj uważnie akapit 5. i poprzedzający go akapit 4. Zastanów się, jaki jest związek między tymi fragmentami tekstu. Czy autorka w 5. akapicie wprowadza nowe zagadnienie, rozwija myśl zawartą w poprzedniej części recenzji, czy może podsumowuje swoje rozważania?

Zadanie 125.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Tematem recenzji Anity Piotrowskiej jest film Kordiana Piwowarskiego *Baczyński*. Autorka uważa, że jest to fabularyzowany dokument, w którym łączy się przeszłość z teraźniejszością. Dostrzega wiele zalet filmu: walory edukacyjne, ożywienie literackiej legendy, autentyzm, dobrą grę aktorską. Zdaniem Piotrowskiej wadą filmu jest podawanie informacji o poecie, które w filmie nie znajdują uzasadnienia.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Streszczenie polega na przekształceniu tekstu wyjściowego z zachowaniem głównej myśli przy jednoczesnym znacznym zmniejszeniu objętości tekstu. Aby streścić daną w zadaniu recenzję, należy dokonać selekcji informacji i wydobyć najistotniejsze treści – trzeba odróżnić informacje ważne od drugorzędnych. W tym celu odpowiedz, jaka jest główna myśl tekstu i jakie problemy porusza autorka w kolejnych akapitach. Weź pod uwagę, że w streszczeniu powinna znaleźć się odpowiedź na dwa pytania: o czym jest tekst i co się mówi na dany temat. Zachowaj logikę wyводу autorki. Pamiętaj, że w streszczeniu ważna jest dyscyplina słowna.

3. Zadania rozszerzonej odpowiedzi z przykładami realizacji

3.1 Rozprawka problemowa

Zadania sprawdzające umiejętność tworzenia rozprawki problemowej na poziomie podstawowym

Niezbędnik zdającego – pracy z tekstem literackim

1. Czym jest analiza i interpretacja?

Analiza (gr. *analysis* – rozłożenie na części) to rozpatrywanie jakiegoś problemu, zjawiska itp. z różnych stron w celu jego zrozumienia i wyjaśnienia. Analizować oznacza badać, dociekać istoty lub przyczyn zjawiska, wyodrębniając i rozpatrując ich poszczególne elementy, cechy.

Analizowanie jest umiejętnością ponadprzedmiotową, potrzebną w każdej dziedzinie działalności człowieka. Kształtować i rozwijać ją można również, badając dzieło literackie. W zależności od analizowanego problemu (finanse, rynek, polityka itp.) są różne metody postępowania.

Analiza dzieła literackiego to działania badawcze zmierzające do ustalenia, z jakich elementów i w jaki sposób zbudowany jest utwór literacki, przedsięwzięte w celach poznawczo-naukowych lub interpretacyjnych. Nigdy nie wykracza ona poza dzieło. Analiza, czyli opis formalny poszczególnych składników dzieła, zwykle poprzedza interpretację utworu.

Interpretacja (łac. *interpretatio*) to odczytywanie sensu czegoś, tłumaczenie, wyjaśnianie, komentowanie czegoś. W czasach antycznych interpretacja oznaczała wykładanie tekstów prawnych. Z czasem – ze względu na podobieństwo działań badawczych – interpretacją nazywano tłumaczenie sensów biblijnych i znaczeń dzieł literackich.

Interpretować można nie tylko teksty prawne, biblijne czy literackie; ale także wydarzenia, zjawiska, ustawy, dane statystyczne. Interpretacja czegokolwiek nigdy nie jest dowolnym odczytaniem, jej granice zawsze wyznacza przedmiot interpretacji.

W artykule *O problemach „sztuki interpretacji”* Janusz Sławiński pisze: „Jest rzeczą pożądaną, aby właściwie odróżnić poziom interpretacji dzieła od poziomu jego opisu, czy też inaczej mówiąc: analizy. Jeśli opis obejmuje to, co w utworze zaktualizowane, znajdujące się na powierzchni i standardowe, to interpretacja jest próbą dotarcia do jakiejś potencjalnej sfery utworu, na którą składają się reguły określające jego, i tylko jego, całościowy charakter. [...] Interpretacja – mówiąc najkrócej – to hipoteza ukrytej całości utworu”.

Czynności prowadzące do interpretacji dzieła mogą być skierowane na sam utwór literacki, ale mogą też objaśniać sensy utworu w kontekstach zewnętrznych wobec dzieła, np. historii literatury, biografii pisarza, innych utworów danego pisarza, w kontekście prądu, gatunku, światopoglądu epoki.

To, jakie działania analityczne i interpretacyjne zostaną podjęte, zależy od postawy badacza i celów, które sobie wyznaczył. Istotne jest to, czego szuka, interpretując utwór: wartości, odniesień do filozofii i sensu, odniesień do życia i człowieka, odniesień do biografii – autora i własnej, zrozumienia znaków oraz struktury artystycznej i estetyki dzieła czy odniesień do innych dzieł, także nieliterackich.

2. Jak analizować prozę?

Analizować i interpretować można cały utwór, ale można także badać jego **wybrane poziomy** (np. ukształtowanie stylistyczne lub wersyfikacyjne, strukturę na tle tradycji gatunku, budowę świata przedstawionego, kreację narratora) albo fragmenty (np.: fragment powieści lub opowiadania, dygresję z poematu dygresyjnego, jeden wiersz z cyklu poetyckiego, pieśni w poemacie).

Jakie czynności analityczno-interpretacyjne powinien wykonać piszący wypracowanie maturalne? Przede wszystkim powinien wyjaśnić i zinterpretować najważniejsze aspekty utworu dotyczące treści oraz określić sposób ich prezentacji w dziele. Istotne dla analizy jest też przywołanie stosownych kontekstów lub kontekstu oraz rozpoznanie najważniejszych kategorii słownictwa i stylu.

Ponieważ proza koncentruje się przede wszystkim na przedstawieniu powiązanych ze sobą wydarzeń, piszący powinien **określić typ tekstu**, który stanowi przedmiot jego rozważań, a więc rozpoznać gatunek utworu, tzn. określić, czy ma do czynienia z opowiadaniem, nowelą, powieścią, esejem itp.

Podczas analizy tekstu epickiego niezwykle istotne jest **rozpoznanie narratora i określenie sytuacji narracyjnej**.

Narrator to skonstruowana przez autora fikcyjna osoba opowiadająca w dziele epickim, nadawca wypowiedzi, w której rodzi się, kształtuje i rozwija świat przedstawiony utworu, czyli fabuła, bohaterowie, tło zdarzeń. Narrator może wypowiadać się w 3. os. lp. (narracja trzecioosobowa) lub w 1. os. lp. (narracja pierwszoosobowa). Narrator w 3. os., zwany też narratorem abstrakcyjnym, jest najczęściej wszechwiedzący, wykorzystuje pełną wiedzę o świecie przedstawionym, przyjmuje rolę autorytetu moralnego, zazwyczaj stara się nie ujawniać swojej obecności (ukrywa się poza światem przedstawionym), aby stworzyć wrażenie, że przedstawione postacie i wydarzenia obiektywnie tłumaczą się same przez się. Stara się eksponować pewne wydarzenia i postacie, stwarza wrażenie obiektywności i bezstronności. Jednak najczęściej ujawnia się w narracji poprzez komentarze odnarratorskie, czyli opinie i stwierdzenia, których nie można przypisać postaciom, a także przez stylistyczne ukształtowanie narracji. Czasem jednak nie jest do końca obiektywny, przedstawia bowiem sytuację z punktu widzenia kogoś z bohaterów.

Obok narratora trzecioosobowego w tekstach pojawia się narrator pierwszoosobowy, który należy do świata przedstawionego, a więc jest jednym z bohaterów (postaci) utworu. Narrator pierwszoosobowy zazwyczaj opowiada o wydarzeniach z czasowego dystansu, co pozwala mu np. na krytyczną ocenę swojego postępowania. Narrator pierwszoosobowy to tzw. narrator konkretny, o którym możemy powiedzieć, kim jest, czym się zajmuje itd. Fakt, że narrator należy do świata przedstawionego, czyli jest bohaterem, ma pewne konsekwencje; posiadaną przez niego wiedzę o świecie ogranicza jego jednostkowe doświadczenie. Narratora obowiązuje w tym przypadku zasada prawdopodobieństwa psychologicznego, ma prawo mówić tylko o tym, co widział i przeżył, wszystko inne wymaga uzasadnienia.

Rekonstruując osobę narratora, konkretnego czy abstrakcyjnego, należy pamiętać, że jest to kategoria literacka. A to znaczy, że pomimo zabiegów stylizacyjnych, polegających na obdarzaniu opowiadającego bohatera cechami autora, nie należy utożsamiać narratora z realnym autorem-twórcą.

Rozpoznanie kreacji narratora wymaga również określenia sposobu prowadzenia narracji.

Narracją nazywamy wypowiedź narratora. Narracja składa się z opisów prezentujących statyczne elementy współtworzące tło wydarzeń (przestrzeń, miejsca, przedmioty, wygląd postaci itd.) i opowiadania prezentującego wydarzenia w przebiegu czasowym. Opis przedstawia najczęściej usytuowanie wydarzeń i postaci w przestrzeni. Ma zazwyczaj charakter statyczny i pozaczasowy w porównaniu do opowiadania. Może stanowić wyraźnie wyodrębnioną część, ale najczęściej przeplata się z opowiadaniem. Opowiadanie pozwala pokazać czasowe następstwo wydarzeń.

W zależności od szczegółowości ich przedstawienia można mówić o **opowiadaniu unaoczniającym**, najczęściej w czasie teraźniejszym, które prezentuje wydarzenia bezpośrednio, konkretnie i plastycznie, oraz o **opowiadaniu informacyjnym**, przekazującym zdarzenia typowe i powtarzalne lub wiedzę o nich uogólnioną przez narratora.

Narracja jest głównym sposobem wypowiedzi w utworze epickim; towarzyszą jej zazwyczaj, jako druga płaszczyzna językowa, wypowiedzi postaci, które są wobec niej strukturalnie podrzędne. Należą do nich:

mowa niezależna: wydzielona z narracji, najczęściej dialogi i monologi bohaterów, np. „Czas wszystko leczy – powiedział kapitan.”

mowa zależna: jeden ze sposobów przytaczania wypowiedzi postaci; typowa konstrukcja: „powiedział, że...”; np. „Kapitan pomyślał wówczas, że czas wszystko uleczy”.

mowa pozornie zależna: znosi ścisłe rozgraniczenia między tekstem opowiadania a przytoczeniem, np. narrator trzecioosobowy przedstawia myśli, odczucia bohatera tak, jakby mówił sam bohater. Narrator mówi niby od siebie, posługuje się formami językowymi właściwymi opowiadaniu, a w rzeczywistości przekazuje wiernie tok myśli i doznań bohatera, nie angażując się w ich referowanie; np.: „Zamknęła się w swoim gabinecie i poczęła marzyć. Marzyła, że Wokulski sprzedał swój sklep, a kupił dobra ziemskie, lecz pozostał naczelnikiem spółki handlowej przynoszącej ogromne zyski. Cała arystokracja przyjmowała go u siebie, ona zaś, panna Izabela, zrobiła go swoim powiernikiem. On podźwignął ich majątek i podniósł go do dawnej świetności; on spełniał wszystkie jej zlecenia; on narażał się, ile razy była tego potrzeba. On wreszcie wyszukał jej męża, odpowiedniego znakomitości domu Łęckich”.

Monolog: forma przedstawienia myśli i przeżyć wewnętrznych bohatera; monolog rzadko bywa wypowiadany wprost, dlatego też nazywany jest monologiem wewnętrznym.

Narracja wprowadza więc do utworu epickiego czynniki stylistycznie ujednociające, natomiast wypowiedzi postaci wnoszą element różnorodności stylistycznej.

W narracji pojawiać się może również technika punktów widzenia – umieszczenie zdarzeń w świadomości jednej lub kilku postaci, co pozwala na przedstawienie ich z różnych perspektyw. Opowiadana historia nie jest wtedy dana czytelnikowi jako gotowa, uporządkowana, zawierająca oceny relacja narratora. Wymaga ona śledzenia wypowiedzi i opinii wielu postaci, rekonstrukcji zdarzeń i dokonywania oceny przez samego czytelnika.

Bieg narracji wpływa na ukształtowanie świata przedstawionego: fabułę, akcję, wątki, postaci, tło zdarzeń. To kolejne elementy, które należy uwzględnić w analizie tekstu.

Fabuła jest tu pojęciem najszerszym i obejmuje wszystkie zdarzenia zaprezentowane w utworze. **Akcja** to łańcuch wydarzeń prowadzących do określonego celu; początkiem jest zawiązanie, a końcem rozwiązanie akcji. Zawiązaniem akcji może być np. jakaś konfliktowa sytuacja, spór lub brzemienne w skutkach decyzja. Rozwiązaniem akcji są ostateczne skutki podejmowanych przez postacie działań: ślub, rozstanie, śmierć itp. Akcja może składać się z jednego lub kilku wątków, czyli ciągów zdarzeń związanych z określoną postacią. Wątkiem głównym w powieści jest wątek najbardziej rozbudowany, wokół którego koncentruje się zazwyczaj problematyka i przesłanie utworu. Wydarzenia niezwiązane z żadnym wątkiem nazywamy **epizodami**. Dla rozumienia utworu znaczenie epizodów może być duże. Niekiedy eksponują one cechy charakteru bohaterów, stanowią element motywacji ich postępowania, mogą rzutować na całościową interpretację wymowy utworu. Wydarzenia poprzedzające akcję przedstawioną w utworze nazywamy przedakcją. Zwykle odgrywa ona dużą rolę przy rekonstrukcji losów bohaterów (wyjaśnia lub motywuje ich postępowanie) oraz przy odczytywaniu całościowej wymowy dzieła. Odczytując problematykę utworu, należy brać pod uwagę całą fabułę, a więc akcję, wątki i epizody.

Postać literacka (bohater literacki) to fikcyjna osoba występująca w świecie przedstawionym dzieła literackiego. Jest ona całością zbudowaną z różnorodnych elementów: składają się na nią cechy (wyglądu i charakteru), działania, myśli, przypisywane jej wypowiedzi. Decydujący wpływ na powiązanie tych elementów ma określony wzór integracji, którego zewnętrznym wykładnikiem jest imię własne postaci literackiej, wyodrębniające ją spośród elementów świata przedstawionego.

W zależności od czynników, którym przyznaje się pierwszeństwo w wyznaczaniu zachowań postaci, wyróżnić można następujące rodzaje motywacji:

- realistyczną (psychologiczną, biologiczną, społeczną),
- fantastyczną (baśniową, metafizyczną).

W wielu utworach różne rodzaje motywacji splatają się ze sobą.

Dla dokonania pełnej interpretacji utworu niezbędna jest też analiza jego właściwości stylistycznych, bowiem przez rozpoznanie cech języka docieramy do treści, zaś styl kreowany za pośrednictwem słownictwa pozwala na określenie idei autora. Piszący powinien pamiętać, że dobór słownictwa zależy od co najmniej dwóch czynników: świata, do którego należy narrator oraz świata, który chce wykreować w utworze.

Analizując język utworu, piszący powinien wziąć pod uwagę jego warstwę leksykalną (np. synonimy, homonimy, dialektyzmy, regionalizmy, kolokwializmy), gdyż wykorzystanie słowa w odpowiednim kontekście może być elementem charakterystyki postaci, środowiska itp. Istotne jest zauważenie, że te same słowa w różnym kontekście, w towarzystwie innych słów, mogą znaczyć zupełnie co innego. Z kolei analiza składniowa tekstu (rozpoznawanie np. zdań pytających, zdań krótkich albo wielokrotnie złożonych, inwersji, apostrof, pytań retorycznych, ironii) umożliwia dotarcie do treści dosłownych i ukrytych, co stanowi podstawę do określenia idei utworu, stosunku autora do przedstawianych wydarzeń lub wykreowanych bohaterów czy też do rozpoznania nastroju tekstu itd.

Dla analizy ważny jest też **styl utworu**, który jest często uzależniony zarówno od zjawisk ściśle literackich (epoka literacka), jak od charakteru samego języka tekstu. Styl utworu określany jest również przez gatunek literacki, do jakiego dany utwór należy. Istotne jest też, by piszący potrafił rozpoznać stylizację językową (dialektyzację, archaizację, stylizację środowiskową), jeżeli występuje ona w tekście, bowiem celem stylizacji jest nie tylko naśladowanie określonego stylu, lecz przede wszystkim stworzenie nowej wartości artystycznej wpływającej na sposób ujęcia tematu lub wyrażaną postawę wobec świata.

Wszystkie poglądy, sądy i oceny pisarza na temat rzeczywistości wypowiedziane w utworze: zarówno wprost przez autora, jak i wyrażane pośrednio, poprzez różne elementy świata przedstawionego i ich układ (zwłaszcza przez narratora lub bohatera), składają się na zawartość ideową tekstu, stanowiącą wyraz postawy autora wobec rzeczywistości pozaliterackiej.

Elementy analizy i interpretacji wiersza

1. Sformułowanie **tezy/hipotezy** interpretacyjnej (wstępne rozpoznanie głównego tematu/problemu wiersza).
2. Określenie **sytuacji lirycznej**, czyli rozpoznanie: typu liryki (charakter liryki, okoliczności mówienia, typ mówienia), charakteru podmiotu mówiącego (kto, do kogo, po co mówi?).
3. Ukazanie **sposobu konstruowania sytuacji lirycznej** (miejsca, czasu, obrazowania):
 - wszystkie zabiegi poetyckie oraz elementy świata przedstawionego (miejsce, czas, obrazowanie) powinny być ujęte integralnie i funkcjonalnie (bez dychotomii),
 - w obrazowaniu należy dostrzec zabiegi poetyckie, czyli zastosowane w wierszu zabiegi kompozycyjne i językowe (językowe, to znaczy nie tylko stylistyczne),
 - zabiegi językowe to wszystkie ważne dla wymowy wiersza użycia słów, związków wyrazowych, zabiegów składniowych, form fleksyjnych (np.: używanie imiesłówów, czasów...),

- środki stylistyczne – mieszczą się w językowych, mają dla liryki szczególne znaczenie, są to: środki leksykalne, semantyczne (tropy), składniowe, brzmieniowe, wersyfikacyjne,
- w opisie wiersza na poziomie podstawowym ważne, aby środki omówione należały do tak zwanych oczywistych, czyli były nieskomplikowane.

Wyliczenie niektórych ważniejszych środków stylistycznych

- brzmieniowe, np.: onomatopeja, instrumentacja brzmieniowa,
- leksykalne, np.: zgrubienia, zdrobienia, neologizmy, archaizmy, kolokwializmy,
- semantyczne, np.: metafory (typy), epitet, porównanie, symbol, alegoria,
- składniowe, np.: anafora, epifora, paralelizm, powtórzenia, pytanie retoryczne, wykrzyknienie,
- wersyfikacyjne, np.: rytm, rym, system wersyfikacyjny (np. sylabotonizm), refren,
- kompozycyjne, np. gatunek, miejsca znaczące i powtarzające się motywy.

4. Interpretacja w kontekstach:

- ogólnych,
- właściwych (kontekst właściwy wynika z typu wiersza i odniesień, np.: liryka wyznania zakłada kontekst biograficzny/liryka opisowa zakłada kontekst historyczny/liryka refleksyjna zakłada kontekst filozoficzny.

Kontekstowość łączy się też z intertekstualnością, czyli z kontekstem historycznoliterackim/z komparatystyką, czyli z kontekstami innych niż literatura dziedzin sztuki.

5. Asocjacyjność myślenia, skojarzenia **w granicach wyznaczonych przez sens wiersza i przyjętą metodologię jego opisu** (bez jej nazywania).

6. **Uogólnienie/podsumowanie**, czyli tzw. otwarcie „na po czytaniu”.

Zadanie 126.**wersja A. dla tych, którzy znają *Ziemię obiecaną* Władysława Stanisława Reymonta**

Władysław Stanisław Reymont

Ziemia obiecana

Trawiński wyszedł zgnębiony.

Idąc do Borowieckiego był prawie pewnym dobrego rezultatu prośby, bo jak każdy człowiek w położeniu bez wyjścia, pragnienia brał za rzeczywistość, za fakt, który powinien się być stać.

Siadł w dorożkę i kazał jechać prosto w Piotrkowską. Nie mógł nic myśleć, czuł się rozbitym i niezdolnym już do żadnej akcji, do żadnego ruchu. Poddawał się z biernością wyczerpania tej ostrej, przenikliwej fali goryczy, jaka mu zalewała serce. Patrzył na miasto brudne, zadeszczone, na trotuary błotniste, zapchane ludźmi, na niezliczone kominy, co niby topole wznosiły się nad płaszczyznami dachów i ginęły w zapadającym zmroku, znacząc tylko swoje istnienie kłębam białych dymów tłukących się po dachach, na setki wozów z węglem, które olbrzymim łańcuchem ciągnęły do fabryk, na platformy wyładowane towarami, na dorożki i powozy z pośpiechem mijające się w różnych kierunkach, na te niezliczone kantory i składy zapchane towarami, ludźmi, na ten szalony ruch, jaki był na ulicach, na to wysilone życie wrzące dookoła.

Patrzył z rozpaczą prawie, bo czuł swoją niemoc, czuł, że chwila jeszcze, a z tego olbrzymiego wiru, z tej maszyny nazywanej Łodzią wyleci za chwilę jak odpadek, jak miazga wyszana i zużyta na nic, niepotrzebna temu potworowi-miastu. Patrzył z jakąś bezsilną nienawiścią na fabryki błyskające w mroku tysiącami okien, na tę olbrzymią ulicę, która niby kanał nakryty dymami i brudnym niebem huczała energią, rozlewała potoki światła i tętniła ogromną siłą życia. Ślizgał się oczami po ostrych konturach fabryk, raziły go boleśnie elektryczne słońca zapalone nad dziedzińcami, bolał go ten szum głuchy a potężny swoją bezustannością, co się rozlewał po ulicach z fabryk i warsztatów, bolało go to życie tak silnie tętniące, bolała go ta straszna świadomość konania, które spostrzega ostatnim błyskiem oczów, że tyle pozostaje jeszcze żywych! I ta świadomość przegryzała mu duszę nieopowiedzianą zawiścią.

Nie umiał żyć w tym świecie.

Nie umiał się przystosować do otoczenia.

Tyle sił zużył, tyle mózgu, tyle zachodów, tyle kapitałów swoich i cudzych, tyle lat pełnych udręczeń przeżył i po co?... żeby znowu zaczynać to samo od początku! znowu stawiać gmach, który w końcu spadnie mu na głowę.

Męczył się ogromnie, nie mógł usiedzieć w dorożce, więc poszedł pieszo Piotrkowską. [...] Nie mógł się oderwać od tej ulicy.

Utopił się w tłumie, co płynął trotuarem i pozwalał mu się pchać i nieść. Przyglądał się bezmyślnie wystawom sklepów [...] i znowu szedł zapatrzony w fabryki, w okna oświetlone, poza którymi migotały sylwetki maszyn i ludzi; ogłuszał się powoli wrzawą i obojętniał.

Źródło: Władysław Reymont, *Ziemia obiecana*, Wrocław 1996, s. 204–205.

Walczyć z przeciwnościami losu, czy się im poddawać? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do fragmentu *Ziemi obiecanej* Władysława Stanisława Reymonta i do innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Temat podejmuje problem zachowania się człowieka wobec przeciwności losu, które w danym momencie wydają się nie do pokonania. Sytuacja taka może prowadzić do biernego poddania się wypadkom lub do stawienia im czoła.

Ustalenie stanowiska

Nie należy poddawać się przeciwnościom losu, przeciwnie – trzeba je pokonywać.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Władysław Stanisław Reymont, *Ziemia obiecana*)

- Charakterystyka bohatera fragmentu powieści:
 - Bohatera poznajemy, gdy udaje się z prośbą o pomoc.
 - Trawiński jest przytłoczony przez kłopoty, zdenerwowany. Nie umie przystosować się do otoczenia i żyć w realiach, w których się znalazł. Świadczy o tym jego zachowanie: pozwala się pchać tłumowi, *jest rozbity i niezdolny już do żadnej akcji. Doznaje przenikliwej fali goryczy.*
- Pesymistyczną wymowę sceny wzmacnia wygląd „miasta-potwora”. Jest ono brudne, hałaśliwe, zatłoczone przez anonimowy tłum, podlegający jednostajnemu ruchowi.
- Bohater to człowiek, który znalazł się w położeniu bez wyjścia. Ludzi się nadzieją, ale ma świadomość klęski (*pragnienia bierze za rzeczywistość*).

2. Argumenty związane z wybranym tekstem (Jan Parandowski, *Przygody Odyseusza*)

- Przykładem człowieka stawiającego opór przeciwnościom losu jest Odyseusz, postać mitologiczna, król Itaki, jeden ze zdobywców Troi, wybitny żeglarz. W wyniku zemsty Posejdoną został skazany na morską tułaczkę. Zmagał się z trudnościami (sztormy, uwięzienie przez Kirke, utrata towarzyszy). Nie poddał się im i wrócił do ojczyzny, Itaki.
- Odyseusza można uznać za archetyp człowieka walczącego się z przeciwnościami losu i pokonującego je.

3. Argumenty związane z wybranym tekstem (film w reżyserii Marcina Głowackiego, *Mój biegun*)

- Historia oparta na faktach z życia Jana Meli, niepełnosprawnego i najmłodszego zdobywcy obu biegunów Ziemi. Bohater walczy o powrót do normalnego życia po wypadku, w wyniku którego stracił podudzie i przedramię.
- Bohater filmu jest wzorem postępowania w sytuacjach trudnych, a nawet beznadziejnych, którym nie należy się poddawać.

Podsumowanie

Postać ukazana w załączonym fragmencie powieści Reymonta jest osobą, która traci wiarę i siły do walki z trudami życia. Uważam, że człowiek powinien stawiać czoła przeciwnościom, jak przywołani przeze mnie bohaterowie. Wędrowka Odyseusza to metafora trudnego ludzkiego losu, z którym trzeba się zmagać. Jan Mela jest młodym człowiekiem, który jest uczy, jak pokonywać zewnętrzne problemy i własne ograniczenia.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Uważnie przeczytaj temat i załączony tekst. Przemyśl problem zawarty w temacie, a następnie sformułuj swoje stanowisko. Możesz sformułować inną tezę niż w konspekcie, np.:

- Silna wiara w zwycięstwo oraz konsekwencja w dążeniu do celu pozwalają pokonać przeciwności losu.
- Walka z przeciwnościami losu bywa skazana na porażkę.
- Ludzie podejmują walkę z przeciwnościami losu i czasem wygrywają, zdarza się też, że ponoszą klęskę.

Aby uzasadnić swoje stanowisko, możesz wybrać różne teksty kultury – zarówno literackie (liryczne, epickie, dramatyczne), jak i filmowe. Mogą to być utwory podejmujące problem wprost jak omówiony w konspekcie film lub ujmujące go metaforycznie jak przywołana w konspekcie historia mitologiczna, np.:

Jan Kochanowski, *Tren XIX – albo Sen* (ojciec pokonujący rozpacz po śmierci dziecka),

Adam Mickiewicz, IV cz. *Dziadów* (poddający się cierpieniu Gustaw),

Bolesław Prus, *Lalka* (walczący o własne szczęście Wokulski),

Józef Conrad, *Lord Jim* (dramat sumienia postaci tytułowej),

Stefan Żeromski, *Ludzie bezdomni* (rezygnujący z własnego szczęścia Judym, popełniający samobójstwo Korzecki),

Władysław Reymont, *Chłopi* (walcząca o byt rodziny Hanka),

Albert Camus, *Dżuma* (przeciwstawiający się złu Rieux i Tarrou),

Andrzej Sapkowski, *Wiedźmin* (walczący ze złem tytułowy bohater),

Dorota Terakowska, *Poczwarka* (problemy życiowe Adama i Ewy),

Yann Martel, *Życie Pi*, także film Ang Lee (reż.) (walka Pi z przeciwnościami losu),

Maciej Pieprzyca (reż.), *Chce się żyć* (walczący z barierami niepełnosprawny Mateusz i jego rodzice),

Łukasz Palkowski (reż.), *Bogowie* (walczący o życie pacjentów Zbigniew Religa i jego zespół).

W podsumowaniu nawiąż do sformułowanego przez siebie stanowiska, które uzasadniały omówione przykłady i sformułuj wnioski.

wersja B. dla tych, którzy nie czytali *Ziemi obiecanej* Władysława Stanisława Reymonta

Władysław Stanisław Reymont
Ziemia obiecana

Trawiński wyszedł zgnębiony.

Idąc do Borowieckiego był prawie pewnym dobrego rezultatu prośby, bo jak każdy człowiek w położeniu bez wyjścia, pragnienia brał za rzeczywistość, za fakt, który powinien się być stać.

Siadł w dorożkę i kazał jechać prosto w Piotrkowską. Nie mógł nic myśleć, czuł się rozbitym i niezdolnym już do żadnej akcji, do żadnego ruchu. Poddawał się z biernością wyczerpania tej ostrej, przenikliwej fali goryczy, jaka mu zalewała serce. Patrzył na miasto brudne, zadeszczone, na trotuary błotniste, zapchane ludźmi, na niezliczone kominy, co niby topole wznosiły się nad płaszczyznami dachów i ginęły w zapadającym zmroku, znacząc tylko swoje istnienie kłębamii białych dymów tłukących się po dachach, na setki wozów z węglem, które olbrzymim łańcuchem ciągnęły do fabryk, na platformy wyładowane towarami, na dorożki i powozy z pośpiechem mijające się w różnych kierunkach, na te niezliczone kantory i składy zapchane towarami, ludźmi, na ten szalony ruch, jaki był na ulicach, na to wysilone życie wrzące dookoła.

Patrzył z rozpaczą prawie, bo czuł swoją niemoc, czuł, że chwila jeszcze, a z tego olbrzymiego wiru, z tej maszyny nazywanej Łodzią wyleci za chwilę jak odpadek, jak miazga wyszana i zużyta na nic, niepotrzebna temu potworowi-miastu. Patrzył z jakąś bezsilną nienawiścią na fabryki błyskające w mroku tysiącami okien, na tę olbrzymią ulicę, która niby kanał nakryty dymami i brudnym niebem huczała energią, rozlewała potoki światła i tętniła ogromną siłą życia. Ślizgał się oczami po ostrych konturach fabryk, raziły go boleśnie elektryczne słońca zapalone nad dziedzińcami, bolał go ten szum głuchy a potężny swoją bezustannością, co się rozlewał po ulicach z fabryk i warsztatów, bolało go to życie tak silnie tętniące, bolała go ta straszna świadomość konania, które spostrzega ostatnim błyskiem oczów, że tyle pozostaje jeszcze żywych! I ta świadomość przegryzała mu duszę nieopowiedzianą zawiścią.

 Nie umiał żyć w tym świecie.

 Nie umiał się przystosować do otoczenia.

Tyle sił zużył, tyle mózgu, tyle zachodów, tyle kapitałów swoich i cudzych, tyle lat pełnych udręczeń przeżył i po co?... żeby znowu zaczynać to samo od początku! znowu stawiać gmach, który w końcu spadnie mu na głowę.

Męczył się ogromnie, nie mógł usiedzieć w dorożce, więc poszedł pieszo Piotrkowską. [...] Nie mógł się oderwać od tej ulicy.

Utopił się w tłumie, co płynął trotuarem i pozwalał mu się pchać i nieść. Przyglądał się bezmyślnie wystawom sklepów [...] i znowu szedł zapatrzony w fabryki, w okna oświetlone, poza którymi migotały sylwetki maszyn i ludzi; ogłuszał się powoli wrzawą i obojętniał.

Źródło: Władysław Reymont, *Ziemia obiecana*, Wrocław 1996, s. 204–205.

Komentarz do fragmentu tekstu prozy cytowanego w zadaniu

Trawiński – bohater XIX-wiecznej powieści Władysława Stanisława Reymonta, *Ziemia obiecana*, fabrykant, wywodzący się ze szlachty, dochowywał wierności ideałom szlacheckim, nie wiodło mu się w interesach. W sytuacji zagrożenia bankructwem szukał pomocy finansowej u Karola Borowieckiego (również szlachcica z pochodzenia).

Czy miasto jako centrum cywilizacyjnego postępu gwarantuje człowiekowi szczęście? Rozważ problem i uzasadnij swoje stanowisko, odwołując się do fragmentu *Ziemi obiecanej* Władysława Reymonta i do innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania**Wprowadzenie**

Temat zawiera pytanie o rolę i znaczenie miasta w życiu jednostki. Miasto zostało ukazane we fragmencie prozy cytowanej w zadaniu jako niezwykle prężny organizm, organizacja, ale destrukcyjnie wpływająca na emocje i los człowieka.

Ustalenie stanowiska

Miasto jest centrum cywilizacyjnego postępu, ale bywa także siedliskiem ludzkiej obojętności i nie gwarantuje człowiekowi szczęścia.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Władysław Stanisław Reymont, *Ziemia obiecana*)

- Obraz miasta we fragmencie:
 - Reymont stworzył obraz „miasta-potwora”. Jest ono brudne, hałaśliwe, zatłoczone przez anonimowy tłum, podlegający jednostajnemu ruchowi. Deszcz, błoto na chodnikach, zapadający zmrok, snujące się dymy podkreślają nastrój smutku i beznadziejności.
 - Wizerunek miasta we fragmencie oddziałuje na różne zmysły: widzimy szarość, białe dymy, *potoki światła*; czujemy z jednej strony chłód deszczowego wieczoru, z drugiej życie jest „wrzące”; słyszymy bezustanny szum, nawet dymy *tluką się po dachach*. Elementy obrazu są zwielokrotnione: *niezliczone kantory, setki wozów, trotuary zapchane ludźmi*. W ludzkim gąszczu panuje obojętność.
 - Miastem włada cywilizacja, nie natura: kominy fabryk wznoszą się nad dachami zamiast topól, miejsce słońca zajęły elektryczne latarnie.
 - Charakterystyka Trawińskiego: nie umie żyć w realiach rządzących przemysłowym miastem, czuje się obco w otaczającym go tłumie, jest ofiarą miasta (*z tej maszyny nazywanej Łodzią wyleci za chwilę jak odpadek*).
- Miasto we fragmencie *Ziemi obiecanej* jest dziełem człowieka, które zwraca się przeciwko swemu twórcy.

2. Argumenty związane z wybranym tekstem (Bolesław Prus, *Lalka*)

- Powieść jest panoramą życia w XIX-wiecznej Warszawie, gdzie obok pięknych kamienic i sklepów, parków i pałaców, znajdują się dzielnice nędzy. Wokulski podczas spaceru po Powiślu marzy o uczynieniu z tej zamieszkałej przez biedotę części Warszawy nowoczesnego i przyjaznego ludziom miasta.

3. Argumenty związane z wybranym tekstem (obraz Bernardo Bellotto, zwanego Canaletto, *Widok Warszawy od strony Pragi*, 1770 r.)

- Rozległy widok na Warszawę od strony Pragi. Miasto wygląda wspaniale. Widzimy kamienice, pałace, wieże kościołów. Nad Wisłą wypoczywa eleganckie towarzystwo, po rzece płyną statki. Malarz namalował miasto zamożne i piękne, dorównujące innym europejskim stolicom.

Podsumowanie

Miasto jest symbolem cywilizacyjnego postępu. Jego okazałość jako wytworu cywilizacji jest przedmiotem literackich i malarskich obrazów. Niestety, miasta mają także inne mniej przyjazne człowiekowi oblicza. W anonimowym tłumie jednostka bywa zagubiona, nieszczęśliwa. Wtedy miasto staje się potworem, jak myśli o nim bohater fragmentu *Ziemi obiecanej*.

Wskazówki do rozwiązania

Uważnie przeczytaj temat i załączony tekst oraz przypis. Przemyśl problem zawarty w temacie, a następnie sformułuj swoje stanowisko. Może ono być inne niż przedstawione w konspekcie, np.:

- Mimo swych wad miasto jest najdoskonalszym cywilizacyjnym wytworem człowieka.
- Miasto jako wytwór cywilizacji oddala człowieka od natury i pozbawia go indywidualizmu i szczęścia.

Aby uzasadnić swoje stanowisko, możesz wybrać różne teksty kultury – zarówno literackie (liryczne, epickie, dramatyczne), jak i filmowe oraz plastyczne, np.:

- literatura, np.: Ignacy Krasicki *Świat zepsuty*, Juliusz Słowacki *Kordian*, Henryk Sienkiewicz *Quo vadis*, Fiodor Dostojewski *Zbrodnia i kara*, Stefan Żeromski *Ludzie bezdomni*, Franz Kafka *Proces*, Bruno Schulz *Sklepy cynamonowe*, Zofia Nałkowska *Granica*, Julian Tuwim *Wiosna*, *Mieszkańcy*, Albert Camus *Dżuma*, Leopold Tyrmand *Zły*, Małgorzata Szejnert *Czarny ogród*,
- film, np.: *Gangi Nowego Yorku*, reż. Martin Scorsese, *Noc na ziemi*, reż. Jim Jarmusch, *Kabaret*, reż. Bob Fosse, *Troja*, reż. Wolfgang Petersen, *Jesteś legendą*, reż. Francis Lawrence,
- malarstwo, np.: Bernardo Canaletto *Krakowskie Przedmieście od strony Placu Zamkowego*, Aleksander Gierymski *Piaskarze*, *Święto trąbek*, Józef Pankiewicz *Rynek Starego Miasta w Warszawie nocą*, Paul Klee *Drzewo domów*, Ludwik de Laveaux *Ulica paryska w nocy*.

W podsumowaniu nawiąż do sformułowanego przez siebie stanowiska, które uzasadniały omówione przykłady i sformułuj wnioski.

Znajomość lektury pozwoli na wykorzystanie biografii bohaterów powieści oraz kontekstu rozwoju przemysłu w XIX wiecznej Łodzi. Cytowany w zadaniu fragment może funkcjonować jako autonomiczna całość, zamknięta scena z życia pewnego mężczyzny, dojmująco odczuwającego zagubienie i samotność w cywilizacyjnie rozdętym mieście.

Zadanie 127.

Wiesław Myśliwski

Traktat o luskanii fasoli

Któregoś roku jadę właśnie pociągiem, pociąg zatrzymuje się na jakiejś stacji i po chwili w drzwiach staje kobieta. Jak mnie nie obchodziło, kto siedzi w przedziale, tak ona od razu przykuła moją uwagę. Zerwałem się, żeby pomóc jej włożyć walizkę na półkę [...]. Była mniej więcej w średnim wieku, chociaż, jak pan wie, średni wiek najtrudniej określić. Ubrana z gustem, zadbana. Promieniowała dojrzałą, lecz z lekka zachodzącą już urodą. Czy może jakby przebijająca przez tę urodę dotkliwość istnienia sprawiała takie wrażenie, zarazem wydobywając głębokość tej urody. [...] Nie to jednak zawładnęło moimi myślami, chociaż nie byłoby w tym nic dziwnego, gdyby tylko to. Otóż im dłużej jej się przypatrywałem, ma się rozumieć, ukradkiem, tym bardziej byłem pewny, że gdzieś się już spotkaliśmy. Tylko gdzie, kiedy, zacząłem się zastanawiać. [...] Na tym zastanawianiu się zesłała mi cała dalsza podróż.

Wysiadła na tej samej stacji co ja. Ukłoniłem jej się na peronie na pożegnanie, wkładając w ten ukłon cały mój żal, że się już nigdy pewnie nie spotkamy. Nie przypuszczam, aby mój ukłon tak odczytała. Odkiwnęła mi bowiem głową bez żadnego uśmiechu. Więc tym bardziej byłem przekonany, że się już nie spotkamy.

I otóż któregoś dnia, nie uwierzyłby pan, siedzę na ławeczce w parku, palę papierosa, nagle widzę, idzie ona. [...] Z daleka ją poznałem. Miałem ją cały czas w myślach od tej wspólnej podróży w jednym przedziale. [...] Podeszła do ławeczki, na której siedziałem. Nie uśmiechnęła się jednak, chociażby na znak, że przypomina mnie sobie. Spytała tylko, czy może się przysiąść. [...] Zacząłem znów się zastanawiać, skąd ją znam. Bo teraz nie miałem już najmniejszych wątpliwości, że dużo, dużo wcześniej niż w pociągu. W parku, w słońcu wyraźniej się widzi, widzi się jakby z najdalszego czasu. Ale jak to dawno być mogło, próbuję sobie przypomnieć. [...] Przeglądałem jak gdyby w albumie prawie wszystkie kobiety, które znałem, lecz jej nigdzie nie znalazłem. [...]

Za kilka dni zaszedłem po spacerze do kawiarni, siedzę, piję kawę, przeglądam gazetę, gdy wtem coś mnie tknęło, żeby podnieść znad gazety wzrok. Kawiarnia zapełniona, wszystkie stoliki zajęte, a tu widzę, jak wtedy do przedziału, tak teraz do kawiarni wchodzi ona. Przeszła kilka kroków, rozglądając się, czy gdzie nie ma wolnego stolika. Poszedłem mimo woli za jej wzrokiem, ale nie zauważyłem, żeby ktoś miał zamiar zwolnić jakiś stolik. Na myśl mi nie przyszło, że przecież mógłbym ją do swojego zaprosić. Prawdopodobnie obawiałem się, że [...] mi odmówi. [...] Nagle słyszę nad sobą jej głos:

– Czy pozwoli mi pan usiąść przy swoim stoliku? Wszystkie miejsca są zajęte. Może wkrótce się gdzieś zwolni, więc nie na długo. [...]

Nim usiadła, zawahała się i spytała:

– A może pan na kogoś czeka? W takim razie...

– Proszę, proszę – ponowiłem znacznie cieplej zaproszenie. I [...] dodałem półzartem, kiedy już usiadła: – Co prawda nie wiadomo, czy zawsze na kogoś nie czekamy, jakkolwiek nie zawsze to sobie uświadamiamy.

Najwyraźniej się spłoszyła. [...]

Odniosłem wrażenie, jakbym czegoś w niej dotknął. [...] I może chciałem naprawić swoją niezręczność czy coś innego mną powodowało, że powiedziałem:

– Jakkolwiek w żadnej sytuacji nie możemy być pewni, czy jakiś przypadek nie posłużył się nami.

– Jaki przypadek? – zachnęła się.

- Na przykład, że gdy pani przyszła, nie było wolnych miejsc. Dzięki temu siedzimy razem przy stoliku.
- Przypadek? – jakby się zastanowiła. [...]
- Czyżby kawiarnie zmieniały przypadki w przeznaczenia? To chciał pan powiedzieć?
- drwina zabrzmiała w jej głosie.
- Niewykluczone – powiedziałem, również nadając głosowi odcień drwiny, chociaż nie miałem zamiaru drwić. – Wszystko zależy, co za co uznamy. Dlaczego więc nie moglibyśmy uznać, że przyszła pani, ponieważ czekałem na nią.

Źródło: Wiesław Myśliwski, *Traktat o luskaniu fasoli*, Kraków 2007, s 385–388.

Czy życiem człowieka rządzi przypadek? Rozważ problem i uzasadnij swoje stanowisko, odwołując się do fragmentu powieści Wiesława Myśliwskiego i wybranych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt do wypracowania

Wprowadzenie

Autorzy tekstów kultury często próbują odpowiedzieć w swych dziełach na pytania, jakim prawom podlega ludzkie życie, co kieruje losem człowieka, jego decyzjami i wyborami. Na pytania te trudno udzielić jednoznacznej odpowiedzi.

Ustalenie stanowiska

Choć człowiekowi wydaje się, że sam kieruje swym losem, największy wpływ na jego życie wywierają zwykle z pozoru przypadki.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Wiesław Myśliwski, *Traktat o luskaniu fasoli*)
 - Trzy kolejne spotkania nieznajomych – przeświadczenie mężczyzny, że skądś zna kobietę; obojętne zachowanie nieznajomej.
 - Przeświadczenie mężczyzny, że te przypadkowe spotkania nabierają znamion przeznaczenia; wahanie i obawa kobiety.
 - Przypadki mogą zmieniać życie człowieka.
2. Argumenty związane z wybranym tekstem (Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*)
 - Przypadkowe spotkanie przez Tadeusza młodej dziewczyny w swoim dawnym pokoju – zachwyty.
 - Przekonanie Tadeusza, że widziana w pokoju kobieta to Telimena (poznana podczas wydanej przez Sędziego uczyty w zamku).
 - Zaręczyny Zosi i Tadeusza – szczęśliwe zakończenie znajomości zapoczątkowanej przypadkiem.
3. Argument związany z wybranym tekstem (film *Przypadek* w reżyserii Krzysztofa Kieślowskiego)
 - Ukazanie bohatera w trzech sytuacjach rozpoczynających się w tym samym miejscu (dworzec kolejowy), lecz inspirowanych różnymi przypadkami.
 - Za każdym razem przypadek (wskoczenie do pociągu w biegu, bójka na dworcu, spóźnienie na pociąg) inaczej kieruje losami bohatera.

Podsumowanie

Przypadek odgrywa w życiu człowieka ogromną rolę. Często pojedyncze zdarzenie, nieoczekiwany spłot okoliczności, mogą doprowadzić do całkowitej odmiany losu, jednak nie zawsze i nie wszyscy zdają sobie z tego sprawę.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przystępując do realizacji zadania, pamiętaj, że musisz napisać rozprawkę problemową, dlatego uważnie przeczytaj polecenie i sformułowany w nim problem. Twoim zadaniem jest postawienie tezy, która będzie wskazywać sposób rozwiązania tego problemu. Może to być teza odpowiadająca na postawione w poleceniu pytanie w sposób twierdzący albo w sposób przeczący, albo niedający ostatecznego rozstrzygnięcia, np.:

- To prawda, że przypadki determinują życie człowieka.
- Przypadki nie mają wpływu na dysponującego wolną wolą człowieka.
- Trudno jednoznacznie określić, jaką rolę w życiu człowieka odgrywa przypadek i jak wiele od niego zależy.

Po przeczytaniu tekstu zastanów się, w jaki sposób przedstawione w nim sytuacje mogą stanowić uzasadnienie dla postawionej przez siebie tezy. Rozważ, jaki charakter miały spotkania pary bohaterów. Jak na spotkania te reagował mężczyzna, a jak kobieta? Jakie znaczenie dla interpretacji problemu ma końcowa scena tekstu?

Przypomnij sobie, jakie znane ci teksty kultury podejmują problem znaczenia przypadku w życiu człowieka. Czy są to tylko teksty współczesne, czy także dawne? Rozważ, przez co jest naprawdę determinowane życie człowieka – przez przypadek, przeznaczenie, a może wolną wolę?

Teksty kultury, które możesz wykorzystać to, np.:

Sofokles, *Król Edyp* (postać Edypa),

Dzieje Tristana i Izoldy (tytułowi bohaterowie),

William Szekspir, *Romeo i Julia* (tytułowi bohaterowie),

Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, (Tadeusz, Zosia, Telimena),

Bolesław Prusa, *Lalka*, (Wokulski i Izabela),

film *Przypadek* w reżyserii Krzysztofa Kieślowskiego (główny bohater, Witek Długosz),

Henryk Sienkiewicz, *Latarnik* (Skawiński).

Sformułuj uogólniającą konkluzję, podsumowującą twoje rozważania i nawiązującą do przyjętego stanowiska

Zadanie 128.

Michaił Bułhakow
Mistrz i Małgorzata

– Rzecz w tym, że przed rokiem napisałem powieść o Piłacie z Pontu.

– Jest pan pisarzem? – zapytał z zainteresowaniem poeta.

Twarz gościa pociemniała, pogroził Iwanowi pięścią, a potem powiedział:

– Jestem Mistrzem. [...]

Ten, który nazwał się Mistrzem, gorączkowo pracował nad swą powieścią i owa powieść pochłonęła również nieznaną¹. [...] Wróżyła mu sławę, ponaglała go i właśnie wtedy zaczęła go nazywać Mistrzem. Nie mogła się doczekać przyobiecanych ostatnich słów o piątym procuratorze Judei, śpiewnie, głośno powtarzała poszczególne zdania, które jej się spodobały, i mówiła, że w tej powieści jest całe jej życie. [...]

– Powróciłem do życia, trzymając oburącz moją powieść, i wtedy moje życie się skończyło – wyszeptał Mistrz [...].

Ukazał się artykuł krytyka Arymana pod tytułem *Wróg pod skrzydłem redaktora*, w którym Aryman przestrzegał wszystkich razem i każdego z osobna przed naszym bohaterem, jako przed tym, który usiłował przemycić na łamy prasy apologię Jezusa Chrystusa, wykorzystując bez troskę i niewiedzę redaktora.

– Pamiętam, pamiętam! – zawołał Iwan. – Tylko zapomniałem pańskiego nazwiska!

– Powtarzam, puśćmy w niepamięć moje nazwisko, ono już nie istnieje – odparł gość.

– Nie o nie chodzi. Następnego dnia w innej gazecie ukazał się inny artykuł, podpisany przez Mściława Laurowicza. Autor domagał się bezlitosnej rozprawy z piłatyzmem i z tym religianckim tandeciarzem, który umyślił sobie, że przemyci (znów to przeklęte słowo!) piłatyzm na łamy czasopism. [...]

– Nadeszły dni jesiennej beznadziei. [...] Zacząłem się obawiać ciemności. Jednym słowem, był to początek choroby psychicznej. Wydawało mi się, zwłaszcza kiedy zasypiałem, że macki jakiejś zwinnej i zimnej ośmiornicy skradają się wprost ku mojemu sercu. Musiałem sypiać przy zapalonym świetle.

Moja ukochana zmieniła się bardzo (o ośmiornicy nic jej, oczywista, nie wspominałem, widziała jednak, że dzieje się ze mną coś niedobrego). [...]

Ona odeszła. Położyłem się na kanapie i zasnąłem, nie zapalając światła. Obudziło mnie uczucie, że ośmiornica jest tuż. Błądząc dłonią w ciemności, z trudem zdołałem zapalić lampę. Zegarek kieszonkowy wskazywał drugą w nocy. Kiedy się kładłem, po prostu czułem się źle, obudziłem się natomiast jako człowiek chory. Wydało mi się nagle, że jesienna ciemność wygniecie szyby, wleje się do pokoju i zadławi mnie jak atrament. [...] Walczyłem z sobą samym jak szalony. Wystarczyło mi sił, by dotrzeć do pieca i rozpalić ogień. Kiedy zaczęły trzaskać drwa, kiedy drzwiczki pieca zaczęły pojękiwać, poczułem się jakby trochę lepiej. [...] Moje lęki zmniejszyły się nieco, w każdym razie na tyle, że nie pobiegłem do gospodarza, tylko wróciłem do pieca. Otworzyłem drzwiczki tak, że żar palił mi twarz i ręce, i szeptałem:

– Domyśl się, że ze mną jest źle... Przyjdź, przyjdź, przyjdź!...

Nikt jednak nie nadchodził. W piecu huczał ogień, o szyby bił deszcz. Wtedy stało się to nieodwracalne. Wyjąłem z szuflady biurka ciężkie egzemplarze maszynopisu powieści i bruliony brudnopisów i zacząłem wszystko to palić. Było to bardzo trudne, ponieważ zapisany papier nie chce się palić. Łamiąc sobie paznokcie, darłem zeszyty, stojąc, wciskałem je między polana, poruszałem pogrzebaczem ich karty. Od czasu do czasu popiół okazywał się silniejszy ode mnie, tłumiał płomienie, ale walczyłem z nim i powieść ginęła, chociaż stawiała zaciekły opór. Migwały dobrze mi znane słowa, stronice żółkły powoli, lecz

niepowstrzymanie, ale nawet na poślódkach nadal można było odczytać słowa. Słowa ginęły wtedy dopiero, kiedy papier czerniał, w zapamiętaniu dobijałem je pogrzebaczem. Tymczasem ktoś zaczął cicho skrobać w szybę. Serce skoczyło mi do gardła, cisnąłem w płomień ostatni zeszyt i pośpieszyłem, by otworzyć drzwi. Z sutereny do drzwi na podwórko prowadziły ceglane schodki. Potykając się, podbiegłem do drzwi i cicho zapytałem:

– Kto tam?

Głos, jej głos, odpowiedział mi:

– To ja...

Nie pamiętam, jak sobie poradziłem z zamkiem i z łańcuchem. Kiedy tylko weszła do środka, przytuliła się do mnie, drżąca, cała mokra, miała mokre policzki i potargane włosy. Mogłem wymówić tylko jedno słowo:

– To ty... to ty?... – i głos mi się załamał, zbiegliśmy na dół.

Zdjęła w przedpokoju palto, szybko weszliśmy do pierwszego pokoju. Krzyknęła cicho, wyciągnęła z pieca gołymi rękami ostatni jeszcze nie spalony, zaledwie tłący się na krawędziach plik papierów i rzuciła go na podłogę. Dym natychmiast wypełnił pokój. Zadeptałem ogień, a ona opadła na kanapę i zaczęła płakać, niepohamowanie, spazmatycznie. Kiedy się uspokoiła, powiedziałem:

– Znienawidziłem tę książkę i boję się. Jestem chory. Bardzo się boję.

Źródło: Michaił Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*, tłum. Irena Lewandowska i Witold Dąbrowski, Wrocław 1990, s. 182–198.

¹ Nieznajoma – Małgorzata, ukochana Mistrza.

Czym dla artysty może być jego dzieło – powodem do dumy czy źródłem rozczarowań? Rozważ problem i uzasadnij swoje stanowisko, odwołując się do podanego fragmentu *Mistrza i Małgorzaty* Michaiła Bułhakowa oraz innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Problem podjęty w temacie dotyczy wpływu, jaki może mieć dzieło artystyczne na jego twórcę. Żaden twórca nie pozostaje obojętny wobec stworzonego dzieła. Wpływ na postawę artysty mogą mieć czynniki zarówno wewnętrzne (np. poglądy estetyczne, talent, kondycja psychiczna, wyznawany światopogląd), jak i zewnętrzne (np. obowiązujące trendy w sztuce czy oczekiwania społeczne).

Teza

Dzieło artystyczne może być dla jego twórcy zarówno powodem do dumy, jak i źródłem frustracji oraz rozczarowań wynikających z niezadowolenia z osiągniętego efektu.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Michaił Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*):

- charakterystyka Mistrza: młody, nieznany dotąd artysta, który swe dzieło tworzy z wielkim zaangażowaniem i uważa za swoiste *opus magnum*; identyfikuje się z nim i wyraża poprzez nie; utwierdza go w tym przekonaniu ukochana,
- druzgocące recenzje krytyków i ich konsekwencje dla Mistrza: utrata sensu życia, utrata ukochanej, początki choroby psychicznej, utrata zdrowia,
- ambiwalencja uczuć: radość, euforia, poczucie szczęścia i spełnienia – smutek, ból, cierpienie, lęk, osamotnienie, nienawiść do własnego dzieła,
- spalenie własnego dzieła – możliwe interpretacje, np.: desperacki krok Mistrza, próba ucieczki od rzeczywistości, próba wyzwolenia się z cierpień związanych z napisanym dziełem, próba ratowania siebie,

- Małgorzata – jej postawa i rola w życiu Mistrza, np.: miłość, wspieranie artysty w tworzeniu, bycie mużą, odnajdywanie się w powieści ukochanego, ale i odejście w krytycznej chwili zakończone powrotem i częściowym ocaleniem dzieła równoznacznym z ocaleniem Mistrza.
2. Argumenty związane z wybranym tekstem (Stanisław Wyspiański, *Wesele*)
- Poeta: jedna z postaci dramatu (pierwowzorem był uznawany za mistrza Kazimierz Przerwa-Tetmajer), poeta młodopolski związany z krakowską bohemą artystyczną,
 - udział w weselu przyjaciela: przyczynek do autorefleksji na temat powinności artysty wobec sztuki i narodu polskiego,
 - bolesny rozrachunek z własną postawą artystyczną i odpowiedzialnością za naród (scena z Rycerzem, Zawiszą Czarnym, będącym bohaterem poematu napisanego przez Kazimierza Przerwę-Tetmajera). Poeta nie potrafi wyzwolić się z bycia ulubieńcem salonów i pisania rzeczy mało zaangażowanych. Rozmowa ze zjawą świadczy o tym, że Poeta chce przyjąć na siebie obowiązek duchowego przewodzenia narodowi, który jest zniewolony. Wie, że Polska „to jest wielka rzecz”, że trzeba rozpalić „pożarny gmach”, ale w „chwili osobliwej” widzi tylko strach i niemoc.
3. Argumenty związane z wybranym tekstem kultury (Władysław Podkowiński, *Szał uniesień*)
- obraz krakowskiego malarza (naga, piękna kobieta na czarnym koniu) wystawiony został w 1894 r. (w roku powstania dzieła). Artysta wykorzystał i symbolicznie przetworzył literacki, baśniowy motyw pięknej i bestii. Obraz wywołał żywe komentarze innych artystów, którzy uznali go za symbol młodej sztuki, ale przede wszystkim – skandal wśród tłumnie odwiedzającej wystawę publiczności,
 - zniszczenie obrazu przez Podkowińskiego: autor wziął stołek, przystawił go do wiszącego obrazu i pociął nożem swoje najślynniejsze dzieło na tej samej wystawie. Nigdy nie wyjawiał przyczyn swego czynu, co dało przyczynek do rodzącej się legendy o malarzu. Podkowiński stał się artystą przeklętym, jak wcześniej van Gogh, Modigliani czy później Stachura lub Wojacek.

Podsumowanie

Problem podjęty w temacie ma charakter uniwersalny. Wpływ, jaki może mieć dzieło na twórcę, jest różnorodny i zawsze indywidualny. Może to być podświadomie odczuwane przez artystę spełnienie w jednym dziele, przeradzające się w konieczność stworzenia dzieła jeszcze doskonalszego. Wielka wrażliwość predysponuje artystów do ulegania stanom frustracji i rozczarowań związanych na przykład z brakiem społecznego zrozumienia czy też z nowatorstwem dzieła, przekraczającym społeczne wyobrażenia lub oczekiwania.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Pracę nad realizacją zadania rozpocznij od analizy tematu oraz uważniej lektury tekstu. Odczytaj problem ujęty w temacie, a następnie rozpoznaj, jakie ujęcie tego problemu zawarte jest w załączonym do tematu tekście. Zastanów się, w jakich innych tekstach kultury (np.: literackich, filmowych, dramatycznych) ten problem został podjęty oraz jakie stanowisko wobec niego zaprezentowano. Na tej podstawie sformułuj swoje stanowisko. Może być ono inne niż w konspekcie, np.:

- Dzieło artystyczne może być dla jego twórcy powodem do dumy.
- Dzieło artystyczne może być dla jego twórcy zarówno powodem do dumy, jak i źródłem frustracji i rozczarowań.

Pamiętaj o konieczności przywołania co najmniej dwóch innych tekstów kultury. Wykorzystaj je do uzasadnienia postawionej przez siebie tezy.

Mogłyby to być takie dzieła jak, np.:

- Mit o Pigmalionie i Galatei (król wyrzeźbił posąg pięknej kobiety, w którym się zakochał; rozpaczal, ponieważ ten nie odwzajemniał jego uczuć; wzruszona Afrodyta ożywiła posąg kobiety i nadała jej imię Galatea).
- Horacy, *Exegi monumentum...* (duma z bycia artystą, który dzięki swoim dziełom może osiągnąć nieśmiertelność).
- Jan Kochanowski, *Pieśń XXIV (Niezwykłym i nie leda piórem opatrzony...), Księgi Wtóre (topos exegi monumentum)*.
- Adam Mickiewicz, *Dziady* część III (Konrad to romantyczny poeta, indywidualista, którego twórczość nie jest rozumiana przez „zwykłych” ludzi. Bohater odczuwa samotność, ale świadomość bycia artystą/kreatorem/twórcą pozwala mu porównywać się z Bogiem; Konrad ma

odwagę walczyć z Nim o „rząd dusz”. Jest pewien, że jego szczególna wrażliwość i uczucie” pozwolą mu zwyciężyć. Jednak Konrad ponosi klęskę i zostaje opętany przez złe moce.

- Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz* (koncert Jankiela to koncert artysty skromnego, ale świadomego swego talentu. Jankiel gra na cymbałach opisuje historię narodu polskiego, a zarazem tworzy nowy porządek rzeczy i interpretuje go).
- Maria Kuncewiczowa, *Cudzoziemka* (tragiczny obraz skrzypaczki mającej świadomość zaprzepaszczonego talentu. Pomimo że nie zdobyła popularności i uznania, czuła się artystką).
- Jerzy Andrzejewski, *Idzie, skacząc po górach* (pierwowzorem starego malarza – Antonia Ortiza był Pablo Picasso. Nowy cykl obrazów powstały w ostatnich latach życia bohatera powieści pozwala mu znów zasmakować sławy i uznania. Dla malarza sztuka jest sensem życia i samym życiem, nie brak mu jednak wobec niej pokory. Mimo to jest świadom własnej wartości jako artysta).
- *Jesteś Bogiem*, film fabularny w reżyserii Leszka Dawida z 2012 roku i piosenka Magika – lidera hiphopowego zespołu muzycznego – pod tym samym tytułem (dramat samotnego, młodego artysty niedostosowanego do życia we współczesnym społeczeństwie transformacyjnym, artysty niezrozumianego, dla którego muzyka stanowiła treść i sens życia. Magik to artysta „totalny”, perfekcjonista działający pod przymusem ciągłej potrzeby tworzenia i doskonalenia; zniewalany przez przedwczesny sukces i konflikt między oczekiwaniami otoczenia a wewnętrzną słabością, wrażliwością i osamotnieniem. Magik zginął śmiercią samobójczą).

W podsumowaniu nawiąż do przyjętego we wstępie stanowiska. Uogólnij zebrane argumenty i sformułuj końcowe wnioski.

Zadanie 129.

Gustaw Herling-Grudziński

Wieża

Gdy trąd, którego ofiarą padła cała jego rodzina, zaatakował również na koniec jego siostrę i przywieziono ją do wieży w Aoście, nie widzieli się jeszcze nigdy w życiu [...].

Po jej śmierci zapadł w odrętwienie, które pozbawiło go zdolności zmierzenia do dna otchłani, jaka otworzyła się pod jego stopami. Gdy oprzytomniał na tyle, by móc ogarnąć swoją nową sytuację, był bliski pomieszania zmysłów. [...]

Wiekuiasty rozlał strumienie szczęścia na wszystko, co oddycha, i tylko ja, ja jeden, muszę żyć sam! Jakież okrutny los! [...]

Pęczniała w nim z każdą chwilą niepohamowana wściekłość. Pragnienie samozniszczenia opętało wszystkie jego myśli.

Postanowił podpalić wieżę i płomieniom powierzyć spopielenie najmniejszych okrucichwów pamięci po sobie. Wyszedł podniecony za bramę. Błąkał się jakiś czas u stóp muru. Z jego piersi wyrwały się mimowolne okrzyki i napelniały go wśród nocnej ciszy przestrachem. [...] Zatrzymał się w otworze furty i spojrzął za siebie; słabe echo gór podjęło przeciągłe: „Biada ci!”

Wziął lampę, nabierał trochę chrustu i suchych gałązek na podpałkę, i poszedł do najniższego pokoju wieży, gdzie za życia mieszkała jego siostra. Nie zachodził tu od jej śmierci nigdy; wszystko wyglądało jeszcze tak, jakby umarła dopiero wczoraj. Postawił lampę na stole i zobaczył obok Biblię założoną wstążeczką z krzyżykiem, którą nosiła zawsze na szyi. Zdrętwiał na ten widok, porażony jak piorunem myślą o otchłani, do której się zbliżał. Gdy otworzył machinalnie Biblię, wypadł z niej zapieczętowany list. „Zostawię cię wkrótce samego – pisała – ale nigdy cię nie opuszczę. Będę czuwała nad tobą z nieba. Będę błagała Boga, by ci dał odwagę znoszenia z rezygnacją życia aż do chwili, gdy spodoba Mu się połączyć nas na nowo w lepszym świecie. Zostawiam ci ten krzyżyk, który nosiłam całe życie: często przynosił mi pociechę w cierpieniach, a moje łzy nie miały nigdy innego świadka poza nim. Pamiętaj, kiedy go zobaczysz, że moim ostatnim pragnieniem było, byś żył i umarł jak dobry chrześcijanin”.

Choć trudno w to uwierzyć, po przeczytaniu ostatnich słów ujrzał przed oczami ciemną chmurę i zapadł w stan omdlenia. Była już gęsta noc, gdy się ocknął, i wszystko, co zaszło w ciągu dnia, wydało mu się naraz snem. Podniósł dziękczynny wzrok ku niebu: firmament był czysty i pogodny, na wprost okna migotała samotna gwiazda.

Źródło: Gustaw Herling-Grudziński, *Wieża*, [w:] tegoż, *Skrzydła ołtarza*, Warszawa 1997, s. 17–20.

Czy trudne doświadczenia życiowe wzmacniają czy niszczą człowieka? Rozważ problem i uzasadnij swoje stanowisko, odwołując się do podanego fragmentu opowiadania Gustawa Herlinga-Grudzińskiego oraz innych, wybranych przez siebie, tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Ludzkie życie obfituje w różnego rodzaju doświadczenia. Człowiek na swojej drodze doznaje radości i smutków. Nie pozostają one bez wpływu na jego zachowanie czy postawę życiową.

Teza

Trudne sytuacje życiowe sprawiają, że człowiek staje się silniejszy, odporniejszy na kolejne doświadczenia.

Rozwinięcie

- Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Gustaw Herling-Grudziński, *Wieża*)
 - przedstawienie sytuacji, w której znalazł się bohater: doświadczony przez chorobę, żyje w izolacji od świata,
 - doświadczenie: choroba, śmierć siostry, samotność,
 - postawa bohatera: od smutku i rozpacz, przez pragnienie śmierci do pogodzenia się z losem. Wpływ siostry na decyzję bohatera,
 - przeżyte doświadczenia wzmocniły mężczyznę. List od siostry pomógł mu przetrwać najtrudniejsze chwile załamania.
- Argumenty związane z wybranym tekstem (Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*)
 - przedstawienie postaci Soni, córki alkoholika Marmieladowa,
 - doświadczenie: bieda, niechęć macochy, prostytutka, śmierć ojca,
 - postawa bohaterki: wiara w Boga, akceptacja losu, miłość do Raskolnikowa,
 - bohaterka przyjmuje swój los bez buntu, stara się rozumieć innych, kieruje się miłością. Jest przekonana, że właśnie miłością i dobrocią można uleczyć świat.
- Argument związany z wybranym tekstem kultury (film *Jak zostać królem*, w reż. Toma Hoopera)
 - przedstawienie postaci księcia Alberta (króla Jerzego VI), człowieka zmagającego się ze swoją ułomnością, niedocenianego i nierozumianego przez ojca,
 - doświadczenie: konieczność objęcia władzy w przełomowym momencie historycznym (II wojna światowa), nieudane próby przewyciężenia problemów z wysławianiem się,
 - postawa: świadomość odpowiedzialności za kraj, po chwili zwątpienia gotowość przejścia obowiązków króla,
 - bohater dzięki wsparciu żony i przyjaźni przewyciężył trudności. Udało mu się pokonać strach i uwierzyć we własne możliwości.

Podsumowanie

Powyższe przykłady pokazują, że człowiek nawet w najtrudniejszych sytuacjach potrafi się podnieść. Przeżyte doświadczenia wzmocniają go, czynią odporniejszym wobec trudności życiowych. Niekiedy jest mu potrzebne wsparcie drugiej osoby (bohater *Wieży* czy filmu *Jak zostać królem*) lub oddanie Bogu (bohaterka *Zbrodni i kary*).

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zadanie umożliwia postawienie skrajnie odmiennej tezy: Trudne doświadczenia życiowe mogą zniszczyć człowieka. Analiza fragmentu *Wieży* wymagać więc będzie podkreślenia zachowania bohatera w sytuacji, kiedy nie mógł poradzić sobie z rozpaczą. Śmierć siostry i samotność sprawiły, że podjął decyzję o samounicestwieniu. Jedynie przypadek sprawił, że od tej decyzji odstąpił. W rozważaniach przywołać można również inne dzieła, które ukazują podobne sytuacje, np. *Cierpienia młodego Wertera*. Bohater książki Johanna Wolfganga Goethego to człowiek nieszczęśliwie zakochany, który nie radzi sobie z rzeczywistością, jest samotny. W chwili największej rozpacz podejmuje decyzję o odebraniu sobie życia. Podobną decyzję podjął bohater filmu *Sala samobójców* w reż. Jana Komasy. Młody chłopak Dominik staje się obiektem żartu, który prowadzi do tragedii. Bohater, wyśmiany i odrzucony przez rówieśników, nie umie sam rozwiązać swoich problemów, wpada w depresję, szukając ratunku w wirtualnym świecie, trafia do sali samobójców, a stamtąd nie ma ucieczki.

Tak dobrane przykłady pozwolą udowodnić, że człowiek jest słaby, nie potrafi sobie radzić z problemami, a napotkane trudności niszczą go.

Możesz również wybrać inne teksty, np.: Juliusz Słowacki, *Kordian*, William Szekspir, *Makbet*, Gustaw Flaubert, *Pani Bovary*.

Inne możliwe do wykorzystania przykłady to m.in.:

Jan Kochanowski, *Treny*,
Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*,
Maria Kuncewiczowa, *Cudzoziemka*,
Zofia Nałkowska, *Granica*,
Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*,
Albert Camus, *Dżuma*,
William Szekspir, *Hamlet*,
Ernest Hemingway, *Stary człowiek i morze*.

Zadanie 130.

Ida Fink

Drzazga

Dziewczyna położyła mu dłoń na ramieniu. Pielęgowaną, malutką dłoń, kwitnącą różowo malowanymi paznokciami.

Powiedziała: – Już dosyć o tym, kochany. Obiecałeś przecież... [...]

Oboje byli bardzo młodzi i szli na wycieczkę. Kiedy dziewczyna powiedziała: „przestań”, chłopak stropiony umilkł, przeprosił uśmiechem i cicho rzekł:

– Kiedy widzisz, trzeba o tym wszystkim powiedzieć do końca. A że ja nie mam nikogo prócz ciebie... To jest jak drzazga, która tkwi głęboko i którą musi się wyjąć, by nie ropiała. Rozumiesz?

– Rozumiem, rozumiem, tylko nie można tak wciąż, bez końca, wciąż tylko o tamtym. Przecież ty od – zawahała się, znali się zaledwie tydzień – od kilku dni nie przestajesz opowiadać. Ja tylko dla twego dobra... Ale jeśli uważasz, że tak będzie lepiej... [...]

– Moja matka byłaby bardzo szczęśliwa [...] gdyby widziała, że leżę sobie w lesie z dziewczyną, którą kocham, że leżę sobie w taki śliczny, wesoły dzień i nic mi nie grozi. Bo ona o tym pewnie myślała wtedy, gdy...

Znów zamilkł. Dziewczyna leżała nieruchomo, z rękoma pod głową, i gryzła w zębach źdźbło trawy.

– To z moją matką było najgorsze – odezwał się po chwili. – Gorsze od bunkra w lesie, kiedy przez tydzień jadłem liście i korzenie (pamiętasz, mówiłem ci), gorsze od bicia w obozie. Ty właśnie masz takie ręce jak moja matka. Była bardzo ładna. Mieszkaliśmy w małym, brudnym pokoju, ojciec był już w obozie, a my nie mieliśmy, co jeść. Ale moja matka była wciąż ładna i wesoła, i nigdy nie okazywała przy mnie, że się boi. Bo ja bałem się strasznie. Ona także – wiedziałem o tym – w nocy często budził mnie jej cichy płacz, ale wtedy leżałem jak mysz, żeby mogła wypłakać się samotnie. Zanim stało się to, o czym ci opowiem, moja matka rzadziej nocami płakała, bo mieliśmy dostać papiery i przejść na drugą stronę. To ja teraz nie mogłem usnąć, tak bardzo się bałem, czy papiery nadejdą na czas, czy się nie spóźnią. Ona była spokojna – uczyła mnie różnych modlitw i tego, jak się żegna, i kolęd, bo właśnie zbliżało się Boże Narodzenie. Tej nocy także nie spałem. Słyszałem, jak weszli do bramy, ale strach odebrał mi mowę, leżałem zdrętwiały i nie mogłem zawołać „mamo”. Na parterze podniósł się lament, bili. Krzyknąłem dopiero wtedy, gdy szli po schodach... Trzeszczały te schody... Jeszcze teraz słyszę, jak trzeszczą... śmieszne, prawda?

Umilkł, nasłuchiwał. Powiało wiatrem i z drzew spadło kilka szyszek. Było gorąco jak przed burzą.

– Jak ona to zrobiła? Nie uwierzyłabyś: w kilka sekund. Później często myślałem, że pewnie z góry obmyśliła tę chwilę, zbyt szybko i sprawnie działała wtedy. Wskoczyła z łóżka, jednym zamachem zgarnęła pościel do szuflady w komodzie, w sekundzie złożyła połowe łóżko, na którym spała, i wsunęła je za szafę. Potem chwyciła mnie za rękę i pchnęła w kąt przy drzwiach, które – zanim tamci zdołali w nie walnąć – otworzyła szeroko, gościnnie. Ciężkie, dębowe drzwi przygniotły mnie do ściany i zakryły. W pokoju było tylko jedno łóżko i jeden człowiek. Słyszałem, jak spytała po niemiecku: „o co chodzi?”, głosem tak spokojnym, jak gdyby mówiła do listonosza. Uderzyli ją w twarz i kazali – tak jak stała, w koszuli – zejść na dół...

Odetchnął:

– To już prawie wszystko. Prawie... Bo wiesz, kiedy matka przycisnęła mnie skrzydłem drzwi do ściany, ja nie wiadomo kiedy chwyciłem ręką klamkę i trzymałem ją

mocno, choć i bez mej pomocy byłyby się nie zamknęły, gdyż były to ciężkie drzwi, a podłoga nierówna.

Chłopak umilkł, opędził się od pszczoły. Powiedział jeszcze:

– Dużo bym dał, by zmyć z siebie pamięć o tej kłamce... – A potem z uśmiechem, który przepraszał, dodał: – Musisz mieć wiele cierpliwości do mnie, kochana. Dobrze?

Leniwym ruchem obrócił się i spojrzał jej w twarz. Dziewczyna była śliczna, lekko zaróżowiona. Rozchyliła ciepłe wargi i oddychała spokojnie, równomiernie. Spała.

Źródło: Ida Fink, *Drzazga*, [w:] taż, *Odpywający ogród. Opowiadania zebrane*, Warszawa 2002, s. 237–241.

Czy można uwolnić się od bolesnych wspomnień? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do fragmentu opowiadania Idy Fink *Drzazga* i innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Wspomnienia odgrywają ważną rolę w życiu człowieka: kształtują tożsamość oraz stosunek do życia i świata. Szczególnie traumatycznymi doświadczeniami są przeżycia związane z wojną i śmiercią bliskiej osoby.

Ustalenie stanowiska

Wspomnienia o bolesnych doświadczeniach pozostają na zawsze w świadomości człowieka.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Ida Fink, *Drzazga*)

- rozmowa dwojga młodych ludzi,
- okoliczności – piękny dzień, wycieczka do lasu, czas – prawdopodobnie po wojnie,
- opowieść chłopaka o wojennych doświadczeniach; warunek rozpoczęcia nowego życia,
- pragnienie uwolnienia się od bolesnych wspomnień,
- wspomnienie matki,
- wciąż żywa pamięć o traumatycznych doświadczeniach (ukrywanie się w lesie, pobyt w obozie, głód, strach, utrata rodziców),
- obecność w pamięci nie tylko obrazów z przeszłości, ale nawet dźwięków (siła wspomnień).

2. Argument związany z wybranym tekstem kultury (Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*)

- bohater – Marek Edelman, ostatni przywódca powstania w getcie warszawskim,
- opowiadanie o wojennych doświadczeniach z perspektywy czasu,
- rzeczowa relacja, podawanie dokładnych danych – wspomnienia pozostają głęboko w pamięci,
- wpływ wspomnień na dalsze życie (praca lekarza),
- wyścig z Panem Bogiem o ludzkie życie; doświadczenia z przeszłości nadają sens pracy lekarza,
- rola doświadczeń w kształtowaniu tożsamości i wrażliwości człowieka,
- ważne jest zachowanie pamięci o bolesnych doświadczeniach.

3. Argument związany z wybranym tekstem (Tadeusz Różewicz, *Lament*)

- traumatyczne doświadczenia młodego człowieka, który ocalał z wojennej pożogi,
- forma wyznania, spowiedzi (*jestem mordercą*),
- poczucie rozpadu wartości,
- szkody, jakie w ludzkiej psychice wyrządziła wojna,
- wyznanie niewiary, brak nadziei na powrót do świata utraconych wartości,
- wojenne doświadczenia – trwały ślad w psychice, brak możliwości uwolnienia się od bolesnych wspomnień.

Podsumowanie

Podane przykłady dowodzą, że bolesne wspomnienia na zawsze pozostają w ludzkiej pamięci. Mogą wywierać wpływ na dalsze życie i w różny sposób kształtować tożsamość. Często człowiekowi towarzyszy głęboka potrzeba uwolnienia się od ciężaru wspomnień, a opowiadanie o traumatycznych doświadczeniach może pełnić funkcję terapeutyczną (opowiadanie Idy Fink). Czasem człowiek ma świadomość, że przeżycia z przeszłości spowodowały trwałe zmiany w psychice i na zawsze utrwaliły się w pamięci (wiersz Różewicza). Można także nauczyć się żyć ze wspomnieniami o bolesnej przeszłości (reportaż Hanny Krall).

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj uważnie polecenie i zastanów się, jaki problem powinieneś rozważyć. Zwróć uwagę na słowa kluczowe (bolesne wspomnienia, uwolnić się). Zapoznaj się z załączonym tekstem, a następnie sformułuj własne stanowisko wobec problemu zawartego w poleceniu, np.

- Wspomnienia o bolesnych doświadczeniach na zawsze pozostają w świadomości człowieka. Stanowisko może mieć postać tezy lub hipotezy.

Możesz sformułować inne stanowisko, np.:

- Trudno uwolnić się od bolesnych wspomnień, ale czasem jest to możliwe.
- Można uwolnić się od pamięci o dramatycznych wydarzeniach z przeszłości, choć często wymaga to czasu.

Argumenty powinny być sformułowane w oparciu o załączony tekst oraz co najmniej dwa, wybrane przez siebie, teksty kultury. Czytając fragment opowiadania, zwróć uwagę na przedstawioną w tekście sytuację. Odpowiedz na pytania: czego dotyczą wspomnienia bohatera, czy potrafi on zapomnieć o bolesnych doświadczeniach, co robi, aby zapomnieć? Podaj przykłady.

Aby uzasadnić swoje stanowisko możesz wybrać różne teksty kultury – zarówno literackie (liryczne, epickie, dramatyczne), jak i filmowe, np.:

Jan Kochanowski, *Tren XIX – albo Sen*,

Adam Mickiewicz, IV cz. *Dziadów*,

Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*,

Adam Mickiewicz, *Do M****,

Jarosław Iwaszkiewicz, *Panny z Wilka*,

Maria Kuncewiczowa, *Cudzoziemka*,

Tadeusz Różewicz, *Ocalony*,

Gustaw Herling Grudziński, *Inny świat*,

Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*,

Roma Ligocka, *Okulary mojej mamy*,

Roman Polański (reż.), *Pianista*,

Magdalena Piekorz (reż.), *Pręgi*,

Mike Binder (reż.), *Zabić wspomnienia*.

W podsumowaniu przedstaw wnioski z interpretacji. Jeśli wcześniej została sformułowana hipoteza, nie zapomnij postawić tezy w zakończeniu pracy.

Zadanie 131.

Marek Lechki

Choroba

U l i c a

Po przeciwnej stronie ulicy pojawia się Wojtek – mężczyzna elegancki. [...] Rafał wkłada płaszcz i wychodzi. Idzie w stronę Wojtka.

WOJTEK (*zauważa go*) Rafał. Rafał!

RAFAŁ Cześć Wojtek.

WOJTEK Cześć, co ty, nie poznałeś mnie?

RAFAŁ No, w pierwszej chwili.

WOJTEK Aż tak się zmieniłem?

RAFAŁ Aż tak bardzo to nie. Przyjechaliście już na...?

WOJTEK No, na groby. Ty, a co ty teraz robisz? [...] Siedzisz tutaj?

RAFAŁ No, tutaj mieszkamy.

WOJTEK Nie myśleliście, żeby się gdzieś ruszyć?

RAFAŁ Gdzie, na przykład do Warszawy?

WOJTEK Ty twardo swoje. Jednak, kurczę, ciasne jest to miasto. Kiedyś tak tego nie czułem.

RAFAŁ No wiesz. Jak się ma takie duże auto... To chyba rolsrojs, co?

WOJTEK Oj Rafał, Rafał.

Chwila ciszy

WOJTEK Możesz to nazwać po imieniu.

RAFAŁ Ale co?

WOJTEK Że wyglądam jak typowy biznesmen.

RAFAŁ No bo trochę tak wyglądasz.

WOJTEK I powiem ci, że dobrze mi z tym. [...]

Po prostu, Rafał, zarabiam tak koszmarną kasę. Naprawdę. Aż boję się głośno mówić, żeby nie zapeszyć. Nigdy, nigdy nie przypuszczałem, że tak mi się to wszystko poukłada. Nie gniewaj się, że o tym mówię, ale...

Chwila ciszy. Rafał uśmiecha się, ale wygląda to słabo.

WOJTEK Wypełnia mnie taka energia. Po prostu... radość. Mogę powiedzieć, jak tu stoję, że jestem szczęśliwym człowiekiem. Totalny paradoks, nie? Kasa i szczęście. No. Ale tak to właśnie u mnie wygląda. Kurczę, czuję, że żyję, Rafał. Czuję znowu te wszystkie zapachy w powietrzu, wiesz, o czym mówię?

RAFAŁ Wiem.

WOJTEK Ty wiesz, że ja na starość zacząłem książki czytać? Niezłe, nie? Lecę równo od klasyki począwszy. I słuchaj, mam z tego taką frajdę, budzi to we mnie takiego smaka, taki apetyt, żeby to życie... lepiej zrozumieć. (*zamyśla się*) Przypomniało mi się, co kiedyś mówiłeś o tajemnicy, że można ją we wszystkim odnaleźć. Teraz dopiero zaczynam to naprawdę kumać.

Zapada chwila milczenia. [...]

RAFAŁ Super.

WOJTEK A co tam u ciebie?

RAFAŁ W porządku. Może nie tak spektakularnie, ale okej. [...]

WOJTEK Robisz coś konkretnego teraz?

RAFAŁ Robię... taki projekt jeden. [...]

WOJTEK A co to jest?

RAFAŁ Dokumentacja pasma wsi na Lubelszczyźnie. [...]
WOJTEK To chyba duża sprawa?
RAFAŁ Trochę tak, kasa z Unii, te rzeczy.
WOJTEK Sorry, a ja ci tu wyjeżdżam z Warszawą. Czyli jednak można.
RAFAŁ No.
WOJTEK Idealnie.
Chwila ciszy.
WOJTEK Będziemy tutaj parę dni, może odwiedzicie nas z... z Magdą?
RAFAŁ No. Może.
WOJTEK To co, jutro? [...]
RAFAŁ (bez przekonania) No... okej.

M u z e u m

Sala wypełniona eksponatami – jest tu krosno, kołowrotek, maselnica, drewniane widły i wiele, wiele innych przedmiotów. [...] Za biurkiem siedzi Rafał. [...]

PANI HELA Co jest, panie Rafałku?
RAFAŁ Nic
PANI HELA W porządku?
RAFAŁ W porządku.
PANI HELA No to się cieszę. (*rozgląda się po sali*) I co, był ktoś dzisiaj? [...]
RAFAŁ Dwie osoby. Szukały szatni, myślały, że to tu.
PANI HELA Na tykend zrobi się ruch. Jak zawsze zresztą.
Rafał uśmiecha się bez radości

M i e s z k a n i e r o d z i c ó w W o j t k a

Po drugiej stronie sceny Agata (żona Wojtka) i Magda siedzą na sofie. Impreza trwa już dość długo, możemy to rozpoznać po sporej ilości szklanek, talerzy, sztuców, butelek stojących na stole. [...]

WOJTEK Teraz najprzyjemniejsza część naszego spotkania. [...]
Na ścianie pojawia się pierwszy slajd. Dwóch młodych chłopaków w kajaku. Mrużą oczy, bo razi ich słońce. Zdjęcie jest śmieszne, więc wywołuje ogólną radość. [...]
AGATA Ale fajne zdjęcie.
WOJTEK Mamy tu całą serię z obozu harcerskiego. Nasz kolega robił. To było chyba w Sławie, o ile dobrze pamiętam. O, tutaj zdobywaliśmy sprawności, zdaje się kucharskie. [...] Rafał w ogóle miał całą masę sprawności. Dużo więcej ode mnie. Miałeś więcej sprawności, nie, Rafał? Pływackie, przyrodnicze... [...] Wszystkich zostawił w tyle. No. Wszystkich. A jak potrafił opowiadać.
Pojawia się następne zdjęcie. Siedzą przy ognisku.
WOJTEK Pamiętam taki jeden wieczór, to było właśnie przy ognisku. Opowiadaliśmy sobie o tym, kim chcemy zostać w przyszłości. No i tam każdy coś mówił, parę zdań, generalnie zlewka. A Rafał zaczął opowiadać o archeologii, o odkrywaniu zaginionych skarbów, o nurkowaniu do starych zatopionych statków. Słuchajcie, wszyscy, a było tam wtedy chyba ze sto osób, szczena do ziemi i słuchali. Kurczę, to było coś takiego... To było wielkie. Byłeś guru. Naprawdę. Rafał był kiedyś guru, Magda, wiesz?
Następne zdjęcie. Rafał jednym pociągnięciem zwala ze stołu kilka talerzy i szklanek.
MAGDA Rafał! [...] Co on wyprawia!
Rafał wychodzi.

Realizować życiowe pasje czy kierować się rozsądkiem? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do fragmentu dramatu Marka Lechkiego *Choroba* i do innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Refleksja dotycząca znaczenia wyboru drogi życiowej oraz konfrontacji marzeń z rzeczywistością.

Ustalenie stanowiska

Rezygnacja z życiowych pasji to czasem konieczność, a czasem sprzeniewierzenie się samemu sobie.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Marek Lechki, *Choroba*)

- spotkanie po latach,
- konfrontacja dwóch postaw,
- charakterystyka Wojtka (człowiek sukcesu, realista, osoba szczęśliwa i spełniona, chociaż w młodości nie oczekiwał zbyt wiele od życia),
- charakterystyka Rafała (typ marzyciela i idealisty, pozostał na prowincji, realizując swoje pasje; spotkanie z szkolnym kolegą skłania go do refleksji nad słusznością wyboru życiowej drogi i nasila frustrację),
- podkreślenie, jak wielkiego wysiłku wymaga wierność sobie,
- rezygnacja z pasji nie uczyni szczęśliwym człowieka takiego jak Rafał.

2. Argumenty związane z wybranym tekstem (Bolesław Prus, *Lalka*)

- bohaterowie – Ignacy Rzecki, Stanisław Wokulski, Julian Ochocki, profesor Geist,
- Ignacy Rzecki – człowiek skromny i pracowity, wzór subiekta, idealista polityczny, był zawsze wierny sobie, dzięki czemu nigdy się w życiu nie pogubił,
- Stanisław Wokulski – w młodości pasjonat nauki; sprzeniewierzenie się sobie (małżeństwo z rozsądku) uczyniło go nieszczęśliwym; zrezygnował z siebie dla Izabeli i poniósł życiową klęskę,
- Julian Ochocki – chociaż społeczeństwo nie rozumie takich, jak on, młody naukowiec i wynalazca nie ma najmniejszych wątpliwości, że powinien realizować swoje pasje na przekór całemu światu – dzięki temu jego życie ma sens.

3. Argumenty związane z wybranym tekstem kultury (film Jane Campion, *Fortepian*)

- bohaterka – Ada, która nie mówi od szóstego roku życia,
- sytuacja bohaterki (samotna matka z dzieckiem wydana za mąż za nieznanego mężczyznę, zmuszona wyjechać w nieznaną),
- konfrontacja postaw (Ada – Stewart),
- determinacja w walce o fortepian,
- muzyka jako pasja, sposób komunikowania się ze światem, wyrażanie siebie, sens życia, ucieczka od brutalnego i pozbawionego piękna świata.

Podsumowanie

Teksty kultury pokazują bohaterów, którzy bez względu na okoliczności realizowali swoje pasje, oraz takich, którzy z różnych powodów je porzucili. Nie ulega wątpliwości, że rezygnacja oznacza zdradę samego siebie. Życie pozbawione pasji jest pospolite i ubogie. I chociaż realizowanie ich bywa niezwykle trudne, nigdy nie należy się poddawać, bo tylko wtedy można pozostać sobą.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Twoim zadaniem jest napisanie tekstu argumentacyjnego (rozprawki), w którym zajmiesz określone stanowisko i przekonująco je uzasadnisz. Zwróć uwagę, że w temacie przeciwstawiono sobie dwie postawy; reprezentują je bohaterowie załączonego fragmentu dramatu. Zastanów się, co wyróżnia każdą z nich? Jakie bywają życiowe konsekwencje wyboru tych postaw? Określ swoje stanowisko wobec problemu ujętego w temacie – może być inne, niż to, które zaproponowano w konspekcie, np.: Realizowanie pasji wcale nie musi się kłócić ze zdrowym rozsądkiem.

Można być szczęśliwym i spełnionym, żyjąc zwyczajnie.

W każdym wypadku powinieneś uważnie przeczytać i uwzględnić w swoich rozważaniach dołączony do zadania fragment dramatu Marka Lechkiego *Choroba*.

Aby w pełni zrealizować temat, powinieneś odwołać się do co najmniej dwóch tekstów kultury (nie muszą to być wyłącznie utwory literackie, możesz wykorzystać film, dzieło plastyczne itp). Przystępując do pisania, zaplanuj konieczność odpowiednich części (np. wyjaśnienie, jak rozumiesz problem przedstawiony w temacie, zajęcie stanowiska, argumentowanie z odwołaniem do załączonego fragmentu dramatu, argumentowanie na podstawie innych tekstów kultury, podsumowanie rozważań). Pamiętaj, żeby nie mylić argumentu z przykładem.

Aby uzasadnić swoje stanowisko, możesz wybrać różne teksty kultury, np.:

mit o Dedalu i Ikarze,

Miguel Cervantes, *Don Kichot z La Manchy*,

Pieter Breugel, *Pejzaż z upadkiem Ikarą*,

Stefan Żeromski, *Siłaczka*,

Stefan Żeromski, *Ludzie bezdomni*,

Bruno Schulz, *Ptaki*,

Maria Kuncewiczowa, *Cudzoziemka*,

Jarosław Iwaszkiewicz, *Ikar*,

Stanisław Grochowiak, *Ikar*,

Gabriel Garcia Márquez, *Sto lat samotności*,

Ernest Hemingway, *Stary człowiek i morze*,

Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem*,

Balzak i mała Chinka, reż. Xiao Cai Feng,

Grek Zorba, reż. Robert Zemeckis,

Piękny umysł, reż. Ron Howard.

Zadanie 132.**Tekst do zadania**

Jacek Sut
www.dom.pl

Dzwonek do drzwi. Kilkakrotnie. Słysząc mocowanie się kluczami w zamku, otwieranie i zamykanie zasuw. Po chwili wchodzi Ala z walizką, jest czymś zaniepokojona. Rozgląda się. Nagle z innego pokoju wchodzi Andrzej.

ALA

Boże jedyny! Ale mnie przestraszyłeś. Dzwoniłam... mógłbyś zamykać drzwi... nawet jak jesteś w domu.

ANDRZEJ (*wygląda na zmęczonego, jest trochę chaotyczny*)

Cześć! Jestem, jestem, ale nie mogłem otworzyć.

ALA

Uczysz się?

ANDRZEJ

Nie. Tak. Trochę się uczyłem. Wieczorem skończę. Teraz czatuję.

ALA

Na co?

ANDRZEJ (*wybuchając śmiechem, co ją trochę deprymuje*)

Nie – na co, tylko z kim. Chat to taki mejling w czasie rzeczywistym.

ALA

Me – co?

ANDRZEJ

No tak. Pisanie listów. Potem ci wszystko wytłumaczę. (*chce wyjść*)

ALA

Poczekaj! Jak sobie dawałeś radę?

ANDRZEJ

Co? No... jadłem i... ten... zaraz powiem, muszę sprawdzić pocztę.

ALA

Zaglądałam na dole do skrzynki i nic nie było oprócz reklam. (*Andrzej znów wybuchając śmiechem*)

ANDRZEJ

Bo nie masz żadnego antyspamu.

ALA

Na Boga! Mów po ludzku!

ANDRZEJ

Spam, to wszystkie śmieci, które różne firmy albo osoby przysyłają ci mejlem do skrzynki. Głównie reklamy. A program antyspamowy to taki, który je wyrzuca bez czytania. Jak ty ulotki. Tylko szybciej.

ALA (*niepewnie*)

W komputerze?

ANDRZEJ

Tak. Oj, sporo czasu minie, zanim przestaniesz być lamerem.

ALA (*bezradnie*)

Przestań.

ANDRZEJ

Ja też jestem jeszcze lamerem. Ale się staram.

ALA

Dzwonił ojciec?

ANDRZEJ

Do mnie na komórkę. Posłałem mu SMS-a z komputera, pewno się zdziwi od kogo. Kurczę, mama, jaki ja jestem zapóźniony. Teraz dziesięcioletni gówniarze mają komputery w małym palcu. Moje dziecko będzie się uczyło od małego.

ALA

Nie mieliśmy pieniędzy. Dopiero niedawno tata...

ANDRZEJ

To nie o to chodzi. Wiem przecież. Ogólnie się skarżę.

ALA

Masz podkrążone oczy. Byłeś choć raz na spacerze?

ANDRZEJ

Tyle co do sklepu, a jedzenie zamawiałem na telefon. Raz spróbowałem przez komputer, ale coś nie wyszło. [...] Jemy coś?

ALA

Zaraz zrobię, tylko trzeba coś kupić. Co byś chciał?

ANDRZEJ

Obiad. Wszystko jedno.

ALA

Wszystko jedno. Zobaczą, czy to mają w supersamie.

ANDRZEJ

A ty czemu taka?

ALA

Przywitaliśmy się chociaż? (*pauza, Andrzej podchodzi do Ali, obejmuje ją*)

ANDRZEJ

Witaj w domu.

ALA

W domu. Co ojciec mówił, kiedy dzwonił?

ALNDRZEJ

Niewiele. Że spóźni się jeden dzień, bo coś tam. Szczerze mówiąc, nie słuchałem, bo zadzwonił w środku poziomu i musiałem się na gwałt sejmować.

ALA

Trochę mnie to denerwuje.

ANDRZEJ

Akurat grałem i trochę mi przeszkodził.

ALA

Czyli nie wiesz dlaczego? [...] Zmęczona jestem. Może byś poszedł do sklepu?

ANDRZEJ

Mamo.

ALA

Idź, idź, przewietrzysz się.

ANDRZEJ

Tylko mi nic nie ruszaj na komputerze. (*wychodzi*)

Czy porozumienie między pokoleniami jest możliwe? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do fragmentu dramatu Jacka Suta *www.dom.pl* i do innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Ogólna refleksja nad odwiecznym konfliktem pokoleń i utrudnionymi kontaktami spowodowanymi różnicami technologicznymi, kulturowymi, politycznymi, językowymi. Omówienie przyczyn braku porozumienia: skłonność młodych do buntu i pragnienie zmiany zastanego świata oraz skłonność ludzi dojrzałych do pouczania nastolatków.

Ustalenie stanowiska

Porozumienie między pokoleniami bywa trudne, ale nie jest niemożliwe.

Rozwinięcie

- Argumenty związane z tekstem zaproponowanym w zadaniu (*www.dom.pl* Jacka Suta)
 - język utrudniający porozumienie (Syn szydzi z matki, która nie rozumie używanych przez niego pojęć, jednak tłumaczy jej znaczenie nowoczesnych słów związanych z Internetem),
 - chłodne uczucia syna (Syn jest roztargniony, nie wita się z matką, zajęty jest swoimi sprawami, dopiero na życzenie matki zdobywa się na czuły gest, przytula ją),
 - brak wspólnych tematów, zamknięcie syna w osobnym świecie (Andrzej nie rozmawia ze zmęczoną, wracającą z podróży matką o jej sprawach, cały czas mówi o sobie, o komputerze, którym jest zafascynowany. Spełnia prośbę matki i idzie po zakupy),
 - lekceważenie ojca przez syna (Andrzeja nie interesują sprawy matki ani ojca, ale wykazuje zrozumienie dla wcześniejszych problemów finansowych),
 - emocje matki – wyrozumiałość wobec syna, cierpliwość (Andrzej liczy się z prośbami matki, poświęca jej swoją uwagę, bowiem matka wymusza to prośbami i cierpliwością).
- Argumenty związane z wybranymi tekstami (Eliza Orzeszkowa, *Nad Niemnem*)
 - trudne stosunki młodego pozytywisty Witolda z ojcem – Benedyktem Korczyńskim i całkowity brak kontaktu między synem a matką,
 - wspieranie Bohatyrowiczów przez Witolda i konflikt Benedykta z nimi,
 - nierozumienie przez ojca marzeń Witolda, jego fascynacji ludem wiejskim,
 - mimo sporów wyznawanie przez syna i ojca tych samych wartości: praca, patriotyzm, troska o ziemię ojczyzną,
 - podobne cechy charakteru: pracowitość, fascynacja historią, dziejami przodków,
 - pojednanie Witolda z ojcem.
- Argument związany z wybranym tekstem kultury (film *Skazany na bluesa* w reżyserii Jana Kidawy-Błońskiego)
 - brak porozumienia z ojcem w czasach młodości Ryszarda Riedla,
 - nieakceptowanie przez Jana Riedla stylu życia syna, wyznawanych przez niego wartości, pasji,
 - pretensje do ojca z powodu trudnego dzieciństwa i nieliczenia się z uczuciami syna,
 - nagromadzenie przez lata żalów,
 - porozumienie ojca z synem po latach: poczucie dumy Jana Riedla z syna i czułość Ryśka wobec ojca.

Podsumowanie

Konkluzja o konieczności dążenia do porozumienia między pokoleniami należy do europejskich standardów kulturowych, w kulturach odwołujących się do standardów religii bywa odmiennie.

Konflikty, wynikające z różnych marzeń, zainteresowań, przyczyniają się do zmiany świata, najczęściej poprzez destrukcję, w cywilizacji Zachodu przyjmujemy, iż to zgoda i porozumienie są większymi i konstruktywnymi siłami.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przystępując do realizacji zadania, pamiętaj, że formą wypowiedzi, którą będziesz realizować, jest rozprawka. Przeczytaj uważnie polecenie. Twoim zadaniem jest sformułowanie stanowiska, które będzie wskazywać sposób rozwiązania problemu zawartego w temacie. Polecenie pozwala ci na sformułowanie różnych tez, np.:

- Różnice między pokoleniami są tak duże, że porozumienie między nimi nie jest możliwe.
- Mimo różnic dzielących pokolenia porozumienie między nimi jest możliwe.
- Porozumienie między pokoleniami raz jest możliwe, innym razem nie, bowiem wszystko zależy od dobrej woli przedstawicieli pokoleń.

Polecenie pozwala ci na odwołanie się do wielu tekstów kultury, w których ukazano konflikty i próby porozumienia się przedstawicieli pokoleń:

- powieści, np.: *Chłopi* Władysława Stanisława Reymonta, *Granica* Zofii Nałkowskiej, *Ferdydurke* Witolda Gombrowicza, *Bracia Karamazow* Fiodora Dostojewskiego, *Krzyżacy* Henryka Sienkiewicza, *Buszujący w zbożu* Jeromego Davida Salingera, *Lalka* Bolesława Prusa, *Ludzie bezdomni* Stefana Żeromskiego, *Zmierzch* Stefana Żeromskiego, *Przedwiośnie* Stefana Żeromskiego,
- dramaty, np.: *Tango* Sławomira Mrożka, *Moralność pani Dulskiej* Gabrieli Zapolskiej, *Romeo i Julia* Williama Szekspira, *Iwona księżniczka Burgunda* Witolda Gombrowicza, *Antygona* Sofoklesa, *Hamlet* Williama Szekspira,
- wiersze, np.: *Oda do młodości* Adama Mickiewicza, *Do młodych* Adama Asnyka,
- filmy, np.: *Zapach kobiety* w reż. Martina Bresta, *Chłopiec w pasiastej pidżamie* w reż. Marka Hermana, *Stowarzyszenie umarłych poetów* w reż. Petera Weira, *Buntownik bez powodu* w reż. Nicholasa Raya, *Pręgi* w reż. Magdaleny Piekorz.
- inne, np.: przypowieść *Syn marnotrawny*, mit o Dedalu i Ikarze, epepeja *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza.

Dobór materiału rzeczowego musi być taki, aby pozwolił ci na trafne i wnikliwie uzasadnienie stanowiska. Odnieś się do wszystkich elementów polecenia. Nie przywołuj tekstów kultury, które znasz słabo, bowiem narażasz się na ryzyko popełnienia błędu rzeczowego i powierzchowne uzasadnienie stanowiska. Zastanów się, czy nowoczesne media nie wywierają destrukcyjnego wpływu na relacje pomiędzy ludźmi. Świat gier komputerowych powoduje m.in. tworzenie wspólnot owego typu, w których praktycznie nie ma miejsca na starość i doświadczanie starości. Podobnie dzieje się z odbiorcami seriali dla dzieci i konsumentami reklam tych seriali.

Zadanie 133.

Jerzy Szaniawski

Matka

Pokój Leśniczego o dużym oknie, za którym widać obficie osnieżone drzewa lasu. [...] Dzień. Słońce. Przy stole siedzi Matka, kobieta starsza, surowa, poważna. [...] Łuszczy groch. [...] Dzwonek przy sankach – widocznie ktoś jedzie. [...] Po chwili zjawia się Pani. Piękny płaszcz futrzany, pod płaszczem barwna podróżna bluza. Pani jest efektowna, wesola.

Pani

Dzień dobry! [...] Chciałam prosić pana domu czy panią domu o krótką gościnę, no i coś do zjedzenia.

Matka

Ja tu jestem sama. Zięć pojechał do tartaku, córki także nie ma w domu. Zresztą ja tu rządę. [...]

Pani

Jestem podróżną z pociągu. Pociąg stanął na tej stacyjce w lesie i nie może iść dalej – taki śnieg.

Matka

Surowo, bez uprzejmości, „rzeczowo”

[...] Obiad dopiero co wstawiony na kuchnię, więc zaraz nie będzie. Ale tymczasem znajdzie się coś zimnego.

Pani

Uprzejmość każe jej prowadzić konwersację, więc mówi

Chyba córka pani miała coś ważnego, żeby na taki śnieg wyjechać z domu. Droga taka ciężka, że ledwieśmy tu dojechali.

Matka

Ano, śnieg nie śnieg, deszcz nie deszcz, córka musi być w szkole. [...] Ale niedługo już się to nauczycielstwo skończy.

Pani

Tak? Dlaczego? Ach, co za chleb! A te rydzyki... delicja!

Matka

Ano, dostała męża, co jest na posadzie, niedługo sama będzie miała dziecko. [...]

Pani

[...] Widzę tu pianino. To pani córka grywa?

Matka

Nie, zięć tam czasami.

Pani

Pani pozwoli, że spróbuję... *(otwiera)* O, pianino Érarda...⁶ [...] W Polsce bardzo rzadko można znaleźć instrument Érarda. I to w lesie... [...] *w zamyśleniu*

Tylko raz w jednym domu... grałam na takim pianinie... *(po chwili zaczyna grać. Przerzywa)*

Ach, mój papieros... Szukam, czy nie ma tu jakiejś popielniczki. – O widzę tam na biurku, pod fotografią... [...]

Potem ze zdziwieniem, niemal z przerażeniem

Kto jest na tej fotografii?

Matka

Mój zięć. [...]

⁶ Pianino Érarda – instrument pochodzący z najstarszej i najbardziej znanej francuskiej wytwórni fortepianów.

Pani

Tomek Łaniewski!? [...] Skąd on się tutaj wziął? Jest leśnikiem? Przecież on... Przecież on chodził na prawo.

Matka

[...] Tak, coś kiedyś opowiadał, że miał być adwokatem, potem mu się odmieniło... Czy ja wiem... Niedużo mnie tam jego szkoły obchodzą.

Pani

Więc on jest tu... To żona... [...]

Dzwonek telefonu. Matka podchodzi do telefonu

Matka

A co tam? *(po chwili)* O pierwszej? To dziś wcześniej? [...] *(wiesza słuchawkę. Do Pani)* [...] Zięc telefonował z tartaku, że przyjdzie z córką na pierwszą. Bo dzieci do szkoły nie przyszły i córka dziś wolna – więc wcześniej. [...] Proszę pani... jakby tu powiedzieć? – Ja już w swoim życiu niejednego podróżnego w dom przyjechałam, niejednego nakarmiłam... i... nigdy go nie wypraszałam... [...]

Pani

[...] Tak. Rozumiem. Pani teraz mnie wyprasza. [...]

Matka

E, lepiej żeby pani tu nie została. *(po chwili)* Bo to, widzi pani, moja córka jest sobie... jak ta szara pliszka... [...]

Pani

[...] Boi się pani, żeby go stąd nie porwała?

Matka

Nie. Tego się nie boję. [...] Nie trzeba, żeby widział panią. Nie trzeba. Bo to jest taki człowiek, co za dużo patrzy przez okno...

Pani

Patrzy przez okno? Nie rozumiem.

Matka

Ja pani wytłumaczę. Wiadomo: każdy wyjrzy przez okno. Pies zaszczecka – to się patrzy. Ktoś nadjeżdża – to się patrzy. Ściemni się, bo burza nadchodzi – człowiek podejdzie do okna, zobaczy i – dosyć. Ale on... On czasem potrafi stać długo przed oknem i patrzeć na drogę. Umie patrzeć jakby poza ten las... I nie słyszy nawet wtedy, co do niego mówią... jak ten głuszc. [...] Jest leśnikiem... w papierach mu napisali, że jest leśnikiem. Ale on nie jest stąd, z lasu. Chwali sobie nawet życie w lesie, mówi, że las jest „piękny”, że las „uspokaja”. My, tutejsi, tak nie mówimy [...]. Las – to las...

Pani

Myśli pani, że kiedy tak patrzy przez okno – to chciałby czegoś innego, niż jest tutaj?

Matka

Tak myślę. Niewiele by mnie obchodziło, co on by tam chciał, gdyby nie córka i dziecko. Tu będzie musiał patrzeć coraz więcej, tu, na środek izby, a nie tam na drogę. *(po chwili)* Niech pani jedzie do tych swoich dalekich krajów. [...] Może i lepiej dla pani. Bo może i pani zacznie tam w dalekich krajach... patrzeć przez okno. Może tu, w stronę naszego lasu. A to nic z tego. Ja tu czuwam.

Źródło: Jerzy Szaniawski, *Matka* (fragment dramatu *Dwa teatry*), [w:] tenże, *Dramaty wybrane*, Kraków 1973, s. 360–371.

Co ma większy wpływ na życie człowieka – racjonalne zachowania czy emocjonalne decyzje? Rozważ problem i uzasadnij swoje stanowisko, odwołując się do fragmentu dramatu Jerzego Szaniawskiego *Dwa teatry* oraz innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Emocje i rozum to potężne siły wpływające na życie człowieka. Odwołują się do pierwiastka racjonalnego i irracjonalnego, czyli do istoty człowieczeństwa. Przewaga jednego nich zależy od cech charakteru człowieka oraz stanu jego wiedzy i dojrzałości, ale także od wychowania i oddziałujących na niego idei.

Teza

Emocje mają decydujący wpływ na życie człowieka.

Rozwinięcie

- Interpretacja *Matki* Jerzego Szaniawskiego
 - Przywołany w rozmowie Matki i Pani Tomasz Łaniewski podjął decyzję emocjonalną – porzucił studia i obiecujące wielkomiejskie życie i zamieszkał w leśniczówce. Jednak myślami ucieka do przeszłości.
 - Jego teściowa jest przykładem osoby racjonalnej – strażniczki ogniska domowego córki. Wyprasza gościa, gdy tylko orientuje się, że Pani mogłaby zakłócić szczęście córki.
 - Symbolika tej sceny ma kluczowe znaczenie dla odczytania utworu: okno jest elementem otwierającym człowieka na świat, ale także wyrazem tęsknoty za czymś nieosiągalnym.
 - Ani racjonalna postawa Matki, ani racjonalny zamiar jej zięcia nie miał takiego wpływu na życie bohaterów, jak emocje, które nimi kierowały.
- Interpretacja IV cz. *Dziadów* Adama Mickiewicza
 - Gustaw to człowiek owładnięty miłością.
 - Emocje mają nad nim całkowitą kontrolę. Doprowadzają go do szaleństwa.
 - Śmierć nie przynosi mu ukojenia. Mądrość wypływająca z doświadczenia bytu w zaświatach sprawia, że przestrzega żyjących przed egzystencją, która była jego udziałem.
- Interpretacja *Makbeta* Williama Szekspira
 - Wódz Makbet ma szansę zostania królem, co przepowiadają mu czarownice.
 - Spotkanie z nimi wywołuje u Makbeta uszpioną ambicję i od tego czasu, kieruje się w życiu emocjami. Wspiera go w tym żona.
 - Za jej namową dąży do celu na skróty – po trupach.
 - Spirala zbrodni sprawia, że Makbet nie może już zmienić swego losu. Emocje zdeterminowały jego życie.

Podsumowanie

Przywołane utwory ukazują potężną moc emocjonalnej sfery życia człowieka. Bohaterowie – nawet wtedy, gdy mają tego świadomość i chcieliby się wyzwolić spod ich wpływu – nie potrafią tego zrobić, bo emocje są silniejsze od rozumu.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Problem postawiony w temacie rozprawki można rozstrzygnąć inaczej niż podano w przykładowym konspekcie.

Jeśli postawisz tezę, że większy wpływ na życie człowieka ma racjonalne zachowanie, interpretując dołączony tekst, wyeksponuj rolę Matki (zwróć uwagę na tytuł). Szukaj przede wszystkim kontekstów filozoficznych (np. stoicyzm). Dobierając teksty (np. *Zbrodnia i kara* Fiodora Dostojewskiego, *Dżuma* Alberta Camusa), pamiętaj, aby w argumentacji eksponować te decyzje i zachowania bohaterów, które potwierdzą tezę, a nie inne, które też można z tekstów wyczytać.

Jeśli postawisz tezę, że na życie człowieka wpływają zarówno emocje, jak i rozum, w interpretacji dołączonego tekstu zwróć uwagę na konwencję symboliczną utworu. Dzięki niej została wyeksponowana wieloznaczność sytuacji oraz złożoność ludzkiej natury. Nastroj nieudomówień i sugestii, przywoływanie tego co niejednoznaczne, nieuchwytnie będzie dobrym punktem wyjścia do argumentacji. Przywołując konteksty, możesz odwołać się do mitu o Ikarze i Dedalu, zwracając uwagę na archetypiczny charakter obu postaci. W kulturze znajdziesz liczne nawiązania do tego mitu, np. obraz Petera Breugla *Upadek Ikarza*, wiersz Tadeusz Różewicza *Prawa i obowiązki*, opowiadanie

Jarosława Iwaszkiewicza *Ikar*. Ich popularność świadczy o tym, że o postawy Dedala (racjonalizm, pragmatyzm) i Ikara (irracjonalizm, idealizm) ludzie spierają do dzisiaj. Ciekawymi kontekstami będą także dzieła ukazujące bohaterów zmagających się ze sobą, którzy postawy racjonalne i emocjonalne przyjmują przemiennie. Należą do nich na przykład Stanisław Wokulski (Bolesław Prus *Lalka*) czy Tomasz Judym (Stefan Żeromski *Ludzie bezdomni*).

Zadanie 134.

August Strinberg

Taniec śmierci

Kapitan siedzi w fotelu, obracając w palcach wypalone cygaro. Wygląda na zmęczonego i znudzonego. Alicja siedzi w fotelu na lewo, beczynnie. Wygląda na zmęczoną – jakby na coś czekała. [...] Kapitan ziewa.

ALICJA

Ziewasz w obecności żony?

KAPITAN: A co mam robić?... Czy nie widzisz, że dzień w dzień powtarzamy to samo! [...]

KURT: Czy to nie okropne żyć tak jak wy? [...]

KAPITAN: To wcale nie jest okropne. Przez całe życie miałem samych wrogów i więcej mi to pomogło, niż zaszkodziło. I kiedyś, umierając, będę mógł powiedzieć, że nic nikomu nie jestem dłużny i nigdy mi nic nie podarowano. Wszystko, co mam, musiałem sam zdobyć. [...] Gdy kółka mechanizmu przestaną się kręcić, pozostanie tylko taczka nawozu na grządkę, ale dopóki mechanizm funkcjonuje, trzeba kopać i bić, rękami i nogami, ile wlezie. Taka jest moja filozofia. [...]

KURT: Nie wydajesz się zbyt zadowolony z życia?

KAPITAN *wzdycha*: Zadowolony będę w chwili śmierci!

KURT: Tego nie wiesz!... Ale powiedz! Co z wami jest? Co tu się dzieje? Tu z tapet zionie jadem i człowiekowi robi się słabo, gdy tu wejdzie, [...] w powietrzu unosi się taka nienawiść, że aż trudno oddychać.

Co ci jest, Edgarze!

Kapitan nie porusza się. Kurt uderza kapitana po ramieniu.

Edgar!

Idzie do prawych drzwi i otwiera je

Alicjo! [...]

ALICJA *w najwyższym napięciu*: Nie żyje?KAPITAN: Co to było? *milczenie* Co się stało?

KURT: Upadłeś. [...] Jesteś chory. [...] Alicjo, idź po poduszkę i koc, położę go tutaj na kanapie. Będę siedział przy nim na fotelu przez całą noc! [...]

KURT *bierze fotel i siada przy posłaniu Kapitana*: Boisz się śmierci? Tych taczek i tej grządki?

KAPITAN: Pomyśl, a gdyby to nie był koniec?

KURT: Wielu tak myśli.

KAPITAN: A potem?

KURT: Przypuszczam, że same niespodzianki!

KAPITAN: Ale na pewno nic nie wiadomo?

KURT: Tak, właśnie. Dlatego też trzeba być przygotowanym na wszystko.

KAPITAN: Chyba nie jesteś tak dziecinny, żeby wierzyć w piekło?

KURT: Nie wierzysz w nie, ty, który w nim tkwisz?

KAPITAN: To się tylko tak mówi w przerośni!

KURT: Tak wyraziście odmalowałeś swoje piekło, że to wyklucza każdą myśl o przerośniach, poetyckich czy nie! [...]

KAPITAN: *unosi się na posłaniu*: Nie chcę umrzeć!

KURT: Dopiero co chciałeś unicestwienia.

KAPITAN: Tak, jeśli jest bezbolesne.

KURT: Ale nie jest.

Źródło: August Strinberg, *Taniec śmierci*, [w:] tenże, *Wybór dramatów*, przekł. Zygmunt Łanowski, Wrocław 1977, s. 608–730.

Czy wartości ważne dla człowieka zmieniają się pod wpływem życiowych doświadczeń, czy są od nich niezależne? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do fragmentu *Taniec śmierci* Augusta Strinberga i do innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Hierarchia wartości może być postrzegana jako wynik światopoglądowych poszukiwań człowieka. Tradycja, religia, wychowanie to czynniki kształtujące system wartości. Życiowe doświadczenia mają wpływ na światopogląd człowieka (od potwierdzenia słuszności przyjętej postawy po negację).

Postawienie tezy

Życiowe doświadczenia mają wpływ na postrzeganie świata przez człowieka i przyjętą hierarchię wartości.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (August Strinberg, *Taniec śmierci*)

- Człowiek nie docenia tego, co najistotniejsze w życiu, do momentu poniesienia straty:
 - Kapitan swoje życie porównywał do piekła, był zgorzkniały i pełen nienawiści do żony, złożony chorobą zmienił ocenę swego życia *To się tylko tak mówi w przenośni*.
- Lęk przed nieznanym kieruje myśli człowieka ku Bogu:
 - Kapitan był osobą niewierzącą *Gdy kółka mechanizmu przestaną się kręcić, pozostanie tylko taczka nawozu na grządkę*, lęk przed śmiercią spowodował, że zaczął zastanawiać się nad tym, co jest po śmierci, zaczęła przerażać go tajemnica.
- Człowiek pod wpływem trudnych doświadczeń zaczyna doceniać obecność innych ludzi:
 - Kapitan czuł się kowalem własnego losu, nie chciał być zależny od innych, wdzięczność wobec ludzi byłaby dla niego upokorzeniem, później szukał kontaktu z Kurtem, potrzebna była mu rozmowa.

2. Argumenty związane z wybranym tekstem (Adam Mickiewicz III część *Dziadów*)

- Doświadczenia życiowe wpływają na rewizję dotychczasowego życia i prowadzą do zmiany postaw:
 - osadzenie w więzieniu doświadczeniem uzmysławiającym niszczyielskie działanie cara (car jako upostaciowanie zła),
 - przemiana bohatera – zmianą imienia (motyw porzucenia tożsamości, psychomachia),
 - zmiana hierarchii wartości (prometeizm, motyw romantycznego straceńca).
- Każde doświadczenie zbliża człowieka do odpowiedzi na pytanie o cel swego życia, buduje przez to hierarchię wartości:
 - doświadczenia młodych patriotów skonstrastowanych z towarzystwem stolikowym (martyrologia młodzieży polskiej, opowieści o wywózkach i represjach).

3. Argumenty związane z drugim wybranym tekstem (Dorota Terakowska *Poczwarzka*)

- Dzięki trudnym doświadczeniom człowiek uczy się tolerancji, zaczyna rozumieć istotę człowieczeństwa.
- Ewa przed urodzeniem Myszki (karierowiczka, materialistka) i Ewa po śmierci córki (osoba ceniąca uczucia, obecność drugiego człowieka, naturalność).
- Dzięki doświadczeniom człowiek dojrzeewa i wraca do tych wartości, o których zapomniał:
 - motyw przeszłości Adama i powrotu do wartości, które wskazali mu rodzice,
 - aluzje do Biblii (pierwsi ludzie nieobciążeni ambicją, wstydem).

Podsumowanie

Wartości w naszym życiu wyznaczają cele, które pragniemy osiągnąć, wpływają na nasz stosunek do drugiego człowieka, a także motywują nasz sposób wartościowania świata. Hierarchia wartości ulega jednak zmianie pod wpływem życiowych doświadczeń; owa zmiana jest wyrazem dojrzewania człowieka bądź jego zagubienia w świecie.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Na polecenie składają się dwa kluczowe sformułowania: *hierarchia wartości* oraz *doświadczenia życiowe*. Wyznaczają one problem o uniwersalnym charakterze, który dotyczy niezwykle ważnych, bo fundamentalnych zagadnień. Zastanów się więc, czy hierarchia wartości jest czymś stałym w życiu człowieka, czy też ulega zmianom. Pamiętaj, że uznanie adekwatności stanowiska nie zależy od przejętej tezy czy samej odpowiedzi na pytanie sformułowane w temacie, lecz od logicznego uargumentowania sądu. Zatem już na tym etapie zwróć uwagę na to, czy słuszność przyjętej tezy można będzie zilustrować przykładami.

Możliwe są trzy rozwiązania:

- doświadczenia życiowe wpływają na hierarchię wartości,
- nie wpływają,
- wpływ życiowych doświadczeń zależy od człowieka i jego charakteru.

Przed przystąpieniem do ostatecznej redakcji tekstu warto wykonać kilka logicznych operacji: zastanów się nad uniwersaliami, czyli nad samym problemem, który nie jest zależny od czasów i miejsca (rozważania te będą przydatne przy formułowaniu wstępu), przeanalizuj problem w szerszym kontekście kulturowym. W tym celu dobrze jest zebrać kluczowe słowa, które kojarzą się z tematem (*vanitas*, *memento mori*, *tożsamość*, *światopogląd*). Następnie dokonaj logicznego streszczenia podanego fragmentu (zastanów się, jaki jest temat, jakiego problemu dotyczy tekst, jak problem został zilustrowany); wybierz cytaty, które warto skomentować w pracy.

Dalsze postępowanie zależy będzie od przyjętego w rozprawce stanowiska. W każdym jednak przypadku trzeba odnieść się do dramatu *Taniec śmierci*. Pamiętaj jednak, że ów tekst ma być jedynie ilustracją pewnej ogólniejszej myśli, która wiąże się z tezą / hipotezą pracy. W zależności od przyjętego stanowiska, można w oparciu o historię Kapitana sformułować następujące argumenty:

- Człowiek w obliczu śmierci dokonuje swoistego rachunku sumienia, często zaczyna cenić to, czego wcześniej nie dostrzegał, a lęk przed nieznanym kieruje jego myśli w stronę sfery sacrum. Zmienia więc swoją hierarchię wartości.
- Światopogląd kształtuje się przez całe życie. Czasem pod wpływem lęku czy silnych emocji człowiek zaprzecza temu, czym się dotąd kierował. Uważam jednak, że taka zmiana nie jest prawdziwa, bo ustalona wcześniej hierarchia wartości jest silnie w nas zakorzeniona.

Po sformułowaniu argumentu należy przejść do interpretacji dramatu. Ma być ona jednak podporządkowana sformułowanej wcześniej myśli ogólnej. Warto zwrócić uwagę na następujące fragmenty tekstu i problemy z nimi związane:

- ocenę swego życia dokonaną przez Kapitana przed chorobą i później,
- wypowiedź Kapitana na temat filozofii życiowej, a szczególnie porównanie człowieka do mechanizmu, analogię między śmiercią a taczka wypełnioną nawozem,
- słowa Kapitana o lęku przed śmiercią.

Następnie, zastanów się nad innymi tekstami kultury jako ilustracjami sformułowanych argumentów. W tym miejscu wskazać należy dwie drogi postępowania. Można na podstawie przytoczonego fragmentu sformułować kilka argumentów, które powinny zostać uporządkowane zgodnie z zamysłem pracy, i do każdego argumentu odnaleźć dodatkowy przykład. Ten sposób komponowania pracy przedstawia poniższy schemat:

- **Argument:** Doświadczenia życiowe mogą spowodować diametralną zmianę hierarchii wartości.
- Przykład z *Taniec śmierci*: Kapitan przed chorobą był bardzo pewny siebie, uważał, że wszystko zawdzięcza tylko sobie, w czasie choroby zaś zaczął się dopytywać Kurta o to, co czeka nas po śmierci.
- Przykład ze *Zbrodni i kary* Fiodora Dostojewskiego: lęk przed utratą Soni wzbudził w Rodionie Raskolnikowie potrzebę odbycia pokuty.

Można również jeden argument zilustrować przytoczonym fragmentem dramatu i sformułować drugi argument na podstawie innego tekstu kultury. Ten sposób komponowania pracy przedstawia poniższy schemat:

- Argument 1: Lęk przed śmiercią powoduje, że człowiek traci pewność siebie, dlatego zaczyna wątpić w obraną wcześniej filozofię życiową, nie oznacza to jednak faktycznej zmiany światopoglądu.
- Przykład z *Tańca śmierci*: Kapitan przed chorobą uważał, że wszystko zawdzięcza tylko sobie, w czasie choroby zaś zaczął się dopytywać Kurta o to, co czeka nas po śmierci. Nie oznacza to jednak nawrócenia, a ciekawość tego, jak inni podchodzą do problemu śmierci.
- Argument 2: Człowiek uczy się pokory przez całe życie, a traumatyczne wydarzenia umacniają tylko przekonanie o słuszności przyjętej hierarchii wartości.
- Przykład z *Chłopów* Władysława Reymonta: opis śmierci Kuby czy Boryny pokazuje, że dla ludzi z Lipiec godna śmierć była niezwykle ważna, oswojeni ze śmiercią odchodzili w zgodzie z samym sobą.

Przykładów z literatury, filmu czy sztuki dotyczących różnych doświadczeń życiowych jest wiele i w tym miejscu nie będą one przytaczane. Należy jednak pamiętać, że odwołania do tekstów kultury muszą być pogłębione tak, by wskazywały na znajomość problematyki danej lektury.

Na zakończenie warto dodać, że podsumowanie powinno mieć charakter logicznego wnioskowania, a nie schematycznego odwołania się do tezy postawionej we wstępie.

3.2 Rozprawka interpretacyjna

Zadanie 135.

Wisława Szymborska
Allegro ma non troppo¹

Jesteś piękne – mówię życiu –
 bujniej już nie można było,
 bardziej żabio i słowiczo,
 bardziej mrówczo i nasiennie.

Staram mu się przypodobać,
 przypocholebić, patrzeć w oczy.
 Zawsze pierwsza mu się kłaniam
 z pokornym wyrazem twarzy.

Zabiegam mu drogę z lewej,
 zabiegam mu drogę z prawej,
 i unoszę się w zachwycie,
 i upadam od podziwu.

Jaki polny jest ten konik,
 jaka leśna ta jagoda –
 nigdy bym nie uwierzyła,
 gdybym się nie urodziła!

Nie znajduję – mówię życiu –
 z czym mogłabym cię porównać.
 Nikt nie zrobi drugiej szyszki
 ani lepszej, ani gorszej.

Chwałę hojność, pomysłowość,
 zamaszystość i dokładność,
 i co jeszcze – i co dalej –
 czarodziejstwo, czarnoksiężstwo.

Byle tylko nie urazić,
 nie rozgniewać, nie rozpętać.
 Od dobrych stu tysięcy
 nadskakuję uśmiechnięta.

Szarpię życie za brzeg listka:
 przystanęło? dosłyszało?
 Czy na chwilę, choć raz jeden,
 dokąd idzie – zapomniało?

Źródło: Wisława Szymborska, *Allegro ma non troppo*, [w:] *taż, Widok z ziarnkiem piasku*, Poznań 1996 r., s. 68–69.

¹ Allegro ma non troppo – umiarkowanie szybko (termin muzyczny).

Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i uzasadnij ją. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Wiersz podejmuje tematykę egzystencjalną, czyli dotyczącą istnienia człowieka na ziemi, w świecie natury.

Teza

Wiersz to wyznaczenie dotyczące piękna życia i jego niezwyklej różnorodności.

Rozwinięcie

1. Argumenty/spostrzeżenia dotyczące wiersza danego w zadaniu

- Ukazanie specyficznej relacji człowiek – życie, w której jest ono jak wymykająca się z rąk żywa istota, o którą trzeba zabiegać z pokorą i respektem (druga strofa). Stwierdzenie: *Od dobrych stu tysięcy nadskakują uśmiechnięta* sugeruje powtarzalność i uniwersalność doświadczeń osoby mówiącej w wierszu.
- Zobrazowanie życia poprzez opisy piękna, bujności i niepowtarzalności natury i jej bytów – roślin i zwierząt. Nagromadzone określenia: *mrówczo, żabio, słowiczo*, wzmocnione przysłówkiem *bardziej*, podkreślają bujność przyrody i urodę życia. Rozbicie związków frazeologicznych, np. *polny konik*, nie konik polny, nadało zwykłemu zjawiskom cech niezwykłych.
- Radosny nastrój wiersza, podkreślony przez rytm i melodyjność wersów, wykrzyknienie, wypowiedzenia pytające, krótkie frazy.
- Zakończenie wiersza ukazuje życie jako proces stały i zmierzający do celu, o którym ono nigdy nie zapomina. A dzieje się to, jak sugeruje tytuł, umiarkowanie szybko.

2. Argumenty dotyczące kontekstów (np.: literackiego, filozoficznego, historycznego, plastycznego)

- Poglądy Horacego wyrażone sentencją *carpe diem* („chwytaj/skub dzień”), która zachęca do tego, aby cieszyć się chwilą, bo nie wiadomo, co przyniesie kolejny dzień.
- *Jasminum*, film w reż. Jana Jakuba Kolskiego. Bohaterami są bracia zakonnicy, mieszkańcy małej miejscowości, konserwatorka sztuki oraz jej córka, której oczami patrzymy na świat. Obraz nasycony jest optymizmem i zmysłowym odbieraniem świata. Ukazuje szczęście przejawiające się dla każdej z postaci inaczej.

Podsumowanie

Radość życia jest przez twórców ukazywana rzadziej niż trudy ludzkiej egzystencji. Wisława Szymborska przekonuje w wierszu *Allegra ma non troppo*, że poczucie szczęścia może iść w parze ze świadomością nieuchronności kresu ludzkiej drogi. Źródłem radości mogą być wszelkie przejawy piękna otaczającego nas świata, które odbieramy wszystkimi zmysłami. Dziecięce i pozornie naiwne spojrzenie na świat w filmie *Jasminum* koresponduje z przesłaniem wiersza; a najlepszą puentą jest Horacjańskie *carpe diem*.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Uważnie przeczytaj temat i załączony tekst oraz przypis. Określ problematykę wiersza, jego nastrój, sposób obrazowania i zbuduj tezę lub hipotezę interpretacyjną. Możesz sformułować inną tezę niż w konspekcie, np.:

- Wiersz jest pochwałą piękna i różnorodności świata.
- Utwór jest pochwałą radości życia.
- W wierszu *Allegra ma non troppo* poetka ukazuje wpływ piękna natury na człowieka.

Aby uzasadnić swoje stanowisko, możesz przywołać różne konteksty literackie, filozoficzne, plastyczne, muzyczne np.:

- filozofia, np.: epikureizm, idea Terencjusza: „nic, co ludzkie, nie jest mi obce”, franciszkanizm, filozofia Wschodu (zen);
- literatura, np.: inne utwory Wisławy Szymborskiej (np. *Sto pociech*, *Urodziny*, *Radość pisania*), wiersze Jana Kochanowskiego (np. pieśni *Czego chcesz od nas, Panie...*, *Chcemy sobie być radzi*,

Miło szaleć, kiedy czas po temu), Leopolda Staffa (np. *Curriculum vitae, Przedśpiew*), ks. Jana Twardowskiego (np. *Dziękuję, Do świętego Franciszka, Mrówko, ważko, biedronko*);

- muzyka, np. Fryderyk Schiller, *Oda do radości* (wykonywana z muzyką Ludwiga van Beethovena), Stanisław Soyka, piosenka na podstawie wiersza *Allegro ma non troppo*;
- malarstwo, np. *Muzyka miłości* Jean-Antoine'a Watteau, *Huśtawka* Pierre'a Renoira, *Kochankowie w świetle księżycy* Marca Chagalla;
- film, np. *Amelia*, reż. Jean-Pierre Jeunet, *Moje wielkie greckie wesele*, reż. Joel Zwick, *Jedź, módl się, kochaj*, reż. Ryan Murphy, *Braciszek*, reż. Andrzej Barański.

W podsumowaniu nawiąż do sformułowanego przez siebie tezy interpretacyjnej i sformułuj wnioski.

Zadanie 136.

Tadeusz Śliwiak
Kaskaderzy

Ikarze
patronie kaskaderów
Święty ludzi chorych na ryzyko
błogosław naszym szaleństwom
Jeśli nie jesteśmy żółwiami
dożywającymi trzystu jałowych lat
to może za twoją przyczyną
Patrz jaki użytek
zrobiliśmy z koła i ognia
naszą wyobraźnię
oblekliśmy w śmigły kształt
Szyjemy z płótna
opaski na oczy
żagle
spadochrony
Nasze serca
jak pulsujące ognie krwi
osłaniamy długimi palcami żeber
aby mieć wolne ręce
Jesteśmy kaskaderami
żyjemy głowami w żywiołach
Ikarze
igło płynąca w naszej krwi

Źródło: Tadeusz Śliwiak, *Kaskaderzy*, [w:] tegoż, *Płonący gołębnik*, Kraków 1978, s. 301.

Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i uzasadnij ją. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Tytuł utworu może być mylący, bo już pierwszy wers zawiera zwrot do mitologicznego Ikara, który zostaje nazwany patronem kaskaderów.

Teza

Wiersz zawiera refleksję o naszej cywilizacji.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Tadeusz Śliwiak, *Kaskaderzy*)

- święci i patroni: ludzie wybrani przez Boga, którzy żyli pobożnie,
- łączenie motywów mitologicznych i chrześcijańskich – postaci mitologiczne są tak samo ważne, jak święci chrześcijańscy,
- apostrofa do Ikara przypomina modlitewny zwrot do Boga lub świętego,
- Ikar zostaje nazwany Świętym, Święty Ikar – patron „ludzi chorych na ryzyko”,
- istnieje wielu ludzi posiada skłonności do ryzyka, hazardu, podejmowania niebezpiecznych prób,

- nie są obciążeniem dla społeczeństwa, są oni społeczeństwu niezbędni,
 - bez Ikarów nasze życie mogłoby przypominać egzystencję „trzystuletnich żółwi”,
 - wszyscy „jesteśmy kaskaderami”, każdy z nas coś lub czymś ryzykuje,
 - podmiot mówiący – przedstawiciel ludzkości, która z ognia i koła rozwinęła potężną cywilizację technologiczną – zwrot do Ikara w liczbie mnogiej,
 - metafora „śmigły kształt” – owalna, aerodynamiczna sylwetka samolotowego kadłuba, odnosi się też do śmigła napędzającego maszynę,
 - Ikar jest ważną postacią, wpływa na bieg naszego życia, stanowi „igłę pływającą w naszej krwi”, może być naszym kompasem, wskazówką.
2. Argumenty związane z wybranym tekstem (Peter Breughel, *Upadek Ikara*)
- widok brzegu morza z płynącym w oddali statkiem; na pierwszym planie orzący rolnik,
 - sam Ikar pozostaje niewidoczny, topi się i widać tylko jego nogi, stanowi mały fragment płótna,
 - tytuł obrazu mówi o czymś niezwykłym, co wydarzyło się w przedstawionej przestrzeni, nie zakłóciło jednak normalnego życia,
 - oracz i żeglarz wykonują zwyczajne czynności, tylko upadek Ikara zakłóca nastrój obrazu, wprowadza do niego zdarzenie niezwykle.
3. Argumenty związane z wybranym tekstem (Jan Parandowski, *Mit o Ikarze*)
- historia ucieczki Dedala i Ikara z Krety,
 - Ikar jest symbolem, stał się znakiem kultury,
 - autor uważa mitologię za wspólne dziedzictwo kultury, z którego mamy prawo korzystać.

Podsumowanie

Zastosowanie formy chrześcijańskiej modlitwy do opisu mitologicznej postaci Ikara jest nowatorskim wykorzystaniem antycznego motywu. Zabieg zastosowany przez autora wywołuje refleksje na temat naszej cywilizacji „kaskaderów”.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Uważnie przeczytaj załączony wiersz. Przypomnij sobie mit o Dedalu i Ikarze. Zastanów się, jak poeta ujmuje motyw Ikara. Sformułuj tezę albo hipotezę interpretacyjną. Możesz skupić się na formie utworu, sposobie wypowiedzi osoby mówiącej (wprost) i interpretować inaczej niż zostało to ujęte w konspekcie wypracowania, np.:

- apostroficzny zwrot, patron kaskaderów, prośby czynią z wiersza modlitwę,
- refleksja na temat osiągnięć ludzkiej cywilizacji; Ikar zginął i pamiętamy o nim, chociaż niczego nie wynalazł, bo zdobycze technologiczne wywodzą się od Dedala (*Patrz jaki użytek zrobiliśmy z koła i ognia...*),
- mit o Ikarze jest aktualny i zachęca do kolejnych realizacji twórczych.

Do uzasadnienia wybranego stanowiska przydatne mogą okazać się teksty kultury, np.:

Adam Naruszewicz, *Balon*,
 Tadeusz Różewicz, *Prawa i obowiązki*,
 Jarosław Iwaszkiewicz, *Ikar*,
 Zbigniew Herbert, *Dedal i Ikar*,
 Adam Mickiewicz, *Oda do młodości*,
 Bolesław Prus, *Lalka*,
 Ernest Bryll *** [*Wciąż o Ikarach głoszą*].

W podsumowaniu nawiąż do sformułowanej tezy, którą uzasadniały omówione przykłady. Następnie sformułuj wnioski ze swojej interpretacji, dokonaj uogólnień.

Zadanie 137.

Jerzy Liebert

Poeci

To wiatr wieczny z Ciebie wiejący
Przypadł ku nam i o nas zaczepił,
Wywiał język słowem nagłym
I język ze słowem nam zlepił.

Drogi Tobie ten szum, szelest piersi.
Boś Ty sam w bryłę gliny dmuchał –
To nieprawda, byś Ty poetów
Nie kochał, ich słów nie słuchał.

Skądże słowo tak biegnie do dźwięku,
Gdy go inne po imieniu zowie,
Jakież płomień świeci nad ziemią,
Że tak widno w sercu i w słowie.

Czemu wciąż się ocieram o wieczność
Jak o domu mojego ścianę –
Toś Ty chyba zamieszkał we mnie:
Śpiewa słowo jak ptak przed Panem.

Ty sam dwoisz ten dar i mnożysz,
Sam wywiewasz z nas mgłę i ogień,
Świat widzimy na dłoni bożej,
Cud w nas samych dzieje się co dzień.

Dmuchał w piersi, a z Twojej ręki
Niech nam płynie na płuca oliwa.
Od słowa ciemnego chroń nas,
Od słowa ciemnego wybaw!

Źródło: Jerzy Liebert, *Poeci*, [w:] <http://wolnelektury.pl/media/book/pdf/kolysanka-jodlowa-poeci.pdf> [dostęp w dniu: 5.02.2015 r.].

Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i uzasadnij ją. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Wiersz Jerzego Lieberta posiada klasyczną budowę, trudno dostrzec charakterystyczną radość życia opiewaną przez skamandrytów, z którymi był związany poeta.

Teza

Wiersz *Poeci* jest zapisem lirycznej rozmowy z Bogiem.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Jerzy Liebert, *Poeci*)
 - podmiot zwraca się do Boga i mówi o Nim z pełnym szacunkiem i wiarą. Występujący w pierwszym wersie „wiatr wieczny” można interpretować jako natchnienie poetyckie zsyłane przez Boga i „zaczepiające” o poetów,
 - marzeniem każdego twórcy jest osiągnięcie nieśmiertelnej sławy. Tworzenie ponadczasowych wierszy jest „ocieraniem się o wieczność”,
 - podmiot mówiący dostrzega, że w natchnieniu słowa same się szukają i dobierają. Źródłem natchnienia jest Bóg, który sprawia, że serce poety zostaje rozświetlone,
 - podmiot jest przekonany, że Bóg w nim zamieszkał i obdarza go talentem. Prosi Boga, żeby obdarował go jeszcze większą siłą, natchnieniem,
 - poeta pragnie, by Bóg, ochronił go przed „ciemnym słowem” i niezrozumiałym językiem, gdyż twórca używający niejasnych słów przestaje być poetą.
2. Argumenty związane z wybranym tekstem (Adam Mickiewicz, *Dziady*, cz. III)
 - osobisty kontakt Boga z twórcą szczególnie mocno odczuwali romantycy. Konrad, bohater z III części *Dziadów* został przez Boga obdarzony najmocniejszym uczuciem,
 - talent poetycki pozwolił mu poczuć się równym Bogu, stawiać zarzuty i buntować się przeciw Niemu.
3. Argumenty związane z wybranym tekstem (Juliusz Słowacki, *Beniowski*, Pieśń V)
 - Juliusz Słowacki w Pieśni V poematu *Beniowski* marzył „aby język giętki powiedział wszystko, co pomyśli głowa”. Pragnął, by poezja oddawała ludzkie nastroje w sposób zrozumiały i jasny. Strofika i metaforyka nie mogą zniekształcać myśli, „strofa winna być taktem, nie wędzidłem”. Słowacki wskazywał swojego poetyckiego mistrza, Jana Kochanowskiego. Renesansowy twórca również „rozmawiał” z Bogiem. Podziwiał Stwórcę i dziękował mu za wszystko, zarówno w hymnie *Czego chcesz od nas, Panie* jak i we fraszce *Na dom w Czarnolesie*.

Podsumowanie

Motyw talentu poetyckiego, natchnienia i jego źródeł często były tematem różnych utworów. Jerzy Liebert źródło swojego poetyckiego talentu widzi w Bogu i pisze o tym wiersz „Poeci”. Wyraża wdzięczność wobec Boga i prosi, aby chronił go od „ciemnego słowa”.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Uważnie przeczytaj temat i załączony wiersz. Zastanów się, jak poeta ujmuje motyw talentu poetyckiego. Przemyśl temat wiersza, sposób obrazowania i zbuduj tezę lub hipotezę interpretacyjną. Możesz skupić się na formie utworu, sposobie wypowiedzi osoby mówiącej (wprost) i interpretować inaczej niż w konspekcie, np.:

- apostroficzny zwrot, prośby czynią z wiersza modlitwę do Boga w imieniu wszystkich poetów,
- interpretacja w kontekście biograficznym: Liebert był człowiekiem mocno wierzącym, zmarł w młodym wieku na gruźlicę,
- pragnienie nieśmiertelnej sławy – *non omnis moriar*.

Do uzasadnienia wybranego stanowiska przydatne mogą okazać się niektóre z wymienionych niżej tekstów kultury:

Jan Kochanowski, np. *Niezwykłym i nie leda piórem obdarzony*, *Czego chcesz od nas, Panie*,
Horacy, *Postawiłem pomnik*,

Julian Tuwim, *Do losu*,

Adam Mickiewicz, *Oda do młodości*, *Dziady* cz. III, *Ajudah*,

Bolesław Prus, *Lalka*,

Tadeusz Różewicz, *Poeta w czasie pisania*,

Juliusz Słowacki, *Beniowski*, *Testament mój*,

Wisława Szymborska, *Radość pisania*,

Bułat Okudźawa, *Modlitwa*.

Możesz odwołać się także do znanych ci filmowych biografii twórców (np.: *Jesteś Bogiem*, reż.

Leszek Dawid).

W podsumowaniu nawiąż do tezy, którą uzasadniały omówione przykłady. Następnie sformułuj wnioski ze swojej interpretacji, dokonaj uogólnień.

Zadanie 138.

Tekst do zadania 1.

Józef Baran
Skarga

stworzeni na Twój obraz
i podobieństwo
dlaczego nie jesteśmy bogami

przecież oswoiliśmy żywioły
i uczyniliśmy sobie ziemię poddaną
a umieramy jak pierwszy lepszy
chwast ptak albo zwierzę

czemu zadrwiłeś z nas
o Panie
kusząc na chwilę
ziemskimi skarbami

ty co nie-ludzką
lecz boską fantazję nam dałeś
rozum bogom podobny
zachłanność bez granic
i do tego ciało –
marność nad marnościami

czasem myślę
lepiej byłoby
psem się urodzić kilkudniową łątką⁷
ona przynajmniej jest czym jest
w sam raz na miarę

nie to co my na wyrost stale
władcy świata – nawozu garstki
z chrapką na nieśmiertelność
(więc nigdy się nie nauczymy porządnie umierać)

pół mysi pół boscy
wiemy o wiele za wiele
o wiele za mało
żeby jak Bóg
i motyl
czuć się szczęśliwymi

Źródło: Józef Baran, *Skarga*, [w:] „Poezja”, sierpień 1989, s. 5–6.

Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i uzasadnij ją. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

⁷ Łątka – tu: gatunek owada z rzędu ważek.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Refleksja dotycząca ludzkich losów. Nawiązanie do odwiecznych pytań człowieka: Jacy jesteśmy? Po co żyjemy? Dokąd zmierzamy? Autor nawiązuje relacje z wieloma tekstami kultury, które rozważały podobny problem. Wbrew anaforycznym sugestiom nie jest jednak wierszem zgodnym z oficjalną wykładnią chrześcijaństwa.

Teza

W utworze postać mówiąca podkreśla poczucie słabości człowieka, a powiernikiem swych pesymistycznych myśli czyni bardzo prywatnie rozumianego boga.

Rozwinięcie

- Argumenty dotyczące analizy sytuacji podmiotu lirycznego w wierszu zaproponowanym w zadaniu
 - nawiązanie do tytułu – poetycka wypowiedź podmiotu uskarżającego się na człowieczy los, obwiniającego postać Boga o ludzką słabość i poczucie tragizmu człowieka,
 - kontrast między celem stworzenia człowieka według biblijnej wizji a brakiem boskości w człowieku,
 - marzenie ludzi, by mieć boską moc, pragnienie dorównania postaci Boga,
 - dokonania współczesnych – panowanie nad światem, zmienianie go (*oswoiliśmy żywioły/i uczyniliśmy sobie ziemię poddaną*),
 - poczucie słabości, marność, śmiertelności (motyw *vanitas*),
 - człowiek – igraszka losu, zabawka w rękach postaci Boga,
 - kontrast między Stwórcą jako istotą doskonałą a niedoskonałym człowiekiem,
 - ludzkie cechy: rozumność, pożyteczność rzeczy ziemskich, zachłanność, podatność na pokusy,
 - uznanie prymatu duszy i rozumu nad ciałem, podatnym na rany, zniszczenie, śmierć,
 - poczucie rozdwojenia między doskonałością, boskością a słabością fizyczną i poczuciem przynależności do świata zwierząt,
 - motywy eschatologiczne (*nawozu garstki, z chrapką na nieśmiertelność*),
 - brak poczucia szczęścia (dramatyczne pytania o sens życia),
 - jednostkowa postać mówiąca wypowiadająca się w imieniu zbiorowości.
- Argumenty dotyczące kontekstów (np.: literackiego, filozoficznego, historycznego, plastycznego)
 - nawiązanie do wiersza Wisławy Szymborskiej *Sto pociech* (Wiersz o marnej kondycji ludzi w świecie, nieustannym pragnieniu szczęścia i odwiecznych pytaniach: Kim jest człowiek? Po co żyje?),
 - nawiązanie do egzystencjalizmu (Poruszanie problemów współczesnego człowieka mającego poczucie lęku i beznadziei istnienia; człowiek jako jednostka wolna a jednocześnie odczuwająca zniewolenie przez poczucie odpowiedzialności za swoje samookreślenie i sens egzystencji).

Podsumowanie

W wierszu Józefa Barana spotykamy dość specyficzny wariant motywu Fausta. Oto potężny i słaby zarazem, stworzony na podobieństwo Boga, lecz śmiertelny człowiek adresuje swoje odczucia egzystencjalne do Stwórcy. Pycha nie pozwala bohaterowi tekstu na uznanie swej podległości fizycznej i duchowej. Rzekomy protest duchowy w gruncie rzeczy oznacza herezję religijną – w kontekście reguł nie tylko chrześcijaństwa. Winienie Boga za to, że uczynił ludzi istotami słabymi, zmagającymi się z sensem życia, przytłoczonymi odpowiedzialnością za siebie i świat, jest w istocie rzeczy buntem przeciw światu wartości religijnych.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Interpretacja tekstu poetyckiego wymaga napisania wypracowania w formie wypowiedzi argumentacyjnej. Sformułuj tezę interpretacyjną, którą uzasadnisz przy pomocy argumentów wywiedzionych z wiersza *Skarga* oraz wybranych kontekstów. Możesz na różne sposoby odczytać wiersz i różne tezy sformułować, np.:

- Źródłem cierpienia współczesnego człowieka jest poczucie rozdwojenia między pragnieniem osiągnięcia doskonałości a poczuciem marność.
- Człowiek czuje się na ziemi nieszczęśliwy i wini za swój stan Boga.
- W utworze Józefa Barana człowiek skarży się Bogu na swój trudny los.
- Wiersz *Skarga* Józefa Barana jest poetyckim studium ludzkiej natury.

Wiersz Józefa Barana pozwala uzasadnić tezę interpretacyjną. Możesz odnieść się do kontekstów, np.:

- filozoficznego (augustynizm, egzystencjalizm),
- krytycznoliterackiego:
 - odwołania do Biblii (np.: *Księga Rodzaju*, *Księga Hioba*, *Księga Koheleta*),
 - wiersze metafizyczne, (np.: sonety Mikołaja Sępa Szarzyńskiego, utwory Daniela Naborowskiego: *Krótkość żywota*, *Marność*),
 - teksty poetyckie, w których ukazano kondycję człowieka współczesnego (np.: *Ogrodnik* Czesława Miłosza, *Nic w płaszczu Prospera* Tadeusza Różewicza, *Kartoteka* Tadeusza Różewicza, *Smutny Człowiek zapomniał kim jest* Michała Napierzyńskiego),
 - inne dzieła, w których postaci mówiące zwracają się do Stwórcy (np.: *O żywocie ludzkim* Jana Kochanowskiego, *Wielka Improwizacja z Dziadów* Adama Mickiewicza, *Widokówka z tego świata* Stanisława Barańczaka, *Kolęda z pretensjami* Agnieszki Osieckiej),
- historyczno-społecznego (np.: odwołania do dokonań człowieka we współczesnym świecie, jego osiągnięć naukowych, rozumienia szczęścia, dążenia do pomnażania stanu posiadania itd.).

Zadanie 139.William Butler Yeats¹**Co z tego?**

Że będzie sławny, o tym wiedziano już w szkole:
 Dla współuczniów był więcej niż zwykłym kolegą;
 Więc cel sobie wytyczył i wyteżał wolę,
 Młodzieńcze lata spędził w znoju i mozole;
 „Co z tego? – duch Platona² zaśpiewał. – Co z tego?”

Książki, które napisał, znikwały spod lady,
 Po iluś latach zdobył bez trudu większego
 Dość pieniędzy, by co dzień móc jadać obiady,
 I przyjaciół w potrzebie nieskąpiących rady;
 „Co z tego? – duch Platona zaśpiewał. – Co z tego?”

Spełnił mu się nareszcie każdy sen szczęśliwy –
 Miał żonę, córkę, syna, dom i ptaków świergot
 W ogródku, gdzie mógł sadzić kapustę i śliwy,
 Wokół siebie – poetów orszak hałaśliwy;
 „Co z tego? – duch Platona zaśpiewał. – Co z tego?”

„Spełniłem swe zadanie – pomyślał na starość. –
 Zgodnie z dziecinnym planem całe życie zbiegło;
 Choć głupcy się wściekali, wykazałem stałość
 I w czymś tam osiągnąłem przecież doskonałość”;
 Ale duch jeszcze głośniejsze zaśpiewał: „Co z tego?”

Źródło: William Butler Yeats, *Co z tego?*, tłum. Stanisław Barańczak, [w:] <http://poema.pl/publikacja/>
 [dostęp w dniu: 15.02.2015 r.].

¹William Butler Yeats (1865–1939) – poeta i dramaturg irlandzki. Motywy swych utworów czerpał z wczesnośredniowiecznej literatury irlandzkiej, sięgał do idei platońskich, romantyzmu i symbolizmu. Był laureatem literackiej Nagrody Nobla w 1923 roku.

²Platon (427–347 p.n.e. lub 428–348 p.n.e.) – grecki filozof, twórca systemu filozoficznego zwanego idealizmem platońskim (poglądu, że rzeczywistość ma charakter niematerialny; zdaniem Platona realnie istnieją tylko idee, a świat materialny jest niedoskonałym odzwierciedleniem tych idei).

Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i uzasadnij ją. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Utwór Williama Butlera Yeatsa *Co z tego?* wpisuje się w nurt poezji refleksyjno-filozoficznej oraz autotematycznej. W węższym sensie jest być może autorefleksją poety, dojrzałego człowieka dokonującego podsumowania swoich działań o charakterze osobistym i zawodowym. W wierszu Williama Butlera Yeatsa można dostrzec nawiązania do horacjańskiego motywu *exegi monumentum*, i *vanitas* z Biblii.

Teza

Utwór Williama Butlera Yeatsa *Co z tego?* stanowi poetycką refleksję na temat tego, co świadczy o wartości człowieka i jego życia.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (William Butler Yeats *Co z tego?*)

- ustalenie poetyckiej biografii bohatera lirycznego wiersza: został obdarzony talentem, wyznacza sobie ambitne cele i długie lata ciężko pracuje, w *znoju i mozole*, aby te cele zrealizować. Z czasem zaczyna być znany i doceniany – *Książki, które napisał, znikają spod lady (...)*, zarabia, awansuje społecznie, zakłada rodzinę, kupuje dom z ogrodem. Uważa siebie za człowieka spełnionego, chociaż droga do realizacji celów nie była łatwa. Musiał się wykazać konsekwencją, uporem, determinacją, stawiać czoła głupocie i zawiści. Na koniec przyznaje: *I w czymś tam osiągnąłem przecież doskonałość*;
- biografia jako miara doskonałości człowieka i jego życiowego spełnienia;
- odpowiedź na pytanie: co świadczy o nieprzemijającej wartości ludzkiego życia? – można ująć jednym słowem *spełnienie*. W wierszu czytamy: *Spełnił (...) się każdy sen*, ale także: *Spełniłem swe zadanie (...)*. Te dwa cytaty ukazują niejednoznaczność odpowiedzi, ukazują, że spełnienie może się realizować dzięki wcielaniu marzeń w życie, ale także dzięki wykonywaniu jakiejś powinności, zadania;
- to, czy spełnienie zostało osiągnięte, można ocenić dopiero *na starość* – z takiej perspektywy, czasu dokonanego, patrzymy na życie człowieka (pisarza, ale też być może przedstawiciela każdego innego zawodu) opisane w wierszu;
- zastosowanie w utworze liryki pośredniej (w zwrotkach 1–3) oraz wykorzystanie w ostatniej zwrotce mowy niezależnej wprowadza kolejne perspektywy: uniwersalną – o życiu człowieka w ogóle, i osobistą – o ocenie tego życia przez człowieka;
- funkcja pytania *Co z tego?*: w tytule (perspektywa filozoficzna interpretacji tekstu) i na końcu każdej zwrotki (swoisty refren, a zarazem kontrapunkt dla zaprezentowanych w strofach treści);
- funkcja wielości perspektyw oceny ludzkiego życia: ukazanie złożoności problemu.
- próba zmierzenia się z faktem przemijania człowieka.

2. Argumenty związane z przywołanymi kontekstami

- filozoficzny: nawiązanie do myśli Platona – np. perspektywa filozoficzna (idealizm platoński) nie sprawdza się w sytuacji, gdy trzeba opisać prawdziwe ludzkie życie i ocenić jego wartość; nawiązanie do biblijnej filozofii Koheleta (*vanitas*) i filozofii Heraklita z Efezu („wszystko płynie”);
- literacki: refleksja nad wartością życia człowieka nigdy nie prowadzi do jednoznacznych wniosków i ocen (nawiązanie do wiersza Leopolda Staffa *Rzeka*).

Podsumowanie

O wartości życia i człowieka świadczy to, jakie cele on sobie wyznacza i jaką drogę wybiera, aby je zrealizować. Trzeba być w tej drodze nieustannie, rozwijać się, stawiać czoła wyzwaniom. Yeats gloryfikuje wysiłek człowieka w dążeniu do realizacji celów i w doskonaleniu się. Polemizuje z idealizmem platońskim, przeciwstawiając mu idealizm na miarę człowieka i jego życia. Ducha Platona można uznać za symbol życia idealnego, ale dalekiego od przyziemnych realiów ludzkiej egzystencji. Jego powtarzana jak mantra, niezmienna odpowiedź na różnorodne przejawy życia *Co z tego?* może być też swoistą parafrazą słów Koheleta *marność nad marnościami*, ale *czy cały w tym człowiek?* I na tym właśnie, zdaniem Yeatsa, polega wielkość człowieka, że przełamuje on swoją marność i dąży do doskonałości.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Uważnie przeczytaj załączony wiersz oraz zawarte pod wierszem przypisy. Ich lekturę uczyni punktem wyjścia do przypomnienia sobie, co wiesz na temat filozofii antycznej, a w szczególności na temat Platona i jego poglądów (np. obraz jaskini Platona lub obecne w świadomości ludzi współczesnych pojęcie miłości platonicznej, rozumianej jako miłość idealna lub na temat Platona jako twórcy koncepcji nazywanej później *theatrum mundi*).

Zastanów się, w jakim porządku poeta ujmuje w wierszu motyw ludzkiego życia i w jaki sposób ocenia jego wartość. Sformułuj tezę związaną z problematyką wiersza i jego odczytaniem albo – jeżeli nie masz całkowitej pewności co do wyprowadzonego sądu – hipotezę interpretacyjną.

Odczytując tekst, skup się na treści utworu, ale nie pomijaj analizy jego formy. W szczególności zwróć uwagę na sposób ukształtowania wypowiedzi osoby mówiącej. Pamiętaj, że przedstawiony wyżej konspekt wypracowania jest przykładem tylko jednej z wielu możliwych interpretacji.

Do uzasadnienia wybranego stanowiska przydatne mogą okazać się teksty kultury, np.:

Horacy, *Exegi monumentum aere perennius, Quid dedicatum poscit Apolinem, Poeta-ptak*,

Jan Kochanowski, *Do gór i lasów, O żywocie ludzkim. Pieśń XXIV (Niezwykłym...)*,

William Szekspir, *Hamlet*,

Johann Wolfgang Goethe, *Faust*,

Juliusz Słowacki, *Kordian*,

Bolesław Prus, *Lalka*,

Robert Frost, *Droga nie wybrana*,

Julian Tuwim, *Do losu*,

Ernest Hemingway, *Stary człowiek i morze*,

Wojciech Młynarski, *Idź swoją drogą*,

Leopold Staff *Przedśpiew*.

W podsumowaniu nawiąż do sformułowanej na początku swojej pracy tezy lub hipotezy dotyczącej tego, o czym jest wiersz Yeatsa. Zastanów się, w jakim stopniu okazała się trafna. Zamykając wypowiedź, możesz sformułować także myśl o charakterze ogólnym. Najlepiej taką, która wynika z przeprowadzonych przez siebie rozważań i staje się rodzajem „nowego otwarcia” inspirującego odbiorcę twojej pracy do dalszych refleksji.

Zadanie 140.

Tymoteusz Karpowicz

Lekcja ciszy

Gdy motyl
Zbyt gwałtownie
Czasem złożył skrzydła –
Wołano: proszę o spokój!

Zaledwie piórko
Spłoszonego ptaka
Trąciło o promień –
Wołano: proszę o ciszę!

Tak nauczono
Bezszelestnie chodzić
Słonia po bębnie,
Człowieka po ziemi.

Wstawały drzewa
Bez szumu nad polem
Tak jak powstają
Włosy z przerażenia.

Źródło: Tymoteusz Karpowicz, *Lekcja ciszy*, [w:] tegoż, *Dzieła zebrane / tom 1*, Wrocław 2011, s. 53.

Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i uzasadnij ją. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Doświadczenia polskiej kultury XX wieku pokazują, że uderzająca uproszczeniami doktryna, (np. realizmu socjalistycznego) nakazująca milczenie tym, którzy mówili prawdę, wystawiła na próbę możliwości języka jako narzędzia obrony (brak wolności słowa).

Teza

W wierszu został podjęty temat władzy (np. totalitarnej), która ingeruje nawet w najbardziej intymne obszary życia człowieka, odbiera ludziom podstawowe prawa.

Rozwinięcie

1. Argumenty/spostrzeżenia dotyczące wiersza danego w zadaniu

- Lekcja to sytuacja, która wymaga dyscypliny, skupienia. Również wyraz *cisza*, zawarty w tytule, jest nacechowany semantycznie – łączy się z nakazami, zakazami, posłuchem.
- Osoba mówiąca w tekście to obserwator rzeczywistości – liryka pośrednia służy opisowi sytuacji w państwie totalitarnym.
- Dzięki kompozycji wiersza, w planie treści można odnaleźć związki przyczynowo-skutkowe, gdyż każda kolejna strofa jest połączona znaczeniowo z poprzednią: dwie pierwsze zwrotki mówią o wyznaczeniu granic, dwie kolejne – o konsekwencjach takich działań.
- Istotą poruszanego problemu stają się „wynaturzenia” – gwałtowne złożenie skrzydeł motyla czy „niszcząca” działalność ptasiego pióra, bezszelestne kroki słonia, umiejętność chodzenia człowieka po ziemi, powstające bez szumu drzewa. Poeta piętnuje w ten sposób metody stosowane przez władzę totalitarną; machina propagandowa wymusza nienaturalne oraz paradoksalne zachowania. Dodatkowo powstające bez szumu drzewa to dowód na skuteczność propagandy.

- Zachowania niezgodne z obowiązującymi zasadami zdarzają się rzadko, są ledwie zauważalne, ale wywołują natychmiastową reakcję. Wykrzyknienia *proszę o spokój!*, *proszę o ciszę!* to świadectwo krzyku (w przeciwieństwie do zachowań zwierząt, panującej ciszy), dyscyplinują. Można też je odczytać jako ostrzeżenie bądź groźbę.
 - Spokojne zachowania zwierząt kontrastują z wykrzyknieniami, co wprowadza atmosferę strachu. Wykorzystanie związku frazeologicznego „włosy stanęły dęba” służy zhiperbolizowaniu grozy, przerażenia, co ułatwia odczytanie problematyki utworu.
 - Bezosobowe formy *wołano*, *nauczono*, typowe dla stylu urzędowego, służą odpersonalizowaniu relacji międzyludzkich, pokazują brak człowieczeństwa. Obnażają nieludzkie oblicze „dbających” o powszechny ład.
 - Wyliczenie paradoksalnych zachowań: zbyt gwałtownie złożonych skrzydeł motyla, bezszelustnych kroków słonia, umiejętności bezgłośnego chodzenia człowieka po ziemi, porównanie powstających bez szumu drzew do powstających z przerażenia włosów (neologizm frazeologiczny) pokazują sytuację, jaka panuje w państwie totalitarnym. Ludzie są obserwowani, zastraszeni, przerażeni, zmuszeni do rezygnacji z własnych przekonań, podporządkowują się władzy; wszelkie przejawy indywidualizmu, próby odejścia od obowiązujących norm, niezależność i swoboda są tłumione.
2. Argumenty dotyczące kontekstów (np.: literackiego, filozoficznego, historycznego, plastycznego)
- Uwagę zwracają bohaterowie liryczni: delikatny motyl, spłoszony ptak, słoń. Karpowicz nawiązuje do tradycji bajki jako gatunku (Ignacy Krasicki). Za pomocą bajkowych bohaterów przekazywane są prawdy o człowieku, jego wadach, zaletach. Poeta przenosi więc cechy bezsilnego, zniewolonego człowieka na zwierzęta.
 - Taki sposób mówienia o rzeczywistości w sytuacji obowiązującej cenzury, „poza plecami cenzorów”, jest nazywany „językiem ezopowym”; najczęściej wykorzystywane zabiegi językowe to aluzje, niedomówienia, niedopowiedzenia, peryfrazy, synekdochy, metafory (np. *Lalka* Bolesława Prusa, *Nad Niemnem* Elizy Orzeszkowej – użycie peryfraz powstania styczniowego).

Podsumowanie

Wiersz Karpowicza pokazuje konsekwencje, jakie niesie ze sobą zniewolenie przez system (np. totalitarny). W ten sposób poeta obnażył prawdę na temat działań władzy, która dąży do ograniczenia wolności jednostki, stosując różne formy podporządkowania, przeprowadzając ideologiczną ofensywę. Jak znamiennej deformacji ulegają podstawowe wartości, w szczególności idea prawdy, ukazuje fakt, że działania te prowadzą do wynaturzeń. Problem poruszany w wierszu ma charakter ponadczasowy, nie dotyczy minionej epoki. Manipulacja, „lekcja” nowej rzeczywistości, „wyciszanie” subiektywnych myśli i przekonań, stające się w konsekwencji środkiem do „zniewalania umysłów”, to zjawiska powszechne i dziś – w świecie kultury masowej i zanikającego indywidualizmu.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Teza sformułowana w przykładowym konspekcie nie wyczerpuje wszystkich możliwości realizacji tematu.

- Możesz dostrzec w wierszu refleksję na temat wolności jako dążenia człowieka pozwalającego na swobodę zachowań, prawa do wyrażania własnego zdania, samostanowienia.
- Możesz również rozpocząć pracę od wskazania roli słowa jako atrybutu człowieka, dzięki któremu wyraża własne doświadczenia i komunikuje się z innymi ludźmi, lub jako narzędzia artystów.
- Możesz też sformułować hipotezy: Czy można człowiekowi zabronić bycia sobą? Czy można człowiekowi zabronić swobody w wyrażaniu własnych poglądów? Czy można człowieka pozbawić prywatności?

Możesz potwierdzić tezę, odwołując się do innych kontekstów, np.:

- bajek Krasickiego, których tematem jest mechanizm działania władzy, np. *Lew i zwierzęta* (lew to despota, karze tych, którzy mu się sprzeciwiają), prawo silniejszego, np. *Jagnię i wilcy* (wilki działają poza prawem, są silne, agresywne, wzbudzają strach).
- poezji Nowej Fali jako protestu przeciwko władzy totalitarnej, np.: Stanisław Barańczak, *Spójrzmy prawdzie w oczy*, *Wypełnić czytelnym pismem*, Ewa Lipska, *Egzamin*, Julian Kornhauser, *Lekcja o przyimku*.
- powieści Franza Kafki *Zamek*, *Proces* – ukazanie bezradności człowieka wobec „nieludzkiej” biurokracji.
- Karel Čapek, *Ukaranie Prometeusza* – wykorzystanie mitu greckiego, aby opisać mechanizm działania systemu totalitarnego, relację władza – obywatel.

Zadanie 141.

Bułat Okudźawa
Zamek nadziei

Dźwigam ku niebu zamek mojej nadziei.
Glinę gniotę i głązy w górę pcham po kolei,
nie chcąc pomocy.

Tak się już w życiu dzieje:
sił może braknie – nic to.

Byle zachować nadzieję.

Mija wiosna za zimą, jesień za latem.
Zima pali mnie mrozem, a lato znojem.
I chichoczą nade mną sroki pstrokate.
Ale ja mam je za nic. Ja robię swoje.

A jeszcze rzeźbię leśnego ptaszka. Z piórkiem czerwonym.
Jak się nazywa – nie wiem.

Po prostu bardzo go lubię...
„Daj spokój. Życie jest krótkie. Nie bądź szalony!”
Dziewczyna odchodzi z drwiną.

Niech tam. A ja wciąż dłubię.

Zwieńczony laurem wielkich turniejów i bitew słynnych,
dźwigam i rzeźbię, rzeźbię i dźwigam.

Pancerz twardnieje...

A wy fujarki leśne, wy, dudki, wy, okaryny,
zamiast mnie płaczcie.

Płaczcie, gdy swoją wznoszę nadzieję.

Źródło: Bułat Okudźawa, *Zamek nadziei*, [w:] tenże, *Zamek nadziei*, Kraków 1984, s. 143.

Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i uzasadnij ją. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Nadzieja jest przekonaniem, że uda nam się coś osiągnąć, daje człowiekowi siłę do pokonywania trudności, do podejmowania wyzwań i realizacji marzeń.

Teza

Wiersz Bułata Okudźawy *Zamek nadziei* przedstawia człowieka, który konsekwentnie i wytrwale realizuje swoje życiowe zamierzenie.

Rozwinięcie

1. Argumenty dotyczące wiersza danego w zadaniu (Bułat Okudźawa, *Zamek nadziei*)

- osoba mówiąca – człowiek doświadczony – wyznaje, że całe swoje życie poświęcił budowaniu nadziei, wykonując przy tym ciężką pracę (czasowniki: *dźwigam, gmiotę, pcham*). Nadzieja jest dla mówiącego wartością nadrzędną,
- nie zwraca uwagi na to, co mówią inni, nie przejmuje się ludzkim śmiechem i drwinami. Odnosił wiele zwycięstw, stał się silniejszy, odporniejszy na ból,
- przyjmuje postawę człowieka konsekwentnie dążącego do celu.

2. Argumenty dotyczące kontekstów (np.: literackiego, filozoficznego, historycznego, plastycznego)

- biblijne *wiara, nadzieja i miłość* jako trzy wartości najważniejsze w życiu człowieka,
- Tomasz Judym, bohater *Ludzi bezdomnych* Stefana Żeromskiego, mimo niepowodzeń, ponoszonych klęsk, nie rezygnuje, nie poddaje się. Pragnie osiągnąć cel, jaki sobie postawił. Jest lekarzem-społecznikiem, który dobro innego człowieka przedkłada ponad własne,
- konsekwencję, niezłomność i upór widać też w postawie bohatera filmu *Niepokonani* w reż. Petera Weira. Januszowi, głównemu bohaterowi, udaje się uciec z gułagu. Jego celem jest dotarcie do żony, a nadzieja, że uda mu się przetrwać morderczą wędrówkę trzyma go przy życiu. To właśnie nadzieja i konsekwencja umożliwiają mu dotarcie do celu.

Podsumowanie

Warto podążać za marzeniami, kroczyć wyznaczoną sobie ścieżką – warto być wiernym sobie. Aby osiągnąć wyznaczony cel, trzeba postępować konsekwentnie i być wytrwałym. Przedstawieni bohaterowie nie działali zgodnie z oczekiwaniami innych, często byli nierozumiani i samotni, ale realizowali swoje pragnienia.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Możesz sformułować inną tezę, np.: Wiersz Bułata Okudźawy *Zamek nadziei* ukazuje, że nadzieja pomaga człowiekowi, ułatwia mu przetrwanie najtrudniejszych nawet chwil.

Udowodnienie tej tezy wymaga analizy i interpretacji wiersza Bułata Okudźawy oraz przywołania odpowiednich kontekstów. Możesz wykorzystać np. pieśń Jana Kochanowskiego *Nie porzucaj nadzieje...* czy *Inny świat* Gustawa Herlinga-Grudzińskiego.

Analiza wybranych testów powinna zmierzać do ukazania znaczenia nadziei w życiu człowieka. Zarówno Jan Kochanowski, jak i Gustaw Herling-Grudziński przekonują, że nadzieja pomaga człowiekowi. Renesansowy poeta dowodzi, że pozwala ona przetrwać w chwilach nieszczęścia i niepowodzenia, ułatwia akceptację zmienności ludzkiego losu. Gustaw Herling-Grudziński ukazuje, że w świecie łagrów nadzieja nadaje życiu sens, pozwala zapomnieć o rozpaczach i przetrwać. Nie zapomnij o wyciągnięciu wniosków i podsumowaniu swoich rozważań.

Zadanie 142.

Krzysztof Karasek

Pożądam świecącej ciemności

Wierszu, jedyna moja ojczyzno
ojczyzno ptaka i ojczyzno drzewa
w którego liściach deszcz
spadających gwiazd ściga
równinę bezradnym spojrzeniem

Kiedy chmury płyną nocą, nad miastem
wychodzę na balkon i spoglądam w niebo
Nie widzę gwiazd ni księżyca
Nie widzę nawet nieba
Wszystko zasłoniła
Jakaś brudna ręka
Wszystko
zalane płaskim krajobrazem
z przedzierających się odblasków miasta i brudnego śniegu
W poświacie zacierają się kształty i ludzie
mrok zrównuje ich światy
giną w nim drzewa i ptaki
jakby wypadły z gwiazd na asfalt
ginie w nim nawet ciemność
To nie moja ojczyzna, wołam
nie mój dom

Jestem świecąca ciemnością

Krzysztof Karasek, *Pożądam świecącej ciemności*, [w:] tenże, *Czerwone jabłuszko*, Warszawa 1994.

Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i uzasadnij ją. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Poeta często wyraża w swojej twórczości nie tylko swój stosunek do otaczającej rzeczywistości, ale także do własnej twórczości.

Teza

Wrażliwość twórcy nie pozwala mu godzić się na świat, w którym nie ma piękna i wartości.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Krzysztof Karasek, *Pożądam świecącej ciemności*)

- w poezji twórca odnajduje siebie (utożsamia się z nią),
- konwencja romantyczna (język poezji – synonim ojczyzny),
- funkcja apostrofy,
- świat poezji jest piękny i naturalny,
- kontrast jako zasada kompozycyjna (tytuł i zakończenie, świat poezji i rzeczywistość, ciemność miasta i świecąca ciemność – poeta),
- symboliczne ujęcie ciemności,

- funkcja oksymoronu,
 - rola powtórzeń,
 - bunt przeciwko banalności, płaskości, przyziemności,
 - potrzeba autentycznych wartości,
 - świadomość własnej mocy twórczej.
2. Argumenty związane z wybranym kontekstem (Adam Mickiewicz, *Dziadów cz. III – Wielka Improwizacja*)
- Konrad ma poczucie własnej wyjątkowości,
 - utożsamia się z własną twórczością,
 - dysponuje wewnętrzną siłą równą mocy Boga,
 - dostrzega cierpienie ludzi,
 - jest samotny – ludzie nie rozumieją jego poezji (*Śpiewam samemu sobie*),
 - adresatami jego poezji są Bóg i natura,
 - bunt przeciwko porządkowi świata ustanowionemu przez Boga.
3. Argumenty związane z drugim wybranym kontekstem (Czesław Miłosz, *Który skrzywdziłeś...*)
- poeta nie godzi się na istnienie zła (krzywdę człowieka) i staje w obronie skrzywdzonych,
 - opowiada się przeciwko deprecjonowaniu wartości,
 - poezja przywraca porządek moralny,
 - świadomość odpowiedzialności za głoszenie prawdy.

Podsumowanie

Poeta w swojej twórczości kreuje rzeczywistość, która wyraża jego wewnętrzny świat. Z tym, co istnieje na zewnątrz, nie zawsze się utożsamia, ponieważ zasady i normy rządzące realnym światem nie są zgodne z jego systemem wartości. Dostrzeganie i demaskowanie zła staje się zatem dla poety moralnym obowiązkiem. Czuje się do tego upoważniony, ponieważ ma poczucie swojej wyjątkowości, której świadectwem jest tworzona przez niego poezja.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przeczytaj uważnie wiersz Krzysztofa Karaska. Zastanów się nad tytułem utworu. Kim jest i czego pragnie postać mówiąca? Zwróć uwagę na znaczenie wyrazu *ojczyzna* powiązanego z wyrazem *wiersz*. Przypomnij sobie, jaką funkcję pełni apostrofa w tekście poetyckim. Zauważ, że Krzysztof Karasek odwołuje się do motywu wykorzystywanego w poezji romantycznej (utożsamianie języka poezji z ojczyzną). Sformułuj tezę interpretacyjną, uwzględniając w niej stosunek poety do własnej twórczości i otaczającego go świata. W jaki sposób ukazana została „ojczyzna” poety? Wyjaśnij, czym różni się ten obraz od opisywanej w drugiej części wiersza realnej rzeczywistości. Odkryj zasadę kompozycyjną (kontrast). Dostrzeż, że ujawnia się on na różnych płaszczyznach tekstu (tytuł i zakończenie, świat poezji i świat realny, ciemność miasta i świecąca ciemność). Co oznacza skontrastowanie obrazu poezji z obrazem miasta? Zwróć uwagę na funkcję powtórzeń (*nie widzę, nie moje, nie mój, ginie, giną*). Czego nie ma w świecie otaczającym poetę? Wyjaśnij znaczenie słowa ciemność w obrazie miasta i w odniesieniu do poety (*świecąca ciemność*). Zastanów się, jakie emocje zostały wyrażone w wierszu. Podkreśl rolę wyrazów i związków frazeologicznych nacechowanych emocjonalnie. Jaką postawę postaci mówiącej w wierszu wyraża sformułowanie *Jestem świecąca ciemnością*? Znajdź odpowiednie konteksty obrazujące stosunek artysty do swojej twórczości i do świata oraz prezentujące jego przekonania o sobie jako twórcy (rola i poczucie wartości). Nie zapomnij o podsumowaniu wypowiedzi.

Wiersz Krzysztofa Karaska stwarza wiele możliwości interpretacyjnych. Możesz więc sformułować inne tezy, a także przywołać inne konteksty, np.:

Zbigniew Herbert, *Pan Cogito i wyobraźnia*,
 Zbigniew Herbert, *Raport z obłąkanego Miasta*,
 Zbigniew Herbert, *Przypowieść*,
 Zbigniew Herbert, *Chciałbym opisać*,
 Bruno Schulz, *Ptaki, Traktat o manekinach, Noc wielkiego sezonu*,
 Czesław Miłosz, *Campo di Fiori*,
 Czesław Miłosz, *W Warszawie*,
 Czesław Miłosz, *Wyznanie*,
 Kazimierz Wierzyński, *Po co piszę*,

Kazimierz Wierzyński, *Przerażony*,
Tadeusz Różewicz, *Poeta w czasie pisania*,
Stanisław Piętak, *O poezji*,
Włodzimierz Słobodnik, *Czytam poetę*.

4. Zadania do egzaminu ustnego

TEKSTY IKONICZNE

Zadanie 143.

Anna Karpowicz-Westner
Na czerwonej sofie

Źródło: Anna Karpowicz-Westner, *Na czerwonej sofie*, [w:] <http://3.bp.blogspot.com> [dostęp w dniu: 3.02.2015 r.].

Jak artyści przedstawiają marzycieli? Odpowiedz, interpretując obraz Anny Karpowicz-Westner *Na czerwonej sofie* i wybrane utwory literackie.

Konspekt wypowiedzi

Wprowadzenie

Marzyciele są bohaterami wielu utworów literackich, plastycznych, muzycznych.

Teza

Artyści przedstawiają marzycieli jako osoby szukające ucieczki od rzeczywistości.

Rozwinięcie

- Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Anna Karpowicz-Westner, *Na czerwonej sofie*)
 - Opis obrazu: na pierwszym planie – postać kobiety, leżącej na sofie i czytającej/ przeglądającej książkę z ilustracjami; w tle – łagodny, rozległy pejzaż.
 - Kolorystyka: ciepłe barwy, dominuje kolor czerwony: czerwień sofy zlewa się z czerwienią sukni i butów kobiety. Czerwień symbolizuje emocje, miłość.
 - Interpretacja: z obrazu emanuje spokój, kobieta ma opuszczone powieki, opiera głowę na dłoni – na przykład gest rozmarzenia, zadumy; książka to inspiracja, pretekst do rozmyślań; pejzaż w tle może symbolizować, dokonującą się w marzeniach ucieczkę bohaterki z zamkniętej, ograniczającej ją przestrzeni.

- Wykorzystanie innego wybranego tekstu, np. Bolesław Prus, *Lalka*

- Charakterystyka bohaterki Łęckiej: piękna, rozpieszczona arystokratka, znajdująca się w trudnej sytuacji materialnej; miłość Wokulskiego może być szansą na wydobycie się z finansowych kłopotów rodziny, ale jest sprzeczna z oczekiwaniami Izabeli i jej wyobrażeniami o miłości.
 - Uosobienie skrywanych i niespełnionych marzeń Izabeli o idealnej miłości to posąg Apollina, przyjmujący wygląd kolejnych obiektów jej fascynacji.
 - Prus ukazał wrażliwą kobietę, wychowaną w poczuciu swojej wyjątkowości, w marzeniach spełniającą pragnienia.
3. Wykorzystanie innego wybranego tekstu, np. William Wharton, *Ptasiek*
- Charakterystyka tytułowego bohatera: bohater od dziecka fascynował się ptakami, pragnął być ptakiem. Traumatyczne przeżycia wojenne (II wojna światowa) zrodziły w nim pragnienie ucieczki od rzeczywistości i zamknięcia się we własnym świecie, w którym doszło do zatarcia granicy między jawą a marzeniem. Ptasiek trafił do szpitala psychiatrycznego.
 - Wnioski: ptak jest symbolem wolności, niezależności i godności. Bohater poszukuje tych wartości, ponieważ nie znajduje ich w otaczającym go świecie.

Podsumowanie

Powodem ucieczki człowieka w marzenia są trudności życiowe, poczucie niespełnienia oraz chęć doznań niedostępnych na jawie. Artyści ukazują marzycieli jako osoby odrywające się od rzeczywistości poprzez lektury i rozmyślania, jak kobieta ukazana na obrazie i bohaterka *Lalki*. Czasem marzyciele zostają przedstawieni jako ludzie tęskniący za światem lepszym niż realny i zamykający się we własnym wnętrzu, jak bohater *Ptasika*.

Wskazówki do rozwiązania zadania

W swojej wypowiedzi możesz mówić o różnych portretach marzycieli i sformułować tezę inną niż w konspekcie, np.:

- Marzyciele to osoby, które cechuje bogate życie wewnętrzne.
- Artyści ukazują marzycieli jako idealistów.
- Marzyciele – ich tęsknoty i ukryte pragnienia.
- Artyści ukazują marzycieli jako osoby dążące do spełnienia swoich pragnień.

Odwołaj się także do dwóch wybranych utworów literackich, np.:

Jan Kochanowski, *Niezwykłym i nie leda piórem* (marzenie poety o sławie),
 William Szekspir, *Hamlet* (postać tytułowa, filozof i idealista),
 Miguel de Cervantes, *Don Kichote* (postać tytułowa, błędny rycerz),
 Jonathan Swift, *Podróże Guliwera* (postać tytułowa, podróżnik),
 Adam Mickiewicz, IV cz. *Dziadów* (Gustaw rozpamiętujący nieszczęśliwą miłość),
 Juliusz Słowacki, *Kordian* (postać tytułowa, marząca o wielkich czynach, podlegająca ciągłym rozterkom i wahaniom),
 Juliusz Słowacki, *Balladyna* (Balladyna i Alina marzące o księciu),
 Bolesław Prus, *Lalka* (postacie idealistów: Rzeckiego, Wokulskiego, Ochockiego),
 Eliza Orzeszkowa, *Nad Niemnem* (Emilia Korczyńska żyjąca w świecie marzeń i książek),
 Stefan Żeromski, *Ludzie bezdomni* (idealiści: Judym, Korzecki),
 Gustaw Flaubert, *Pani Bovary* (postać tytułowa, tęskniąca do wyrwania się z otaczającej ją rzeczywistości, marząca o wielkiej romantycznej miłości),
 Bruno Schulz, *Sklepy cynamonowe* (kreacja Ojca),
 Maria Dąbrowska, *Noce i dnie* (Barbara Niechcicowa, wspominająca niespełnioną miłość do Toliboskiego),
 Gabriel Garcia Marquez, *Sto lat samotności* (splot fikcji i rzeczywistości w życiu bohaterów),
 Olga Tokarczuk, *Bieguni* (np. kreacja narratora, postać Filipa Verheyena),
 Paulo Coelho, *Alchemik* (podróżujący w poszukiwaniu skarbu Santiago),
 Carlos Ruiz Zafón, *Cień wiatru* (Daniel Sempere – dojrzewanie i budzenie się pragnień bohatera).

W podsumowaniu nawiąż do sformułowanej przez siebie tezy interpretacyjnej i sformułuj wnioski.

Zadanie 144.

Marc Chagall

Zegar z wahadłem i błękitnym skrzydłem

Źródło: Marc Chagall, *Zegar z wahadłem i błękitnym skrzydłem*,
[w:] <http://czarownica.soup.io/post/67028244/Marc-Chagall-Zegar-z-wahad-em-i> [dostęp w dniu: 15.02.2015 r.].

Czas – jego wpływ na losy ludzi i świata. Omów zagadnienie, odwołując się do obrazu Marca Chagalla *Zegar z wahadłem i błękitnym skrzydłem* i wybranych tekstów literackich.

Konspekt wypowiedzi

Wprowadzenie

W tekstach kultury są różne sposoby ukazywania czasu (dosłowność i metaforyczność). Czas to czynnik determinujący życie człowieka. Sztuka wyraża różny stosunek ludzi do jego upływu (np. niezgoda i bunt, rezygnacja, walka).

Teza

Podejmowane przez twórców w ich dziełach refleksje na temat czasu najczęściej łączą się z problemem przemijania.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu – Marc Chagall, *Zegar z wahadłem i błękitnym skrzydłem*

- umieszczenie zegara w centralnym miejscu obrazu jako podkreślenie ważności czasu w życiu człowieka,
- układ wskazówek na tarczy przypomina skrzydła ptaka w locie – czas ulatuje niepostrzeżenie,
- wahadło jako symbol odliczania czasu, przemijania,
- skrzydło – symbol ulotności chwili (błękit często interpretowany jest jako znak nieskończoności),
- tło obrazu – pogrążone we śnie w zimową noc, pokryte śniegiem miasteczko (zaznaczone tylko kontury domów) sprawia wrażenie martwoty, znikania, rozmywania się,
- symbolika skłania do refleksji nad czasem, którego upływu nie da się zatrzymać.

2. Wykorzystanie innego wybranego tekstu, np. *Faust* Johanna Wolfganga Goethego:

- dramat o próbie zatrzymania czasu,
- utwór o odwiecznych ludzkich ograniczeniach (np. wpływ czasu, starość) i marzeniach o wiecznej młodości i władzy nad przemijaniem,
- bohater utworu jako postać, która dla osiągnięcia celu gotowa jest na rezygnację z wyznawanych wartości (zawarcie paktu z diabłem).

3. Wykorzystanie innego wybranego tekstu, np. *Do gór i lasów* Jana Kochanowskiego:

- upływ czasu sprawia, że człowiek zmienia swoje życie i odgrywane w nim role,
- patrzeniu w przeszłość sprzyja wiek (*srebrne w głowie nici*),
- czasu nie da się zatrzymać, więc należy z nadzieją patrzeć w przyszłość i korzystać z życia.

Podsumowanie

Upływ czasu łączy się z przemijaniem życia i jego wartości. Twórcy ukazują, jak różny jest stosunek człowieka do czasu, jak różny wpływ ma na niego świadomość przemijania.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przyjrzyj się uważnie reprodukcji obrazu Marca Chagalla i przeczytaj załączone do niego polecenie.

Jaki dostrzegasz związek między problemem (czas) a treścią obrazu?

Zastanów się, jaki pogląd na temat refleksji twórców nad czasem chciałbyś zaprezentować. Przedstaw go w postaci tezy. Może to być teza inna niż w konspekcie, np.:

- Artyści ukazują czas jako źródło przemian zachodzących w człowieku.
- Człowiek przyjmuje różne postawy wobec wpływającego czasu.
- Pragnienie zatrzymania czasu lub podróży w czasie jest odwiecznym marzeniem człowieka.

Przygotowanie do wypowiedzi poprzedź szczegółową analizą obrazu. Zwróć uwagę na usytuowanie przedstawionych na nim elementów. Co znajduje się w jego centralnym miejscu? Dlaczego? Przyjrzyj się uważnie sposobowi ukazania przez Chagalla postaci. Gdzie zostały one umieszczone? Jak można zinterpretować usytuowanie ich w takich miejscach?

Zobacz, jaka jest sceneria i kolorystyka dzieła, jakie barwy dominują w tle? Spróbuj określić, związek z czasem ptaka (koguta) i krzewu. Rozważ, które z przedstawionych na obrazie elementów mogą mieć znaczenie symboliczne. Zinterpretuj je.

Sformułuj wniosek dotyczący tego, co dzieło malarza mówi o czasie, świecie i człowieku.

Zastanów się, jakie utwory literackie podejmują problem stosunku człowieka do wpływającego czasu. Które z nich świadczą o akceptacji przemijającego czasu, a które o buncie? Możesz wykorzystać dzieła podejmujące problematykę, np.:

- świadomości przemijania czasu i konieczności pogodzenia się z tym (np. fraszka *O żywocie ludzkim* Jana Kochanowskiego),
- ukazania życia człowieka wpisanego w odwieczny rytm życia i przemian przyrody (*Chłopi* Władysława Reymonta),
- wobec nieuchronnego przemijania poszukiwania wartości trwałych i nieprzemijających (Sonet I *O krótkości i niepewności na świecie żywota człowieka* Mikołaja Sępa Szarzyńskiego),
- pragnienia swobodnego przenoszenia się w czasie w powieści Herberta George'a Wellsa *Wehikuł czasu*,
- życia przeszłością, nieumiejętności dostosowania się do współczesności (np. *Lalka* Bolesława Prusa).

Możesz także odwołać się do innych znanych ci tekstów literackich, których problematyka łączy się z zagadnieniem sformułowanym w poleceniu.

W podsumowaniu sformułuj uogólniający wniosek, wykorzystując interpretację obrazu Chagalla i przywołanych tekstów literackich.

Wpływowi czasu i przemijania podlega wszystko: uczucia (na obrazie znajdująca we wnętrzu zegara spleciona w miłosnym uścisku para ludzi, której zdaje się zagrażać ruch wahadła), przyroda (niewyraźny, umieszczony w górnym rogu obrazu kogut jako jedyny ptak mający „świadomość” czasu, i znajdujący się w przeciwległym rogu wędnący krzew), ludzie (odchodzący gdzieś z podróżnym workiem, jakby niknący w tle człowiek). Ciekawe byłoby przywołanie innych symboli czasu w kulturze, np. klepsydry itp.

Zadanie 145.

Tekst ikoniczny do zadania 12.

Good Looking Studio

Urodziłam się w Warszawie

Źródło: Good Looking Studio, mural *Urodziłam się w Warszawie*, [w:] <http://www.goodlooking.pl/>, [dostęp w dniu: 23. 01.2015 r.].

Jakie refleksje o sławnych ludziach wyrażają twórcy w swoich dziełach? Odpowiedz na podstawie interpretacji muralu przedstawiającego Marię Skłodowską-Curie oraz wybranych tekstów literackich.

Konspekt wypowiedzi

Wprowadzenie

Postacie tzw. wielkich ludzi pojawiają się w licznych tekstach kultury każdej epoki. Wiele z nich staje się także ikonami kultury popularnej. W sposób skrótowy, poważny lub ironiczny wyrażają stosunek współczesnych generacji do historii i teraźniejszości. Zdarza się, że współczesność reinterpretuje ich znaczenie – tak było z postacią Napoleona w *Panu Tadeuszu* Adama Mickiewicza oraz w *Lalce* Bolesława Prusa.

Równie często są to wzory zachowań całych pokoleń, wystarczy przywołać hołd oddany ludziom wielkim przez Cypriana Kamila Norwida, postaci historyczne w powieściach Henryka Sienkiewicza czy w nowelach Elizy Orzeszkowej.

Współczesność ma do tych postaci stosunek utylitarny i ambiwalentny, bardzo często podporządkowany doraźności politycznej lub funkcji sztuki (np. ikona Che Guevary na t-shirtach czy portrety wielokrotnie wykonane przez Andy Warhola).

Teza

Artyści przedstawiają ludzi wielkich jako przykłady wspaniałych postaw i autorów przedsięwzięć, służących osiągnięciu wymarzonego celu.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem zaproponowanym w zadaniu (Good Looking Studio *Urodziłam się w Warszawie*)

- przedstawienie bohaterki – Marii Skłodowskiej-Curie i jej osiągnięć naukowych,

- omówienie wyglądu chemiczki (np. symbolika podwiniętych rękawów, znaczenie napisów na ramionach, wyraz twarzy bohaterki),
 - symbolika trzymanych w ręku przedmiotów,
 - interpretacja tytułu,
 - znaczenie muralu jako formy artystycznej,
 - pasja i praca doprowadzające do celu i przynoszące sławę.
2. Argument związany z wybranym tekstem (Stanisław Wyspiański, *Wesele*)
- bohater – Rycerz (Zawisza Czarny) ukazujący się Poeccie,
 - znaczenie postaci dla Polski i Europy,
 - symbolika bohatera (siła, męstwo, energia, zdolność do czynu),
 - tęsknota Poety za siłą i potęgą,
 - marzenia o byciu przywódcą narodowym,
 - oskarżenie z powodu zaprzepaszczenia szans na zwycięstwo, odzyskanie wolności i dawnej świetności,
 - krytyka nastrojów dekadencjonalnych, braku wiary w sens działań,
 - symbolika pustki po otwarciu przyłbicy Rycerza,
 - Rycerz jako zachęta do działania, w tym do tworzenia dzieł zagrzewających do czynu zbrojnego, jednoczenia narodu polskiego.
3. Argument związany z wybranym tekstem (Aleksander Kamiński, *Kamienie na szaniec*)
- przedstawienie bohaterów (Alek – Maciej Aleksy Dawidowski, Rudy – Jan Bytnar, Zośka – Tadeusz Zawadzki),
 - interpretacja dewizy życiowej bohaterów – *Być zwyciężonym i nie ulec – to zwycięstwo*,
 - walka z okupantem i najważniejsze akcje w Małym Sabotażu (m. in. przeciw warszawskim fotografom, rysowanie na murach znaku Polski Walczącej, przyklejanie plakatów ośmieszających Hitlera, zrywanie niemieckich flag),
 - odbicie Rudego z rąk Niemców (Akcja pod Arsenalem),
 - historie pozbawione fikcji literackiej,
 - obowiązek zachowania bohaterów w pamięci pokoleń,
 - postawa chłopców z utworu wzorem odwagi, odpowiedzialności, patriotyzmu, honoru, gotowości poświęcenia życia za ojczyznę i przyjaciół.

Podsumowanie

W biografii każdego pokolenia ważna wydaje się aktywność społeczna, praca dla innych generacji, czyn zbrojny w imię szlachetnych idei ludzkości i dobra narodu, czyli tzw. wojna sprawiedliwa, rozwój nauki dla światowego pokoju i postępu cywilizacyjnego. Człowiek potrzebuje wiązać swoją biografię z dokonaniem prezentowanych postaci, by zrozumieć sens cywilizacji. Dlatego należy upowszechniać przekonanie o obowiązku zachowania w pamięci „ludzi wielkich”.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Pamiętaj, że realizując polecenie, możesz zająć różne stanowiska, np.:

- W tekstach kultury wielcy ludzie bywają przedstawiani pozytywnie lub negatywnie.
- Ukazywanie ludzi wielkich to dowód fascynacji artystów ich postawami.
- Artyści oddają w swych dziełach hołd ludziom wielkim, którzy zdobyli uznanie, służąc nauce, sztuce lub wolności.

Inne teksty możliwe do wykorzystania w argumentacji:

- wielcy artyści, np.: *Fortepian Szopena* Cyprian Kamil Norwid, *Piosenka o Mozarcie* Bułat Okudźawa, *Pasja życia* Irving Stone, *Piękni dwudziestoletni* Marek Hłasko, *Kto mi dał skrzydła* Janina Porazińska,
- wielcy bojownicy o wolność, np.: *Pieśń Legionów Polskich we Włoszech* Józef Wybicki, *Lalka* Bolesław Prus, *Gloria victis* Eliza Orzeszkowa, *Bema pamięci żałobny rapsod* Cyprian Kamil Norwid, *Sowiński w okopach Woli* Juliusz Słowacki, *Reduta Ordona* Adam Mickiewicz, *Śmierć pułkownika* Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz* Adam Mickiewicz, *Kompleks polski* Tadeusz Konwicki,
- ludzie wyjątkowi, bohaterzy, np.: *Minuta ciszy po Ludwice Wawrzyńskiej* Wisława Szymborska, *Ballada o Janku Wiśniewskim* Krzysztof Dowgiałło, *Zdążyć przed Panem Bogiem* Hanna Krall, *Inny świat* Gustaw Herling-Grudziński, *Mój wiek* Aleksander Wat,
- literatura hagiograficzna, np.: np. *Legenda o świętym Aleksym*, *Żywot świętej Kingi* Jan Długosz, inni wielcy: biografie aktorów, naukowców, sportowców itd.

Zadanie 146.

Julien Bryan

Dziecko w ruinach Warszawy

Źródło: Julien Bryan, Dziecko w ruinach Warszawy, [w:] <http://pl.wikipedia.org/wiki/> [dostęp w dniu: 5.02.2015 r.].

Jak twórcy przedstawiają w swoich dziełach dramat wojny? Omów zagadnienie, odwołując się do załączonej fotografii oraz wybranych tekstów literackich.

Konspekt wypowiedzi

Wprowadzenie

Wojna to doświadczenie znane ludzkości od dawna. Twórcy różnych dziedzin sztuki czynili ją tematem swoich dzieł, pokazywali, jaki jest jej wpływ na człowieka, jakie reakcje i zachowania wyzwała. Przedstawiali również zniszczenia, które były wynikiem działań wojennych.

Teza

Różne teksty kultury przedstawiają dramat wojny przez ukazanie tragicznego losu ofiar.

Rozwinięcie

- Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Julien Bryan, *Dziecko w ruinach Warszawy*)
 - opis fotografii: twórca ukazał chłopca siedzącego na gruzach warszawskich budynków. Wokół niego znajdują się zniszczone domowe sprzęty. Na drugim planie widać ocalałą kamienicę,
 - fotograf uchwycił moment zamyślenia chłopca. Nie płacze on, jednak jego postawa sugeruje smutek, trudno mu odnaleźć się w wojennej rzeczywistości. Wydaje się samotny, jakby czekał na coś. Ruiny to znak unicestwienia jego świata, dzieciństwa.
- Argumenty związane z pierwszym wybranym tekstem (Irit Amiel, *Kartka z pamiętnika*)
 - przedstawienie bohaterki opowiadania: dziewczynka, mieszkająca razem z rodzicami w getcie. Rodzice dziewczynki podejmują dramatyczną decyzję o przeprowadzeniu córki na stronę aryjską. Akcja kończy się sukcesem,
 - dziewczynka przeżyła wojnę, jednak straciła to, co dla niej było najcenniejsze: ukochanych rodziców. Ucieczka z getta była dla niej trudnym doświadczeniem, przeżyciem traumatycznym,
 - opowiadanie zostało napisane w formie kartki z pamiętnika. Bohaterka z perspektywy lat opowiada o swoich wojennych przeżyciach. Nie umie o nich zapomnieć.
- Argument związany z drugim wybranym tekstem (Tadeusz Borowski, opowiadania z tomu *Pożegnanie z Marią*)
 - przedstawienie bohatera-narratora opowiadań: Tadek, więzień obozu koncentracyjnego w Auschwitz, człowiek zlagrowany,
 - Tadeusz Borowski ukazuje życie w obozie śmierci,
 - przedstawia zachowanie ludzi (więźniów) w sytuacjach ekstremalnych,
 - stosuje technikę behawiorystyczną,
 - opowiadania są dowodem na to, jaki wpływ miały obozy na psychikę człowieka (więźniowie stawali się niewrażliwi, obojętni na śmierć i okrucieństwo, akceptowali obozową rzeczywistość – człowiek zlagrowany).

Podsumowanie

Twórcy w różny sposób przedstawiają w swoich tekstach dramat wojny. Przede wszystkim podkreślają jej siłę destrukcyjną, która niszczy wszystko (wartości materialne i duchowe).

Wskazówki do rozwiązania zadania

Temat umożliwia postawienie innej tezy oraz uzasadnienie jej innymi utworami.

Podany w zadaniu tekst kultury pozwala na dostrzeżenie, że twórcy opisujący dramat wojny kładą nacisk na przedstawienie niszczącej siły działań wojennych. Podkreślają, że zmieniają one świat, w którym żyje człowiek.

Analizując fotografię, zwróć uwagę na ukazane zniszczenia. Skulone dziecko wpatrzona jest w jeden punkt, jakby chciało się odciąć od otaczającego je świata. Wokół widać ruiny budynków. Chłopiec jest sam. Wojna odebrała mu wszystko, pozbawiła wartości najcenniejszych – rodziny, domu, miłości. Unicestwiająca moc wojny ukazują też inne utwory – wiersze *Pokolenie* Krzysztofa Kamila Baczyńskiego oraz *Ocalony* Tadeusza Różewicza. Oba utwory przedstawiają obraz rzeczywistości zmienionej przez wojnę. Baczyński snuje refleksje o świecie, w którym przyszło żyć jego pokoleniu. Pokazuje, że wojna ma wpływ na to, jacy są młodzi ludzie. Wojna uczy ich życia według innych zasad, w świecie pozbawionym wartości.

Tadeusz Różewicz przedstawia człowieka, który ocalał. Jednak to, co przeżył i co widział, uświadomiło mu, że świat nie jest taki, jak był kiedyś. Trudno odnaleźć się w rzeczywistości, w której nie ma wyraźnego podziału na dobro i zło. Wyciągnij wnioski i podsumuj swoje rozważania.

Inne możliwe do wykorzystania teksty literackie:

Roma Ligocka, *Dziewczynka w czerwonym płaszczyku*,
Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*,
Jarosław Iwaszkiewicz, *Ikar*.

TEKSTY LITERACKIE**Zadanie 147.**

Andrzej Stasiuk

Wschód

Patrzyłem przez rzekę na krainę dzieciństwa. Widziałem białe mury dawnego prawosławnego monasteru Chrystusa Zbawiciela w rusko-bizantyjskim stylu. Trochę dalej na północ wieżyczkę dawnej unickiej cerkwi, a teraz kościoła katolickiego. Pamiętałem jego drewniany, kadzidlany i woskowy zapach. Patrzyłem w stronę minionych dni. [...]

Porzuciłem żwirówkę i wróciłem na asfalt. Za wsią dogoniłem dwóch chłopców na rowerach. Jeden wioził gwiazdę betlejemską na kiju. Była z szarej tektury, jeszcze niepozłożona. Miała kolor ziemi i łąk. Wiatr wiał i jechali z trudem. W głąb pejzażu, który wydawał się bardzo stary i ledwo naruszony ludzkim życiem. Obraz był prosty i piękny. Pochyleni, pod wiatr, jechali wskroś pustki, by gdzieś pozłocić tę gwiazdę. Wydobyć ją z burej materialności, uwolnić z podmokłego, przedwiecznego krajobrazu i choć trochę naznaczyć nadprzyrodzonością. Na starych i czarnych od smaru rowerach jechali po złoto, kadzidło i mirrę. Dwa tygodnie przed świętami Trzech Króli. Mieli tyle lat co ja, gdy przyjeżdżałem w te strony, by na zawsze je zapamiętać. Teraz powracałem, by cokolwiek zrozumieć z własnego życia. Wyprzedziłem ich i po chwili znowu skręciłem w nasiąkniętą żwirówkę. [...] Ujechałem, jak daleko się dało. Piaszczysty wądół przepadł w sośninie. Wysiadłem i poszedłem nad rzekę. Była szarobłękitna, a nie zielona. Płynęła wolno pod niskim niebem i zostawiała wieś za sobą. Zawsze miałem słabość do miejsc, z których można tylko wracać, do miejsc, które leżą na końcu. Zawsze. Instynktownie ich szukałem. [...] Po lewej było wzgórze usypane w zamierzchłej przeszłości. Siadywałem na nim z wiejskimi chłopakami i patrzyłem na drugą stronę, na miejsce, w którym stałem teraz. Wyobrażałem sobie, że kiedyś wybiorę się za rzekę, a potem jeszcze dalej i dalej. [...]

No bo jak to jest? Że z czasem oddalamy się od miejsca własnych narodzin i to ma być ucieczka, zdrada, emigracja? I wszystko, co robimy, jest próbą powrotu? Że życie to wygnanie? Jak u jakichś bośniackich bogomiłów¹ I jak u Breakoutu², że „rzeka dzieciństwa”? Jak ten mój Bug, nad który muszę czasami powrócić, żeby choć na chwilę wymknąć się wygnaniu i przechytrzyć samotność? Jak to jest? Że im szersze zataczamy kręgi, tym wyraźniejszy jest środek tego krążenia i tym silniejsze przyciąganie?

Źródło: Andrzej Stasiuk, *Wschód*, Wołowiec 2014, s. 99–105.

¹ Bogomiłowie – wyznawcy jednej z sekt chrześcijańskich.

² Breakout – polski zespół bluesrockowy, założony w 1968 r.

Jak artyści kreują obrazy krainy dzieciństwa? Odpowiedz, odwołując się do fragmentu utworu Andrzeja Stasiuka *Wschód* oraz wybranych tekstów kultury.

Konspekt wypowiedzi

Wprowadzenie

Miejsce, w którym spędziło się dzieciństwo i młodość oraz związane z nimi wspomnienia, są częstym i klasycznym tematem w literaturze i sztuce. Kultura XX wieku uzupełnia ten motyw o aspekty związane z kształtowaniem się osobowości dziecka pod wpływem zdarzeń i zjawisk traumatycznych. „Kraj lat dziecińczych” ma zatem intrygujący odpowiednik „w ciemności”

Teza

Kraina dzieciństwa bywa przedstawiana przez artystów jako miejsce zakorzenienia, stały punkt odniesienia w chaotycznym świecie.

Rozwinięcie

- Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Andrzej Stasiuk, *Wschód*)
 - opis sytuacji przedstawionej w utworze (powrót),
 - sposób ukazania ważnych punktów w przestrzeni (rzeka, wzgórza, kościoły i cerkwie),
 - odkrywanie na nowo piękna zapamiętanego pejzażu,
 - przywołanie obrazów z dzieciństwa,
 - refleksja nad własnym życiem,
 - sakralizacja miejsca,
 - sens powrotów.
- Argumenty związane z wybranym tekstem (Czesław Miłosz, *Dolina Issy*)
 - autobiograficzny charakter utworu,
 - narrator – „kronikarzem” (subiektywizm),
 - utwór o dojrzewaniu (odkrywanie praw rządzących ludźmi i naturą, poznawanie cierpienia, zła, tajemnicy miłości i śmierci),
 - szczegółowość i sugestywność opisów miejsc, ludzi i przedmiotów,
 - tajemniczość i baśniowość krainy dzieciństwa.
- Argumenty związane z drugim wybranym tekstem (Tadeusz Konwicki, *Kronika wypadków miłosnych*)
 - różne płaszczyzny czasowe w powieści (wykorzystanie konwencji onirycznej),
 - ukazanie małej ojczyzny w przededniu zagłady,
 - idealizacja utraconego kraju dzieciństwa,
 - realny i mistyczny wymiar doliny (osada nad brzegami Wilii a zarazem miejsce pierwszych wtajemniczeń; punkt odniesienia i zakorzenienie).

Podsumowanie

Obrazy wykreowane przez Andrzeja Stasiuka, Tadeusza Konwickiego i Czesława Miłosza dowodzą, że kraina dzieciństwa jest czymś więcej niż miejscem na mapie czy też drogim sercu wspomnieniem. To idea istniejących niegdyś, niezmiennych wartości, które z czasem zanikły we wstrząsanym wojnami, niepewnym i nieprzyjaznym świecie. To punkt odniesienia, dzięki któremu można określić swoją tożsamość.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Rozwiązywanie zadania rozpocznij od uważnej lektury załączonego fragmentu prozy. Zastanów się, kim jest narrator. Czym jest dla niego powrót do miejsca zapamiętanego z dzieciństwa? Przypomnij sobie tytuły innych utworów o podobnej tematyce, np.:

Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*,
 Marcel Proust, *W poszukiwaniu straconego czasu*,
 Bruno Schulz, *Opowiadania*,
 Paweł Huelle, *Weiser Dawidek*,
 Julian Strykowski, *Głosy w ciemności*,
 Wiesław Myśliwski, *Kamień na kamieniu*,
 Stefan Chwin, *Hanemann*,
 Jacek Dehnel, *Lala*,
 Wojciech Kuczok, *Gnój*,
 Tadeusz Różewicz, *Oblicze ojczyzny*,
 Czesław Miłosz, *Dolina Issy*,
 Tadeusz Konwicki, *Kronika wypadków miłosnych*,

Tomasz Różycki, *Kolonie*.

Podana w konspekcie teza nie jest jedyną możliwą odpowiedzią na pytanie o sposób kreowania obrazów krainy dzieciństwa. Przygotowując swoją wypowiedź, możesz sformułować i uargumentować inną tezę, np.:

- Artyści nadają obrazom krainy dzieciństwa mityczny charakter.
- Kreowane przez artystów obrazy krainy dzieciństwa są przepełnione nostalgią.
- Artyści przedstawiają obrazy krainy dzieciństwa, poszukując swej tożsamości.
- Artyści tworzą obrazy krainy dzieciństwa, by ocalić ją od zapomnienia.
- W kulturze XX wieku, ale i w prozie realistycznej wieku XIX (np. Charles Dickens) nie zawsze wspomnienie miejsc z czasów dzieciństwa i młodości wywołuje pozytywne uczucia.

Uzasadnij słuszność sformułowanej przez siebie tezy argumentami oraz przykładami. Możesz odwołać się do różnych tekstów kultury, a więc także filmów, reportażu TV, fotografii czy dzieł plastycznych.

Zadanie 148.**Szczepan Twardoch
Drach**

Josef na peronie dworca w Lens jest w czystym, porządnym mundurze, za dużym o dwa rozmiary. Na pagonach⁸ cyfra pułkowa. Na głowie pikielhauba⁹. Na pikielhaubie brezentowy pokrowiec z numerem pułku wyhaftowanym czerwoną nicią: 22. Na plecach tornister¹⁰ z ciężkiej cielęcej skóry wyprawionej razem z sierścią. W tornistrze przybory do golenia. Mydło. Grzebień. Niewielki ręcznik z wyhaftowanym przez matkę życzeniem: „Szczyńś Boże”. Dziesięć Patenknöpfe, czyli guzików na zatrask. Przybory do szycia. Pudełko cukierków eukaliptusowych. Koszula. Kalesony. Dwie pary onuc¹¹. Notes. Ołówek. Puszka smalcu. Papier listowy z winietą „Katolika”. Rolka Kautschukpflaster¹². Pod plecakiem przypięty Brotbeutel, chlebak. W tymże – kilogram chleba i mała puszcza miodu. Na tornistrze zrolowana celtbana¹³. Manierka. Menażka. Na ramieniu karabin. Na brzuchu pas. Przy pasie ładownice, w nich naboje do mauzera. Przy pasie również długi, półmetry bagnet. Saperka. Wszystko wypucowane, wyglansowane, wyszwarcowane.

Źródło: Szczepan Twardoch, *Drach*, Kraków, 2014, s. 212.

Co można powiedzieć o postaci literackiej na podstawie jej wyglądu? Omów temat, odwołując się do załączonego fragmentu powieści Szczepana Twardocha *Drach* i wybranych tekstów kultury.

Konspekt**Wprowadzenie**

Wygląd zewnętrzny i ubiór postaci pozwalają nam rozpoznać, z kim mamy do czynienia. Mundur czy uniform określają przynależność danej osoby do określonej grupy społecznej.

Teza

Wygląd zewnętrzny postaci jest źródłem wielu informacji o niej.

Rozwinięcie

- Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Szczepan Twardoch, *Drach*)
 - opis przedstawia bohatera ubranego w mundur pruskiej armii z czasów I wojny światowej,
 - mundur jest czysty i „porządny”, można wnioskować, że żołnierz jeszcze nie walczył,
 - mundur jest za duży, żołnierz jest młodym mężczyzną, katolikiem,
 - pikielhauba to rodzaj hełmu ze spiczastym zakończeniem, używanego w pruskiej armii,
 - młody żołnierz został wyekwipowany przez matkę Ślężaczkę,
 - pełne wyposażenie żołnierskie: jedzenie, środki higieny, bielizna, papier, uzbrojenie,
 - ostatnie zdanie świadczy o jego dbałości o wygląd.
- Wykorzystanie innego wybranego tekstu (Henryk Sienkiewicz, *Potop*)
 - książe Bogusław na wieczery ubrany był bardzo wykwintnie, bo chciał zdobyć Oleńkę,
 - kaftan z zeszytych aksamitnych pasów,
 - kołnierz z drogocennych koronek,

⁸ Pagon – naszywka, naramiennik na mundurze, na nim są umieszczone gwiazdki i belki – symbole szarż.

⁹ Pikielhauba – hełm z utwardzonej skóry, barwionej na czarno, wzmocniony metalową blachą, ze szpikulcem na górze.

¹⁰ Tornister – rodzaj sztywnego plecaka używanego przez żołnierzy, później przez uczniów.

¹¹ Onuce – kawałki tkaniny do owijania stóp zamiast skarpet.

¹² Kautschukpflaster – opatrunek z plastrem do przyklejania na zranienia.

¹³ Celtbana – rodzaj długiego przeciwdeszczowego płaszcza żołnierskiego.

- koronkowe mankiety,
 - szpada na pasie ozdobionym diamentami,
 - trzewiki z kokardami i diamentami.
3. Wykorzystanie innego wybranego tekstu (Joanne K. Rowling, *Harry Potter*)
- profesor Dumbledore był dyrektorem Szkoły Magii i Czarodziejstwa w Hogwarcie,
 - był emerytowanym nauczycielem transmutacji,
 - miał długie siwe włosy i okulary na haczykowatym nosie, co dodawało mu charyzmy,
 - nosił długie szaty, na głowie dziwną bordową czapkę – ubiór czarodzieja.

Podsumowanie

Wygląd zewnętrzny postaci dużo mówi o niej. Pokazuje kondycję i społeczną przynależność bohatera. Często zastępuje długie opisy i objaśnienia działań postaci. Pozwala nam zrozumieć postępowanie bohatera i jego motywacje.

Wskazówki do rozwiązania zadania

W swojej wypowiedzi możesz mówić o wyglądzie zewnętrznym różnych postaci literackich, filmowych, malarskich. Możesz skonstruować inną tezę niż ta, zamieszczona w konspekcie, np.:

- wygląd zewnętrzny postaci może nas zwodzić,
- wygląd postaci może być schematyczny bądź symboliczny (teatr),
- wygląd zewnętrzny może być wynikiem kary lub czarów (baśnie, mity).

Odwołaj się także do wybranych utworów literackich i tekstów kultury, np.:

Jan Kochanowski, *Do gór i lasów*,

William Szekspir, *Jak wam się podoba*,

Adam Mickiewicz, II cz. *Dziadów*, *Pan Tadeusz*,

Bolesław Prus, *Lalka*,

Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*,

Aleksander Puszkina, *Eugeniusz Oniegin*,

Bruno Schulz, *Sklepy cynamonowe*,

Ernest Hemingway, *Stary człowiek i morze*,

Mark Twain, *Księżę i żebrak*,

Musical *Yentl* na podstawie utworu Isaaca Bashewisa Singera *Yentl, the Yeshiva Boy*,

Możesz odwołać się także do swojej wiedzy o teatrze antycznym (Sofokles, Arystofanes) i komedii dell'arte.

W podsumowaniu nawiąż do sformułowanej tezy, którą uzasadniały omówione przykłady. Następnie sformułuj wnioski ze swojej interpretacji, dokonaj uogólnień.

Zadanie 149.

Kornel Filipowicz

Scena końcowa

Była cisza, panował półmrok, tylko za pancerną, wielką i długą jak panoramiczny ekran, szybą, zamykającą i oddzielającą część mieszkalną goryli, było jasno. [...] Na tle białych, wyłożonych kafelkami ścian widać było masywne, zwaliste ciała goryli zastygłe w zupełnym bezruchu. [...] Jakby zwierzęta, zanim zastygły w tym kataleptycznym bezruchu, zajęły z góry w scenariuszu przewidziane miejsca i pozy. [...] Było jednocześnie coś patetycznego w tej scenie, ale przecież zwierzęta nie są zdolne do wzniosłości, gdyż jest to kategoria, która wymyślił dla siebie człowiek. Ciała skamieniałe jak rzeźby. Ciała oparte o gładkie ściany w pozycji męczącej samoudręki. Dzieci znieruchomiałe w ramionach matek. Głowy podparte rękami. Oczy otwarte, ale odwrócone od nas, ludzi, zapatrzone w jakąś rysę na ścianie, w plamkę, lub po prostu w nic. Ręce i nogi bezczynne. Dłonie przegięte w nadgarstku, zwieszane w geście, który wyraża bezradność, bezsilę, beznadzieję. [...] Ach, jeszcze pewien szczegół, być może nieważny: jedzenie, które im zapewne przed chwilę podano, było nietknięte. [...] Zbiorowa demonstracja, akt protestu – ale przeciw komu, czemu? [...]

Do dziś nie wiem, co to było? [...] Dlaczego nie przyjąć po prostu, ze pewnego dnia, właśnie w ten zwyczajny spokojny poranek, w powolnym, niedostrzegalnym rozwoju tych zwierząt – nastąpił skok, który uczynił z nich istoty myślące, czujące, świadome swego losu, głęboko nieszczęśliwe?! Że wstąpiła w nie jakby dusza – i poczuły, że przepełniła się miara ich niewoli. Ale nie chciały już krzyczeć, tarzać się, szarpać kraty i kasać żelazo, lecz postanowiły, że będą odtąd milczeniem i bezruchem protestować przeciwko luksusowej niewoli, którą urządzi dla nich człowiek. Że nie chcą już żyć w więzieniu wyłożonym białymi kafelkami. [...] Chcą wędrować, przenosić się z miejsca na miejsce, poznawać okolice nieznaną, odnajdywać z radością miejsca, w których już kiedyś były. Chcą głodować i objadać się do syta. Przeżywać burze piaskowe i tropikalne ulewy. Zwycięstwa i klęski.

Źródło: Kornel Filipowicz, *Scena końcowa*, [w:] *Kot w mokrej trawie*, Kraków 1977, s. 104–109.

Jakie formy buntu przeciw zniewoleniu ukazują twórcy w swoich utworach? Odpowiedz na podstawie załączonego fragmentu *Sceny końcowej* Kornela Filipowicza oraz wybranych tekstów kultury.

Konspekt wypowiedzi**Wprowadzenie**

W sytuacji zniewolenia mogą znaleźć się jednostki, ale także całe narody. Może ona obejmować różne sfery życia człowieka i w konsekwencji prowadzić do zupełnej zatury człowieka lub śmierci. Nie wszyscy jednak, nawet jeśli znajdują się w sytuacji bez wyjścia, godzą się na całkowite podporządkowanie woli ciemiężców. Wyrazem ich niezgody na upokorzenie i pozbawienie prawa do decydowania o sobie jest bunt przeciwko narzuconym ograniczeniom.

Teza

Bunt przeciwko zniewoleniu może przybierać różne formy.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Kornel Filipowicz, *Scena końcowa*)

- bezruch goryli jako forma protestu przeciwko zniewoleniu,
- pozy goryli wyrazem nieszczęścia i cierpienia,
- pragnienie wolności silniejsze od luksusowej niewoli,
- obrona godności,
- funkcja wyrazów o charakterze wartościującym,
- funkcja zdań nacechowanych emocjonalnie,
- subiektywizm narracji.

2. Argumenty związane z wybranym tekstem (Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*)

- przyczyny aresztowania Kostylewa,
- pobyt w obozie w Jercewie,
- bunt przez dobrowolne cierpienie (przypalanie ręki),
- oblanie się wrzątkiem – moralne zwycięstwo,
- głódówka Gustawa,
- ucieczka Karinena,
- odmowa pójścia do pracy – siostry zakonne,
- heroizm bohaterów,
- wiarygodność przekazu narratora,
- szczegółowość opisu.

3. Argumenty związane z drugim wybranym tekstem (George Orwell, *Rok 1984*)

- praca Winstona Smitha w Ministerstwie Prawdy,
- protest przeciwko zakłamaniu Wielkiego Brata (hasło we wnęce),
- szukanie sojuszników,
- miłość do Julii jako forma buntu (obrona prywatności, intymności, indywidualności),
- klęska bohaterów (wyrzeczenie się miłości i poddanie władzy systemu),
- język jako narzędzie wspierające system totalitarny,
- paraboliczny charakter powieści (antyutopia).

Podsumowanie

Ludzie, którzy zostali zniewoleni, nie zawsze mają w sobie na tyle siły i odwagi, aby walczyć o odzyskanie wolności. Przyjmując bierną postawę, godzą się na okrucieństwo i poniżanie, które doprowadzają ich do wyzbycia się wszelkich wyższych wartości. Niektórzy jednak nie potrafią zaakceptować narzuconych warunków życia. Manifestacją niezgody na bezwzględne podporządkowanie innym są różne formy, w jakich wyrażają swój bunt. Niekiedy może to być milczenie, odmowa przyjmowania pożywienia czy protest słowny. Zdarza się również, że bunt przyjmuje postać bardziej ekstremalną, zagrażając życiu buntownika. Decyzja o przeciwstawieniu się powszechnie przyjętym lub siłą wprowadzonym zasadom i prawom świadczy zawsze o determinacji w dążeniu do obrony własnej godności oraz wielkiej mocy ducha. Zabiegi językowe zastosowane w utworach służą wzmocnieniu i wyeksponowaniu treści obrazujących funkcjonowanie systemów zniewalających człowieka.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Podдай refleksji pojęcie zniewolenia. Zastanów się, w jakich sytuacjach człowiek zostaje pozbawiony wolności (systemy totalitarne wojna, epidemia, podporządkowanie psychiczne innej osobie). Przeczytaj uważnie podany fragment opowiadania Kornela Filipowicza. Dostrzeż, w jaki sposób narrator opowiada o zachowaniu goryli. Zwróć uwagę na to, co jest dziwne lub zaskakujące w ich postawie wobec ludzi odwiedzających ogród zoologiczny. Jaką rolę pełnią zdania pytające? Zastanów się nad sensem sformułowania *Było jednocześnie coś patetycznego w tej scenie*. Podkreśl wyrazy, które mają charakter wartościujący i zastanów się nad ich funkcją w tekście. Jaką hipotezę tworzy

narrator? Uzasadnij przekonanie narratora, że bezruch goryli mógł być wyrazem ich protestu przeciwko niewoli. Znajdź przykłady tekstów kultury, które będą ilustrować postawioną tezę. Wskaż przyczynę zniewolenia bohaterów w wybranych tekstach. Określ formę buntu przeciwko narzuconym zasadom. Zwróć uwagę na konsekwencje zastosowanego oporu, co pozwoli ocenić postawę postaci. Pamiętaj o podsumowaniu wypowiedzi.

Możesz przyjąć i uzasadnić inne tezy, np.:

- Bunt przeciwko zniewoleniu jest wyrazem odwagi człowieka.
- Bunt przeciwko zniewoleniu jest przejawem walki o godność.

W argumentacji możesz odwołać się również do innych tekstów kultury, np.:

Adam Mickiewicz, *Dziadów cz. III*,

Tadeusz Konwicki, *Mała Apokalipsa*,

Albert Camus, *Dżuma*,

George Orwell, *Folwark zwierzęcy*,

Fiodor Dostojewski, *Łagodna*,

Zofia Nałkowska, *Wiza*,

Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*,

Witold Gombrowicz, *Ferdydurke*,

Joseph Heller, *Paragraf 22*,

Juliusz Słowacki, *Kordian*,

Zbigniew Herbert, *Pan Cogito o postawie wyprostowanej*,

Franz Kafka, *Proces*,

Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*,

Zbigniew Herbert, *Potęga smaku*,

Zbigniew Herbert, *Pan Cogito – zapiski z martwego domu*.

Zadanie 150.

Stanisław Wyspiański
Wesele

SCENA 16.
POETA, PANNA MŁODA.

POETA

Panna młoda – ze snu, z nocy?

PANNA MŁODA

A sen to miałam,
choć nie spałam,
ino w taki ległam niemocy...

POETA

Od miłości panna młoda osłabła.

PANNA MŁODA

We złotej ogromnej karocy
napotkałam na śnie diabła;
takie mi się głupstwo śniło,
tak się ta pletło, bańło.

POETA

I od razu diabeł jak z procy,
i od razu karetą złota?

PANNA MŁODA

A tak-ta na śnie, nie dziwota,
że się jakie byle co zwidzi;
niech ino pon nie szydzi,
bo pon, to po dniu zdziwuje,
jesce wsędy rozgaduje,
jakby cejco – choć ni ma co.

POETA

Są tacy, co za to płacą;
że z jednego takiego bajania
można sobie powóz sprawić
i zestrojonego diabła,
i ogromnie wielu gapiów zabawić.

PANNA MŁODA

Od tańczenia takem osłabła...
Śniło mi się, że siadam do karety,
a oczy mi się kleją – o rety. –
Śniło mi się, że siedze w karecie
i pytam się, bo mnie więżą przez lasy,
przez jakiesi murowane miasta – –
„a gdziez mnie, biesy, wiezicie?”
a oni mówią: „do Polski” –
A kaz tyz ta Polska, a kaz ta?
Pon wiedzą?

POETA

Po całym świecie
możesz szukać Polski, panno młoda,
i nigdzie jej nie najdziecie.

PANNA MŁODA

To może i szukać szkoda.

POETA

A jest jedna mała klatka –
o, niech tak Jagusia przymknie
rękę pod pierś.

PANNA MŁODA

To zakładka
gorseta, zeszyta troche przyciaśnie.

POETA

— — — A tam puka?

PANNA MŁODA

I cóż za tako nauka?
Serce – ! – ?

POETA

A to Polska właśnie.

Źródło: Stanisław Wyspiański, *Wesele*, Wrocław 1981, s. 213–214.

Jakie wyobrażenia Polski można odnaleźć w tekstach kultury? Omów zagadnienie, odwołując się do podanego fragmentu i do całości *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego oraz wybranego tekstu kultury.

Konspekt wypowiedzi**Wprowadzenie**

Tematyka narodowa jest często reprezentowana w tekstach kultury. Ze względu na burzliwą historię Polaków jest jednym z najważniejszych i najpopularniejszych tematów podejmowanych przez artystów w ich dziełach.

Teza

W tekstach kultury różne wyobrażenia Polski są związane z tematyką dzieł i ich wymową, czasem powstania oraz postawą artystyczną autora.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Stanisław Wyspiański, *Wesele*)

- wyobrażenie Polski w scenie 16., aktu III: Polska definiowana jest w ostatnim akcie dramatu w rozmowie Poety i Panny Młodej, która opowiada swój sen. Bohaterka to chłopka, Jadwiga Mikołajczykówna, wychodząca za mąż za krakowskiego inteligenta, Lucjana Rydla. Poeta zaś to krakowski inteligent, poeta młodopolski; jego pierwowzorem był Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Panna Młoda nie wie, gdzie jest Polska i czy warto jej w ogóle szukać. Poeta próbuje wyjaśnić wątpliwości rozmówczyni, sprowadzając definiowanie do prostego gestu położenia ręki na sercu, bo „to Polska właśnie”. Fraza ta zamyka scenę. Wyspiański jednym scenicznym gestem w pełni wyraził to, co najważniejsze dla każdego Polaka: ojczyznę nosimy we własnym sercu, to pamięć o niej i najwyższy szacunek dla niej, to wartość najważniejsza,
- cechy Polski w scenie 16. i sposób jej prezentacji:
 - zastosowanie konwencji snu: Polska pojawia się we śnie, jest odległa, nierealna,
 - zastosowanie konwencji baśniowej: złe moce, złota karetka, daleka podróż; istniejąca w wyobraźni, nierealna, fantastyczny twór,

- paradoks dotyczący istnienia Polski: „po całym świecie możesz szukać [...] i nigdzie jej nie najdziecie” – „serce [...] A to Polska właśnie”: szczególna, jedyna w swoim rodzaju.
2. Wykorzystanie całości dramatu (Stanisław Wyspiański, *Wesele*)
- bronowicka chata: miejsce, gdzie zorganizowano ucztę weselną, symbolizuje Polskę:
 - wygląd i wystrój: wyposażenie świadczy o inteligencko-szlacheckim oraz chłopskim pochodzeniu jej mieszkańców,
 - uczestnicy biesiady: inteligencja krakowska, okoliczne bronowickie chłopstwo, ksiądz i karczmarz – Żyd, zjawy z przeszłej historii Polski,
 - tematyka rozmów: różnorodna (np.: sztuka, polityka, historia, praca, miłość; mówi się o wszystkim); próba zorganizowania i przeprowadzenia podczas wesela w bronowickiej chacie akcji powstańczej jako test sprawdzający kondycję społeczeństwa oraz gotowość Polaków do walki o wolność,
 - obraz Matki Boskiej Częstochowskiej symbolizujący Koronę oraz obraz Matki Boskiej Ostrobramskiej symbolizujący Litwę,
 - inne symboliczne wyobrażenia Polski w dramacie:
 - „pożarny gmach”: tak myśli o obecnej Polsce Poeta po rozmowie z Rycerzem; w akcie II; wierzy, że się niedługo ten gmach zawali.
3. Wykorzystanie drugiego wybranego tekstu (Ignacy Krasicki, *Świat zepsuty*):
- Polska przedstawiona w zakończeniu satyry jako okręt, którego w chwili nawałnicy nie powinno się opuszczać, tylko trzeba go ratować:
„A choć bezpieczniej okręt opuścić i płynąć,
Podściwięj być w okręcie, ocalić lub zginąć.”
- Nawałnica to ówczesne wydarzenia historyczne z II połowy XVIII wieku, które doprowadziły do upadku Polski, a załoga okrętu to społeczeństwo polskie. Nawet jeśli Polacy utracą niepodległość, to uczciwość wymaga, aby pozostać wiernym ojczyźnie.

Podsumowanie

Polska w *Weselu* przedstawiana jest symbolicznie. W innych tekstach sposoby wyobrażenia Polski mogą być różne, jak choćby w oświeceniowej satyrze Ignacego Krasickiego. Ważne jest to, aby autorski przekaz był czytelny i zapadał w pamięć odbiorców. Tak jest w obu przedstawionych utworach.

Wskazówki do rozwiązania zadań

Na wstępie przeczytaj uważnie polecenie i tekst. Ustal, co ma być tematem wypowiedzi egzaminacyjnej, jaki problem musisz przedstawić. Przeczytaj fragment *Wesela* i odszukaj w nim wyobrażenie Polski. Przypomnij sobie również kilka istotnych informacji: kiedy powstało *Wesele*, jaki to był czas dla Polski, jaką problematykę podjął autor w dramacie, gdzie scena 16. jest umiejscowiona w sztuce, kim są wypowiadające się postacie. Zastanów się nad innymi wyobrażeniami Polski w dramacie Wyspiańskiego.

Przypomnij sobie, w jakich innych tekstach kultury była definiowana Polska. Z pewnością wiele ich znasz, a mogą to być na przykład:

- Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, np.: w *Epilogu* narrator mówi o Polsce jako o matce:
„O Matko Polsko! Ty tak świeżo w grobie
Złożona – nie ma sił mówić o tobie!”
- Piotr Skarga, *Kazania sejmowe*, np.: Polska to matka, która jest złożona chorobą,
- Adam Mickiewicz, *Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*: Polska przedstawiana jako chora matka,
- Juliusz Słowacki, *Grób Agamemnona*: podmiot mówiący wyraża się o Polsce jako o niewolnicy oraz mówi o niej:
„Pawiem narodów byłaś i papugą;
A teraz jesteś służebnicą cudzą”
- Henryk Sienkiewicz, *Potop*, np.: „Rzeczpospolita to postaw czerwonego sukna, za które ciągną Szwedzi...” – słowa księcia Bogusława, zdrajcy ojczyzny,
- Bolesław Prus, *Lalka*: Wokulski, np.: spacerując po Powiślu, myśli o Polsce jako o „chorym kacie”
- Artur Grottger, *Polonia*, np.: cykl rysunków („kartonów”) przedstawiający symbolicznie lub alegorycznie Polskę,
- Jacek Malczewski, *Polonia*: obraz olejny przedstawiający Polskę jako kobietę,

- Juliusz Kaden-Bandrowski, *General Barcz*: bohater powieści nazwał Polskę „odzyskanym śmietnikiem”,
- Kazimierz Wierzyński, *Ojczyzna chochołów*, to tytułowa fraza będąca określeniem Polski w wierszu jednego ze skamandrytów; określenie to pochodzi z tomu *Wolność tragiczna* (1935) powstałego po śmierci Józefa Piłsudskiego i odnosi się do czasów dwudziestolecia międzywojennego; zawiera w sobie krytyczny stosunek do ówczesnych realiów polskich,
- Graficzne symbole Polski: symbol Polski Walczącej z czasów II wojny światowej, godło Polski, kontury terytorium Polski, biało-czerwona flaga itp.

W podsumowaniu nawiąż do przyjętego we wstępie stanowiska/tezy interpretacyjnej. Uogólnij zebrane argumenty i sformułuj końcowe wnioski.

Zadanie 151.

Adam Zagajewski

Autoportret w małym muzeum

Patrzył na mnie śniady Chrystus
z małych obrazków *trecenta*¹⁴;
nie rozumiałem tego spojrzenia,
ale chciałem się na nie otworzyć.
Ciemnowłosa, skupiony Chrystus,
Absolutnie skoncentrowany,
ujęty w złote ramy Bizancjum¹⁵,
spoglądał na mnie, podczas gdy ja
pochłonięty byłem czym innym –
z rosnącą niechęcią śledziłem
tych starszych ludzi, Francuzów:
w cichym, prawie pustym muzeum
on czytał jej na głos, zbyt głośno,
odpowiednią stronę z przewodnika.

Źródło: Adam Zagajewski, *Autoportret w muzeum*, [w:] tenże, *Wiersze wybrane*, Kraków 2010, s. 283.

Jaką rolę w życiu człowieka może odgrywać kontakt ze sztuką? Odpowiedz, interpretując wiersz Adama Zagajewskiego *Autoportret w muzeum* oraz inne teksty kultury.

Konspekt wypowiedzi**Wprowadzenie**

Kultura jest obok natury najważniejszym środowiskiem życia człowieka. Jednak ludzie wykształceni, uczestniczący w kulturze, szukają kontaktu ze sztuką między innymi w muzeach.

Postawienie tezy

Sztuka jest źródłem kontemplacji (rozmyślenia, rozważań; zadumy).

Rozwinięcie

1. Kontakt ze sztuką wywołuje refleksje – Adama Zagajewski, *Autoportret w małym muzeum*
 - Osoba mówiąca w wierszu jest świadomym odbiorcą sztuki, koneserem. Bohater nie może zrozumieć dzieła / spojrzenia Chrystusa. Wydaje mu się, że postać z obrazu ma coś ważnego do przekazania. Nie może się skoncentrować, bo przeszkadzają mu inni zwiedzający.
 - Dla turystów zwiedzających muzeum nie liczy się wymowa dzieła, czytają tylko informacje z przewodnika.
2. Wpływ sztuki na życie człowieka zależy od nastawienia do niej – Stefan Żeromski, *Ludzie bezdomni*
 - Akcja I rozdziału powieści rozgrywa się między innymi w Luwrze.
 - Doktor Judym ogląda *Wenus z Milo* oraz wspomina wrażenia, jakie zrobił na nim *Ubogi rybak* Puvis de Chavennesa.
 - Oba dzieła wywołują w nim refleksje (zwłaszcza o wpływie poziomu życia na ludzką egzystencję).
 - Dla panien Niewadzkich wizyta w Luwrze jest tylko elementem salonowego wychowania.

¹⁴ Trecento – pojęcie określające wiek XIV w kulturze włoskiej.

¹⁵ Bizancjum – tu: określenie sztuki bizantyjskiej, czyli sztuki chrześcijańskiej obrządku wschodniego.

3. Sztuka wywołuje refleksje na temat przedstawionych sytuacji czy postaci (wiersze – ekfrazy Czesława Miłosza)
- *Portret z kotem* podejmuje problematykę przemijania.
 - *O! Edward Hooper* jest refleksją na temat samotności.

Podsumowanie

Człowiek nieustannie konfrontuje się ze sztuką. Dla osób wrażliwych staje się ona pretekstem do rozważań na temat świata i ludzkiej egzystencji. Intelktualny i duchowy rozwój człowieka sprawia, że bez sztuki trudno mu się obyć.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Teza sformułowana w przykładowym konspekcie nie wyczerpuje wszystkich możliwości realizacji tematu. Możesz sformułować inną tezę, np.:

1. Sztuka budzi skrajne emocje, np. wzrusza, wstrząsa, wywołuje podziw, ekstazę itp.
2. Sztuka intryguje człowieka, budzi ciekawość, inspiruje do działania.
3. Sztuka jest niezbędnym elementem wychowania / wykształcenia człowieka.
4. Sztuka zaspokaja potrzebę doznań estetycznych / chęć obcowania ze sztuką

W argumentacji możesz przywołać także inne konteksty, np.:

Julian Przybóś, *Notre Dame* (fascynacja średniowieczną katedrą),

Maria Kuncewiczowa, *Cudzoziemka* (wpływ muzyki na życie bohaterki),

Bolesław Prus, *Lalka* (scena ukazująca pannę Izabelę adorującą Apollina – rzeźba ożywa w jej wyobraźni i sprawia, że bohaterka czuje się boginią),

Jacek Kaczmarski, *Rejtan, czyli raport ambasadora, Autoportret Witkacego* (refleksje inspirowane obrazami),

Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz* (portrety bohaterów narodowych na ścianach dworu w Soplicowie świadczą o patriotyzmie gospodarzy; rozmowa Telimeny, Hrabiego i Tadeusza o malowniczości pejzażu polskiego i włoskiego wprowadza wartościowanie),

Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Evviva l'arte!*, Adam Zagajewski, *Senza flash* (wpływ sztuki na życie osób mówiących / bohaterów).

TEKSTY O JĘZYKU

Zadanie 152.

Tymoteusz Karpowicz
Rozkład jazdy

rozłożono jazdę na konie i ludzi
potem na konie i siodła
potem na ludzi i hełmy
potem na pęciny chrapy i piszczele
rozłożono wszystko bardzo szczegółowo
to był dobrze pomyślany rozkład
bardzo długo rozkładano ręce
teraz jazda taka stąd zabiera
spory kawał czasu i łąki
wszystko od tej jazdy się zabrało
rozłożystą nieruchomością

Źródło: Tymoteusz Karpowicz, *Rozkład jazdy*, [w:] Andrzej Lam, *Kolumbowie i współcześni. Antologia poezji polskiej po roku 1939*, Warszawa 1972, s. 197–198.

W jakim celu twórcy wykorzystują grę słów? Omów zagadnienie, odwołując się do wiersza Tymoteusza Karpowicza oraz innych tekstów kultury.

Konspekt

Wprowadzenie

Literatura i różnego rodzaju sztuki, w których ważną rolę odgrywa język, są miejscem różnorodnych zabiegów i gier językowych.

Teza

Gra językowa jest podstawą budowania metaforycznych znaczeń i wprowadzania efektów humorystycznych.

Rozwinięcie

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Tymoteusz Karpowicz, *Rozkład jazdy*)

- Rola tytułu – wskazanie słów kluczowych dla rozumienia tekstu i obecnej w nim językowej gry znaczeń,
 - *rozkład* – homonim:
 1. rozkład jako porządek w organizacji czegoś (przedsięwzięcia, spotkania, rozkład stolików w sali, miejsc w teatrze);
 2. rozkład jako stan biologiczny tkanek organizmów żywych;
 - *jazda* – homonim:
 1. jazda jako sposób przemieszczania się,
 2. jazda jako określenie formacji wojskowej (np. kawalerii);
 - *rozkład jazdy* – sformułowanie o znaczeniu homonimicznym:
 1. rozkładająca się jazda kawaleryjska – jeźdźcy i konie (np. formowanie szyków, jak i rozkład biologiczny, unicestwienie jeźdźców i koni),
 2. rozkład jazdy – pojęcie związane ze środkami komunikacji (np. rozkład jazdy pociągów, autobusów).
- Wykorzystanie słów kluczowych jako podstawy różnorodnych związków frazeologicznych, które wprowadzają wieloznaczność:
 - *to był dobrze pomyślany rozkład* – wieloznaczność związana z homonimią słowa *rozkład*,

- *rozkładano ręce* – wieloznaczność związana ze znaczeniami homonimicznymi – np. rozkładanie rąk jako oddzielanie ich od tułowia, rozkładanie rąk w geście bezradności;
 - *jazda zabiera spory kawał czasu* – wskazanie na jazdę jako sposób przemieszczania się w czasie,
 - *jazda stąd zabiera spory kawał łąki* – wskazanie na jazdę jako sposób przemieszczania się w przestrzeni lub obszar, który zajmuje jazda kawaleryjska (konna).
- Gra słów w wierszu Karpowicza tworzy obraz świata niestabilnego, wieloznacznego. Wykorzystanie innego wybranego tekstu kultury, np. Stanisław Barańczak, *Złożyli wieńce i wiązanki kwiatów*:
 - Poeta wykorzystuje homonimie wyrazową i wieloznaczność uzyskaną dzięki rozbijaniu stałych związków frazeologicznych; gra słów w wierszu Barańczaka łączy znaczenie wieńców składanych na grobie w dniu pogrzebu z chorobą wieńcową, która może być przyczyną śmierci.
 - Dzięki zastosowanej grze słów Barańczak tworzy język ezopowy, którym ośmiesza polityczną nowomowę.
- Wykorzystanie innego wybranego tekstu kultury, np. Kabaret Moralnego Niepokoju, *Jadłopodawca* (skecz):
- Budowanie żartu językowego za pomocą zabawy słowami:
 1. tworzenie neologizmów językowych – *jadłopodawca*,
 2. stosowanie peryfraz wprowadzających znaczenia humorystyczne, np. *polne gamonie* – ziemniaki, *polewnica* – zupa.

Podsumowanie

Gra słów służy w literaturze i innych tekstach kultury tworzeniu wieloznaczności, które pozwalają na różne odczytanie. Często, kiedy nie można przekazać treści wprost, wykorzystywana jest gra słów (np. neologizmy, język ezopowy). Gra słów może także służyć tworzeniu efektów komicznych (teksty kabaretowe).

Wskazówki do rozwiązania zadania

W swojej wypowiedzi możesz mówić o różnych sposobach wykorzystywania znaczeń wyrazów do uzyskiwania wieloznaczności tekstu. Możesz sformułować tezę inną niż w konspekcie, np.:

- Gra słów stanowi podstawowy zabieg językowy do nadawania tekstowi znaczeń metaforycznych.
- Różnorodne zabiegi językowe prowadzą do gry słów, która czyni tekst wieloznacznym.
- Twórcy wykorzystują wieloznaczność wyrazów do osiągnięcia różnorodnych efektów artystycznych opartych na grze słów.

Możesz także odwołać się do wybranych utworów literackich i innych tekstów kultury (np.: Jan Kochanowski *Raki*, *O doktorze Hiszpanie*, Jan Andrzej Morsztyn, *Do panny*, Aleksander Fredro, *Zemsta*, Julian Tuwim, *Mieszkańcy*, *Słopiewnie*, Stanisław Barańczak, *Wypełnić czytelnym pismem*, Stanisław Barańczak, *W atmosferze*, *Miś* film w reżyserii Stanisława Barei, *Psy* – film w reżyserii Władysława Pasikowskiego, Kabaret Moralnego Niepokoju – *Krzyżówka*).

Zadanie 153.

Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

Cicho było, ciepło i nieco sennie.

Słońce, chociaż to był już koniec września, przygrzewało jeszcze niezgorzej – wisiało w połowie drogi między południem a zachodem, nad lasami, że już krze i kamionki, i grusze po polach, a nawet zeschłe twarde skiby kładły za się cienie mocne i chłodne.

Cisza była na polach opustoszałych i upajająca słodkość w powietrzu, przymglonym kurzawą słoneczną; na wysokim, bladym błękitnie leżały gdzieniegdzie beładnie porozrzucane ogromne białe chmury niby zwały śniegów, nawiane przez wichry i postrzępione.

A pod nimi, jak okiem ogarnąć, leżały szare pola niby olbrzymia misa o modrych wrębach lasów – misa, przez którą, jak srebrne przedziwo rozblysłe w słońcu, migotała się w skrętach rzeka spod olch i łozin nadbrzeżnych. Wzbierała w pośrodku wsi w ogromny podłużny staw i uciekała na północ wyrwą wśród pagórków; na dnie kotliny, dokoła stawu, leżała wieś i grała w słońcu jesiennymi barwami sadów – niby czerwono-żółta lizka, zwinięta na szarym liściu łopianu, od której do lasów wyciągało się długie, splątane nieco przedziwo zagonów, płachty pól szarych, sznury miedz pełnych kamionek i tarnin – tylko gdzieniegdzie w tej srebrnawej szarości rozlewały się strugi złota – łubiny żółciły się kwiatem pachnącym, to białeły omdlałe, wyschłe łożyska strumieni albo leżały piaszczyste sennie drogi i nad nimi rzędy potężnych topoli z wolna wspinały się na wzgórza i pochylały ku lasom.

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, Wrocław, 1991, s. 8–9.

Jak artyści wykorzystują środki językowe do kreowania plastycznych obrazów literackich? Omów zagadnienie, odwołując się do zamieszczonego fragmentu i wybranych tekstów literackich.

Konspekt wypowiedzi**Wprowadzenie**

Plastyczność tekstu literackiego – inaczej obrazowość; kreowanie rzeczywistości w sposób żywy, barwny, przemawiający do wyobraźni; przedstawienie pojęć abstrakcyjnych, myśli, emocji za pomocą obrazów.

W utworach literackich plastyczność kreowanych obrazów może wynikać z wykorzystania różnych konwencji literackich, np. realistycznej, impresjonistycznej oraz użycia odpowiednich środków artystycznego wyrazu.

Teza

Językowe środki obrazowania, a w szczególności środki poetyckie, umożliwiają przedstawianie plastycznych obrazów literackich.

Uzasadnienie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*)

- fragment powieści Reymonta przedstawia krajobraz wiejski wczesną jesienią (koniec września),
- plastyczność opisu we fragmencie jest realizowana przez:
 - stosowanie porównań (*ogromne białe chmury niby zwały śniegów; jak srebrne przedziwo rozblysłe w słońcu*,
 - wykorzystywanie (przetwarzanie) frazeologizmów (*jak okiem ogarnąć*),
 - stosowanie wyrażenia i zwrotów przenośnych (metaforyzowanie rzeczywistości), np. nadawanie zjawiskom przyrody cech istot żywych (*omdlale łożyska strumieni, sennie drogi*),
 - nagromadzenie określeń potęgujących wrażenia barwne (*modre wręby lasów; czerwono-żółta lizka, zwinięta na szarym liściu; w tej srebrnawej szarości rozlewały się strugi złota*),

- synestezja, sensualizm
 - odwołanie się do innych niż wzrokowe zmysłów odbiorcy (*kwiatem pachnącym*),
 - nagromadzenie epitetów (*zeschłe twarde skiby*);
 - ukazanie jesiennego słonecznego popołudnia tworzy nastrój tekstu, pozwala dostrzec piękno świata i piękno życia.
2. Argumenty związane z innym przywołanym tekstem kultury (Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*)
- akcja utworu toczy się w czasie powstania styczniowego. Główny bohater wiezie broń. Zostaje zaatakowany i zabity przez oddział Rosjan. Jego zwłoki okrada miejscowy chłop;
 - w utworze wykorzystane zostały środki typowe dla impresjonizmu:
 - opisy przyrody pozwalają kształtować nastrój opowiadania (dominuje opis upersonifikowanej jesieni),
 - symbolizm (głowa powstańca jako ostatni bastion wolności).
3. Argumenty związane z innym tekstem kultury (Jan Kasprzowicz, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*)
- róża przedstawiana jest z różnych perspektyw, o różnych porach (eksponowane są różne elementy krajobrazu),
 - opis ma charakter impresjonistyczny (zmysłowość) i symboliczny.

Podsumowanie

Poetyckie środki obrazowania mogą być stosowane w tekstach epickich i lirycznych do kreowania plastycznych obrazów literackich. Obrazy takie pozwalają na swobodne kształtowanie nastroju utworu literackiego i odwołują się do różnych zmysłów czytelnika.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Przygotowując wypowiedź, zastanów się nad znaczeniem pojęcia *plastyczność*. Znajdź jego synonimy. Odwołaj się do swojej wiedzy na temat sposobów kształtowania wypowiedzi. Dokonaj analizy zamieszczonego pod tematem tekstu i przygotuj argumenty, które pomogą ci zrealizować cel wypowiedzi. Przywołaj także argumenty pochodzące z innych tekstów literackich (np. opowiadań czy wierszy).

Pamiętaj, że przygotowując się do wygłoszenia wypowiedzi monologicznej na powyższy temat, możesz odwołać się do bardzo wielu różnych tekstów kultury. Szczególnie przydatne okażą się te, które zawierają wyraziste opisy. Przykładem mogą być inne niż wymienione wyżej teksty kultury z Młodej Polski, ale także z innych epok (np. teksty literackie dotyczące okresu wojny i okupacji):

Tadeusz Borowski, *Opowiadania*,

Tadeusz Różewicz, *Ocalony*,

Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*,

Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*,

Pan Tadeusz, reż. Andrzej Wajda (wg *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza),

Nad Niemnem, reż. Zbigniew Kuźmiński (wg *Nad Niemnem* Elizy Orzeszkowej),

Brunon Schulz, *Opowiadania*,

Andrzej Stasiuk, *Dukla*,

Bolesław Leśmian, *Ląka*, *W malinowym chruśniaku*,

Ryszard Kapuściński, *Heban*,

Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Melodia mgieł nocnych*.

Uogólnij swoje spostrzeżenia na temat problemu zawartego w poleceniu i sformułuj końcowe wnioski. Odnieś się także do postawionej tezy.

Zadanie 154.

Adam Kulawik

Dialektyzmy

Dialektyzm to element leksykalny obcy słownikowi języka literackiego, rozumianego jako język elity kulturalnej, pochodzący z zasobów leksykalnych rozmaitych gwar. Użyty literacko, czyli artystycznie, stanowi w warstwie słownictwa moment bardzo charakterystyczny. Wprowadzony do tekstu literackiego dialektyzm może pełnić następujące funkcje:

- a) charakteryzować postaci literackie w tym sensie, że określa ich status społeczny;
- b) oddawać koloryt lokalny;
- c) pełnić doraźne funkcje estetyczno-ekspresywne. [...]

Bardzo popularne w okresie Młodej Polski, a także w okresie dwudziestolecia międzywojennego nasycanie utworów literackich słownictwem gwarowym znajdowało szerokie uzasadnienie w sytuacji społeczno-politycznej chłopstwa [...]. W zależności od wielu czynników udział słownictwa gwarowego w tekstach literackich może być mniejszy lub większy: od sporadycznego użycia pojedynczych słów do posługiwania się wyłącznie językiem gwary. [...] Bywa i tak, że dialektyzmy, czy w ogóle konkretna gwara, traktowane są jako elementy tworzywa językowego utworu i służą do celowej jego archaizacji. Takie zjawisko występuje w języku *Krzyżaków* Sienkiewicza [...].

Żywotność gwar w funkcjach literackich potwierdza współcześnie praktyka literatury, bardzo odmienna od praktyk dawniejszych.

Źródło: Adam Kulawik, *Dialektyzmy*, [w:] tenże, *Poetka. Wstęp do teorii dzieła literackiego*, Kraków 1994, s. 74–75.

W jakim celu twórcy tekstów kultury wykorzystują dialektyzmy? Uzasadnij swoje stanowisko, odwołując się do przytoczonego fragmentu tekstu Adama Kulawika *Dialektyzmy* oraz do innego tekstu kultury.

Konspekt wypowiedzi**Wprowadzenie**

Dialektyzacja (stylizacja gwarowa) – celowe wprowadzenie do utworów literackich elementów gwary; oprócz dialektyzmów leksykalnych najczęściej wykorzystywane formy gwarowe to na przykład mazurzenie, kaszubienie, końcówka *-ta* w formach trybu rozkazującego, .

Teza

W tekście *Dialektyzmy* Adam Kulawik dostrzega funkcjonalność stylizacji gwarowej w tekstach literackich.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Adam Kulawik, *Dialektyzmy*)
 - czerpanie z zasobów leksykalnych gwar jako wyróżnik tekstu,
 - różne funkcje dialektyzacji,
 - istotna rola stylizacji gwarowej w literaturze Młodej Polski i dwudziestolecia międzywojennego,
 - rola dialektyzmów w *Krzyżakach* Henryka Sienkiewicza.
2. Argumenty związane z wybranymi tekstami, np. Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*
 - różne funkcje dialektyzacji w zależności od typu narratora (na podstawie klasyfikacji Kazimierza Wyki),
 - młodopolski stylizator – funkcja estetyczna dominująca w opisach przyrody (np. powtórzenia *A co świtanie...*), impresjonistycznych opisach tańców weselnych, np. *tańcowanie*, *owych obertasów*,
 - wiejski gaduła i realistyczny obserwator – charakterystyka bohaterów i realiów życia wiejskiego dzięki użyciu dialektyzmów leksykalnych, fonetycznych, składniowych.

3. Argumenty związane z wybranymi tekstami, np. Kabaret Młodych Panów, skecz *Kopalnia*
- scenka z życia górników, Ślązaków,
 - wykorzystanie zasobów leksykalnych dialektu śląskiego, np. *chopie, mosz, godosz, som my na dole, ja* (tak),
 - wykorzystanie fonetycznych cech gwary,
 - funkcja wykorzystania gwary: np. oddanie realiów życia na Śląsku, manifestacja własnej tożsamości, krzewienie gwary.

Podsumowanie

Twórcy wykorzystują gwarę, aby wprowadzić stylizację gwarową i w ten sposób uprawdopodobnić wykreowany świat; dialektyzacja wpływa też na walory estetyczne dzieła. Również w tekstach kultury wykorzystywane są dialekty, co pozwala odbiorcy między innymi lepiej poznać zjawiska typowe dla danego regionu. Dzięki dialektom pamiętamy o korzeniach naszej tożsamości narodowej, co jest bardzo ważne w czasach globalizacji.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Teza sformułowana w przykładowym konspekcie nie wyczerpuje wszystkich możliwości realizacji tematu.

- Możesz postawić tezę, że dzięki wykorzystaniu w literaturze dialektyzmów twórcy charakteryzują bohaterów.
- Możesz zająć stanowisko, że w utworach literackich dialektyzmy są wykorzystywane, aby ożywić wypowiedź, oddać koloryt lokalny.
- Możesz sformułować hipotezę, np. Dlaczego twórcy wykorzystują w swoich tekstach dialektyzmy, elementy leksykalne obce słownikowi języka literackiego, rozumianego jako język elity kulturalnej?

Możesz dowieść też tezy, odwołując się do innych kontekstów, np.:

- Stanisław Wyspiański, *Wesele*: w dialogach pomiędzy przedstawicielami chłopstwa i inteligencji język jest stylizowany na gwarę typową dla okolic Krakowa; Scena 1.: Czepiec w rozmowie z Dziennikarzem mówi gwarą, np. *Chińcyki, kajsi, syćko, ino, pon nos obśmiwajom, nie chcom*; Sceny 4. i 7.: Klimina w rozmowie z Radczynią mówi gwarą, np. *som, ino roz, potrza ludzi, tym ta casem sie nie siwo, i pani ta tyz nie marnie*; wykorzystanie gwary pozwala scharakteryzować Czepca i Kliminę jako osoby należące do chłopstwa, co ma związek z problematyką dramatu.
- Wiesław Myśliwski, *Widnokrąg*: dzięki gwarze Piotruś – bohater-narrator charakteryzuje swoją rodzinę, jej silny związek ze wsią.
- Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Na skalnym Podhalu*: gwara podhalańska pozwala ukazać wyjątkowość kultury Górali, ich obyczaje, kodeks wartości.

Zwróć uwagę na polecenie z tematu. Uzasadniając swoje stanowisko, wybierz jeden tekst kultury (oprócz tekstu Adama Kulawika); możesz odwołać się albo do literatury, albo np. do filmu.

Zadanie 155.

Małgorzata Budzik

Uwagi o kulturze komunikacyjnej w Internecie

W usprawnieniu komunikowania się [...] internautom pomagać ma tzw. netykieta. Termin ten, wzorowany na angielskim neologizmie *netiquette* – zbitce słów *net/NETWORK* ('sieć') *etiquette* ('etykieta') – oznacza sieciową etykietę. [...] Nie stanowi [ona] zbioru sztywnych nakazów, to raczej kodeks zachowań określający dobre maniery. Jak zauważa Rafał Rynkiewicz, jeden z autorów netykiety, *służyć ma ona uświadomieniu lub przypomnieniu pewnych zasad obowiązujących w bardzo już licznej społeczności internautów. A zasady służą nam wszystkim – mnie, Tobie i „im” – byśmy wszyscy mogli tworzyć zdrową społeczność w kraju (sieci) bez granic. Zasady każdej netykiety są aktualne niezależnie od daty jej napisania! To, że czasem coś gdzieś w sieci zauważyłeś, nie oznacza wcale, że to jest dobre i poprawne. Są trzy główne zasady: Myśl(!); Nie działaj na czyjąś szkodę; Nie nadużywaj.* Internetowy *savoir-vivre*, precyzujący obowiązujące w sieci prawa komunikowania się, choć nie jest obligatoryjny, to jednak *ma na celu uświadomienie, pouczenie i zwrócenie uwagi na pewne zachowania i sytuacje.* Stąd można wnioskować, że stosowanie się do zasad netykiety pozwala na sprawne porozumiewanie się z innymi użytkownikami oraz na efektywną pracę w sieci, zapewnia przychylność odbiorcy, poświęcenie należytej uwagi redagowanym komunikatom, jak również świadczy o kulturze osobistej internauty.

Źródło: Małgorzata Budzik, *Uwagi o kulturze komunikacyjnej w internecie*, [w:] *Norma a komunikacja*, red. M. Steciąg, M. Bugajski, Wrocław 2009, s. 227–237.

Jak przestrzeganie netykiety wpływa na komunikowanie się internautów? Omów zagadnienie, odwołując się do przytoczonego tekstu, innych tekstów kultury oraz własnych doświadczeń językowych.

Konspekt wypowiedzi**Wprowadzenie**

Etykieta językowa – zespół norm i wzorców obowiązujących wszędzie tam, gdzie dochodzi do komunikowania się ludzi, również w internecie, kojarzy się z dobrym wychowaniem. Netykieta – zespół norm właściwych wyłącznie dla porozumiewania się w sieci, wynikający ze specyfiki kanału, jakim jest Internet; uwzględniający potrzeby użytkowników.

Postawienie tezy

Przestrzeganie netykiety ma istotny wpływ na komunikowanie się internautów, służy przede wszystkim usprawnieniu wymiany informacji oraz zwiększeniu efektywności pracy w sieci.

Rozwinięcie

- Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Małgorzata Budzik, *Uwagi o kulturze komunikacyjnej w internecie*) potwierdzone przykładami własnych doświadczeń komunikacyjnych
- Netykieta wymaga uwzględnienia potrzeb innych użytkowników internetu rozumianego jako dobro wspólne, to powoduje, że kulturalny użytkownik ma na uwadze potrzeby i możliwości innych (interpretacja słów: *zasady służą nam wszystkim – mnie, Tobie i „im”*):
 - należy dbać o to, by nie przysyłać innym tzw. wirusów, które mogą zdezorganizować pracę bądź uszkodzić programy,
 - nie powinno się przysyłać danych, które mogą obciążyć serwer i uniemożliwić pracę innym;
 - nie należy rozsyłać tekstów reklamowych, jeśli adresat nie wyraził na to zgody.

- Internauta, który stosuje zasady netykiety, jest traktowany poważnie, a redagowane przez niego teksty są wyżej oceniane:
 - opatrywanie tekstów przypisami jest przykładem szacunku dla czyjejś pracy, są wyrazem rzetelności,
 - pisanie tematu w listach ułatwia odbiorcy selekcję materiału, który do niego dociera.
2. Argumenty związane z wybranymi tekstami (netykiety określonych grup dyskusyjnych i innych społeczności internetowych)
- netykiety otwierające grupy dyskusyjne wprowadzają porządek i ograniczają bezkarność ludzi o złych intencjach (wiele stron ma ściśle sformułowane zasady użytkowania, ich złamanie grozi usunięciem postu bądź zablokowaniem konta przez administratora, np. zasady netykiety na stronie PolskaNiezwykła – zakaz przekraczania tematu rozmowy, tzw. off topic, przesyłania spamu, obciążania serwerów);
 - ogólne zasady językowe w internecie służą poprawie jakości komunikatów (nie należy nadużywać wielkich liter, ponieważ oznaczają one krzyk, emotikony nie powinny zastępować głównego tekstu, nie należy nadużywać skrótów i wypowiedzi lakonicznych bądź mechanicznie kopiować większych fragmentów tekstu, bo to utrudnia odczytywanie sensu wypowiedzi);
 - przestrzeganie netykiety jest częstym tematem podejmowanym przez różne organizacje społeczne, które prowadzą działalność dydaktyczną wśród młodzieży (*Stop pornografii, Uwważaj, pedofil w sieci, Komentuj, nie obrażaj*).

Podsumowanie

Przestrzeganie netykiety świadczy nie tylko o dojrzałości użytkownika sieci, ale również ułatwia mu pracę, wpływa na to, jak jego aktywność oceniają inni, wpływa na bezpieczeństwo w sieci.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Temat dotyczy netykiety, termin ten wymaga więc zdefiniowania. Zastanów się więc, czy netykieta to po prostu etykieta w internecie, czy nazwa ta dotyczy bardziej złożonego problemu. Spróbuj w tym kontekście odpowiedzieć na pytanie, jakie normy i zwyczaje są właściwe tylko dla komunikacji internetowej.

Polecenie wyraźnie wskazuje, że masz skupić się na wpływie przestrzegania netykiety na komunikowanie się w sieci. Twoim zadaniem nie jest więc formułowanie zasad netykiety, a wskazywanie tego, czemu one służą. W tekście Małgorzaty Budzik przedstawione są funkcje netykiety, należy je zilustrować odpowiednimi przykładami. Warto więc przypomnieć sobie różne strony internetowe, które mają spis zasad postępowania, często elementy netykiety odnaleźć można w regulaminach różnych gier, serwisów, portali itp. Za adekwatne będą uznane również przykłady z własnych doświadczeń komunikacyjnych, warto więc przypomnieć sobie dobre zwyczaje związane z pisaniem elektronicznych listów, użytkowaniem znanych portali społecznościowych, komunikowanie się za pomocą czatów itp.

Zadanie 156.

Michał Rusinek, Aneta Załazińska

W jakim stylu?

Kwintesencja stylu tkwi w tak zwanych figurach stylistycznych. [...] Istnieją takie figury, które są jak przyprawa dodawana do potrawy na samym końcu, polegające na: zmianie szyku wyrazów w zdaniu (na przykład umieszczając na końcu czasowniki, można w polszczyźnie uzyskać styl archaizowany, podobny do składni staropolskiej, wzorowanej na łacińskiej), użyciu wykrzykników, pytań retorycznych [...]. Kluczowe znaczenie dla stylu mają jednak inne figury, na przykład metafora [...]. Wcale nie jest ona zarezerwowana wyłącznie dla poetów. Pojawia się dosłownie wszędzie – od sonetu po instrukcję obsługi pralki automatycznej. A polega na tym, że o jakiejś rzeczy mówimy tak jakby była inną rzeczą, do niej pod jakimś względem podobną. Kiedy chcemy powiedzieć, że wszyscy uczniowie po usłyszeniu pytania nauczyciela podnieśli ręce, to możemy użyć metafory „las rąk” – jest ona zrozumiała, gdyż wiele wzniesionych w górę rąk przypomina gęstwinę drzew. To przykład banalny i dość wyświechtany. Jedną z ładniejszych metafor w naszej kulturze jest Blaise'a Pascala definicja człowieka: „trzcina myśląca”. Człowiek jest podobny do trzciny: kruchy, ledwie podmuch może go złamać, ale i starający się dążyć ku górze [...]; różni się od niej myśleniem. Metafora może także pomóc zrozumieć jakieś nowe zjawisko czy nową rzecz, przyrównując ją do rzeczy już dobrze znanej. [...]

Żeby się „zgrać” (metafora!), nadawca i odbiorca powinni mieć wspólny układ odniesień, wspólną sferę wyrazistych obrazów. Dobry mówca, jeśli stara się wyjaśnić coś rolnikowi, powinien posługiwać się porównaniami do czegoś, co temu ostatniemu jest doskonale, namacalnie znane, na przykład do plonu, żniw, gleby, korzeni; jeśli przekonuje do czegoś murarza – porównywać powinien do fundamentu, spoiwa, tynku.

Uważamy, iż kwestię doboru stylu należy rozważać na każdym etapie obmyślenia wypowiedzi.

Źródło: Michał Rusinek, Aneta Załazińska, *Retoryka podręczna, czyli jak wnikliwie słuchać i przekonująco mówić*, Kraków 2005, s. 183–185.

Jakie są wyznaczniki dobrego stylu? Odpowiedz, odwołując się do tekstu Michała Rusinka i Anety Załazińskiej, wybranego tekstu kultury oraz własnych doświadczeń komunikacyjnych.

Konspekt wypowiedzi**Wprowadzenie**

Styl to sposób ukształtowania wypowiedzi polegający na określonym doborze środków językowych.

Teza

Dobry styl to taki, który pozwala nadawcy osiągnąć zamierzony cel. Różne są wyznaczniki dobrego stylu.

Rozwinięcie

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Michał Rusinek, Aneta Załazińska, *W jakim stylu?*)

- cechy stylu, którym powinien posługiwać się mówca (styl retoryczny);
- styl dostosowany do odbiorcy (poprawny, zrozumiały, stosowny);

- duże znaczenie ozdobności, barwności stylu – wykorzystanie różnych środków stylistycznych, np. inwersji, wykrzyknień, pytań retorycznych, a przede wszystkim obrazowych metafor i porównań.

Argumenty związane z wybranym tekstem (Piotr Skarga, *Kazania sejmowe*)

- przykład stylu retorycznego (przemówienie polityczne),
- cel – przekonanie odbiorców o potrzebach reform w kraju,
- kompozycja zgodna z zasadami retoryki,
- duża rola argumentów emocjonalnych,
- ozdobność stylu (apostrofy, alegoria, powtórzenia, wykrzyknienia, wyliczenia, pytania retoryczne).

Argumenty potwierdzone przykładami własnych doświadczeń komunikacyjnych, np.

- wykorzystanie różnych stylów w codziennej komunikacji,
- wybór stylu zależny od intencji nadawcy,
- style funkcjonalne (potoczny, urzędowy, naukowy, publicystyczny, artystyczny),
- esej publikowany w czasopiśmie (styl publicystyczny) – elegancja języka, słownictwo erudycyjne, obrazowość, ekspresywność, subiektywizm,
- pismo kierowane do urzędu (styl urzędowy) – brak ozdobności, ekspresywności, schematyczność, charakterystyczne formuły, dążenie do precyzji, jednoznaczności sformułowań.

Podsumowanie

Choć we współczesnej polszczyźnie istnieją różne style, można wskazać pewne wyznaczniki wspólne dla wszystkich: środki językowe muszą być dobrane tak, aby nadawca mógł osiągnąć cel. Niezależnie od typu wypowiedzi styl powinien być dostosowany do tematu, odbiorcy, sytuacji (zgodny z zasadą *decorum*), jasny (zrozumiały) i poprawny.

Wskazówki do rozwiązania zadania

W swojej wypowiedzi możesz mówić o wyznacznikach różnych stylów albo skoncentrować się na stylu retorycznym. W argumentacji posłuż się wybranym tekstem kultury, np.:

- przemówieniem politycznym,
- tekstem reklamowym,
- utworem literackim.

Odwołaj się także do własnych doświadczeń, np.:

- rozmów prywatnych,
- komunikacji przez Internet,
- wygłoszonego przez siebie przemówienia okolicznościowego.

5. Wykaz umiejętności ogólnych i szczegółowych sprawdzanych zadaniami

Zadania dotyczące operacji na tekście nieliterackim

Zadanie 1.

Wymagania ogólne	I. Uczeń dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.3) Uczeń rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu. (trzeci etap edukacyjny). 1.7) rozpoznaje intencje wypowiedzi (aprobatę).

Zadanie 2.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych, politycznych. 1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście. 3.8) Uczeń odróżnia słownictwo neutralne od wartościującego.

Zadanie 3.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. II. Uczeń odczytuje rozmaite sensy dzieła.
Wymagania szczegółowe	I. 1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte. II.2.4) Uczeń rozpoznaje w utworze sposoby kreowania bohatera.

Zadanie 4.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy ukryte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów. 1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 5.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. II. Uczeń stosuje w analizie podstawowe pojęcia z zakresu poetyki.
Wymagania szczegółowe	I.1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście. II.2.1) Uczeń wskazuje zastosowane w utworze środki wyrazu artystycznego.

Zadanie 6.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. II. Uczeń odczytuje rozmaite sensy dzieła.
Wymagania szczegółowe	I.1.5) Uczeń wyróżnia kluczowe pojęcia. II.3.1) wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (np. słowa-klucze).

Zadanie 7.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	(trzeci etap edukacyjny) 3.4) Uczeń rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych i wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym.

Zadanie 8.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. III. Uczeń ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	I.3.4) Uczeń rozpoznaje i nazywa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, ekspresywną, impresywną). III.1.7) Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym. (trzeci etap edukacyjny) III.2.4) Uczeń stosuje związki frazeologiczne, rozumiejąc ich znaczenie. III.2.7) Uczeń zamienia mowę niezależną na zależną.

Zadanie 9.

Wymagania ogólne	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów. (trzeci etap edukacyjny) 1.11) Uczeń czerpie dodatkowe informacje z przypisu.

Zadanie 10.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. II. Uczeń odczytuje rozmaite sensy dzieła.
Wymagania szczegółowe	I.1.5) Uczeń wyróżnia kluczowe pojęcia. II.3.1) wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (np. słowa-klucze).

Zadanie 11.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy ukryte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów. 1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte. 1.4) Wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście. 1.7) Rozpoznaje w wypowiedzi ironię.

Zadanie 12.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy ukryte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów. 1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 13.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy ukryte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	(trzeci etap edukacyjny) 3.4) Uczeń rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych i wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym. (czwarty etap edukacyjny) 3.1) Uczeń analizuje i definiuje znaczenia słów.

Zadanie 14.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy ukryte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów. 1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte. 1.4) Wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 15.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	(trzeci etap edukacyjny) III.2.7) Uczeń przekształca mowę niezależną na zależną.

Zadanie 16.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	(trzeci etap edukacyjny) II.2.5) Uczeń omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu.

Zadanie 17.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.5) Uczeń wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym, dokonuje jego logicznego streszczenia.

Zadanie 18.

Wymagania ogólne	(trzeci etap edukacyjny) I. Uczeń rozumie komunikaty o coraz bardziej skomplikowanej organizacji; podejmuje refleksję nad znaczeniami słów i dąży do ich dokładnego rozumienia.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń wyszukuje w wypowiedzi potrzebne informacje.

Zadanie 19.

Wymagania ogólne	(czwarty etap edukacyjny) I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. (trzeci etap edukacyjny) I. Uczeń rozumie komunikaty o coraz bardziej skomplikowanej organizacji; podejmuje refleksję nad znaczeniami słów i dąży do ich dokładnego rozumienia.
Wymagania szczegółowe	(czwarty etap edukacyjny) 1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście. (trzeci etap edukacyjny). 1.3) Uczeń rozpoznaje słownictwo o ograniczonym zasięgu (neologizmy). 1.9) Uczeń rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych.

Zadanie 20.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.4) Uczeń odczytuje sens całego tekstu a w nim zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie, potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości.

Zadanie 21.

Wymagania ogólne	II. Uczeń w interpretacji tekstu wykorzystuje wiedzę o kontekstach, w jakich może być on odczytywany; poznaje niezbędne dla lektury fakty z historii literatury i innych dziedzin humanistyki.
Wymagania szczegółowe	3.2) Uczeń wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty.

Zadanie 22.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte. 1.5) Uczeń wyróżnia argumenty, kluczowe twierdzenia w tekście argumentacyjnym.

Zadanie 23.

Wymagania ogólne	I. Uczeń dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.5) Uczeń wyróżnia kluczowe pojęcia w tekście argumentacyjnym.

Zadanie 24.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.3) Uczeń rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu. 1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście. 3.4) Uczeń rozpoznaje i nazywa funkcje tekstu (poetycką).

Zadanie 25.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności.
Wymagania szczegółowe	I.1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu. III.1.7) Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym (np. streszcza, parafrazuje).

Zadanie 26.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane w tekście środki językowe i ich funkcje.

Zadanie 27.**Część a.)**

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane w tekście środki językowe i ich funkcje.

Część b.)

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane w tekście środki językowe i ich funkcje.

Zadanie 28.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens wydzielonych fragmentów. 1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane w tekście środki językowe.

Zadanie 29.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje znaczenia związków frazeologicznych.

Zadanie 30.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje znaczenia wyrazów. 1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane w tekście środki językowe.

Zadanie 31.**Część a.)**

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje znaczenia wyrazów. 1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane w tekście środki językowe.

Część b.)

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje znaczenia wyrazów. 1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane w tekście środki językowe. 3.8) Uczeń odróżnia słownictwo neutralne od wartościującego.

Zadanie 32.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, grup zdań uporządkowanych w akapicie). 1.5) Uczeń wyróżnia kluczowe pojęcia w tekście.

Zadanie 33.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	3.1) Uczeń analizuje i definiuje znaczenia słów.

Zadanie 34.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych, politycznych; odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 35.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. II. Uczeń odczytuje rozmaite sensy dzieła.
Wymagania szczegółowe	I. 1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte. II.2.4) Uczeń rozpoznaje w utworze sposoby kreowania bohatera.

Zadanie 36.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy ukryte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. 1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 37

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensory ukryte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi wyjaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. 1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 38.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. II. Uczeń odczytuje rozmaite sensory dzieła.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi wyjaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości.

Zadanie 39.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	(trzeci etap edukacyjny) 3.4) Uczeń rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych i wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym.

Zadanie 40.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	3.1) Uczeń analizuje i definiuje znaczenia słów. 1.7) Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym.

Zadanie 41.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensory zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów. (drugi etap edukacyjny) 2.1) Uczeń rozróżnia i poprawnie zapisuje zdania oznajmujące, pytające i rozkazujące.

Zadanie 42.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensory zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów. 1.7) Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym (np. streszcza, parafrazuje, sporządza konspekt, cytuje).

Zadanie 43.

Wymagania ogólne	III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.7. Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym. Trzeci etap edukacyjny 2.3) Uczeń tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wysławiania się; świadomie dobiera synonimy i antonimy dla wyrażenia zamierzonych treści.

Zadanie 44.

Wymagania ogólne	(trzeci etap edukacyjny) I. Uczeń samodzielnie dociera do informacji; rozumie komunikaty o coraz bardziej skomplikowanej organizacji – werbalne i niewerbalne; podejmuje refleksję nad znaczeniami słów i dąży do ich dokładnego rozumienia; krytycznie ocenia zawartość komunikatów.
Wymagania szczegółowe	(trzeci etap edukacyjny) 3.9) Uczeń rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych i wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym.

Zadanie 45.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów popularnonaukowych. 1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 46.

Wymagania ogólne	(trzeci etap edukacyjny) I. Uczeń samodzielnie dociera do informacji; rozumie komunikaty o coraz bardziej skomplikowanej organizacji – werbalne i niewerbalne; podejmuje refleksję nad znaczeniami słów i dąży do ich dokładnego rozumienia; krytycznie ocenia zawartość komunikatów.
Wymagania szczegółowe	(trzeci etap edukacyjny) I.2.3) Uczeń korzysta ze słownika: języka polskiego, poprawnej polszczyzny, frazeologicznego, wyrazów obcych, synonimów i antonimów oraz szkolnego słownika terminów literackich – w formie książkowej i elektronicznej.

Zadanie 47.

Wymagania ogólne	(trzeci etap edukacyjny) I. Uczeń samodzielnie dociera do informacji; rozumie komunikaty o coraz bardziej skomplikowanej organizacji – werbalne i niewerbalne.
Wymagania szczegółowe	(trzeci etap edukacyjny) I.1.4) Uczeń odróżnia informacje o faktach od opinii.

Zadanie 48.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.
Wymagania szczegółowe	I.1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 49.

Wymagania ogólne	II. Uczeń odczytuje rozmaite sensy dzieła.
Wymagania szczegółowe	3.1) Uczeń wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu. (trzeci etap edukacyjny) 2.2) Uczeń sprawnie posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny.

Zadanie 50.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (felieton). 1.3) Uczeń rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu. 1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 51.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.4) Uczeń wskazuje środki językowe i ich funkcje w tekście. 1.5) Uczeń wyróżnia argumenty.

Zadanie 52.

Wymagania ogólne	I. Uczeń dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych. 1.4) Uczeń wskazuje środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 53.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane środki językowe i ich funkcje w tekście. 1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych.

Zadanie 54.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.5) Uczeń wyróżnia kluczowe pojęcia.

Zadanie 55.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.5) Uczeń wyróżnia kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym.

Zadanie 56.

Wymagania ogólne	I. Uczeń dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.3) Uczeń rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu. 1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 57.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (felieton). 1.3) Uczeń rozpoznaje typ nadawcy. 1.5) Uczeń wyróżnia argumenty.

Zadanie 58.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.5) Uczeń dokonuje logicznego streszczenia tekstu.

Zadanie 59.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (recenzja); odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 60.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. (trzeci etap edukacyjny) 1.7) Uczeń rozpoznaje intencję wypowiedzi (aprobatę, dezaprobatę). (drugi etap edukacyjny) 1.9) Uczeń wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz),

Zadanie 61.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. (drugi etap edukacyjny) 1.8) Uczeń rozumie dosłowne i przenieśne znaczenie wyrazów w wypowiedzi.

Zadanie 62.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. (trzeci etap edukacyjny) I.1.4) Uczeń odróżnia informacje o faktach od opinii. III.1.7) Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym (np. streszcza, parafrazuje, sporządza konspekt, cytuje).

Zadanie 63.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej. II. Uczeń w interpretacji tekstu wykorzystuje wiedzę o kontekstach, w jakich może być on odczytywany; poznaje niezbędne dla lektury fakty z historii literatury i innych dziedzin humanistyki; odczytuje rozmaite sensy dzieła.
Wymagania szczegółowe	I. 1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. 1.5) Uczeń wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym, dokonuje jego logicznego streszczenia. II. 4.2) Uczeń dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości narodowe i uniwersalne. 4.3) Uczeń dostrzega w świecie konflikty wartości.

Zadanie 64.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 65.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. (trzeci etap edukacyjny) 1.11) Uczeń czerpie dodatkowe informacje z przypisu. (drugi etap edukacyjny) 1.9) Uczeń wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście.

Zadanie 66.**Wymagania egzaminacyjne**

Wymagania ogólne	I Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	(drugi etap edukacyjny) I.3.3) Uczeń rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy (przymiotnik). (czwarty etap edukacyjny) III.1.7) Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym (np. streszcza, parafrazuje, sporządza konspekt, cytuje). (drugi etap edukacyjny) III.2.4) poprawnie stopniuje przymiotniki i używa ich we właściwych kontekstach.

Zadanie 67.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. 3.1) Uczeń analizuje i definiuje znaczenia słów.

Zadanie 68.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.
Wymagania szczegółowe	3.4) Uczeń rozpoznaje i nazywa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, ekspresywną, impresyjną – w tym perswazyjną).

Zadanie 69.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów politycznych. 1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście. 3.8) Uczeń odróżnia słownictwo neutralne od wartościującego.

Zadanie 70.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 71.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów politycznych. 1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 72.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów politycznych (przemówienie). 1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane środki językowe i ich funkcje w tekście. 3.3) Uczeń zna pojęcie aktu komunikacji językowej i wskazuje jego składowe (nadawca, odbiorca, kod, komunikat, kontekst).

Zadanie 73.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy ukryte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów. 1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte. 1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe.

Zadanie 74.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	(trzeci etap edukacyjny) 3.9) Uczeń rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych i wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym.

Zadanie 75.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. II. Uczeń stosuje w analizie podstawowe pojęcia z zakresu poetyki.
Wymagania szczegółowe	I.1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście. II.2.1) Uczeń wskazuje zastosowane w utworze środki wyrazu artystycznego.

Zadanie 76.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście. 3.8) Uczeń odróżnia słownictwo neutralne od wartościującego.

Zadanie 77.

Wymagania ogólne	III Uczeń ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.7) Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym (parafrazuje).

Zadanie 78.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.3) Uczeń rozpoznaje typ nadawcy tekstu.

Zadanie 79.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi wyjaśnić ich sens.

Zadanie 80.

Wymagania ogólne	II. Uczeń stosuje w analizie podstawowe pojęcia zakresu poetyki.
Wymagania szczegółowe	2.1) Uczeń wskazuje zastosowane w utworze środki wyrazu artystycznego i ich funkcje oraz inne wyznaczniki poetyki danego utworu.

Zadanie 81.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 82.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokie tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz. (trzeci etap edukacyjny) 1.4) Uczeń odróżnia informacje o faktach od opinii.

Zadanie 83.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokie tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki.

Zadanie 84.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; ma świadomość własnej kompetencji językowe.
Wymagania szczegółowe	3.4) Uczeń rozpoznaje i nazywa funkcje tekstu (impresywną). 1.7) Uczeń wykonuje różne działania na cudzym tekście.

Zadanie 85.

Wymagania ogólne	II. Uczeń w interpretacji tekstów wykorzystuje wiedzę o kontekstach, w jakich może być on odczytywany.
Wymagania szczegółowe	3.2) Uczeń wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty (literackie, kulturowe, filozoficzne).

Zadanie 86.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, zdań).

Zadanie 87.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	3.4) Uczeń rozpoznaje i nazywa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, ekspresywną, impresywną).

Zadanie 88.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 89.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, zdań).

Zadanie 90.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, zdań).

Zadanie 91.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	3.9) (trzeci etap edukacyjny) Uczeń rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych i wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym.

Zadanie 92.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, zdań).

Zadanie 93.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens.

Zadanie 94.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu. 1.5) Uczeń wyróżnia kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym. 3.4) Uczeń rozpoznaje i nazywa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną).

Zadanie 95.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu. 3.3) Uczeń zna pojęcie aktu komunikacji językowej i wskazuje jego składowe (nadawca, odbiorca, kod, komunikat, kontekst), dostrzega i omawia współczesne zmiany modelu komunikacji językowej (np. różnice między tradycyjną komunikacją ustną lub pisaną a komunikacją przez Internet).

Zadanie 96.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie, odróżnia znaczenie realne i etymologiczne).

Zadanie 97.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi wyjaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. 1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów popularnonaukowych, odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte. 3.1) Uczeń analizuje i definiuje znaczenia słów.

Zadanie 98.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu, rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	I. (czwarty etap edukacyjny) 1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów popularnonaukowych. 1.3) Uczeń rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu. 1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe. 3.8) Uczeń odróżnia słownictwo neutralne od emocjonalnego i wartościującego. I. (trzeci etap edukacyjny) 3.1) Uczeń rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny i naukowy.

Zadanie 99.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	I. 1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi wyjaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości.

Zadanie 100.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie. III. Uczeń stosuje podstawowe zasady logiki i retoryki.
Wymagania szczegółowe	I. 1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi wyjaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. 1.5) Uczeń wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym, dokonuje jego logicznego streszczenia.

Zadanie 101.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi wyjaśnić ich funkcję. 1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów popularnonaukowych. 1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 102.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. III. Uczeń buduje wypowiedzi; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki.
Wymagania szczegółowe	I. 1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie). 1.5) Uczeń wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym. 3.1) Uczeń analizuje znaczenia słów. III. 1.3) Uczeń dobiera argumenty (przeprowadza prawidłowe wnioskowanie). 1.7) Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym.

Zadanie 103.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; rozpoznaje środki językowe.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens znaczenia wyrazów, zdań; potrafi objaśnić ich funkcję na tle całości. 1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane środki językowe i ich funkcje w tekście. 1.5) Uczeń wyróżnia kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym.

Zadanie 104.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, potrafi objaśnić ich funkcję na tle całości. 1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów popularnonaukowych. 1.3) Uczeń rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu. 1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 105.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. III. 1.7) Uczeń wykonuje różne działania na cudzym tekście.

Zadanie 106.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte. III. 1.3) Uczeń dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy.

Zadanie 107.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz. 3.8) Uczeń odróżnia słownictwo neutralne od emocjonalnego i wartościującego. III. 1. Uczeń dobiera argumenty.

Zadanie 108.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 109.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 110.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte. III. 1.3) Uczeń stawia tezę lub hipotezę.

Zadanie 111.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.5) Uczeń stosuje uczciwe zabiegi perswazyjne, zdając sobie sprawę z ich wartości i funkcji. 3.4) Uczeń rozpoznaje i nazywa funkcje tekstu (impresywną – w tym perswazyjną). III. 1.7) Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym.

Zadanie 112.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów. III. 1.3) Uczeń dobiera argumenty, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi.

Zadanie 113.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych zdań,) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów. 1.4) Uczeń wskazuje charakterystyczne cechy danego tekstu. 3.8) Uczeń odróżnia słownictwo oficjalne od swobodnego.

Zadanie 114.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane środki językowe i ich funkcje w tekście. III. 1.3) Uczeń przeprowadza prawidłowe wnioskowanie.

Zadanie 115.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu. II. Uczeń odczytuje rozmaite sensy dzieła. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; ma świadomość własnej kompetencji językowej.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów. II. 1.2) Uczeń określa problematykę utworu. III. 1.3) Uczeń dobiera argumenty.

Zadanie 116.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 117.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 118.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 119.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

Zadanie 120.

Wymagania ogólne	III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; ma świadomość własnej kompetencji językowej. I. (trzeci etap edukacyjny) Uczeń rozumie komunikaty o coraz bardziej skomplikowanej organizacji; podejmuje refleksję nad znaczeniami słów.
Wymagania szczegółowe	1.7) Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym (parafrazuje). (trzeci etap edukacyjny) 3.1) Uczeń rozpoznaje styl potoczny.

Zadanie 121.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.2) Uczeń rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych.

Zadanie 122.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	3.3) Uczeń zna pojęcie aktu komunikacji językowej i wskazuje jego składowe (nadawca, odbiorca, kod, komunikat, kontekst).

Zadanie 123.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.4) Uczeń rozpoznaje zastosowane środki językowe i ich funkcje w tekście.

Zadanie 124.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie.
Wymagania szczegółowe	1.1) Uczeń odczytuje znaczenia grup zdań uporządkowanych w akapicie; potrafi objaśnić ich funkcję na tle całości.

Zadanie 125.

Wymagania ogólne	I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie. III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności.
Wymagania szczegółowe	I. 1.5) Uczeń dokonuje logicznego streszczenia. III. 1.7) Uczeń wykonuje różne działania na teście cudzym (streszcza).

Wymagania egzaminacyjne do rozdziału 3.1 Rozprawka problemowa

Wymagania ogólne	<p>I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu.</p> <p>II. Uczeń stosuje w analizie podstawowe pojęcia z zakresu poetyki; w interpretacji tekstu wykorzystuje wiedzę o kontekstach, w jakich może być on odczytywany; poznaje niezbędne dla lektury fakty z historii literatury i innych dziedzin humanistyki; odczytuje rozmaite sensy dzieła.</p> <p>III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki; ma świadomość własnej kompetencji językowej.</p>
Wymagania szczegółowe	<p>I. (czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu.</p> <p>II. (czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.2) Uczeń określa problematykę utworu.</p> <p>2.4) Uczeń rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera.</p> <p>3.2) Uczeń wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty (np. literackie, kulturowe).</p> <p>3.3) Uczeń porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich.</p> <p>4.2) Uczeń dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości uniwersalne.</p> <p>4.3) Uczeń dostrzega w świecie konflikty wartości oraz rozumie źródła tych konfliktów.</p> <p>II. (drugi etap edukacyjny)</p> <p>4.2) Uczeń omawia na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne, poddaje refleksji uniwersalne wartości humanistyczne.</p> <p>III. (czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.1) Uczeń tworzy dłuższy tekst pisany (rozprawka) zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej.</p> <p>1.2) Uczeń przygotowuje wypowiedź (wybiera odpowiednią formę gatunkową i odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, sporządza plan wypowiedzi, dobiera właściwe słownictwo).</p> <p>1.3) Uczeń tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki lub retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie).</p> <p>III. (trzeci etap edukacyjny)</p> <p>2.2) Uczeń sprawnie posługuje się oficjalną odmianą polszczyzny.</p> <p>2.3) Uczeń, tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wysławiania się.</p> <p>2.5) Uczeń stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach.</p> <p>2.10) Uczeń stosuje poprawne formy odmiany rzeczowników, czasowników (w tym imiesłów), przymiotników, liczebników i zaimków; stosuje poprawne formy wyrazów w związkach składniowych.</p> <p>III. (drugi etap edukacyjny)</p> <p>2.3) Uczeń stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych.</p> <p>2.5) Uczeń pisze poprawnie pod względem ortograficznym.</p> <p>2.6) Uczeń poprawnie używa znaków interpunkcyjnych.</p>

Wymagania egzaminacyjne do rozdziału 3.2 Rozprawka interpretacyjna

Wymagania ogólne	<p>I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.</p> <p>II. Uczeń stosuje w analizie podstawowe pojęcia z zakresu poetyki; w interpretacji tekstu wykorzystuje wiedzę o kontekstach, w jakich może być on odczytywany; odczytuje rozmaite sensy dzieła.</p> <p>I. Uczeń odczytuje rozmaite sensy dzieła.</p> <p>III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki; ma świadomość własnej kompetencji językowej.</p>
Wymagania szczegółowe	<p>I. (czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu.</p> <p>1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.</p> <p>II (czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.2) Uczeń określa problematykę utworu.</p> <p>2.1) Uczeń wskazuje zastosowane w utworze środki wyrazu artystycznego i ich funkcje oraz inne wyznaczniki poetyki danego utworu (z zakresu podstaw wersyfikacji, kompozycji, genologii i określa ich funkcje).</p> <p>2.4) Uczeń rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera (sytuacja liryczna).</p> <p>3.1) Uczeń wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (np. słowa-klucze, wyznaczniki kompozycji).</p> <p>3.2) Uczeń wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty.</p> <p>3.4) Uczeń odczytuje treści symboliczne utworu.</p> <p>III.</p> <p>1.1) Uczeń tworzy dłuższy tekst pisany zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej.</p> <p>1.2) Uczeń przygotowuje wypowiedź (wybiera odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, sporządza plan wypowiedzi, dobiera właściwe słownictwo).</p> <p>1.3) Uczeń tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki lub retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie).</p> <p>2.1) Uczeń operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (kultura).</p> <p>(trzeci etap edukacyjny)</p> <p>2.5) Uczeń stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach; dostosowuje szyk wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką nadaje przekazywanym informacjom.</p> <p>2.6) Uczeń wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu reguł interpunkcyjnych.</p> <p>(drugi etap edukacyjny)</p> <p>2.5) Uczeń pisze poprawnie pod względem ortograficznym.</p>

Wymagania egzaminacyjne do rozdziału 4. Zadania do egzaminu ustnego – tekst literacki

Wymagania ogólne	<p>I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu.</p> <p>II. Uczeń stosuje w analizie podstawowe pojęcia z zakresu poetyki; w interpretacji tekstu wykorzystuje wiedzę o kontekstach, w jakich może być on odczytywany; poznaje niezbędne dla lektury fakty z historii literatury i innych dziedzin humanistyki; odczytuje rozmaite sensy dzieła.</p> <p>III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki; ma świadomość własnej kompetencji językowej.</p>
Wymagania szczegółowe	<p>I.(czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu.</p> <p>1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.</p> <p>II.</p> <p>1.2) Uczeń określa problematykę utworu.</p> <p>2.4) Uczeń rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera.</p> <p>3.1) Uczeń wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu.</p> <p>3.2) Uczeń wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty.</p> <p>3.3) Uczeń porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich.</p> <p>4.2) dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości uniwersalne.</p> <p>III.</p> <p>1.1) Uczeń tworzy dłuższy tekst mówiony zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej.</p> <p>1.3) Uczeń tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie).</p> <p>1.4) Uczeń publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym także tempo mowy i donośność głosu).</p>

Wymagania egzaminacyjne do rozdziału 4. Zadania do egzaminu ustnego – tekst ikoniczny

Wymagania ogólne	<p>II. Uczeń stosuje w analizie podstawowe pojęcia z zakresu poetyki; w interpretacji tekstu wykorzystuje wiedzę o kontekstach, w jakich może być on odczytywany; poznaje niezbędne dla lektury fakty z historii literatury i innych dziedzin humanistyki; odczytuje rozmaite sensory dzieła.</p> <p>III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki; ma świadomość własnej kompetencji językowej.</p>
Wymagania szczegółowe	<p>II. (czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.2) Uczeń określa problematykę utworu.</p> <p>2.2) Uczeń dostrzega w czytanych utworach cechy charakterystyczne określonej epoki.</p> <p>2.4) Uczeń rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego.</p> <p>3.1) Uczeń wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu.</p> <p>3.2) Uczeń wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty.</p> <p>3.3) Uczeń porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich.</p> <p>(trzeci etap edukacyjny)</p> <p>2.11) Uczeń uwzględnia w analizie specyfikę tekstów kultury przynależnych do następujących rodzajów sztuki: literatura, sztuki plastyczne.</p> <p>III.</p> <p>1.1) Uczeń tworzy dłuższy tekst mówiony zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej.</p> <p>1.3) Uczeń tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie).</p> <p>1.4) Uczeń publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym także tempo mowy i donośność głosu).</p>

Wymagania egzaminacyjne do rozdziału 4. Zadania do egzaminu ustnego – tekst językowy

Wymagania ogólne	<p>I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu.</p> <p>III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki; ma świadomość własnej kompetencji językowej.</p>
Wymagania szczegółowe	<p>I. (czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu.</p> <p>1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.</p> <p>3.1) Uczeń analizuje i definiuje znaczenia słów.</p> <p>III. (czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.1) Uczeń tworzy dłuższy tekst mówiony zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej.</p> <p>1.3) Uczeń tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie).</p> <p>1.4) Uczeń publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym także tempo mowy i donośność głosu).</p>

EGZAMIN MATURALNY

JĘZYK POLSKI

Poziom rozszerzony

ZBIÓR ZADAŃ

Materiały pomocnicze dla uczniów i nauczycieli

Centralna Komisja Egzaminacyjna

2015

Publikacja opracowana przez zespół koordynowany przez **Małgorzatę Kosińską-Pulkę** działający w ramach projektu *Budowa banków zadań* realizowanego przez Centralną Komisję Egzaminacyjną pod kierunkiem Janiny Grzegorek:

Autorzy

Teresa Bulska-Leśniak (kierownik zespołu przedmiotowego)
Dorota Czaja
Dominika Duda
Anna Finkstein
Bogumiła Frąszczak
Edyta Jantos (kierownik zespołu przedmiotowego)
Zbigniew Kosiński
Joanna Kościerzyńska
Bogdan Kozak
Jolanta Malczewska
dr Maria Romanowska
Andrzej Spilkowski
Magdalena Steblecka-Jankowska
Sławomira Wójcik

Komentatorzy

dr hab. prof. UW r Jerzy Biniewicz
dr hab. prof. UW r Małgorzata Łoboz
dr hab. prof. UW r Leszek Pułka
dr hab. Wojciech Browarny
dr Diana Gawinecka
dr Dorota Żytkiewicz
Beata Kwapińska
Ewa Obara-Grączewska

Opracowanie redakcyjne

Izabella Lutze

Redaktor naczelny

Julia Konkołowicz-Pniewska

Zbiory zadań opracowano w ramach projektu *Budowa banków zadań*,
Działanie 3.2 Rozwój systemu egzaminów zewnętrznych,
Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty,
Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Spis treści

1. Zadania rozszerzonej odpowiedzi z przykładami realizacji	209
1.1. Tekst teoretyczny	209
1.2. Interpretacja porównawcza	232
2. Wykaz umiejętności ogólnych i szczegółowych sprawdzanych zadaniami	260

1. Zadania rozszerzonej odpowiedzi z przykładami realizacji

1.1. Tekst teoretyczny

Na czym polega realizacja wypowiedzi argumentacyjnej dotycząca tekstu teoretycznego

Wypowiedź argumentacyjna

Ma charakter problemowy. Tworzenie wypowiedzi argumentacyjnej (w formie wybranej przez zdającego, np. rozprawki lub szkicu) wymaga odniesienia się do tekstu historycznoliterackiego albo teoretycznoliterackiego, albo krytycznoliterackiego.

Rozprawka

Ma, podobnie jak na poziomie podstawowym, charakter problemowy.

Zadanie składa się z polecenia i tekstu teoretycznego (krytycznoliterackiego, historycznoliterackiego lub teoretycznoliterackiego).

Od zdającego wymaga się

- zrozumienia załączonego do polecenia tekstu krytycznoliterackiego, historycznoliterackiego lub teoretycznoliterackiego;
- określenia głównego problemu przedstawionego w tekście – tekst wybrany do analizy musi zawierać problem wymagający rozstrzygnięcia krytycznego.

Zdający

- rozpoznaje problem, opisuje go, proponuje rozwinięcie,
- rozważa i ocenia rozwiązanie problemu, które przedstawił autor tekstu,
- formułuje argumenty dowodzące słuszności stanowiska autora lub argumenty potwierdzające krytyczny stosunek wobec tego stanowiska,
- w argumentacji wykorzystuje inne teksty kultury.

Szkic krytyczny to druga z form wypowiedzi argumentacyjnej, którą może napisać zdający.

Może mieć charakter eseju lub artykułu krytyczno-literackiego. Napisanie szkicu krytycznego wymaga wyrazistego zarysowania problemu i rozwiązania go w sposób ujawniający wyraźnie indywidualną interpretację problemu. Problem może zostać zasygnalizowany tytułem. W szkicu krytycznym wymagana jest przejrzysta kompozycja, co nie wyklucza asocjacyjnego charakteru wypowiedzi. W wypowiedzi powinno się wyraźnie zaznaczyć dążenie do syntetycznego ujęcia analizowanego zagadnienia.

Praktyczne wskazówki do pisania szkicu krytycznego

W pisaniu eseju istotne jest wyodrębnienie i ostre zarysowanie konkretnego tematu. Ta forma wypowiedzi charakteryzuje się erudycyjnością i syntetyczną przejrzystą kompozycją właściwą dla struktury gatunku i indywidualnej (autorskiej) interpretacji problemu. Często znajdują się w szkicu aneksy, przypisy, bibliografia. To forma dla wybranych.

Najważniejsze w tworzeniu szkicu jest 12 etapów:

1. staranne przeanalizowanie tematu i materiału źródłowego (odczytanie problemu, pojęć, sformułowanie tezy/tez/hipotezy/hipotez, czyli interpretowanie problemu różnymi sposobami i metodami),
2. szerokie kojarzenie problemu z innymi możliwymi odniesieniami (tekstami kultury),
3. funkcjonalne dobranie i uporządkowanie tekstów kultury (selekcjonowanie możliwych źródeł zastosowanych jako egzemplifikacja założeń, argumentacja i kontekstowe odniesienia),
4. ustalenie ostatecznych zasad doboru przykładów i ich układu (rezygnacja z banalnych, zbyt często wykorzystywanych dzieł, wybranie najbardziej nośnych, ciekawych),
5. opisanie związków i analogii pomiędzy poszczególnymi stwierdzeniami i przykładami dzieł (zarysowanie układu, logiki wywodu, czyli rozbudowanej, ale i jednorodnej całości wypowiedzi),
6. poszerzanie wiedzy o wybranym materiale źródłowym (doskonalenie kompetencji poznawczych),
7. tworzenie polemicznego ujęcia (ewentualnie) – różne refleksje o tym samym,
8. konfrontacja swojego stanowiska z poglądami innych osób (wnioski z lektury i rozmawiania),
9. komponowanie całości – zgromadzenie wszystkich myśli w samodzielne całości znaczeniowe (redakcja językowa, akapitowanie, funkcjonowanie słów-kluczy, motywu przewodniego w trosce o spójność całości wypowiedzi),
10. ostateczna analiza układu akapitów i argumentacji (unikanie przypadkowości wyliczania),
11. „ogarnięcie” całości, czyli pisanie wprowadzenia, w którym może znaleźć się informacja o najważniejszym wątku, osi konstrukcyjnej, skojarzeniach, przywołania czyjejs myśli,
12. korekta całości, szczególnie struktury po upływie jakiegoś czasu (słynne „biurko Horacego”).

Zadanie 157.

Grzegorz Trębicki

Fantasy. Ewolucja gatunku

Wiek dwudziesty przyniósł burzliwy i niezwykle skomplikowany rozwój gatunków prozy niemimetycznej, wywodzących się głównie z tradycji romansu i wchodzących w krąg tak zwanej „literatury popularnej”. Obok fantastycznej powieści przygodowej, różnorodnego rodzaju prozy gotyckiej i okultystycznej, baśni, a także pisanego współcześnie romansu rycerskiego, znalazły się tutaj także całkiem nowe i zarazem najbardziej chyba dynamicznie rozwijające się gatunki literatury egzomimetycznej, z których największą popularność zdobyły dwa, określane potocznie mianem *science fiction* i *fantasy*. [...]

Literatura *fantasy* to jedno z najciekawszych zjawisk literackich dwudziestego wieku, zarazem jednak zjawisko trudne do uchwycenia i zdefiniowania. [...] Jedną z podstawowych trudności wynika tu z nieprecyzyjności samego terminu „literatura *fantasy*” (pierwotnie w języku angielskim słowo „*fantasy*” oznacza po prostu „fantazję”), który często jest używany w bardzo różnych kontekstach. Wydaje się, iż określenie „literatura *fantasy*” można rozumieć na dwa podstawowe sposoby:

1. Jako literaturę niemimetyczną w ogóle – lub też po prostu literaturę, która zawiera elementy w potocznej opinii określane jako „fantastyczne”.
2. Jako siostrzany (choć pod pewnymi względami przeciwstawny) w stosunku do SF dwudziestowieczny gatunek literatury egzomimetycznej. [...]

Jako fikcja literacka [*fantasy*] wymaga ze strony czytelnika wkroczenia do Innego Świata i śledzenia losów bohatera, którego przygody mają miejsce w rzeczywistości diametralnie odmiennej od codzienności doświadczanej przez czytelnika.

Tak więc, zgodnie z naszym rozumieniem problematyki genologii i rozwoju gatunków literackich, za jeden z podstawowych wyróżników konwencji gatunkowej uznałibyśmy rodzaj prezentowanego modelu świata przedstawionego. W tym punkcie jednakże konieczne staje się dalsze uzupełnienie opisu *fantasy*, zwłaszcza zaś uchwycenie cech wyróżniających tę literaturę spośród innych gatunków egzomimetycznych. Najważniejszym takim wyróżnikiem jest – jak sądzimy – obecność i powszechne funkcjonowanie magii w świecie przedstawionym utworu. Zdanie to podziela większość krytyków zajmujących się gatunkiem.

Kolejnym istotnym wyznacznikiem, pośrednio także łączącym się z powszechnym występowaniem magii, jest umieszczenie akcji w quasi-średniowiecznej rzeczywistości zapożyczony z baśni i romansu rycerskiego (która następnie podlega oczywiście pewnym modyfikacjom, charakterystycznym już dla gatunku egzomimetycznego). [...] Terminem *fantasy* [...] określa się jedną z odmian fantastyki, która w swym współczesnym kształcie wywodzi się po części z fantastyki naukowej, ale jakby przez przekorę nawiązuje jednocześnie do fantastyki baśniowej, a także do baśni jako gatunku, oraz czerpie motywy z mitologii, podań ludowych, legend, sag bohaterskich czy średniowiecznych poematów rycerskich. [...] Stąd w nowej odmianie fantastyki powrót do magii, będącej odwiecznym sposobem wyjaśniania świata, ale także powrót do źródeł ładu moralnego i tęsknota do form wyrażających tryumf dobra nad złem.

Źródło: Grzegorz Trębicki, *Fantasy. Ewolucja gatunku*, Kraków 2007, s. 9–20.

Temat

Określ, jaki problem podejmuje Grzegorz Trębicki w podanym tekście. Zajmij stanowisko wobec rozwiązania przyjętego przez autora, odwołując się do tego tekstu oraz innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Wprowadzenie

Smoki, elfy, magowie to postaci wypełniające karty baśni, podań ludowych, legend. Dzielni rycerze sprawdzający swe męstwo w boju, to z kolei postaci charakterystyczne dla średniowiecznych romansów rycerskich. Wiek XX przyniósł rozkwit literatury, która połączyła te, zdawałoby się, odległe gatunkowo, światy.

Określenie problemu podjętego przez autora

Grzegorz Trębicki uznaje literaturę fantasy za „jedno z najciekawszych zjawisk literackich XX wieku”, które przez swą złożoność jest trudne do uchwycenia i zdefiniowania.

Przedstawienie i uzasadnienie zajętego stanowiska

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Grzegorz Trębicki, *Fantasy. Ewolucja gatunku*)

- termin *fantasy*, nazwany przez Trębickiego „nieprecyzyjnym”, jest wykorzystywany często w różnorodnych, czasem odległych, kontekstach;
- podstawowe odczytania znaczenia terminu *fantasy*:
 - twórczość, która nie naśladuje rzeczywistości (niemimetyczna) i zawiera elementy fantastyczne,
 - łączenie cech *fantasy* z literaturą *science fiction*, która również reprezentuje nurt literatury egzomimetycznej (zdaniem Grzegorza Trębickiego oba te gatunki oferują czytelnikowi przygodę w „światach alternatywnych”; w przypadku *science fiction* miejsce magii zajmuje nauka);
- rodzaj wykreowanego świata przedstawionego jest podstawowym wyróżnikiem konwencji gatunkowej;
- najważniejsze, zdaniem Grzegorza Trębickiego, wyróżniki literatury *fantasy*:
 - występowanie magii w świecie przedstawionym,
 - umieszczanie akcji utworów w rzeczywistości zapożyczonyj z baśni i romansu rycerskiego,
 - czerpanie motywów z mitologii, podań ludowych, legend, sag bohaterskich czy średniowiecznych poematów rycerskich.

2. Argumenty związane z przywołanymi kontekstami

- występowanie magii w świecie przedstawionym – *Wiedźmin* Andrzeja Sapkowskiego – dziewczyna zamieniona w strzygę, Geralt dysponujący niezwykłymi umiejętnościami, przy pomocy których może zmieniać bieg wydarzeń; *Gra o tron* (George Martin *Pieśni Lodu i Ognia*) – np. magiczne postaci; *Władca pierścieni* John Ronald Reuel Tolkien – np. magiczne przedmioty, czarownicy;
- magia nie jest cechą *fantasy* jako gatunku – jest obecna również w literaturze średniowiecznej – za jej sprawą Tristan i Izolda po spożyciu napoju miłosnego, pokochali się miłością wielką i nieskończoną, silniejszą nawet od śmierci;
- umieszczanie akcji utworów w rzeczywistości zapożyczonyj z baśni i romansu rycerskiego – baśń, posługując się formułą „niekonkretności”, nie określa miejsca i czasu wydarzeń. Typowe dla gatunku sformułowania: „dawno, dawno temu...”, „za górami, za lasami” służą budowaniu elementów świata przedstawionego;

- konkretyzacja miejsca, w którym rozgrywają się wydarzenia – zwykle jest ono nierzeczywiste, ale jednak zostaje nazwane, np. ojczyzną Conana Barbarzyńcy, bohatera cyklu Roberta Ervina Howarda, jest Cymeria, a czas akcji określa się jako „erę hyboryjską”. W trylogii *Władca pierścieni* Johna Ronda Reuela Tolkiena nakreślona jest mapa Śródziemia i historia świata. Zatem cecha wyróżniona przez Grzegorza Trębickiego nie okazuje się dominująca w definiowaniu gatunku *fantasy*;
- czerpanie motywów z mitologii, podań ludowych, legend, sag bohaterskich czy średniowiecznych poematów rycerskich – motywy tego rodzaju obecne w wielu utworach *fantasy*, których bohaterowie są zazwyczaj heroiczni, gotowi przemierzać świat (np. w poszukiwaniu zemsty na zabójcach rodziców jak Conan Barbarzyńca lub po to, żeby ostatecznie pokonać zło, jak Frodo – bohater *Władcy pierścieni* Tolkiena).

Podsumowanie

Podążając za tokiem rozumowania Grzegorza Trębickiego, można stwierdzić, że sformułowanie definicji literatury *fantasy* jest niezwykle trudne, choć jest to ciekawe i interesujące zjawisko. O przynależności gatunkowej dzieła do tej literatury nie stanowi obecność w nim jednej cechy, lecz ich zbiór (np.: magia, umieszczenie akcji w quasi-średniowiecznej rzeczywistości, czerpanie motywów z baśni, mitów, legend, występowanie motywu walki dobra ze złem, ostateczne zwycięstwo dobra).

Wskazówki do rozwiązania zadania

Polecenie zawarte w zadaniu wskazuje, że punktem wyjścia do napisania pracy jest określenie problemu, jaki podejmuje Grzegorz Trębicki we fragmencie pracy *Fantasy. Ewolucja gatunku*. Zaczynaj więc od uważnej lektury tekstu, której powinno towarzyszyć sporządzanie uwag, notatek i odnośników. One pomogą ci dostrzec podejmowany problem. Będą także stanowiły rodzaj podręcznej pamięci, dzięki której w swojej wypowiedzi nie pominiesz istotnych kwestii. Notowanie w trakcie lektury pozwoli ci także na wychwycenie kluczowych pojęć (np. *fantasy*, *magia*) i wypowiedzeń, które mają charakter przypuszczeń bądź twierdzeń (mogą one wyrażać stanowisko autora). Warto zaznaczyć, że czytając, musisz odkryć główny, a nie drugorzędny problem tekstu.

Odczytanie problemu podjętego w tekście i określenie stanowiska autora pozwoli na przemyślane zajęcie własnego stanowiska. Pamiętaj, że z autorem tekstu możesz się zgodzić w całości lub w części, możesz także odrzucić jego racje. Niezależnie od tego, jakie zajmiesz stanowisko, najważniejsze będzie to, czy potrafisz je przekonująco uzasadnić. Przekonująco, tzn. odwołując się do różnego rodzaju kontekstów, np. historycznego, literackiego, filozoficznego. Pamiętaj także, że twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Aby uzasadnić stanowisko związane z tekstem Grzegorza Trębickiego *Fantasy. Ewolucja gatunku*, możesz odwołać się do różnych tekstów kultury, np.:

Terry Pratchett, *Trylogia Johnny'ego Maxwella*,
 Clive Staples Lewis, *Opowieści z Narni*,
 Lyman Frank Baum, *Czarnoksiężnik z Krainy Oz*,
 Ursula LeGuin, *Czarnoksiężnik z Archipelagu*,
 George McDonald, *Księżniczka i koboldy*,
 Andrzej Sapkowski, *Ostatnie życzenie*,
 Andrzej Pilipiuk, *Oko jelenia*,
 Jacek Piekara, *Śługa Boży*,
 Jacek Dukaj, *W kraju niewiernych*.

Zadanie 158.**Temat**

Określ, jaki problem podejmuje Małgorzata Czermińska w podanym tekście. Zajmij stanowisko wobec rozwiązania przyjętego przez autorkę, odwołując się do tego tekstu oraz innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Małgorzata Czermińska

Obszar prozy niefikcjonalnej

Co się stało w dwudziestym wieku z literaturą, z opowieściami, z historiami, których słuchacz i czytelnik był zawsze spragniony i które ludzkość opowiadała sobie od czasów mitycznych ustami swoich aoidów, bardów, gawędziarzy, powieściopisarzy? [...]

Dla badacza literatury druga połowa wieku XIX i jeszcze początek XX jest epoką powieści. Potem zjawia się potężniejsza z czasem konkurencja: reportaż w prasie wielonakładowej, wchodzący następnie na rynek książki i wraz z innymi gatunkami prozy niefikcjonalnej, jak biografie i pamiętniki, podbijający czytelnika. W systemie naczyń połączonych, jakim jest kultura, nie da się nie zauważyć presji, wywieranej przez te formy zwane pogranicznymi lub paraliterackimi na tradycyjne centrum, skupiające gatunki literatury wysokiej. Powieść, niewątpliwie dominująca wśród gatunków prozatorskich, przeżywa głębokie przemiany wewnętrzne, po części związane z tym, co dzieje się na peryferiach literatury.

Potrzeba bliższego przyjrzenia się prozie niefikcjonalnej, zarówno ze względu na związki wzajemne z tradycyjnymi gatunkami literackimi, jak i ze względu na własne wartości dzieł tego obszaru, od dawna jest uznawana i to bynajmniej nie tylko w polskim literaturoznawstwie. [...] Można wprawdzie przypomnieć, że nic nie jednoczy tak dobrze, jak wspólny przeciwnik. [...] Co do tego niemal wszyscy są zgodni: proza niefikcjonalna w XX wieku istnieje w pewnym sensie przeciwko powieści. Rozkwita w związku z „kryzysem powieści”, żywi się „śmiercią powieści”, jest czytana „zamiast powieści”. Również badania nad tą prozą wielokrotnie określają się wobec teorii powieści (i w ogóle problematyki gatunkowej form narracyjnych), oraz teorii fikcji i fabularności. Być może zresztą jedna definicja tak pomyślana, by ogarnęła wielość różnorodnych zjawisk, nazywanych prozą niefikcjonalną, nie jest konieczna. Na pewno ważniejsze od niej jest samo opisanie tego obszaru i jego wewnętrznego zróżnicowania. W obszarze prozy niefikcjonalnej wyróżnić można trzy regiony sąsiadujące ze sobą, ale różne co do charakteru i także sposobu funkcjonowania w komunikacji literackiej. Są to: literatura faktu, literatura dokumentu osobistego i esej.

Źródło: Małgorzata Czermińska, *Obszar prozy niefikcjonalnej*, [w:] *Autobiograficzny trójkąt. Świadectwo, wyznanie i wyzwanie*, Kraków 2000, s. 11–13.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Autorka podejmuje temat przemian, jakie zaszły w prozie od XIX wieku do początku XXI wieku. Powieść i utwory oparte na fikcji literackiej są współcześnie zastępowane przez literaturę niefikcjonalną. We współczesnej komunikacji literackiej ważne miejsce zajmują: literatura faktu, literatura dokumentu osobistego i esej.

Ustalenie stanowiska

Współczesna literatura odchodzi od tradycyjnych form prozatorskich na rzecz prozy niefikcjonalnej – sformułowane przez autorkę stanowisko uważam za słuszne.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane ze stanowiskiem zajęтым wobec problemu sformułowanego w tekście danym w zadaniu (Małgorzata Czermińska, *Obszar prozy niefikcjonalnej*)

- Charakterystyka problemu:
 - Stopniowe przemiany w prozie zapoczątkowane w połowie XIX wieku pojawieniem się reportażu, biografii i pamiętników.
 - Wielonakładowa prasa jako czynnik sprzyjający upowszechnieniu prozy niefikcjonalnej.
 - Przemiany w prozie fabularnej spowodowane rozwojem gatunków niefikcjonalnych i równoczesny rozwój i ekspansja prozy niefikcjonalnej: literatury faktu, literatury dokumentu osobistego i eseju.

2. Argumenty związane z wybranym tekstem (Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*)

- Literatura współczesna podejmująca tematykę wojenną obfituje w teksty o charakterze niefikcjonalnym. Przykładem jest reportaż napisany w formie wywiadu przez Hannę Krall z Markiem Edelmanem, uczestnikiem powstania w getcie warszawskim.
- Odejście od fikcji na rzecz faktów sprzyja obiektywizacji przekazu. Pozwala także na ukazanie dramatyzmu tamtych wydarzeń jako faktów, pozbawionych podejrzenia o tworzenie fikcyjnej fabuły.

3. Argumenty związane z wybranym tekstem (Ryszard Kapuściński, *Heban*)

- Zbiór reportażu z podróży autora po Afryce w sposób bezpośredni, pozbawiony fikcyjnych opisów przybliża kraje Czarnego Lądu. Książka łączy cechy charakterystyczne dla powieści (potoczysta narracja) z elementami pamiętnika.
- Reportaże Kapuścińskiego stanowią konkurencję dla najlepszych powieści, ukazują rzeczywistość w sposób obfitujący w fakty i pozbawiony fikcyjnego zmyślenia.

4. Argumenty związane z wybranym tekstem (Zbigniew Herbert, *Barbarzyńca w ogrodzie*)

- Eseje Zbigniewa Herberta ukazują miejsca w Europie, w których historia przeplata się na co dzień ze współczesną rzeczywistością.
- Autor ukazuje różne miejsca i epoki historyczne (starożytna Grecja, średniowieczne Francja i Włochy); z erudycją opowiada o znaczących wydarzeniach, budowlach i śladach historii w nich obecnych. Dzięki eseistycznemu stylowi otrzymujemy barwny i wielostronny obraz współczesnej Europy zanurzonej w historii.

Podsumowanie

Literatura współczesna proponuje bardzo wiele form prozatorskich o charakterze niefikcyjnym. Bogaty wybór form dokumentalnych, rozwój reportażu związany z rozwojem komunikacji i współczesnych mediów pozwalają na ukazanie rzeczywistości o różnym charakterze. Wielostronności przekazu sprzyja również rozwój eseistyki, która wymaga erudycji, znajomości różnorodnej tematyki z wielu dziedzin sztuki i nauki. Dzięki tym formom autorzy często zachowują dystans wobec wydarzeń, mogą relacjonować fakty związane z życiem w różnych zakątkach świata, mogą także prezentować osobisty stosunek do podejmowanej problematyki.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Uważnie przeczytaj załączony tekst. Rozpoznaj problem sformułowany przez autorkę, a następnie określ swoje stanowisko wobec tego problemu. Możesz przyjąć inne stanowisko niż w konspencie, np.:

- Nie w pełni podzielam zdanie autorki, ponieważ współczesna literatura uprzywilejowała prozę niefikcyjną, ale ciągle żywa jest powieść, która zmieniła swoją formę.
- Mimo ekspansji gatunków niefikcyjnych w prozie współczesnej nadal dominujące znaczenie ma powieść oparta na literackiej fikcji – trudno zatem zgodzić się w pełni ze stanowiskiem Małgorzaty Czerwińskiej.

Aby uzasadnić swoje stanowisko możesz wybrać różne teksty kultury – ponieważ problematyka artykułu dotyczy form literackich, pamiętaj, że tekstami kultury, które wykorzystasz, powinny być teksty literackie. Mogą to być utwory, które pozwolą ci uzasadnić stanowisko zgodne ze stanowiskiem autorki. Wówczas w twojej wypowiedzi powinny pojawić się przykłady prozatorskich form niefikcyjnych. Jeżeli przyjmiesz stanowisko polemiczne wobec stanowiska autorki, należy je uzasadnić przykładami form prozatorskich opartych na fikcji literackiej, na przykład współczesnych powieści lub opowiadań.

Przykłady tekstów prozatorskich do wykorzystania w innych rozwiązaniach, np.:

proza niefikcyjna (Witold Gombrowicz, *Dziennik*, Leopold Tyrmand, *Dziennik 1954*, Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem*, Zbigniew Herbert, *Martwa natura z wędzidłem*, Zbigniew Herbert, *Labirynt nad morzem*, Umberto Eco, *Zapiski na pudełku od zapalek*); proza fikcyjna (Tadeusz Konwicki, *Bohiń*, Czesław Miłosz, *Dolina Issy*, Dorota Masłowska, *Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną*, Jerzy Pilch, *Marsz Polonia*, Jerzy Pilch, *Pod Mocnym Aniołem*, Olga Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy*, Olga Tokarczuk, *Księgi Jakubowe*, Joanna Bator, *Ciemno, prawie noc*, Andrzej Sapkowski, *Wiedźmin*, Gabriel Garcia Marquez, *Sto lat samotności*, Umberto Eco, *Wyspa dnia codziennego*, John Ronald Reuel Tolkien, *Hobbit, czyli tam i z powrotem*, John Ronald Reuel Tolkien, *Władca pierścieni*, Carlos Ruiz Zafón, *Cień wiatru*).

W podsumowaniu nawiąż do sformułowanego przez siebie stanowiska, które uzasadniały omówione przykłady i sformułuj wnioski.

Zadanie 159.

Jan Tomkowski

Biblioteka i historia literatury

Czytając – zwłaszcza pierwszy raz – zarówno arcydzieła, jak i utwory mniej znaczące, zapamiętujemy imiona i rysy twarzy bohaterów, ich zachowania, gesty, postęпки, intrygi, zbrodnie, czasem krajobrazy, malownicze epizody, sceny zbiorowe i opisy wnętrz, wreszcie dialogi i monologi. Bardzo rzadko dostrzegamy natomiast książki.

Tymczasem są one cichymi bohaterami wielu bardzo wybitnych tekstów literackich. W niejednym arcydziele akt czytania należy do najważniejszych doświadczeń egzystencjalnych. Bywa porównywany do podróży, wyprawy w nieznaną, mozolnej wędrówki w labiryncie niewiedzy, gwałtownego olśnienia czy nawet mistycznej wizji. Prowadzi do inicjacji, odkrycia utajonych znaczeń, rozpoznania naszej pozycji w świecie, dostarcza samowiedzy, wyzwala emocje, otwiera nowe perspektywy intelektualne. Przeobraża czytającego, zmienia go nie do poznania, inspiruje. Skłania niejednokrotnie do działania, ale bywa też ucieczką, rozpaczliwym gestem odrzucenia rzeczywistości, która dostarcza samych rozczarowań.

Arcydziełem, w którym zapisane zostały rozmaite warianty lektury, [...] jest *Don Kichote* Cervantesa. Tylko ktoś bardzo prostoduszny [...] dojrzeć może w tej powieści jedynie opis losów bohatera, którego książki doprowadziły do szaleństwa. Rzecz wydaje się znacznie bardziej skomplikowana. Autor tak buduje swoją opowieść, byśmy nie mieli wątpliwości, że obłęd oznacza tu zarazem prawo wyobraźni oraz tęsknotę do innego, lepszego (a więc prawdziwszego) świata. Książki bowiem uskrzydłają, dodają siły, umacniają wiarę, dają nadzieję. Dlatego są tak niebezpieczne – zarówno dla tych, którzy chcieliby pozostać na ziemi, jak i dla fanatyków niezdolnych do podjęcia dialogu. [...] Cervantes podważa sens pojęć takich jak zdrowie psychiczne, użyteczność, porządek społeczny. Uświadamia nam również, jaka siła i jakie niebezpieczeństwo tkwią w książkach. I jakie niezmiernie bogactwo. [...]

Na książkach budowali swoje ambitne plany zarówno romantycy, jak i pozytywiści. Dotyczy to nawet bohaterów tak trzeźwych, praktycznych i przedsiębiorczych jak Stanisław Wokulski, „zaczarowany” przez książki, lecz po życiowej katastrofie do książek oczywiście powracający w poszukiwaniu ratunku i nadziei. [...]

Nie znając ani kanonu tworzącego dorobek kulturalny ludzkości, ani zasad porządnego czytania, nowa krytyka literacka pozbawia siebie samą umiejętności budowania dialogu. Stąd tylko krok do samounicestwienia.

Źródło: Jan Tomkowski, *Biblioteka i historia literatury*, [w:] tenże, *Wojna książek. Biblioteka i historia literatury*, Warszawa 2013, s.11–14, 27–28.

Temat

Określ, jaki problem podejmuje Jan Tomkowski w podanym tekście. Zajmij stanowisko wobec rozwiązania przyjętego przez autora, odwołując się do tego tekstu oraz do innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Konspekt wypowiedzi argumentacyjnej

Wprowadzenie (refleksja dotycząca problematyki/motywu)

Dlaczego ludzie poświęcają czas na zgłębianie literatury? Dla jednych lektury są tylko sposobem na spędzenie wolnego czasu, dla innych – drogowskazem, źródłem mądrości.

Teza

We fragmencie tekstu *Biblioteka i historia literatury* Jan Tomkowski podejmuje temat roli lektur w życiu bohatera literackiego.

Rozwinięcie

1. Argumenty, spostrzeżenia dotyczące tekstu danego w zadaniu

- W pierwszej części kompozycyjnej Tomkowski pisze o znaczeniu książek, wzmacnia ich rolę, np. wylicza doświadczenia, korzyści, konsekwencje czytania, stosuje przenośnie (*rozpaczliwym gestem odrzucenia rzeczywistości*), epitety (*mozolnej, gwałtownego*), kontrast (pozytywne i negatywne skutki lektur).
- Zdaniem Tomkowskiego arcydziełem, w którym książka odgrywa ważną rolę, jest *Don Kichote* Cervantesa. Lektury rozbudzają wyobraźnię rycerza, kształtują światopogląd, determinują jego los, wpływają na ukształtowanie osobowości marzyciela, idealisty.
- Cervantes dzięki wskazaniu ambiwalentnej roli książek redefiniuje też pojęcie szaleństwa. Dzięki temu pokazuje, że twórcy wpływają na zmiany świadomości społecznej.
- W następnej części kompozycyjnej badacz przywołuje epoki romantyzm i pozytywizm, dzięki czemu ilustruje stawiane przez siebie tezy przykładami, aby ukazać powszechność tematu, wpływ literatury na życie bohaterów, rolę książek.
- Tomkowski w podsumowaniu podkreśla ogromną rolę lektur w kształtowaniu kulturowego dialogu, w budowaniu własnej tożsamości. Literatura chroni przed samounicestwieniem.

2. Argumenty dotyczące kontekstów (np.: literackiego, filozoficznego, historycznego, plastycznego)

- Egzemplifikacją tezy autora są bohaterowie *Dziadów* części IV Adama Mickiewicza i *Lalki* Bolesława Prusa.
- Na Gustawa wpływ wywarły „książki zbójcekie”. Z jednej strony pozwalają mu oderwać się od rzeczywistości, podążać za marzeniami, wskazują ideały, ale z drugiej – kształtują wyalienowanego indywidualistę, który cierpi z miłości (*Młodości mojej niebo i tortury!*).
- Książki wpłynęły też na życie Wokulskiego. Symbolem ich dwojakiej roli może być symboliczny gest odrzucenia *Sonetów odeskich* Mickiewicza, a następnie pozbieranie rozrzuconych kartek. Literatura przynosi żal, gorycz, zawód, ale daje też Stanisławowi ukojenie, pozwala na ucieczkę od rzeczywistości.

Podsumowanie

Książki odgrywają ogromną rolę w życiu bohaterów literackich. Wpływają też na każdego czytelnika. Ale czy w dzisiejszych czasach literatura jest siłą budującą człowieka, czy w erze komercjalizacji, chaosu aksjologicznego uwidacznia się jej degradacja?

Wskazówki do rozwiązania zadania

Teza sformułowana w przykładowym konspekcie nie wyczerpuje wszystkich możliwości realizacji tematu.

- Możesz określić problem badawczy jako refleksję na temat roli literatury.
- Możesz dostrzec, że autor podejmuje temat roli lektury jako bohatera literackiego.
- Możesz też sformułować hipotezę: Czy książki mają konstruktywny wpływ na życie bohaterów literackich? Czy książki mają konstruktywny wpływ na życie człowieka?

Możesz potwierdzić tezę, odwołując się do innych kontekstów, np.:

- *Johann Wolfgang Goethe, Cierpienia młodego Wertera*: lektury kształtują światopogląd, skłaniają czytelników do destrukcyjnego działania, czego przykładem jest fala samobójstw po wydaniu tej powieści epistolarnej.
- Można przywołać również autorów, którzy zwracali uwagę na ogromny wpływ twórczości Mickiewicza nie tylko na bohaterów literackich, np. Alina Witkowska w pracy *Mickiewicz. Słowo i czyn* czy Stanisław Pigoń, analizując we wstępie do *Pana Tadeusza* zabieg idealizacji przyrody, zauważyli, że autor *Sonetów krymskich* posiadał bardzo duże zdolności sugestywnego opisywania świata.
- Gustaw Flaubert, *Pani Bovary*: Emma pod wpływem sentymentalnych powieści pragnie przeżyć namiętną miłość, zamyka się w świecie marzeń, odcina się od codzienności, oszukuje siebie i najbliższych. Lektury determinują los Emmy i są przyczyną nieszczęścia (zdrada, bankructwo, samobójstwo).
- Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*: Kostylew, młody człowiek, wierny ideologii komunistycznej, pod wpływem francuskiej literatury zmienia poglądy polityczne. Dzięki książkom dostrzega prawdę na temat otaczającej go rzeczywistości, uczy się formułować obiektywne opinie, „oddycha innym powietrzem”. Lektury dają mu poczucie wolności.

Zadanie 160.

Stefan Sawicki

Sacrum w literaturze

Sacrum jest często uważane [...] za rzeczywistość wspólną dla wszystkich religii, jest wynikiem szukania podobieństw i zbieżności. Treść tego pojęcia jest więc uboga i niezbyt jasna, silnie związana ze zjawiskami religii pierwotnych, sprowadzająca się ostatecznie do przeżycia bliżej nieokreślonej tajemnicy. Myślę, że tak rozumiane sacrum może być przydatne przy interpretacji zjawisk literatury, [...] w której wykrywamy wiele sytuacji zbliżonych do sytuacji religijnie pierwotnych, oraz przy teoretycznym docieraniu do istoty cech poezji. [...]

Wiadomo, że teksty religijne są zawsze silnie zmetaforyzowane, nasycone analogią, antytezą, paradoksem, metaforą, alegorią, symbolem, mitem. Są wieloznaczne. Szczególnie otwarte na [...] poszukiwanie znaczeń ukrytych, głębokich. Podobnie jest przecież w tekstach literackich, zwłaszcza poetyckich, które tę literackość zagęszczają [...]. Co mogłoby wyjaśnić to podobieństwo języka religii i języka poezji? Wydaje się, że funkcja wypowiedzi jest w obu wypadkach zbliżona. I tu, i tu chodzi o przybliżenie człowiekowi tego, co niewyraźne w języku dyskursywnym, pojęciowym, o odsłonięcie tego, co pod powierzchnią rzeczywistości, o dotarcie do sedna rzeczy, które jest ostatecznie tajemnicą, o dotknięcie tej tajemnicy w jej egzystencjalnym wymiarze, bez pośrednictwa schematycznych i płaszczyzących pojęć. [...] Poezja nie jest modlitwą, nie jest mistyką. Obie te formy kontaktu są nastawione jedynie na Boga i na Jego głównie działanie. Poezja jest związana z aktywnością o wiele bardziej ludzką, o wiele bardziej nastawioną na zewnętrzne powiadomienie. Ale [...] jest też w sobie właściwy sposób zbliżeniem do tajemnicy człowieka i świata, do jego głębokiego sensu, do tego, co fascynuje i męczy nieosiągalnością. A z perspektywy odbiorcy – zespalającym zbliżeniem do odrębności drugiego *ja* odwzorowanego w tekście. Jest *poniekąd inicjacją*, [...] jest zbliżeniem do szeroko rozumianego *sacrum*.

Wbrew pozorom [...] „Pan Tadeusz” jest poematem na wskroś metafizycznym, to znaczy jego przedmiotem jest rzadko dostrzegany w codziennie nas otaczającej rzeczywistości ład istnienia jako obraz czystego Bytu. [...] Wschody i zachody słońca, zwykłe czynności jak przyrządzanie kawy czy zbieranie grzybów są więc i tym, za co bierze je czytelnik, i powierzchnią, pod którą ukrywa się wielka akceptacja, która ożywia i podtrzymuje opis. Te zdania z Ziemi Ulro Czesława Miłosza niech będą zamknięciem [...] rozważań o obecności sacrum w literaturze dlatego, że wskazują pożądany kierunek rozumienia poezji.

Źródło: Stefan Sawicki, *Sacrum w literaturze*, [w:] *Problemy teorii literatury*, red. H. Markiewicz, Wrocław 1988, s. 358–371.

Temat

Określ, jaki problem podejmuje Stefan Sawicki w podanym tekście. Zajmij stanowisko wobec rozwiązania przyjętego przez autora, odwołując się do tego tekstu oraz do innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Opozycja między językiem dyskursywnym a językiem literatury (język pojęciowy, wprost tłumaczący świat, a język symboliczny, mityczny, sugerujący obecność tego, co uniwersalne). Fenomen uobecniania sfery *sacrum* przez religie pierwotne (mit jako szczególna forma opowieści o świecie i o człowieku, osvajania z tym, co nieznanne i niewytłumaczalne).

Określenie problemu badawczego

Stefan Sawicki uważa, że można zbliżyć się do zrozumienia istoty literatury dzięki dostrzeżeniu analogii między językiem poezji a językiem religii. W obu przypadkach chodzi o mówienie, które nie wprost odsyła do głębokich treści filozoficznych. W tym sensie i literatura, i religia zbliżają człowieka do sfery *sacrum* (sfery tego, co metafizyczne, nieznanne).

Rozwinięcie

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Stefan Sawicki, *Sacrum w literaturze*) poparte wybranymi przykładami z literatury (Joseph Conrad, *Jądro ciemności*, Bolesław Prus, *Lalka*, Adam Mickiewicz *Dziady* cz. IV, Juliusz Słowacki, *Kordian*)

- Literatura zbliża się do mitu, ponieważ prowadzi odbiorcę od rzeczywistości do tego, co niewyrażalne, a funkcjonujące tylko w sferze przeczuć i intuicji:
 - historia podróży do Konga Belgijskiego pretekstem do symbolicznego wniknięcia w świat ludzkiego inferno (istota opowieści według Marlowa: sens jakiegoś epizodu nie tkwi w środku jak pestka, lecz otacza z zewnątrz opowieść; Kurtz jako upostaciowanie zła, które pozbawione ograniczeń daje o sobie znać, przerażenie Marlowa docierającego do tajemnicy ludzkiego wnętrza).
- Literatura dzięki swej refleksyjności pozwala na to, by zrozumieć drugie *ja*, odbiorca wnika w świat innego człowieka – postaci literackiej tak, jak nie jest to możliwe w rzeczywistości poza fikcją literacką:
 - świat Stanisława Wokulskiego dzięki lekturze staje się światem odbiorcy; dzięki panoramiczności *Lalki* bohater jest poznawany wielostronnie, odbiorca towarzyszy mu w najintymniejszych chwilach, poznaje jego światopogląd, marzenia, motywacje, a od próby zrozumienia Wokulskiego przechodzi do zrozumienia człowieka w ogóle.
- Czytanie literatury przypomina swoistą *inicjację*, dzięki literaturze człowiek po raz pierwszy doświadcza tego, że na świat można patrzeć głębiej, wszechstronniej niż w codziennym życiu:
 - motyw *książek zbójeckich* uwrażliwiających romantyków, m.in. Gustawa czy Kordiana – literatura czyni z tych bohaterów ludzi wyjątkowych, ale także wyalienowanych, dotknięcie tajemnicy bytu przyczyną dramatu romantyka.

Podsumowanie

Tekst Stefana Sawickiego zwraca uwagę na najistotniejszą funkcję literatury, którą jest stworzenie pretekstu do zastanowienia się nad światem i człowiekiem. Dzięki temu, że jej język nie tworzy gotowych definicji, tak rozumiana poezja pozostawia człowieka z wywołanym przez dzieło wrażeniem. W tym sensie pozwala na zbliżenie się do *sacrum*.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Temat wymaga zajęcia stanowiska wobec rozwiązania przyjętego przez Stefana Sawickiego w artykule *Sacrum w literaturze*. Punktem wyjścia jest więc zrozumienie podanego tekstu. Zwróć uwagę na kluczowe dla niego pojęcia: *sacrum*, *język poezji*, *język religii*, *tajemnica*. W tym kontekście warto zadać sobie pytania typu: *Dlaczego Sawicki porównuje język poezji do języka religii? Co jest znaczeniem głębokim literatury?* Istotne dla poprawnego zrozumienia tekstu jest również stwierdzenie Sawickiego, że *sacrum* należy kojarzyć z przeżyciem *blżej nieokreślonej tajemnicy*.

Następnie, warto zastanowić się nad przyjęciem stanowiska wobec problemu nakreślonego przez autora. Pamiętaj, że ocena Twojego zdania nie zależy od tego, czy jest ono zgodne z wymową wyjściowego tekstu, ale od tego, czy jest ono adekwatnie uzasadnione. Stąd już na tym etapie pracy nad zadaniem zastanów się nad tym, czy Twoje stanowisko znajdzie oparcie w odpowiednich przykładach.

Możliwe stanowiska i ich skrótowe uzasadnienie:

1. Dzięki pojęciu *sacrum* można zbliżyć się do istoty literatury, ponieważ każdy utwór jako dzieło sztuki wywołuje refleksje na temat ludzkiej natury i jej tajemnicy.
2. Każdy utwór literacki można interpretować w planie uniwersalnym, dlatego zawsze wymagać będzie głębszego zastanowienia. Nie oznacza to jednak, by pojęcie *sacrum* mogło pomóc w zrozumieniu istoty poezji, ponieważ literatura mówi przede wszystkim o człowieku.
3. Sawicki zauważa, że sens pojęcia *sacrum* jest „niezbyt jasny”, dlatego wykorzystywanie go przy próbie charakterystyki głównej funkcji literatury nie jest celowe. Zgadzam się jednak z tym, że literatura uzmysławia czytelnikowi tajemnicę świata.

Od przyjętego stanowiska zależeć będzie formułowanie argumentów (zgodnych z tekstem bądź polemicznych). Zawsze jednak należy zacząć od analizy tekstu. Warto więc określić, jakie argumenty wykorzystuje Sawicki. Badacz, pisząc o podobieństwie wypowiedzi literackiej i religijnej, zwraca uwagę na tożsamość ich funkcji (odsłonięcie tego, co pod powierzchnią, zasugerowanie tajemnicy), pisze również o tym, że obie stawiają przed odbiorcą szczególne wymagania (trzeba włożyć wysiłek w próbę ich odczytania), podkreśla też, że obcowanie z nimi jest rodzajem inicjacji – wejściem na nieznaną dotąd teren.

Kompozycja Twojej pracy może mieć różną budowę, zawsze jednak musi być uporządkowana i konsekwentna. Możesz więc najpierw sformułować ogólne argumenty na podstawie tekstu, a później poprzeć je stosownymi przykładami z literatury, możesz również do każdego argumentu dołączyć odpowiedni przykład.

Tekst Sawickiego, niezależnie od tego, czy zgadzasz się z główną myślą badacza, czy nie, wymaga dojrzałego podejścia do sztuki, ponieważ porusza problem głębokiego odczytania literatury. Wybierając przykłady ilustrujące Twoje argumenty, powinieneś więc brać pod uwagę to, na ile wnikliwie jesteś w stanie przeprowadzić ich analizę. Właściwie każdy tekst należący do literatury wysokiej może stać się adekwatną ilustracją argumentów w niniejszej pracy. Na przykład:

- ballada *Dziewczyna* Bolesława Leśmiana (utwór mówi o tajemniczym głosie słyszonym zza muru; uporczywe walenie w mur młotem staje się symbolem egzystencjalnej udręki, przecucia, że świat jest czymś więcej niż postrzegalną zmysłowo rzeczywistością);
- powieść *Krzyżacy* Henryka Sienkiewicza (utwór pokazuje wyobrażenia o duchu narodu, o czymś, co nie jest do końca definiowalne; mówi o potrzebie mitu oraz o wyjątkowości wspólnoty);

- liryk *Nicość* Wisławy Szymborskiej (utwór jest próbą odpowiedzi na pytanie, czym jest życie z perspektywy nicości, w tym sensie szczególnej wagi nabiera wszystko to, co jest, istnieje).

W odniesieniu do tezy 1. można napisać, że wszystkie te przykłady mówią o swoistej tajemnicy, która niepokoi człowieka, dzięki temu odbiorca wnika w sferę sacrum, czyli dotyka tego, co wyznacza granice ludzkiego poznania. Natomiast w odniesieniu do tezy 2. czy 3. we wszystkich podanych przykładach można zaakcentować to, że wskazane utwory mają uniwersalną wymowę i mówią przede wszystkim o człowieku, w tym również o potrzebie wychodzenia poza siebie, w nieznaną sferę; nie znaczy to jednak, by język literatury przypominał język religii.

Przy formułowaniu podsumowania pamiętaj, by miało ono charakter wniosków związanych ze wszystkimi argumentami, które wynikają z rozwinięcia problemu badawczego. Należy wskazać to, co dla nich wspólne i najistotniejsze.

Zadanie 161.

Stanisław Barańczak
Nowy spór o realizm

Elementarna konstatacja – stwierdzenie, iż kultura stanowi źródło samowiedzy społeczeństwa jest wręcz naiwnie oczywista; problem zaczyna się w momencie, gdy dostrzeżemy jej odwrotną stronę, a mianowicie fakt, że przyczyną schorzeń naszej współczesnej kultury jest „brak zasadniczej diagnozy cywilizacyjno-kulturalnej”. Jaki bowiem składnik kultury powołany jest do stawiania takiej diagnozy? Właśnie literatura. Przede wszystkim literatura. To ona najbardziej jest zdolna do przedstawienia – a więc rozpoznania, analizy – naszego świata. I stąd jej szczególne obowiązki.

Toteż te generalne stwierdzenia stają się podstawą dla równie generalnej krytyki obecnej sytuacji w literaturze. Oto – powiadają Kornhauser i Zagajewski¹⁶ – literatura odwróciła się dziś plecami do tych zadań, których spełnianie jest nie tylko jej obowiązkiem, ale i naturalną skłonnością. Odmówiła spełniania funkcji poznawczej. Odrzuciła realizm. [...]

Istnieje pewna rzeczywistość [...]; jedyne, co można z nią uczynić, to „odnaleźć się w niej”, uznać ją za swoją, aby móc przystąpić do jej aktywnego przekształcania. Przekształcanie to – przez literaturę, przez słowo – możliwe jest zaś tylko wtedy, kiedy rzeczywistość zostanie rozpoznana i opisana. Dopiero wtedy – zdaniem autorów *Świata nie przedstawionego* – można wprowadzić w nią wartości: kolejność odwrotna zawsze grozi dogmatyzmem. [...]

Sprawa pierwsza. Czy istotnie „najpierw opisać”, a dopiero później „wprowadzać wartości”? Czy ta kolejność jest w ogóle możliwa i sensowna? Choć jestem przekonany, że – wbrew wszelkim ideologiom – istnieje coś takiego, jak prawda obiektywna, jestem równie pewien, że mówi się tę prawdę zawsze w imieniu pewnych wartości (choćby nawet niewykładanych wprost). [...] Jeśli tak sprawę rozumieć, trochę chybione wydadzą się wszelkie ataki na „czysty estetyzm” w literaturze, na rzekomą rezygnację ze stawiania pytań etycznych.

Wiąże się z tym druga wątpliwość. [...] Chodzi o sławny postulat „mówienia wprost”. To sugestywne żądanie od początku zabarwione było pewną dwuznacznością. [...] Czy w ogóle można w literaturze „mówić wprost”? Jeśli opozycją tego mówienia jest mowa lawirancka, zafałszowana, wymijająca istotne problemy – wtedy oczywiście można „mówić wprost” (a przynajmniej próbować). Jeśli natomiast opozycją jest mówienie literackie, język poetycki, ze swojej natury będący „mówieniem nie wprost” – pytanie staje się bezprzedmiotowe. [...]

Czy literatura ma przedstawiać czytelnikowi jednoznacznie prawdziwy obraz świata, czy raczej kształcić jego świadomość i wyrabiać w nim umiejętność samodzielnego tworzenia owego obrazu? Czy bardziej jest dziś potrzebna literatura odpowiedzi, czy literatura pytań? Oto płaszczyzna sporu.

Źródło: Stanisław Barańczak, *Etyka i poetyka*, Kraków 2009, s. 287–295.

Temat

Określ, jaki problem podejmuje Stanisław Barańczak w podanym tekście. Zajmij stanowisko wobec rozwiązania przyjętego przez autora, odwołując się do tego tekstu oraz do innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

¹⁶ Julian Kornhauser, Adam Zagajewski, *Świat nie przedstawiony*, Kraków 1974.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Dyskusja o roli literatury nie jest w krytyce literackiej nowym problemem. Czy literatura powinna być użyteczna czy autonomiczna? W jaki sposób ma ukazywać prawdę o świecie? Czy poezja ma wystrzegać się mówienia wprost, czy też ma odrzucić metaforę? Stanisław Barańczak oraz wspomniani przez niego Julian Kornhauser i Adam Zagajewski reprezentują pokolenie Nowej Fali. Dla pisarzy debiutujących ok. 1968 r. najważniejszym postulatem było dążenie do ukazania prawdy o rzeczywistości.

Określenie problemu badawczego

Stanisław Barańczak podejmuje problem zadań literatury i sposobów przedstawiania świata, jednocześnie prowadząc dyskusję z autorami *Świata nie przedstawionego* – Julianem Kornhauserem i Adamem Zagajewskim. Uważa, że literatura ma szczególne obowiązki – powinna opisywać świat, stawiać „diagnozy cywilizacyjno-kulturalne”. Nie może przy tym unikać pytań natury etycznej.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Stanisław Barańczak, *Nowy spór o realizm*)

- tezy Juliana Kornhausera i Adama Zagajewskiego (o sytuacji w literaturze współczesnej: odrzuceniu realizmu i rezygnacji ze stawiania pytań etycznych; potrzeba opisanie świata),
- nie można rozdzielić opisywania od wartościowania, poznawcza rola literatury zawsze jest związana z zadaniami natury etycznej, nieuzasadniony atak na „czysty estetyzm”,
- postulat „mówienia wprost” – zwrócenie uwagi na jego dwuznaczność i wynikające z tego konsekwencje.

2. Argumenty związane z wybranym tekstem (Zbigniew Herbert, *Apollo i Marsjasz*)

- reinterpretacja mitu o pojedynku Apolla z Marsjaszem,
- cierpienie pokonanego Marsjasza i bezdusność zwycięskiego Apolla,
- uniwersalna problematyka egzystencjalna i etyczna wpisana w wiersz,
- siła twórczości poety tkwi w wieloznaczności, twórczej ironii,
- sięganie do świata mitów i symboli, by skonfrontować je ze światem współczesnym,
- mówienie o współczesności nie wprost pozwala pełniej ukazać prawdę o świecie.

3. Argumenty związane z wybranym tekstem (Stanisław Barańczak, *Określona epoka*)

- podmiot mówiący – mówca, polityk,
- parodia nowomowy (charakterystyczne słownictwo, puste znaczeniowo slogany zaczerpnięte z języka partyjnego),
- obnażenie absurdów języka władzy totalitarnej (*taka / jest prawda, nieprawda, / i innej prawdy nie ma.*),
- wiersz jako metafora socjalistycznej rzeczywistości – zakłamanego świata,
- posłużenie się językiem propagandy PRL pozwala obnażyć absurdy świata i z *chirurgiczną precyzją* – choć nie bezpośrednio – ukazać gorzką prawdę o rzeczywistości.

Podsumowanie

Współcześni poeci swoją twórczość podporządkowują przede wszystkim problematyce etycznej. Zarówno twórcy Nowej Fali, jak i Zbigniew Herbert stawiają sobie podobny cel: powiedzieć prawdę o świecie. Wykorzystanie wieloznaczności nie tylko pozwala ten cel osiągnąć, ale też skłania czytelnika do intelektualnej pracy, samodzielnego myślenia i krytycznego spojrzenia na rzeczywistość.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Uważnie przeczytaj tekst Stanisława Barańczaka. Zastanów się, czy sformułowany przez ciebie problem jest najważniejszym zagadnieniem podejmowanym przez autora. Powinieneś wydobyć z tekstu problem główny, a nie drugorzędny. Określenie problemu w następujący sposób:

- Stanisław Barańczak zastanawia się, czy można opisać świat, rezygnując ze stawiania pytań etycznych.

lub

- Według autora istotą literatury jest mówienie nie wprost.

będzie częściowo poprawne, ponieważ obydwie kwestie – choć zgodne z tekstem – są podporządkowane nadrzędemu problemowi:

- Jakie są zadania literatury i w jaki sposób można w niej przedstawić świat.

Zinterpretuj podany problem, umieszczając go w odpowiednim kontekście (np. dyskusja o roli literatury w refleksji krytycznoliterackiej na przestrzeni różnych epok).

Następnie odtwórz rozwiązanie przyjęte przez autora. W tym celu prześledź kolejne akapity tekstu i zwróć uwagę na argumenty, za pomocą których Stanisław Barańczak uzasadnia słuszność przyjętych założeń.

Ustosunkuj się do wypowiedzi autora (możesz się z zgodzić z zaproponowanym rozwiązaniem lub z nim polemizować), wykorzystując wybrane konteksty.

Aby uzasadnić swoje stanowisko, możesz odwołać się do różnych tekstów kultury, przede wszystkim literatury XX wieku, np.:

Awangardy Krakowskiej (Juliana Przybosia, Tadeusza Peipera),

Drugiej Awangardy (Józefa Czechowicza),

Tadeusza Różewicza,

Zbigniewa Herberta,

Wisławy Szymborskiej,

Czesława Miłosa,

Nowej Fali (Stanisława Barańczaka, Ryszarda Krynickiego, Ewy Lipskiej).

W zakończeniu podsumuj swoje rozważania.

Zadanie 162.

Michał Januskiewicz

W horyzoncie nowoczesności: antybohater jako pojęcie antropologii literatury

Zlitujcie się, to nie bohater. To po prostu śmieć!
Tadeusz Różewicz, *Kartoteka*

Kim zatem jest antybohater? Poprzestańmy – na razie – na uogólnieniu: antybohater jest outsiderem – postacią pozostającą w szczególnym konflikcie z przyjętymi potocznie normami i formami życia społecznego, kwestionującą je i uzasadniającą tę swoją postawę w sposób refleksyjny. Jednocześnie upierać się będę przy niewymienności pojęć „antybohater” i „outsider”. To drugie słowo ma szerokie konotacje socjologiczne i filozoficzne. Tymczasem pojęcie antybohatera chciałbym rezerwować dla obszaru sztuki: prozy, dramatu, poezji i filmu. Chciałbym również, aby rzecz została zrozumiana właściwie: antybohater nie jest po prostu pozbawionym wszelkich zasad łajdakiem czy nikczemnikiem. Jako człowiek świadomy i samoświadomy antybohater odkrywa jedynie iluzyjność czy fikcjonalność porządku społecznego, obnaża jego niestabilność, nietrwałość i zakłamanie. Jest nihilistą – owszem. Ale właśnie z tego powodu jest również – moralistą. Dostrzegając abstrakcję skodyfikowanych systemów etycznych – formułuje moralność, opierającą się na wrażliwości i elementarnych ludzkich uczuciach. Ta moralność to wyraz spotkania z światem zmiennym i pozbawionym fundamentów, z drugim człowiekiem jako istotą efemeryczną, słabą, cierpiącą.

Dlaczego kategorię antybohatera, we właściwym sensie, wiązać należy z nowoczesnością? Ponieważ wtedy właśnie przededefiniowane zostało myślenie o świecie i człowieku. W tym świecie, nawet jeśli niepozbawionym wartości, brak już jednak drogowskazów prowadzących do jakiejś całościowej wizji sensu – zaczyna się ona bowiem rozpadać.

Na gruncie antropologii literackiej interesuje mnie szczególne literackie uposażenie postaci literackiej. Chodziłoby mi zatem o wskazanie zasadniczych atrybutów antybohatera, cech dlań konstytutywnych. Świadomość to fundamentalny atrybut każdego antybohatera. Przez świadomość rozumiemy nastawienie, za sprawą którego, w sposób refleksyjny, mogę uobecniać sobie świat, rzeczywistość zewnętrzną oraz – z drugiej strony – uprzytomniać sobie własną egzystencję

Konsekwencją świadomości okazuje się bierność. Antybohater wycofuje się z życia i pogrąża w kontemplacji samego siebie. Nieokreśloność to kolejny fundamentalny atrybut każdego antybohatera. Antybohater nie jest człowiekiem ani dobrym, ani złym. To niezwykle ważne, ponieważ kwestia ta nakazuje nam odróżnić kategorię antybohatera od postaci zwanej „czarnym charakterem”. Każdy antybohater cierpi. Ważny jest wszak stosunek antybohatera do cierpienia. Antybohater chce cierpieć. Jeśli cierpienie zostaje wybrane dobrowolnie, wówczas człowiek okazuje się jego panem – to myśl Pascalowska. Wybierając to, co nas zniewala, stajemy się wolnymi. Paradoks tej wolności polega wszakże na tym, że – pozbawiona podstaw, rozumowych czy moralnych ograniczeń – staje się siłą destrukcyjną.

Zasadnie można byłoby uznać, że antybohater okazuje się zatem wielkim wyzwaniem nie tylko dla literaturoznawstwa czy szkolnej pedagogii. Jest wyzwaniem płynącym do nas jako ludzi uwikłanych w dynamikę i kryzysy kultury europejskiej.

Źródło: Na podstawie Michał Januskiewicz *W horyzoncie nowoczesności: antybohater jako pojęcie antropologii literatury*, [w:] „Teksty Drugie” 2010 nr 3, s. 60–78.

Temat

Określ, jaki problem podejmuje Michał Januszkiewicz w podanym tekście. Zajmij stanowisko wobec rozwiązania przyjętego wobec autora, odwołując się do tego tekstu oraz do innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Konspekt wypracowania**Wprowadzenie**

Antybohater jest znakiem przemian, które zaszły we współczesnym świecie (kryzys kultury, przewartościowanie zasad moralnych).

Określenie problemu badawczego

Michał Januszkiewicz podejmuje problem antybohatera jako postaci literackiej, której nie można utożsamiać z „czarnym charakterem”.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Michał Januszkiewicz, *W horyzoncie nowoczesności: antybohater jako pojęcie antropologii literatury*):
 - konflikt ze światem,
 - brak akceptacji przyjętych norm i zasad życia społecznego,
 - sprzeczność natury (jest nihilistą, ale zarazem moralistą),
 - nie jest outsiderem,
 - buntowanie się jako cecha postawy wobec świata,
 - refleksyjność i skupianie się na analizie swojego wnętrza,
 - niejednowymiarowość i niejednoznaczność,
 - cierpienie wyrazem pragnienia wolności,
 - kategorię antybohatera należy wiązać z nowoczesnością,
 - kompozycyjna funkcja pytań.

2. Argumenty związane z wybranym tekstem kultury (reż. Miloš Forman, *Lot nad kukułczym gniazdem*)
 - konflikt z prawem Randle’a McMurphy’ego (Jack Nicholson),
 - pobyt w szpitalu psychiatrycznym jako ucieczka przed karą,
 - bunt przeciwko zasadom panującym w szpitalu (okrucieństwo i zniewolenie pacjentów),
 - podjęcie walki z siostrą Ratched (Louise Fletcher) o godność i prawo do wolności dla pacjentów,
 - antybohater i „czarny charakter” (porównanie McMurphy’ego z siostrą Ratched),
 - funkcja zbliżeń twarzy bohaterów (kontrast jako środek wyrazu),
 - tragizm McMurphy’ego.

3. Argumenty związane z drugim wybranym tekstem (Wiliam Szekspir, *Hamlet*)
 - bohater znajduje się w konflikcie z własnym sumieniem (konieczność pomśzczenia ojca),
 - niezgoda na istniejący porządek świata,
 - refleksyjność jako cecha osobowości bohatera,
 - niejednoznaczność postaci (odrzućenie Ofelii, zabicie Poloniusza, ale zdemaskowanie kłamstwa, obłudy, zdrady),
 - cierpienie Hamleta – rozczarowanie światem i niemożność jego naprawy.

Podsumowanie

Antybohater jest postacią kontrowersyjną, gdyż nie można jednoznacznie ocenić jego postępowania – z jednej strony opowiada się za dobrem, z drugiej – czyni zło. Najczęściej ma on skomplikowaną osobowość, co nie pozwala na pełne wyjaśnienie i zrozumienie motywacji często sprzecznych zachowań. Można jednak zauważyć, że antybohater poddaje refleksji swoje działania, co prowadzi nieuchronnie do konfliktu z własnym sumieniem. Powodem jego rozterek moralnych jest również niezgoda na prawa i zasady rządzące światem, głównie takie, które ograniczają wolność i niszczą poczucie godności. Antybohatera można nie akceptować, ale trudno nie czuć do niego sympatii.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zastanów się nad znaczeniem słowa antybohater. Czy jest to bohater pozbawiony heroizmu? Autor artykułu wyraźnie podkreśla, że nie jest to postać z gruntu przewrotna i zła ani wyrzucona poza nawias społeczeństwa. Uświadamia również, że antybohater został przypisany do tekstów kultury i w takim ujęciu nie może być przeciwstawiany bohaterowi. Zapoznaj się dokładnie z uwagami autora na temat cech wyróżniających antybohatera. Można go bowiem ujmować jako nihilistę, który odrzuca ustalony porządek świata, ale również jako moralistę tworzącego własne normy i zasady pozostające w opozycji do powszechnie akceptowanych. Antybohater może być postacią czynną (bunt poprzez działanie), ale również bierną (skupienie się na własnych przeżyciach). Z tego względu za antybohaterów można uznać niektóre postacie z utworów romantycznych. Uzasadnij, że wybrane postaci nie są „czarnymi charakterami”. Uwzględnij cechy wybranych bohaterów, zwracając uwagę na ich skomplikowane osobowości.

Zauważ, że działania antybohatera są zazwyczaj nacechowane tragizmem, ponieważ ma on świadomość własnych ograniczeń, co prowadzi do wewnętrznego konfliktu, lub ponosi klęskę w konfrontacji ze światem. Spróbuj uzasadnić, dlaczego antybohater coraz częściej pojawia się w różnych tekstach kultury popularnych we współczesności. W swojej argumentacji uwzględnij co najmniej dwa teksty kultury (mogą być filmy lub utwory literackie). Pamiętaj o logicznym uporządkowaniu argumentów i podsumowaniu wypowiedzi w postaci wniosków.

Możesz również odwołać się do następujących tekstów kultury:

Filmy:

Grek Zorba, reż. Robert Zemeckis,
Brudny Harry, reż. Don Siegel,
Leon Zawodowiec, reż. Luc Besson.

Teksty literackie:

Wiktor Hugo, *Nędznicy*,
 Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*,
 Franz Kafka, *Proces*,
 Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*,
 Henryk Sienkiewicz, *Ogniem i mieczem*,
 Juliusz Słowacki, *Kordian*,
 Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*,
 Joseph Conrad, *Lord Jim*,
 Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*,
 Miron Białoszewski, *Pamiętnik z Powstania Warszawskiego*,
 Tadeusz Różewicz, *Kartoteka*,
 Sławomir Mrożek, *Tango*,

Maria Kuncewiczowa, *Cudzoziemka*,
Miguel de Cervantes, *Don Kichot*,
Witold Gombrowicz, *Ferdydurke*,
Dzieje Tristana i Izoldy.

1.2. Interpretacja porównawcza

Elementy analizy i interpretacji porównawczej

1. Podstawowe czynności analityczno-interpretacyjne

1.1. Sformułowanie **tezy/hipotezy interpretacyjnej**, której podstawą jest odkrycie zasady zestawienia tekstów (podobieństwa lub różnicy obecnej np.: w dominancie każdego z tekstów, tematyce, strukturze poetyckiej/literackiej).

1.2. Przyjęcie **porządku analizy i interpretacji** w zależności od wyznaczonego w tezie/hipotezie podobieństwa lub różnicy. Właściwy dobór i selekcja elementów poddanych analizie. Porównywanie tekstów na wszystkich poziomach ich organizacji.

2. Czynności związane z określonym gatunkowo typem tekstu

2.1. Teksty liryczne

Porównanie tekstów lirycznych przez wybór dominujących spośród obecnych w zestawionych tekstach następujących elementów:

- sytuacje liryczne w tekstach – typ liryki, charakter podmiotu;
- sposoby konstruowania sytuacji lirycznych, np.: miejsce, czas, obrazowanie poetyckie (językowe i kompozycyjne);
- elementy świata przedstawionego (np.: czas, miejsce, przestrzeń poetycka, wątki, tematy, motywy, konwencja literacka).

2.2. Teksty epickie (fragmenty utworów)

Porównanie tekstów epickich lub ich fragmentów przez wybór dominujących spośród obecnych w zestawionych tekstach następujących elementów:

- sytuacje narracyjne w tekstach – typ epiki, charakter narracji, typ narratora, stosunek narratora do przedmiotu wypowiedzi, faktów, bohaterów, przedmiotów, zdarzeń;
- sposoby konstruowania sytuacji narracyjnych – miejsce, czas powieściowy/epicki (fabuła epicka, motyw przewodni, akcja, wątki, epizody), obrazowanie literackie (językowe i kompozycyjne);
- inne elementy świata przedstawionego (np.: tematy, motywy, toposy, konwencja literacka).

2.3. Teksty dramatyczne (fragmenty utworów)

Porównanie fragmentów tekstów dramatycznych przez wybór dominujących spośród obecnych w zestawionych tekstach następujących elementów:

- sytuacje dramatyczne w tekstach – typ dramatu, charakter i typ bohaterów, ich stosunek do przedmiotu wypowiedzi, faktów, innych bohaterów, przedmiotów, zdarzeń, rola didaskaliów w konstruowaniu sytuacji dramatycznej;
- sposoby konstruowania sytuacji dramatycznych – miejsce, czas zdarzeń (zdarzenie dramatyczne, motyw przewodni, akcja, wątki, epizody), obrazowanie literackie (językowe i kompozycyjne);
- inne elementy świata przedstawionego (np.: tematy, motywy, toposy, konwencja literacka).

3. Interpretacja w kontekstach ogólnych i właściwych

Konteksty: literackie, historycznoliterackie, filozoficzne, biograficzne, kulturowe (obejmujące zarówno typowe dla kultury wysokiej, masowej, popularnej zjawiska, jak i elementy innych niż literatura dziedzin sztuki – wskazanych w podstawie programowej).

Sproblematyzowana interpretacja uwzględniająca właściwie wybrane konteksty przyporządkowane porównywanym utworom. Interpretacja porównawcza na poziomie kontekstów uwzględnia również elementy poetyki historycznej oraz świadomość dialogu intertekstualnego. W przypadku kontekstów kulturowych także elementy komparatystyki.

4. **Asocjacyjność myślenia**

Skojarzenia w **granicach wyznaczonych przez sensy utworów** i przyjętą metodologię ich opisu (bez jej nazywania).

5. **Uogólnienie/podsumowanie wypowiedzi**

Polega na wskazaniu podobieństw i/lub różnic oraz tzw. otwarciu „na po czytaniu”.

Podstawą wyboru tekstów jest znalezienie obszaru porównania. Może nim być, np.:

- temat: ten sam, różnie / podobnie zrealizowany,
- motyw: ten sam, różnie / podobnie zrealizowany,
- problem: ten sam, różnie / podobnie realizowany,
- bohater: ten sam, różnie wykreowany,
- miejsce: to samo, różnie wykreowane.

Różne/podobne realizacje obejmują np.: sytuację liryczną/narracyjną/dramatyczną, kompozycję, kreację osoby mówiącej, konwencję literacką, środki artystycznego wyrazu, gatunek.

Teksty muszą ze sobą „rozmawiać”, tzn. jeden tekst wobec drugiego powinien być kontynuacją lub nawiązaniem, reinterpretacją motywu/tematu/problemu w obszarach podobieństw i różnic

Zestawienie istotnych wyznaczników rodzajowych

Liryka

Wyraża wewnętrzne emocje, przeżycia i doznania, na ich podstawie **buduje refleksje** o świecie i człowieku.

Monolog liryczny to główny rodzaj wypowiedzi (dominująca funkcja ekspresywna).

Podmiot mówiący – jego kształt decyduje o typie liryki:

- bezpośrednia – „ja” liryczne w 1 osobie l. poj. (wyrażenie jednostkowych refleksji) lub l. mn. (wyrażenie postaw zbiorowości, pokolenia),
- pośrednia – „ja” liryczne w mniejszym lub większym stopniu ukryte poza światem poetyckim.

Bezosobowa refleksja:

- wprowadzenie elementów narracji (podmiot zorientowany narracyjnie, środki narracyjno-dramatyczne budują sceny bezpośrednio przez podmiot opisywane),
- wprowadzenie sytuacji lirycznej, która implikuje pojawienie się bohatera lirycznego.

Funkcja inwokacyjna – wprowadzenie adresata (elementy monologu oratorskiego), świat poetycki – kreowany w perspektywie wypowiedzi podmiotu mówiącego.

Epika

Opowiada lub opisuje świat przedstawiony, działania bohaterów i okoliczności tych działań; ma charakter dwupłaszczyznowy, obejmujący sytuację narracyjną i fabułę dotyczącą dziejów przedstawionych postaci; dwupłaszczyznowość realizowana jest poprzez dwoistość językową – obok narracji występują wypowiedzi bohaterów.

Narracja to podstawowa forma wypowiedzi epickiej, wprowadza do utworu czynniki stylistycznie ujednociające.

Narrator – podmiot literacki umieszczony na zewnątrz świata przedstawionego:

- auktoralny – wszechwiedzący, często zachowuje dystans wobec opisywanych zdarzeń,
- personalny – narracja prowadzona z perspektywy bohatera, uczestnika zdarzeń, subiektywna w ocenie świata i zdarzeń,
- świat przedstawiony o charakterze fabularnym, kształtowany w zależności od wzoru stosowanej fabuły epickiej.

Fabuła:

- fabuła dająca prymat zależnościom interpersonalnym,
- fabuła z dominującym czynnikiem zdarzeniowości,
- fabuła z wyraźnie zarysowaną intrygą,
- fabuła dostarczająca przesłanek analizom psychologicznym,
- fabuła dynamiczna, wyraźnie kształtująca bohatera dynamicznego,
- fabuła jednostajna, kształtująca bohatera statycznego,
- fabuła z wyraźnie zarysowanym punktem kulminacyjnym, poprzedzonym narastaniem zdarzeń,
- fabuła z wyrazistymi relacjami przestrzennymi między zdarzeniami,
- fabuła zorganizowana chronologicznie,
- fabuła poddana inwersji czasowej,
- fabuła z dominującymi związkami przyczynowo-skutkowymi,
- fabuła nastawiona na określone rozwiązanie,
- fabuła skupiona wokół centralnego zespołu motywów,
- fabuła rozproszona, zbudowana z epizodów.

Czas powieściowy – istnieje w dwu płaszczyznach:

- czas narracji,
- czas fabuły.

Bohater literacki – związany z wprowadzeniem do wypowiedzi form dialogu, charakteryzowany przez pryzmat narracji, wypowiedzi własnych i wypowiedzi innych bohaterów.

Dramat

Przedstawia zdarzenia i bohaterów w sposób bezpośredni, wprowadza pełne usamodzielnienie wypowiedzi oraz działań postaci przez:

- dialog, czasami elementy monologu są podstawą tekstu głównego,
- typy monologu dramatycznego (liryczny, narracyjny, moralistyczny),

- formy przejściowe między monologiem i dialogiem (dialog jako wymiana tyrad, monolog na stronie, zwroty wprost do publiczności),
- tekst poboczny (didaskalia) jako forma wskazówek autora,
- zdarzenia dramatyczne jako podstawa konstrukcji świata przedstawionego.

Bohater dramatyczny – związany z konstrukcją zdarzeń i sposobem budowania napięcia dramatycznego.

Zadanie 163.**Wersja A.**

Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

Szara kurzawa deszczów przysłoniła świat, wypięła barwy, zgasiła światła i zatopiła w mrokach ziemię, że wszystko wydało się jakby sennym majaczeniem, a smutek wstawał z pól przegniłych, z borów zdrętwiałych, z pustek obumarłych i włókł się ciężkim tumanem; przystawał na głuchych rozstajach, pod krzyżami, co wyciągały rozpacznie ramiona, na pustych drogach, gdzie nagie drzewa trzęsły się z zimna i łkały w męce – do opuszczonych gniazd zaglądał pustymi oczami, do rozwalonych chałup – na umarłych cmentarzach tłukł się wśród mogił zapomnianych i krzyży pogniłych i płynął światem całym; przez nagie, odarte, splugawione pola, przez wsie zapadłe i zaglądał do chat, do obór, do sadów, aż bydło ryczało z trwogi, drzewa się przyginały z głuchym jękiem, a ludzie wzdychali żałośnie w strasznej tęsknocie – w nieutulonej tęsknocie za słońcem. [...]

Cicho było we wsi, tylko gdzieniegdzie młócono po stodołach, ale z rzadka, bo wieś cała była na kapuśniskach.

Pustka leżała na błotnistej, rozmięklej drodze i pusto było w obejściach i przed domami, czasami tylko ktoś zamajaczył we mgle i ginął wnetki, że tylko człapanie trepów po błocie było słyhać albo wóz naładowany kapustą włókł się wolno od torfowisk i rozganiał gęsi, brodzące za liśćmi spadłymi z wozów.

Staw szamotał się w ciasnych brzegach i przybierał ciągle, bo aż się przelewał w niższych miejscach na drogę po Borynowej stronie, sięgał płotów i bryzgał pianą na ściany chałup.

Cała wieś była zajęta wycinaniem i zwożeniem kapusty; pełno jej było po klepiskach, sieniach i izbach, a jak u niektórych i pod okapami siniały kupy główek. [...]

Spieszono się na gwałt, bo deszcz prawie nie ustawał, a drogi robiły się grząskie, nie do przebycia. [...]

W dali przemglonej, nad rzeką, co płynęła z szumem wskrós gęstych zarośli, siniejących niby chmura, czerniały stogi torfu i wozy, do których donoszono kapustę w płachtach, bo z powodu rozmiękłego gruntu dojechać nie było można do kapuśnisków.

Docinali już niektórzy i zabierali się do domu, więc i głosy coraz mocniejsze rozlegały się w mgle i leciały z zagonu na zagon. [...]

Jakoż i noc nadchodziła, mrok gęstniał i czerniał, a deszcz się wzmagał, że tylko pluskało po rozmięklej ziemi i rowach, jakby kto ziarnem sypał.

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, Kraków 1958, s. 107–108.

Heinrich Böll

Rozmyślania o irlandzkim deszczu

Deszcz jest tu absolutny, wspaniały i przerażający. Nazywanie go niepogodą jest równie nieodosowne, jak nazywanie palących promieni słońca ładną pogodą.

Oczywiście można użyć słowa niepogoda, ale ten deszcz nią nie jest. Jest to po prostu pogoda będąca szarugą. Wyraźnie przypomina nam, że jej żywiołem jest woda, spadająca woda. A woda jest twarda. Raz podczas wojny byłem świadkiem, kiedy płonący samolot spadał na wybrzeże Atlantyku; pilot wylądował na plaży i uciekł z pobliza eksplodującej maszyny. Później zapytałem go, dlaczego nie usiadł z palącym się samolotem na wodzie, a on mi odpowiedział:

– Bo woda jest twardsza niż piasek.

Nigdy mu nie uwierzyłem, ale tutaj to zrozumiałem. Woda jest twarda.

A ileż wody zbiera się na ponad czterech tysiącach kilometrów oceanu, wody, która raduje się, że wreszcie znalazła się nad ludźmi, wreszcie nad domami, wreszcie nad stałym lądem [...]. Ostatecznie czy deszczowi może sprawiać przyjemność wpadanie wciąż tylko do wody?

Kiedy później gaśnie światło elektryczne, kiedy pierwszy jęzor kałuży wyciąga się ku drzwiom, bezdźwięcznie i gładko, migocąc w blasku ognia na kominku; kiedy zabawki, które dzieci naturalnie zostawiły na dworze, kiedy korki i kawałki drewna nagle zaczynają pływać i jęzor kałuży je unosi, kiedy przestraszone dzieci zbiegają ze schodów, przysiadają przed kominkiem (bardziej zdziwione niż przestraszone, bo i one czują, jak chętnie spotyka się wiatr z deszczem, rozumieją, że to wycie jest wyciem z radości), wtedy człowiekowi przychodzi na myśl, że nie byłby tak godny arki, jak był jej godny Noe...

Głupota ludzi z głębi lądu każe im otwierać drzwi, żeby zobaczyć, co się dzieje na dworze. Wszystko się dzieje: z dachówkami i rynnami, nawet mur nie budzi wielkiego zaufania. [...]

Dobrze jest mieć zawsze w domu świecę, Biblię i trochę whisky, jak żeglarze przygotowani na sztorm; do tego talię kart, tytoń, druty i włóczkę dla kobiet, bo sztorm ma długi oddech, deszcz ma dużo wody, a noc jest długa. Kiedy później od okna sunie drugi jęzor kałuży, który łączy się z pierwszym, kiedy zabawka powoli pod pływa pod okno, dobrze jest zajrzeć do Biblii i sprawdzić, czy obietnica, że drugi potop nie zostanie na świat zesłany, rzeczywiście została dana. Została. Można zapalić następną świecę, następnego papierosa, można znowu potasować karty, nalać whisky, powierzyć siebie bębnieniu deszczu, wyciu wiatru, kłopotowi drutów. Obietnica została dana.

Źródło: Heinrich Böll, *Rozmyślania o irlandzkim deszczu*, [w:] tenże, *Dziennik irlandzki*, Kraków 2007, s. 69–70.

Temat

Dokonaj interpretacji porównawczej podanych tekstów. Twoja praca nie może być krótsza niż 300 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Deszcz często jest tematem literackim. Ukazywany był jako groźny żywioł, ale także jako symbol wewnętrznego oczyszczenia człowieka lub też odzwierciedlenie jego przeżyć, uczuć i nastrojów. Motyw deszczu szczególnie upodobał sobie moderniści, ale odnaleźć go możemy także w twórczości innych autorów (m.in. Adama Mickiewicza, Juliana Tuwima, Krzysztofa Kamila Baczyńskiego). Wykorzystanie tego motywu łączy też przytoczone fragmenty tekstów Władysława Reymonta i Heinricha Bölla.

Teza

W tekstach Heinricha Bölla i Władysława Stanisława Reymonta deszcz ukazany został jako żywioł wywierający znaczący wpływ na życie człowieka, jednak w każdym z nich sposób prezentacji tego problemu jest inny.

Rozwinięcie

1. Argumenty dotyczące utworu *Chłopi* Władysława Stanisława Reymonta

- wykorzystanie konwencji naturalistycznej – padający deszcz determinuje pracę i nastrój bohaterów: deszcz sprawia, że świat staje się szary i ponury, mżawka i mgła ograniczają widoczność, woda wzbiera i podchodzi pod ściany budynków, jesienna szaruga powoduje, że praca ludzi przy zbiorze kapusty staje się wyjątkowo ciężka, ziemia rozmaka, staje się grząska, z trudem brną w niej ludzie i konie ciągnące wyładowane kapustą wozy, eksponowanie elementów brzydoty tonącego w deszczu krajobrazu,
- poetyzacja tekstu typowa dla stylistyki młodopolskiej: psychizacja krajobrazu, animizacja wywołanego deszczem smutku, synestezja (zastosowanie obrazowych epitetów i porównań oddziałujących na różne zmysły czytelnika), nastrojowość osiągnana przez przygnębiające opisy deszczu i krajobrazu.

2. Argumenty dotyczące utworu *Rozmyślenia o irlandzkim deszczu* Heinricha Bölla

- Realistyczna konwencja opowiadania: deszcz jako żywioł budzący respekt i przerażenie, ale też podziw, świadomość, że żywiołowi nie można się przeciwstawić i trzeba się dostosować do dyktowanych przez niego warunków (Biblia, zapas świec, tytoniu, włóczki do robótek i whisky), wiara jako źródło spokoju i pewności, że Bóg nie nawiedzi ziemi potopem.
- Elementy prozy poetyckiej: wykorzystanie w opisach personifikacji (woda) i animizacji (kałuża), zbliżanie się wody do okien i drzwi jako symbol osaczenia i uwięzienia, aluzje biblijne (opowieść o potopie i arce Noego), dygresyjność tekstu, nastrojowość i refleksyjność.

3. Argumenty dotyczące kontekstu literackiego: *Deszcz jesienny* Leopolda Staffa

- deszcz jako odzwierciedlenie dekadentkich nastrojów człowieka: przygnębia, smutku, beznadziei, niewiary,
- muzyczność, nastrojowość tekstu (synestezja).

4. Argumenty dotyczące kontekstu literackiego: *Dwa teatry (Powódź)* Jerzego Szaniawskiego

- wywołana przez wielkie deszcze powódź jako sprawdzian człowieczeństwa i lojalności ludzi,
- powódź jako metafora tragizmu ludzkich wyborów.

Podsumowanie

Deszcz w przywołanych tekstach został ukazany jako potężny żywioł nieprzyjazny człowiekowi i wpływający na jego życie. W każdym z tekstów mamy jednak do czynienia z inną konwencją literacką. Inny też jest przedstawiony w nich stosunek ludzi do deszczu.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zanim przystąpisz do pisania, przeczytaj uważnie zamieszczone fragmenty tekstów i spróbuj określić, na jakiej zasadzie zostały zestawione. Pozwoli ci to wskazać płaszczyznę ich porównania, dostrzec zachodzące między nimi podobieństwa i różnice. Zastanów się, jaką formę chcesz nadać swojej wypowiedzi – od tego wyboru będzie zależeć kompozycja pracy. Jeżeli zdecydujesz się na formę rozprawki interpretacyjnej, nie zapomnij sformułować tezy, którą będziesz uzasadniać w toku rozważań. Możesz zapisać kilka tez, które, twoim zdaniem, można wywieść z tekstów. Pamiętaj jednak, że do realizacji powinieneś musisz wybrać tylko jedną z nich, np.:

- Deszcz jako sprawdzian postaw i zachowań człowieka.
- Opis deszczu – sposób ukazania relacji między człowiekiem i naturą.

Rozważ, czy porównania utworów będziesz dokonywać równolegle, czy też dokonasz interpretacji każdego z nich osobno, a wnioski porównawcze sformułujesz w konkluzji swoich rozważań.

Określ temat i rozpoznaj konwencję stylistyczną tekstu Władysława Reymonta. Co w tekście świadczy o wykorzystaniu tej konwencji? Jaki wpływ ma opisane zjawisko (deszcz) na życie ludzi? Jaką rolę w tekście pełni synestezja?

Zanalizuj wartość stylistyczną języka *Chłopów*. Jaki charakter nadają prozie Władysława Reymonta wykorzystane środki językowe? Jak wpływają na nastrój?

Rozważ, czy zjawisko przyrody (deszcz) zostało podobnie opisane we fragmencie opowiadania Heinricha Bölla? Jak autor przedstawił wpływ pogody na życie i zachowania ludzi? Jak opisał deszcz? Zastanów się, jaką funkcję pełnią w tekście odwołania i aluzje biblijne? Przeanalizuj język i styl, rozpoznaj konwencję tekstu.

Zastanów się, jakie konteksty (historycznoliteracki, biograficzny, filozoficzny, kulturowy, inny) możesz przywołać w związku z problemem poruszonym w pracy.

Konteksty, które można przywołać to, np.:

filozofia Artura Schopenhauera,

Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*,

Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*,

Johan Wolfgang Goethego, *Cierpienia młodego Wertera*,

Adam Asnyk, *Ulewa*,

Krzysztof Kamil Baczyński, *Deszcze*.

Sformułuj końcowe wnioski, wskaż podobieństwa i różnice między tekstami.

Wersja B. zadania o motywie deszczu z wykorzystaniem innego tekstu literackiego

Heinrich Böll

Rozmyślania o irlandzkim deszczu

Deszcz jest tu absolutny, wspaniały i przerażający. Nazywanie go niepogodą jest równie niestosowne, jak nazywanie palących promieni słońca ładną pogodą.

Oczywiście można użyć słowa niepogoda, ale ten deszcz nią nie jest. Jest to po prostu pogoda będąca szarugą. Wyraźnie przypomina nam, że jej żywiołem jest woda, spadająca woda. A woda jest twarda. Raz podczas wojny byłem świadkiem, kiedy płonący samolot spadał na wybrzeże Atlantyku; pilot wylądował na plaży i uciekł z pobliza eksplodującej maszyny. Później zapytałem go, dlaczego nie usiadł z palącym się samolotem na wodzie, a on mi odpowiedział:

– Bo woda jest twardsza niż piasek.

Nigdy mu nie uwierzyłem, ale tutaj to zrozumiałem. Woda jest twarda.

A ileż wody zbiera się na ponad czterech tysiącach kilometrów oceanu, wody, która raduje się, że wreszcie znalazła się nad ludźmi, wreszcie nad domami, wreszcie nad stałym lądem [...]. Ostatecznie czy deszczowi może sprawiać przyjemność wpadanie wciąż tylko do wody?

Kiedy później gaśnie światło elektryczne, kiedy pierwszy jęzor kałuży wyciąga się ku drzwiom, bezdźwięcznie i gładko, migocąc w blasku ognia na kominku; kiedy zabawki, które dzieci naturalnie zostawiły na dworze, kiedy korki i kawałki drewna nagle zaczynają pływać i jęzor kałuży je unosi, kiedy przestraszone dzieci zbiegają ze schodów, przysiadają przed kominkiem (bardziej zdziwione niż przestraszone, bo i one czują, jak chętnie spotyka się wiatr z deszczem, rozumieją, że to wycie jest wyciem z radości), wtedy człowiekowi przychodzi na myśl, że nie byłby tak godny arki, jak był jej godny Noe...

Głupota ludzi z głębi lądu każe im otwierać drzwi, żeby zobaczyć, co się dzieje na dworze. Wszystko się dzieje: z dachówkami i rynnami, nawet mur nie budzi wielkiego zaufania. [...]

Dobrze jest mieć zawsze w domu świece, Biblię i trochę whisky, jak żeglarze przygotowani na sztorm; do tego talię kart, tytoń, druty i włóczkę dla kobiet, bo sztorm ma długi oddech, deszcz ma dużo wody, a noc jest długa. Kiedy później od okna sunie drugi jęzor kałuży, który łączy się z pierwszym, kiedy zabawka powoli podpływa pod okno, dobrze jest zajrzeć do Biblii i sprawdzić, czy obietnica, że drugi potop nie zostanie na świat zesłany, rzeczywiście została dana. Została. Można zapalić następną świecę, następnego papierosa, można znowu potasować karty, nalać whisky, powierzyć siebie bębnieniu deszczu, wyciu wiatru, kłopotowi drutów. Obietnica została dana.

Źródło: Heinrich Böll, *Rozmyślania o irlandzkim deszczu*, [w:] tenże, *Dziennik irlandzki*, Kraków 2007, s. 69–70.

Paweł Huelle
Winniczki, kałuże, deszcz...

Na początku był deszcz. Padał od kilku dni i nieopodal kościoła Zmartwychwstańców woda wyłobiliła głębokie kanały, którymi płynęły z lasu patyki, żdzbla trawy i małe szyszki. Lubiłem stać w tym miejscu. Woda bulgotała na kamieniach wypłukiwanych z drogi, strumyki łączyły się ze sobą w jeden wartki potok, który spływał dalej w dół ulicą [...]. Wszystko, także dachy domów i szczyt drewnianej dzwonnicy, tonęło w jednostajnym szumie.

Co roku zapach lata przychodził od strony morza. Bryza niosła ze sobą woń rozwieszonych sieci i smak soli, który czuć było na wargach, a teraz lato ukazywało swoje odmienne, być może ukryte oblicze. [...] Zapach pleśni, grzybów, żywicy i nieznanych ziół unosił się nad kałużami jak gęsty wywar, powracał z każdą falą deszczu, wypełniał ogrody i ulice, a rozbuchana zieleń zdawała się lada chwila rozsadzić zwilgotniałe mury kamienic, z których od lat odpadał tynk, ukazując czasami strzępy niezrozumiałych napisów.

Wymowałem z kieszeni przygotowane drewnienka. Najpierw na wodę spływała „Santa Maria”, potem „Magellan”, „Kapitan Grand”, „Nautilus” [...] a wreszcie, na zakończenie wodowania, puszczałem do strumyka okręt flagowy „Trynidad”. [...]

Statki płynęły coraz szybciej, woda niosła je poprzez wiry, przez wodospady i spienione katarakty, biegłem więc za nimi w dół aż do miejsca, gdzie potok rozlewał się szeroko, nie syczał już i nie bulgotał, a moja armada wypływała na szerokie i spokojne wody. Kałuże miały tu barwę ciemnej zieleni i tylko czasem, gdy niebo zaciągało się mocniej niż zwykle, ta zieleń przechodziła w brąz. [...]

Brodziłem po kałużach jak Bóg pochylony nad światem. Wyspy, zatoki, przylądki, cyple i sekretne przesmyki zmieniały swój kształt nieustannie. Niejednokrotnie znajoma z atlasu linia norweskiego fiordu czy kształt szwedzkiego wybrzeża pojawiały się tutaj jakby odrysowane z pamięci, by w parę chwil potem ulec tajemniczym przemianom. Łądy rozpadały się w okamgnieniu, szkier i mielizny znaczyły nowe szlaki żeglugi. [...] Pośród nich odnajdywałem teraz moje okręty. [...] Było to miejsce niebezpieczne. Woda huczała na cementowym progu i wszystko, nawet małe kamienie i grudki żółtej gliny, wsysał potężny wir kanalizacyjnej studzienki. [...] Woda chlupotała w kaloszach, a ja w ostatniej chwili wyławiałem „Trynidad”, ratując przypadkowych podróżnych przed katastrofą.

Źródło: Paweł Huelle, *Winniczki, kałuże, deszcz*, [w:] tenże, *Pokaz prozy*, Kraków 2006.

Temat

Dokonaj interpretacji porównawczej podanych tekstów. Twoja praca nie może być krótsza niż 300 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Deszcz często stanowił temat twórczości literackiej. Ukazywany był jako groźny żywioł, ale także jako symbol wewnętrznego oczyszczenia człowieka lub też odzwierciedlenie jego przeżyć, uczuć i nastrojów. Motyw deszczu szczególnie upodobali sobie moderniści, ale odnaleźć go możemy także w twórczości innych autorów (m.in. Adama Mickiewicza, Juliana Tuwima, Krzysztofa Kamila Baczyńskiego). Wykorzystanie tego motywu łączy też przytoczone fragmenty tekstów Pawła Huelle i Heinricha Bölla.

Teza

W tekstach Heinricha Bölla i Pawła Huelle deszcz ukazany został jako żywioł wywierający znaczący wpływ na życie człowieka, budzący zarazem jego respekt i zachwyt.

Rozwinięcie1. Argumenty dotyczące utworu *Rozmyślania o irlandzkim deszczu* Heinricha Bölla

- Realistyczna konwencja opowiadania: deszcz jako żywioł budzący respekt i przerażenie, ale też podziw, świadomość, że żywiołowi nie można się przeciwstawić i trzeba się dostosować do dyktowanych przez niego warunków (Biblia, zapas świec, tytoniu, włóczki do robótek i whisky), wiara jako źródło spokoju i pewności, że Bóg nie nawiedzi ziemi potopem.
- Elementy prozy poetyckiej: wykorzystanie w opisach personifikacji (woda) i animizacji (kałuza), zbliżanie się wody do okien i drzwi jako symbol osaczenia i uwięzienia, aluzje biblijne (opowieść o potopie i arce Noego), dygresyjność tekstu, nastrojowość i refleksyjność.

2. Argumenty dotyczące tekstu Pawła Huelle, *Winniczki, kałuże, deszcz...*

- Realizm opisu – świat widziany z perspektywy dziecięcego bohatera: deszcz jako swoista kosmogonia, początek wszystkiego (na początku był deszcz), jako czynnik wyzwalający kreatywną moc bohatera – tworzenie nowego świata, wyznaczenie lądów, mórz, zatok, wysp, wpływ na losy wykreowanych istnień.
- Poetyckie walory prozy: konwencja wspomnienia, bogactwo środków stylistycznych (metaforyka, epitety, obrazowe porównania, onomatopeje), nastrojowość, aluzje biblijne (Księga Rodzaju).

3. Argumenty dotyczące kontekstów literackich

Deszcz jesienny Leopolda Staffa

- deszcz jako odzwierciedlenie dekadencjonalnych nastrojów człowieka: przygnębienia, smutku, beznadziei, niewiary,
- muzyczność, nastrojowość tekstu (synestezja).

Cierpienia młodego Wertera Johanna Wolfganga Goethego

- ulewa podczas burzy jako odzwierciedlenie gwałtowności uczuć bohatera,
- drobny deszcz jako symbol ukojenia, spokoju, szczęścia czerpanego z ulotnej chwili.

Podsumowanie

Deszcz w przywołanych tekstach został ukazany jako potężny żywioł, który, choć często jest nieprzyjazny człowiekowi, wywiera wpływ na jego postawę, emocje, przeżycia i zachowania. Dzięki niemu człowiek może uświadomić sobie swą zależność od Boga lub poczuć się Stwórcą.

Komentarz do zadania

Zanim przystąpisz do pisania, przeczytaj uważnie zamieszczone fragmenty tekstów i określ, na jakiej zasadzie zostały zestawione. Pozwoli to wskazać płaszczyznę ich porównania, dostrzec zachodzące między nimi podobieństwa i różnice. Zastanów się, jaką formę chcesz nadać swojej wypowiedzi – od tego wyboru będzie zależać kompozycja twojej pracy. Jeżeli zdecydujesz się na formę rozprawki interpretacyjnej, nie zapomnij sformułować tezy, którą będziesz uzasadniać w toku rozważań. Możesz zapisać kilka tez, które, można wywieść z tekstów. Pamiętaj jednak, że do realizacji musisz wybrać tylko jedną z nich, np.:

- Deszcz jako sprawdzian ludzkich postaw i zachowań.
- Opis deszczu – sposób ukazania relacji między człowiekiem i naturą.

Rozważ, czy porównania utworów będziesz dokonywać równoległe, czy też dokonasz interpretacji każdego z nich osobno, a wnioski porównawcze sformułujesz w konkluzji swoich rozważań.

Określ temat i rozpoznaj właściwości tekstu Pawła Huelle. Co w tekście świadczy o wykorzystaniu tej konwencji? Jaki wpływ ma opisane zjawisko (deszcz) na zachowanie bohatera?

Zanalizuj wartość stylistyczną języka opowiadania *Winniczki, kałuże, deszcz...* Jaki charakter nadają prozie Pawła Huelle wykorzystane środki językowe? Jak wpływają na jej nastrój?

Rozważ, czy zjawisko przyrody (deszcz) zostało podobnie opisane we fragmencie opowiadania Heinricha Bölla. Jak autor przedstawił wpływ pogody na życie i zachowania ludzi? Jak opisał deszcz? Zastanów się, jaką funkcję pełni w tekście odwołania i aluzje biblijne? Przeanalizuj język i styl, rozpoznaj konwencję tekstu.

Zastanów się, jakie konteksty (historycznoliteracki, biograficzny, filozoficzny, kulturowy, inny) powinieneś przywołać w związku z problemem realizowanym w pracy.

Konteksty, które można przywołać to, np.:

Chłopi Władysława Reymonta,

Zbrodnia i kara Fiodora Dostojewskiego,

Pan Tadeusz Adama Mickiewicza,

Ulewa Adama Asnyka,

Deszcze Krzysztofa Kamila Baczyńskiego.

Sformułuj końcowe wnioski, wskaż podobieństwa i różnice między tekstami.

W przypadku interpretacji porównawczej warto zwrócić uwagę na konieczność właściwego zaplanowania kompozycji pracy. Jeśli piszący wykorzystuje do zestawiania tekstów (niezależnie od ich gatunku) układ problemowy, powinien wyznaczone przez siebie płaszczyzny obydwu tekstów omawiać równoległe. Można też wybrać układ linearny, z tym jednak zastrzeżeniem, że wówczas konieczne jest zestawienie podobieństw i różnic w omawianych utworach (np. w ostatnim akapicie rozwinięcia czy we wnioskach podsumowujących).

Zadanie 164.

Olga Tokarczuk

Prawiek i inne czasy*Czas gry*

Labirynt narysowany na płótnie składał się z ośmiu kręgów czy sfer, zwanych Światami. Im bliżej środka, tym bardziej labirynt wydawał się gęsty, tym więcej w nim było ślepych zaułków i uliczek prowadzących donikąd. I odwrotnie – sfery zewnętrzne sprawiały wrażenie jaśniejszych, przestronniejszych, a ścieżki labiryntu zdawały się tu szersze i mniej chaotyczne – jakby zapraszały do wędrówek. Centrum labiryntu – ta najciemniejsza i najbardziej poplątana – nazywała się Światem Pierwszym. Czyjaś niewprawną ręką zrobiła przy tym świecie strzałkę kopiowym ołówkiem i napisała: „Prawiek”. „Dlaczego Prawiek?” – dziwił się dziedzic Popielski. [...] Skomplikowany system drózek, krzyżówek, rozwidleń i pól prowadził pokrętnie ku jednemu przejściu do następnej kolistej sfery, zwanej Światem Drugim. W porównaniu z gąszczem centrum tutaj było trochę przestronniej. Dwa wyjścia prowadziły do Świata Trzeciego i dziedzic Popielski szybko zrozumiał, że w każdym Świecie będzie dwa razy więcej wyjść niż w poprzednim. Końcem wiecznego pióra dokładnie policzył wszystkie wyjścia z ostatnich kręgów labiryntu. Było ich 128.

Książeczka „Ignis fatuus, czyli Pouczająca gra dla jednego gracza” była po prostu instrukcją gry napisaną po łacinie, hebrajsku i po polsku. [...] Instrukcja opisywała po kolei każdy możliwy wynik rzutu kostką, każdy ruch, każdy pionek-figurkę i każdy z Ośmiu Światów. [...]

„Gra jest systemem dróg, w którym raz po raz trzeba dokonać właściwego wyboru”

– brzmiały pierwsze słowa. –

„Wybory dokonują się same, ale czasem gracz odnosi wrażenie, że podejmuje je świadomie. Może go to przerazić, wtedy bowiem poczuje się odpowiedzialny za to, gdzie się znajdzie i co go spotka.

Gracz widzi swoją drogę jak pęknięcia na lodzie – linie, które w zawrotnym tempie rozdwarzają się, kręcą i zmieniają kierunek. Albo jak błyskawicę na niebie, która szuka sobie drogi przez powietrze w sposób niemożliwy do przewidzenia. Gracz, który wierzy w Boga, powie: «wyroki boskie», «palec boży» – ta wszechmocna i potężna końcówka Stwórcy. Jeśli zaś w Boga nie wierzy, powie: «przypadek», «zbieg okoliczności». Czasem gracz użyje słów «mój wolny wybór», ale z pewnością powie to ciszej i bez przekonania.

Gra jest mapą ucieczki. Zaczyna się w centrum labiryntu. Jej celem jest przejście wszystkich sfer i uwolnienie się z pęt Ośmiu Światów”.

Źródło: Olga Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy*, Kraków 2005, s. 97–99.

Franz Kafka

Proces

K. został telefonicznie powiadomiony, że najbliższej niedzieli ma odbyć się małe przesłuchanie w jego sprawie. [...]

Niedziela była pochmurna. K. wstał zmęczony. [...] Szybko, nie mając czasu zastanowić się i powiązać w jedną całość rozmaitych pomysłów, które mu przyszły do głowy w ciągu tygodnia, ubrał się i bez śniadania pobiegł na wskazane mu przedmieście. [...]

Zdawało mu się, że już z daleka pozna dom po jakimś znaku, którego sobie dokładnie nie wyobrażał, czy po jakimś szczególnym ruchu u wejścia. Ale ulica Juliusza, przy której dom miał się znajdować i na początku której K. zatrzymał się przez chwilę, miała po obu stronach prawie całkiem jednakowe domy, wysokie, szare, przez ubogą ludność zamieszkałe domy czynszowe. [...]

Dom mieścił się dość daleko od ulicy, był wprost niezwykle rozległy, ze szczególnie wysoką i przestronną bramą wjazdową. [...] K. zwrócił się ku schodom, by dojść do pokoju rozpraw, ale znowu przystanął, gdyż oprócz tych schodów zauważył w podwórzu jeszcze trzy różne klatki schodowe, a ponadto na końcu podwórza małe przejście, które zdawało się prowadzić na jeszcze inne podwórze. Gniewało go, że nie podano mu bliżej położenia pokoju. [...] Ostatecznie wszedł jednak na schody i nasunęło mu się odległe wspomnienie sentencji Willema, że wina sama przyciąga sąd, z czego by właściwie wynikało, że lokal sądowy powinien znajdować się przy schodach, które K. przypadkowo wybrał. [...]

Właściwe szukanie zaczęło się na pierwszym piętrze. Ponieważ nie mógł pytać o komisję śledczą, wymyślił jakiegoś stolarza Lanza. [...] Przed piątym piętrem postanowił zaprzestać poszukiwań. [...] Już jednak po chwili zirytowała go bezużyteczność tego całego przedsięwzięcia, jeszcze raz wrócił i zapukał do pierwszych z brzegu drzwi piątego piętra. Pierwszą rzeczą, którą zobaczył w małym pokoju, był wielki zegar ścienny, który wskazywał już dziesiątą godzinę.

– Czy tu mieszka stolarz Lanz? – spytał. [...]

– Tak – odrzekła kobieta – proszę tylko wejść. K. nie byłby może poszedł za nią, gdyby sama nie zbliżyła się do niego, nie chwyciła za klamkę u drzwi i nie powiedziała:

– Po panu muszę zamknąć, nikt już nie może wejść.

– Bardzo słusznie – zauważył K. – jest już i tak za pełno. – Potem jednak wszedł do środka.

Gdy przechodził pomiędzy dwoma ludźmi, którzy rozmawiali tuż przy drzwiach – jeden, daleko wyciągnąwszy przed siebie ręce, wykonywał gest liczenia pieniędzy, drugi ostro patrzył mu w oczy – jakaś ręka chwyciła go. Był to mały rumiany chłopak. [...]

K. dał mu się prowadzić, okazało się, że w tej bezładnie tłoczącej się ciżbie było jednak wolne wąskie przejście, które dzieliło, być może, dwie strony. Przemawiało za tym i to, że K. w pierwszych rzędach na prawo i na lewo nie widział ani jednej zwróconej do siebie twarzy, tylko plecy ludzi, którzy mową i gestami zwracali się wyłącznie do swojej grupy. Po największej części byli ubrani czarno, w stare, długie i obwisłe odświętne surduty. [...]

Na drugim końcu sali, dokąd został zaprowadzony, na bardzo niskim, również przepełnionym podium stał ustawiony na poprzek mały stół, a za nim blisko krawędzi podium siedział mały, gruby, sapiący mężczyzna [...]. K. próbował, nie bez trudu, zgłosić jego przybycie. Dwa razy usiłował, wspiąwszy się na palce, coś powiedzieć, ale człowiek z podium nie zwracał na niego uwagi. Dopiero gdy ktoś z podium zauważył go i wskazał siedzącemu przy stole, zwrócił się ów człowiek do niego i nachylony słuchał jego cichego raportu. Następnie wyciągnął zegarek i popatrzył szybko na K.

– Pan powinien był przyjść przed godziną i pięciu minutami. [...]

– Może i przyszedłem za późno, ale teraz oto jestem.

Źródło: Franz Kafka, *Proces*, [w:] <http://biblioteka.kijowski.pl/>
[dostęp w dniu: 25.01.2015 r.]

Temat

Dokonaj interpretacji porównawczej podanych tekstów. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Fragmety prozy podejmują problematykę egzystencji człowieka w świecie, który swoim skomplikowaniem przypomina labirynt.

Teza

Człowiek jest jednostką poszukującą drogi w labiryncie świata.

Rozwinięcie

1. Argumenty/spostrzeżenia dotyczące fragmentów prozy zamieszczonych w zadaniu (Olga Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy*, Franz Kafka, *Proces*)

- labirynt jako gra i metafora rzeczywistości w *Prawieku i innych czasach*; rzeczywistość jako labirynt w *Procesie*;
– topos i jego odwrócenie – człowiek poszukuje zarówno drogi wejścia do labiryntu, jak i drogi wyjścia z niego;
- próba zrozumienia świata, jego skomplikowania i absurdalności, wysiłek zrozumienia zasad rządzących labiryntem przez dziedzica Popieleckiego i Józefa K. (drogi w Ośmiu Światach i korytarze w budynku sądu);
- poznanie reguł gry warunkiem znalezienia drogi wyjścia z labiryntu, kostka do gry narzędziem osiągnięcia celu w *Prawieku i innych czasach*, nazwisko stolarza Lanza jako klucz otwierający wejście do labiryntu w *Procesie*;
- metaforyczność nazw na mapie Ośmiu Światów wyrazem skomplikowania świata, grożącego człowiekowi spętaniem, ubezwłasnowolnieniem; nieokreśloność miejsca, ujednoczenie wyglądu kamienic, wejść i zachowań ludzkich sposobem na ubezwłasnowolnienie Józefa K. i uzależnienie człowieka od przypadku;
- paraboliczność tekstów uzyskana poprzez przeniesienie reguł gry na poziom wartości uniwersalnych: rozwiązanie zagadki wyjścia z labiryntu kwestią światopoglądową w *Prawieku i innych czasach*; unifikacja rzeczywistości, odrealnienie i pozbawienie jej logiki, uczynienie człowieka przedmiotem działania nieokreślonych sił zewnętrznych w *Procesie*;
- podjęcie gry jako czynność poznawcza – poznanie reguł rządzących światem i poznanie siebie, swojej świadomości i nieświadomości, określenie swojego miejsca i pozycji wobec świata i Absolutu (rola narracji i narratora podejmującego próbę obiektywizacji świata przedstawionego i uniwersalizacji znaczeń).

2. Argumenty dotyczące kontekstów (np.: literackiego, filozoficznego, historycznego, plastycznego)

- Labirynt i jego symbolika w kulturze: symbol przejścia, śmierci i odrodzenia, skrywanych lęków i ochrony tajemnicy; symbol życia ludzkiego z jego manowcami, próbami cierpliwości i wytrwałości; symbol zagubienia we wrogiej człowiekowi przestrzeni; odwołanie do mitu jako opowieści o charakterze symbolicznym, w czasach prehistorycznych odpowiednik jaskini i podziemnych korytarzy, w starożytności miejsce rytualne, chroniące skarby lub potwory (mitologia grecka – Tezeusz, Minotaur, Ariadna); Bruno Schulz *Sklepy cynamonowe*, opowiadania – motyw labiryntu obecny w różnych konfiguracjach (ulice miasteczka, wnętrza sklepów, świadomość bohatera); funkcja

labiryntu u Schulza potwierdza uniwersalne znaczenie tego motywu w interpretowanych fragmentach *Prawieku i innych czasów* oraz *Procesu*.

Podsumowanie

Kreacja świata jako labiryntu ma w obu tekstach paraboliczny charakter i pozwala na ukazanie skomplikowanej i złożonej rzeczywistości otaczającej człowieka, ale również skomplikowanej natury ludzkiej i procesu poznania. Rozwiązanie zagadki labiryntu czyni jednostkę przedmiotem gry (działania nieokreślonych sił zewnętrznych – Boga, Absolutu, sądu, przypadku). Pokonanie labiryntu jest nacechowane kulturowo, obecne w mitach i innych tekstach kultury (*Sklepy cynamonowe*) i wnosi uniwersalne znaczenia dotyczące poznania, przekraczania granic własnych możliwości.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Uważnie przeczytaj temat i załączone teksty. Określ problem podejmowany przez autorów obu fragmentów prozy, elementy i sposoby obrazowania, a następnie zbuduj tezę lub hipotezę interpretacyjną. Możesz sformułować inną tezę niż w konspekcie, np.:

- Labirynt w kulturze stanowi symbol tajemnicy i poznania.
- Próba zgłębienia istoty świata-labiryntu stanowi grę, w jaką uwikłany zostaje bohater.

Możesz również wykorzystać inne konteksty interpretacyjne:

- kulturowy – labirynt jako symbol duchowego centrum, dążenia do samopoznania, osiągnięcia celu, jakim jest tajemnica, ziemia obiecana (Jerozolima w wyobrażeniach utrwalonych na posadzkach katedr średniowiecznych); symbol życia ludzkiego, zmagania się z trudnościami; wyobrażenie skomplikowanej struktury świata;
- literacki: np. Dante Alighieri, *Boska komedia*, Bolesław Prus, *Faraon*, *Lalka* (obraz Paryża), Bruno Schulz, *Sanatorium pod Klepsydrą*, Michaił Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*, Albert Camus, *Dżuma*, Umberto Eco, *Imię Róży*;
- filmowy, np.: *Piąty element*, reż. Luc Besson, *Pianista*, reż. Roman Polański, *Więzień labiryntu*, reż. Wes Ball, *Imię Róży*, reż. Jean Jaques Annaud.

W podsumowaniu nawiąż do tezy interpretacyjnej i sformułuj wnioski.

Zadanie 165.

Juliusz Słowacki

Kordian**KORDIAN***zadumany*

Zabił się – młody... Zrazu jakaś trwoga
 Kładła mi w usta potępienie czynu,
 Była to dla mnie posępna przestroga,
 Abym wnet gasił myśli zapalone;
 Dziś gardzę głupią ostrożnością gminu,
 Gardzę przestrogą, zapalam się, płonę,
 Jak kwiat liściami w niebo otwartemi
 Chwytam powietrze, pożeram wrażenia.
 Myśl Boga z tworów wyczytuję ziemi
 I głązy pytam o iskrę płomienia.
 Ten staw odbite niebo w sobie czuje
 I myśli nieba błękitem.
 Ta cicha jesień, co drzew trzęsie szczytem,
 Co na drzewach liście truje
 I różom rozwiewa czoła,
 Podobna do śmierci anioła,
 Ciche wyrzekła słowa do drzew: Gińcie drzewa!
 Zwiędły – opadły.
 Myśl śmierci z przyrodzenia w duszę się przelewa;
 Posępny, tęskny, poblądły,
 Patrzę na kwiatów skonanie
 I zdaje mi się, że mię wiatr rozwiewa. [...]

Otom ja sam, jak drzewo zwarzone od kiści,
 Sto we mnie żądz, sto uczuć, sto uwiędłych liści;
 Ilekroć wiatr silniejszy wionie, zrywa tłumy.
 Celem uczuć – zwiędnięcie; głosem uczuć – szумы
 Bez harmonii wyrazów...
 Niech grom we mnie wali!
 Niech w tłumie myśli jaką myśl wielką zapali...
 Boże! zdejż z mego serca jaskółczy niepokój,
 Daj życiu duszę i cel duszy wyprorokuj...
 Jedną myśl wielką roznieć, niechaj pali żarem,
 A stanę się tej myśli narzędziem, zegarem,
 Na twarzy ją pokażę, popchnę serca biciem,
 Rozdzwonię wyrazami i dokończę życiem.

Źródło: Juliusz Słowacki, *Kordian*, Wrocław 1987, s. 113.

Martin Crimp¹⁷

W republice szczęścia

PODZIAŁ RÓL

W części pierwszej i trzeciej poszczególne kwestie przypisane są do postaci.

W części drugiej postaci nie mają wyznaczonych kwestii i cały zespół powinien improwizować na różne sposoby. Myślnik przed pojedynczą kwestią oznacza zmianę postaci.

Część druga

PRAWO DO TEGO, BY DOBRZE WYGLĄDAĆ + ŻYĆ WIECZNIE

- Żyję dalej. Wyglądam dobrze. Patrzę w lustro – podobam się sobie.
- Wyglądam dobrze. Jem. [...]
- Sprawdzam swoją wagę.
- Sprawdzam swój wygląd. [...]
- Jeżdżę rowerem.
- CZĘSTO jeżdżę rowerem!
- Lubię CZĘSTO korzystać z roweru! Sprawdzam przejechaną odległość. Sprawdzam zużyty czas. Robię się taki/a szybki/a i wysportowany/a! Każdego dnia ucinam po sekundzie i nagradzam siebie czekoladą. [...] Szkoda, że nie mogę siebie zobaczyć, jak pływam.
- Szkoda, że nie mogę siebie zobaczyć, jak żyję... tak, widzieć, jak żyję, wciąż żyję, wiecznie żyję i tak żyję i żyję bez przerwy... nie tak jak dawniej, kiedy... pamiętacie? Ludzie przestawali żyć i w d o d a t k u było tyle bzdur.
- Tak, dawniej było tyle różnych bzdur, prawda?
- Tyle bzdur na temat tego, jak wszystko źle idzie – ziewu, ziewu – o tym, jak ludzie przestają żyć i umierają. Po prostu miałem/am dosyć tego, jak mało było wtedy morsów... czy forsy... jak dzieci chorowały czy jak harowały i miały źle – ziewu, ziewu, ziewu – chciało mi się odchylić na krześle i krzyczeć. [...]
- Świat zawsze się kończył, właśnie, w nagłym rozbłysku ognia albo z powodu nieurodzaju. Czas mijał... tak... ale niczego nie polepszał... czas sprawiał, że człowiek czuł się wypłuty.
- Czas sprawiał, że miało się poczucie straconego życia. [...] Tyle było bzdur, tyle potwornej pustki: nikt nie pływał, nie jeździł na rowerze, nikt nie jadł owoców. [...]
- Ale TERAZ... [...]
- Bo TERAZ...
- Tak, TERAZ... [...]
- Popatrzcie na mnie.
- Tak.
- Powiedziałem/łam, będę żyć wiecznie... POPATRZCIE NA MNIE.

Pauza.

– Patrzycie?

– Tak.

– Bo moje prywatne bogactwa i nabyte horyzonty rosną z dnia na dzień ... i z dnia na dzień jestem coraz bardziej racjonalny/a i bardziej... tak, dobrze słyszeliście... coraz bardziej świadomy /a moich niezwykłych możliwości, że czuję... tak czuję, że nadchodzi czas, kiedy

¹⁷ Martin Crimp – dramaturg brytyjski (urodzony w 1956 r.) przedstawiający w swojej twórczości obraz współczesnego świata.

to dzięki przedłużaniu mojego życia w nieskończoność, będę mógł/ mogła ocenić potencjał nie tylko mojej łódki, nie tylko roweru, [...] ale całej wirującej, rozszerzającej się konstelacji mojej inteligencji... nie widzicie? Powiedziałem do was: czy tego nie widzicie? [...]

Pauza.

– Sprawdzam warzywo. Sprawdzam, czy w mojej krwi nie ma guzków. Wyglądam dobrze.

Ciało mam mocne, widziałeś, jak drogą
Na mojej bieżni przebiegam obok,
Krew czysta, z umysłem inne równać się nie mogą.
Nie będę umierać,
Nie poddam się teraz,
Nie zaznam agonii,
Do życia przywieram,
Śmierć mnie nie dogoni.

Źródło: Martin Crimp, *W republice szczęścia*, przekł. K. Puławski, [w:] „Dialog” 12/2014, s. 74–77.

Temat

Dokonaj interpretacji porównawczej podanych tekstów. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Dramat jest gatunkiem, po który twórcy chętnie sięgają, by komentować współczesną sobie rzeczywistość, ponieważ jego zwarta forma oraz „unaocznianie” wydarzeń sprzyja syntezie.

Teza

Kordiana Juliusza Słowackiego i dramat *W republice szczęścia* Martina Crimpa łączy problem kondycji człowieka, różni zaś sposób kreowania postaci i sytuacji, wybór stylu i teatralnych środków wyrazu.

Rozwinięcie

- Argumenty związane z pierwszym tekstem danym w zadaniu (Juliusz Słowacki, *Kordian*)
 - dramat romantyczny; monolog wyrazistej, zindywidualizowanej postaci,
 - człowiek dotknięty romantyczną „chorobą wieku”, przedwcześnie dojrzały, nadwrażliwy,
 - wybujała uczuciowość (ambiwalencja uczuć; chwiejność emocjonalna; hamletyzowanie),
 - poczucie wewnętrznej pustki,
 - niepokój egzystencjalny (ból istnienia),
 - brak sensu życia (pragnienie śmierci),
 - gotowość poświęcenia się dla jakiejś idei,
 - egotyzm (analizowanie swoich myśli, odczuć i stanów wewnętrznych).
- Argumenty związane z drugim tekstem danym w zadaniu (Martin Crimp, *W republice szczęścia*)
 - dramat współczesny; dialog wielu anonimowych postaci,
 - obsesyjny lęk przed śmiercią i przemijaniem,
 - potrzeba posiadania całkowitej kontroli nad swoim życiem,

- kultura zdrowia i dobrego samopoczucia (negacja cierpienia, obowiązek bycia szczęśliwym),
 - ucieczka w konsumpcjonizm,
 - niezdolność do głębszej refleksji egzystencjalnej,
 - paradoksalność przyjmowanych postaw (powielanie wzorców powszechnych zachowań, a jednocześnie pragnienie skupienia na sobie uwagi),
 - wykorzenienie (z kultury, religii, filozofii).
3. Konteksty interpretacyjne, np.:
- William Szekspir, *Hamlet*, Sławomir Mrożek, *Tango*.

Podsumowanie

Oba utwory zawierają diagnozę kondycji człowieka, odpowiednio: romantyka cierpiącego na „chorobę wieku” i reprezentanta współczesnego społeczeństwa konsumpcyjnego. Juliusz Słowacki wykreował bohatera pragnącego nadać swemu życiu głębszy sens, bohaterowie dramatu Martina Crimpa wiodą płytką egzystencję, obsesyjnie uciekając przed tym, co przecież nieuchronne: przemijaniem i śmiercią. Utwory różnią się też pod względem doboru środków wyrazu; monolog Kordiana ujawnia jego bogatą, skomplikowaną naturę, chaotyczny dialog anonimowych postaci odzwierciedla uniformizację globalnego społeczeństwa.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zanim przystąpisz do realizacji zadania, przeczytaj uważnie oba teksty. Zastanów się, w czym są podobne, a co je różni? Kim są bohaterowie utworów? Co jest tematem ich wypowiedzi? Formułując tezę/hipotezę interpretacyjną, powinieneś zadać sobie pytanie, czy dotyczy ona istotnych zagadnień oraz czy znajduje potwierdzenie w obu utworach.

Teza zaproponowana w konspekcie nie jest, oczywiście, jedynym słusznym kierunkiem tej interpretacji porównawczej. Dramaty Juliusza Słowackiego i Martina Crimpa można także odczytać jako wypowiedzi pokoleniowe czy też teksty o problematyce egzystencjalnej (postawy wobec życia i śmierci).

Przedstaw odpowiednie argumenty, aby potwierdzić słuszność formułowanej przez siebie tezy. W tym celu zwróć uwagę na sposoby kreacji bohaterów oraz spróbuj odczytać ich wypowiedzi w kontekście epok, które reprezentują (odpowiednio: romantyzm i współczesność).

Zastanów się też nad doбором środków wyrazu w obu dramatach oraz ich funkcją, np. w kreowaniu postaci.

W interpretacji można też wykorzystać konteksty literackie – inne niż zaproponowane w konspekcie, np. *Cierpienia młodego Wertera* Johanna Wolfganga Goethego, dramaty romantyczne (Adama Mickiewicza, Zygmunta Krasińskiego), utwory Witkacego (np. *Nienasyceńie*), Tadeusza Różewicza (np. *Kartoteka*, *Kartoteka rozrzucona*), Samuela Becketta (np. *Czekając na Godota*) itp. Można również uwzględnić filmy (np. *Dzień świra* Marka Koterskiego).

Zadanie 166.

Sofokles

Antygona

Antygona to bohaterka tragedii Sofoklesa. Skazana na śmierć za pochowanie (wbrew zakazowi króla Teb, Kreona) brata Polinejsesa, uznanego przez władcę za zdrajcę ojczyzny. Poniższy fragment to monolog bohaterki przed śmiercią. Kreon kazał ją zamurować żywcem w grobowcu. Gdy się tak stało, Antygona odebrała sobie życie.

ANTYGONA

Grobie, ty mojej łożnicy miłości,
 Mieszkanie wieczne, ciemnico sklepiona!
 Idę do moich, których tylu gości
 W pozgonnych domach boska Persefona.
 Za wami idę ja, co w życia wiośnie
 Zginęłam, prawie nie zaznawszy świata.
 A tuszę, że mnie tam przyjmą radośnie,
 Ty, ojcze, matko, i miła dłoń brata:
 Bom tu z miłosną służbą wasze ciała
 Własną obmyła, namaściła ręką;
 Żem bratnie zwłoki uczciwie grzebała,
 Taką mnie darzą podzięką!
 Mam u szlachetnych ludzi cześć i chwałę,
 Lecz potępienie ze strony Kreona,
 Bo on me czyny uznał za zuchwałę.
 Ręką więc teraz jego uwięziona,
 Ani zaznawszy słodczych wesela,
 Ni uczuć matki, ni dziątek pieszczoty,
 Schodzę tak sama i bez przyjaciela,
 Nieszczęsna, żywa do grobowej grotki.
 Jakież to bogów zламаłam ustawy?
 Jakże do bogów podnosić mam modły,
 Wołać o pomoc, jeżeli czyn prawy,
 Który spełniłam, uznano za podły?
 Lecz jeśli z bogów to zrządzenia płynie,
 Trzeba mi winnej znieść w ciszy cierpienia.
 Jeśli ci błędzą, niech sięgnie ich w winie
 Każń równa z bogów ramienia!

Źródło: Sofokles, *Antygona*, tłum. Kazimierz Morawski, Wrocław 1984, s. 43–44.

Juliusz Słowacki

Kordian

Kordian to bohater dramatu Juliusza Słowackiego. Został skazany na śmierć za próbę zamachu na cara Mikołaja I, ówczesnego króla Polski koronowanego w 1828 roku. Poniższy fragment to monolog bohatera przed egzekucją. Rozstrzelanie wyznaczono na Placu Saskim w Warszawie. Ze względu na otwarte zakończenie dramatu, nie wiadomo, czy wyrok został wykonany.

KORDIAN

Spłynęcie się teraz w jednej myślne chmurze
 Wszystkie sny marzeń latające błędnie!
 I bądźcie ze mną! Niebo ty mi zapal
 Słońce i księżyc, i gwiazdy, bo konam!
 Bo tam przed ludźmi, choćby wbity na pal,
 Zamknę cierpienia i bole pokonam;
 Lecz tu łez moich duma nie zatrzyma...
 O! gdybym wiedział, że tak bez powrotu
 Ziemię żegnałem; przed chwilą odlotu
 Patrzyłbym na świat innymi oczyma,
 Dłużej! ciekawiej, a może ze łzami...
 Bo tam pomiędzy ogrodu kwiatami
 Jest pewnie piękny kwiat... a ja go nie znam!...

[...]

Ludzi znać nie chcę, lecz niech się obeznam
 Z ziemią, piastunką ludzi!... O! ty ziemio!
 Byłażeś dla mnie piastunką troskliwą?

Po chwili ze wzgardą

Niech się rojami podli ludzie plemię,
 I niechaj plwają na matkę nieżywą,
 Nie będę z nimi! – Niechaj z ludzkich stadeł,
 Rodzą się ludziom przeciwne istoty,
 I świat nicują na złą stronę cnoty [...].

...Niechaj tłum ów drobny!

Jak mrówki drobny! ludem siebie wyzna!
 Nie będę z nimi! – Niech słowo ojczyzna,
 Zmaleje dźwiękiem do trzech liter cara;
 Niechaj w te słowo wsiąknie miłość, wiara,
 I cały język ludu w te litery,
 Nie będę z nimi! – Niech szubienic drzewa
 W ogrodach miejskich rosą jak szpalery,
 Niech się w ogrody takie tłum wylewa,
 Śmiechom przyjazny, a łzom nienawistny;
 Niech niańki w ogród szubienic bezlistny
 Prowadzą dziatki, by tam dla zabawy
 Grzebały piasek krwią męczeńską rdzawy...
 Nie będę z nimi! – O zmarli Polacy,
 Ja idę do was!... Jam jest ów najemny,
 Któremu Chrystus nie odmówił płacy,
 Chociaż ostatni przyszedł sadzić grono;
 A tą zapłatą jest grób cichy, ciemny;

Tak wam płacono...

Temat

Dokonaj interpretacji porównawczej podanych tekstów. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Konspekt wypracowania**Wprowadzenie**

Ogólna refleksja na temat postaw bohaterów literackich w obliczu śmierci, podobieństw formalnych: gatunkowych i rodzajowych oraz różnic historycznoliterackich związanych z powstaniem dzieł.

Ustalenie stanowiska

Pomimo różnicy w czasie powstania utworów, bohaterowie w obliczu śmierci zachowują się podobnie, co świadczy o uniwersalności postaw. Występujące różnice wynikają z odmiennych okoliczności historycznych, społecznych i wyznawanych wartości. Monolog Kordiana stylizowany jest na *kommos* z antycznej tragedii.

Rozwinięcie

1. Argumenty związane z pierwszym tekstem danym w zadaniu (Sofokles, *Antygona*)

- tematyka załączonego fragmentu: wielkość straty, skarga na los, przekonanie o słuszności postępowania, brak zrozumienia dla decyzji Kreona, świadomość nieuchronności śmierci,
- poglądy i postawa Antygony: lament nad śmiercią w młodym wieku, poczucie osamotnienia; skarga na Kreona i prośba o wymierzenie mu kary za niesłuszny wyrok, ale też postawa pełna pokory; zachowanie wierności wyznawanym wartościom; radość ze spotkania z bliskimi w zaświatach; heroizm moralny,
- istota tragizmu bohaterki; kreacja bohatera tragicznego,
- forma i styl wypowiedzi: *kommos*, słownictwo wartościujące, emocjonalizm wypowiedzi, lamentacyjny charakter, wzniosłość.

2. Argumenty związane z drugim tekstem danym w zadaniu (Juliusz Słowacki, *Kordian*)

- tematyka załączonego fragmentu: refleksja bohatera nad życiem,
- poglądy i postawa Kordiana: poczucie dumy, lament nad śmiercią w młodym wieku, żal tego, co niepoznane; poczucie osamotnienia, wierność wyznawanym wartościom, radość z bliskiego spotkania z podobnymi jemu bojownikami, którzy oddali życie za ojczyznę; negatywna ocena Polaków pogodzonych z niewolą; heroizm moralny,
- istota tragizmu bohatera zgodna z romantycznym rozumieniem pojęcia; kreacja bohatera tragicznego,
- forma i styl wypowiedzi: stylizacja monologu na antyczny *kommos*; słownictwo wartościujące, emocjonalizm wypowiedzi, lamentacyjność, deklaratywność, manifestacyjny charakter wypowiedzi, miejscami wypowiedź na pograniczu bluźnierstwa.

Podsumowanie

Wskazanie podobieństw i różnic między porównywanymi tekstami. Połączenie w całość ustalonych zgodnie z hipotezą interpretacyjną sensów wynikających z zestawionych utworów. Uogólnienie i sformułowanie końcowych wniosków.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Musisz napisać interpretację porównawczą podanych tekstów. Przed przystąpieniem do pracy warto przypomnieć sobie kryteria oceny takiej analizy: A (koncepcja porównywania utworów) i B (uzasadnienie tezy interpretacyjnej). Znajdziesz je w informatorze o egzaminie maturalnym z języka polskiego. Teraz poddaj dokładnej analizie fragmenty tekstów. Warto na marginesie zapisywać uwagi, zaznaczać ważne treści. Hierarchicznie ustal płaszczyzny, które pozwalają na porównanie tych fragmentów. Wybierz najważniejszą z nich i sformułuj koncepcję porównywania tekstów. Pomocne w napisaniu pracy będzie sporządzenie jej planu. Do sformułowanej tezy szukaj argumentów i przykładów w obu analizowanych tekstach. Odczytasz wtedy sensy wynikające z zestawienia utworów. Pamiętaj, aby wszystkie podejmowane działania świadczyły o trafności doboru argumentów i przykładów, a także o ich pogłębionej analizie. Wypowiedź ma tworzyć spójną całość podporządkowaną postawionej tezie interpretacyjnej. Przywoływane argumenty muszą wywodzić się z formy lub/i treści tekstów. Bardzo ważna jest również zgodność wszystkich ustaleń z wymową tekstów. Uzasadnienie tezy powinno być potwierdzone samodzielnie przywołanym, trafnie dobranym, rozwiniętym kontekstem (np.: biograficznym, historycznoliterackim, filozoficznym, kulturowym). W przypadku tego zadania może to być na przykład kontekst historycznoliteracki i następujące elementy (co najmniej jeden lub dwa) z nim związane:

- geneza utworów,
- czas powstania,
- tło historyczne,
- różne gatunki dramatyczne,
- różne koncepcje tragizmu,
- różne kreacje bohatera tragicznego.

W podsumowaniu nawiąż do przyjętego we wstępie stanowiska / tezy interpretacyjnej. Uogólnij zebrane argumenty i sformułuj końcowe wnioski. Pamiętaj o uwzględnieniu podobieństw i różnic, które są efektem podjętych działań interpretacyjnych.

Zadanie 167.

Zbigniew Herbert

Pan Cogito czyta gazetę

Na pierwszej stronie
meldunki o zabiciu 120 żołnierzy

wojna trwała długo
można się przyzwyczaić

tuż obok doniesienie
o sensacyjnej zbrodni
z portretem mordercy

oko Pana Cogito
przesuwa się obojętnie
po żołnierskiej hekatombie
aby zagłębić się z lubością
w opis codziennej makabry

trzydziestoletni robotnik rolny
pod wpływem nerwowej depresji
zabił swą żonę
i dwoje małych dzieci

podano dokładnie przebieg morderstwa
położenie ciał
i inne szczegóły

120 poległych
daremnie szukać na mapie
zbyt wielka odległość
pokrywa ich dżungla

nie przemawiają do wyobraźni
jest ich za dużo
cyfra zero na końcu
przemienia ich w abstrakcję

temat do przemyślenia:
arytmetyka współczucia

Źródło: Zbigniew Herbert, *Pan Cogito czyta gazetę*, [w:] tenże, *Pan Cogito*, Wrocław 1993, s. 23–24.

Czesław Miłosz
Stary człowiek ogląda telewizję

Może byście jednak trochę
 popłakali,
 zamiast szczyrzyć zęby
 i fikać koziołki dla pełnej sali.

Do krótkiego choćby namysłu
 istnieją niejaki powody,
 wiem o tym nie ja jeden,
 stary i białobrody.

Każde z was dla niepoznaki
 wyprawia miny,
 żeby nikt nie zgadł, że
 lament w sobie nosimy.

Uczynki wasze nie wasze
 a udawane,
 tak naprawdę to chcielibyście
 moc głową przebić ścianę.

I odlecieć daleko, na zawsze
 odtąd wolni.
 Nie liczyć dni uciążliwych
 ani tygodni.

Więc niezupełnie nam się
 ta ziemia podoba.
 Właśnie do tego moglibyście
 dobierać muzykę i słowa.

Źródło: Czesław Miłosz, *Stary człowiek ogląda telewizję*, [w:] tenże, *Wiersze wszystkie*, Kraków 2011, s. 1331.

Temat

Dokonaj interpretacji porównawczej podanych utworów. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

Kultura masowa, której elementem są media społeczne (np. gazety, programy telewizyjne, Internet), otacza człowieka zewsząd. Jaki obraz o nas wyrobiją sobie na ich podstawie przyszłe pokolenia? Czy możemy być dumni z siebie, patrząc we własne odbicie, czy raczej jest to powód do wstydu?

Teza

Media są lustrem odbijającym kondycję współczesnego człowieka.

Rozwinięcie

1. Ironiczna ocena tabloidyzacji gazet (Zbigniew Herbert, *Pan Cogito czyta gazetę*)
 - Bohater czyta gazetę. Bardziej interesuje go artykuł o zbrodni niż informacja o śmierci 120 żołnierzy (banalizacja śmierci).
 - Więcej emocji budzi sensacyjna śmierć jednostki niż *żołnierska hekatomba* (kontrast).
 - Pan Cogito został wykreowany jak typowy odbiorca kultury masowej; lubi szczegółowe opisy silnie działające na emocje.
 - Refleksja poruszająca wyobraźnię czytelnika znajduje się w końcowej części utworu. Poeta podsuwa odbiorcom *temat do przemyślenia: / arytmetykę współczucia*. W ten sposób scena czytania artykułu przez Pana Cogito została ujęta w ironiczny nawias.
 - W podobny (ironiczny) sposób uczestników kultury masowej ukazuje Herbert w wierszu *Pan Cogito a pop*.
2. Krytyka błazeństwa panoszącego się w telewizji (Czesław Miłosz, *Stary człowiek ogląda telewizję*)
 - Sytuacja komunikacyjna: Widz – tytułowy stary człowiek – napomina mentorskim tonem twórców audycji TV i prezydentów.
 - Przedmiotem jego oburzenia jest błazenada cechująca programy telewizyjne.
 - Osoba mówiąca nie akceptuje sposobu prezentowania treści (infotainment). Uważa, że jest on wyrazem desperacji, poczucia bezsensu i rozpacz; to maska przykrywająca prawdziwe uczucia. Apeluje o dostosowanie formy do treści przekazywanych informacji.
 - Zwracając się do adresatów, używa przemienne form 2. i 1. osoby liczby mnogiej (wy/my), dając do zrozumienia, że ich postawa dotyczy większości współczesnych ludzi, w tym osoby mówiącej.
 - Motyw błazeńskiej maski w kontekście pracy dziennikarza pojawia się także w *Weselu* Stanisława Wyspiańskiego. Symbolizuje ją duch Stańczyka, który przybywa, aby przywołać Dziennikarza do porządku, przypomnieć mu, jak ważną rolę ma do odegrania w związku ze swoją pracą.

Podsumowanie

Media kształtują człowieka, ale jednocześnie są przez niego kształtowane. Dostarczają odbiorcom takich treści, jakich oni oczekują i nadają im taką formę, jaką lubią. Infantylicyzacja, błazenada i sensacja, którymi karmi się współczesny człowiek, to dowód na degradację intelektualną i moralną.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zaproponowany konspekt wypowiedzi jest przykładowy. Pamiętaj, że istnieje wiele innych możliwości zinterpretowania i porównania podanych utworów. Podejmują one znane Ci z doświadczenia problemy dotyczące kondycji współczesnego człowieka oraz komunikacji masowej. Możesz więc postawić inne tezy, np.:

- Przedmiotem refleksji poetów jest kondycja współczesnego człowieka.
- Poeci podejmują krytyczną refleksję na temat kultury masowej.
- Współczesne media są krzywym zwierciadłem rzeczywistości / fałszują obraz świata.
- Poeci ubolewają nad tabloidyzacją mediów.

Kontekstami do Twojej wypowiedzi będą liczne gazety, czasopisma, programy telewizyjne, portale społecznościowe, ale także utwory literackie (np. Małgorzata Hillar, *My z drugiej połowy XX wieku*, Czesław Miłosz, *Traktat moralny*, Tadeusz Różewicz, *Walentyńki*, Wisława Szymborska, *Wieczór autorski*).

Zastanów się nad popularnością tabloidów. Jakich treści i w jakiej formie przedstawionych można się w nich spodziewać? Co sądzisz o nadawaniu tekstom medialnym form zabawowych?

Przypomnij sobie, czym jest rzetelność dziennikarska. Problem ten podejmuje między innymi Ryszard Kapuściński w *Podróżach z Herodotem*. Jak zbierał informacje Herodot i jak je opracowywał? Czy współczesne dziennikarstwo utrzymuje wypracowane przez niego standardy?

Planując wypracowanie, pamiętaj, że masz możliwość nadania mu układu kompozycyjnego, który Ci lepiej odpowiada: możesz interpretować podane utwory kolejno lub równolegle, porównując ich elementy według własnego zamysłu.

Zwróć uwagę na specyfikę wypowiedzi poetyckiej (np. podmiot mówiący, sytuacja liryczna), określ typ liryki zastosowanej w wierszach (np. liryka opisowa, liryka roli), typ wiersza (np. wolny, biały). Pamiętaj o wykorzystaniu kontekstów (np. teoretycznoliterackiego, historycznoliterackiego, biograficznego itp.).

2. Wykaz umiejętności ogólnych i szczegółowych sprawdzanych zadaniami

Wymagania egzaminacyjne do rozdziału Zadania rozszerzonej odpowiedzi z przykładami realizacji 1.1. Tekst teoretyczny

Wymagania ogólne	<p>I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.</p> <p>II. Uczeń stosuje w analizie podstawowe pojęcia z zakresu poetyki; w interpretacji tekstu wykorzystuje wiedzę o kontekstach, w jakich może być on odczytywany; odczytuje rozmaite sensy dzieła.</p> <p>III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki; ma świadomość własnej kompetencji językowej.</p>
Wymagania szczegółowe	<p>I. (czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.1) Uczeń odczytuje sens całego tekstu.</p> <p>1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.</p> <p>PR 1.2) Uczeń twórczo wykorzystuje wypowiedzi krytycznoliterackie i teoretycznoliterackie (esej).</p> <p>II. (czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.2) Uczeń określa problematykę utworu.</p> <p>3.2) Uczeń wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty.</p> <p>PR 4.1) Uczeń wskazuje różne sposoby wyrażania wartościowań w tekstach.</p> <p>III. (czwarty etap edukacyjny)</p> <p>1.1) Uczeń tworzy dłuższy tekst pisany zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej.</p> <p>1.2) Uczeń przygotowuje wypowiedź (wybiera odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, sporządza plan wypowiedzi, dobiera właściwe słownictwo).</p> <p>1.3) Uczeń tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki lub retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie).</p> <p>1.7) Uczeń wykonuje różne działania na tekście cudzym (np. parafrazuje, cytuje).</p> <p>III. (trzeci etap edukacyjny)</p> <p>1.4) Uczeń dokonuje starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie.</p> <p>2.2) Uczeń sprawnie posługuje się oficjalną odmianą polszczyzny.</p> <p>2.3) Uczeń, tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wysławiania się; świadomie dobiera synonimy i antonimy dla wyrażenia zamierzonych treści.</p> <p>2.4) Uczeń stosuje związki frazeologiczne, rozumiejąc ich znaczenie.</p> <p>2.5) Uczeń stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach; dostosowuje szyk wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką nadaje przekazywanym informacjom.</p> <p>2.6) Uczeń wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu reguł interpunkcyjnych.</p> <p>2.10) Uczeń stosuje poprawne formy odmiany rzeczowników, czasowników, przymiotników, liczebników i zaimków; stosuje poprawne formy wyrazów w związkach składniowych.</p> <p>III. (drugi etap edukacyjny)</p> <p>2.5) Uczeń pisze poprawnie pod względem ortograficznym.</p>

Wymagania egzaminacyjne do rozdziału Zadania rozszerzonej odpowiedzi z przykładami realizacji 1.2. Analiza porównawcza

Wymagania ogólne	<p>I. Uczeń rozumie teksty o skomplikowanej budowie; dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu; rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji; ma świadomość kryteriów poprawności językowej.</p> <p>II. Uczeń stosuje w analizie podstawowe pojęcia z zakresu poetyki; w interpretacji tekstu wykorzystuje wiedzę o kontekstach, w jakich może być on odczytywany; odczytuje rozmaite sensy dzieła.</p> <p>III. Uczeń buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności; stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki; ma świadomość własnej kompetencji językowej.</p>
Wymagania szczegółowe	<p>I. (czwarty etap edukacyjny) poziom podstawowy</p> <p>1.2) Uczeń odczytuje sens wydzielonych przez siebie fragmentów.</p> <p>1.2) Uczeń odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.</p> <p>2.1) Uczeń szuka literatury przydatnej do opracowania różnych zagadnień.</p> <p>II. (czwarty etap edukacyjny) poziom podstawowy</p> <p>1.1) Uczeń prezentuje własne przeżycia wynikające z kontaktu z dziełem sztuki.</p> <p>1.2) Uczeń określa problematykę utworu.</p> <p>1.3) Uczeń rozpoznaje konwencję literacką.</p> <p>2.1) Uczeń wskazuje zastosowane w utworze środki wyrazu artystycznego i ich funkcje.</p> <p>2.2) Uczeń dostrzega w czytanych utworach cechy charakterystyczne określonej epoki.</p> <p>2.4) Uczeń rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera.</p> <p>2.5) Uczeń porównuje utwory literackie (dostrzega cechy wspólne i różne).</p> <p>3.1) Uczeń wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (słowa kluczowe).</p> <p>3.3) Uczeń porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich.</p> <p>3.1) Uczeń dostrzega i komentuje estetyczne wartości utworu literackiego (poziom rozszerzony).</p> <p>3.2) Uczeń przeprowadza interpretację porównawczą utworów literackich (poziom rozszerzony).</p> <p>4.2) Uczeń dostrzega obecne w utworach literackich wartości uniwersalne.</p> <p>I. (czwarty etap edukacyjny) poziom rozszerzony</p> <p>3.2) Uczeń dostrzega związek języka z obrazem świata.</p> <p>II. (czwarty etap edukacyjny) poziom rozszerzony</p> <p>2.1) Uczeń wskazuje związki między różnymi aspektami utworu (estetycznym, etycznym i poznawczym).</p> <p>2.2) Uczeń dostrzega przemiany konwencji i praktykę ich łączenia.</p> <p>2.3) Uczeń rozpoznaje aluzje literackie i symbole kulturowe oraz ich funkcję ideową i kompozycyjną, a także znaki tradycji.</p> <p>2.4) Uczeń dostrzega w czytanych utworach: parodię, parafrazę i trawestację, wskazuje ich wzorce tekstowe.</p> <p>2.5) Uczeń rozpoznaje i charakteryzuje styl utworu.</p> <p>2.1) Uczeń wskazuje związki pomiędzy różnymi aspektami utworu</p> <p>2.3) Uczeń rozpoznaje aluzje literackie i symbole kulturowe oraz ich funkcję ideową i kompozycyjną, a także znaki tradycji.</p> <p>2.5) Uczeń rozpoznaje i charakteryzuje styl utworu.</p> <p>3.1) Uczeń dostrzega i komentuje estetyczne wartości utworu literackiego.</p> <p>3.2) Uczeń przeprowadza interpretację porównawczą utworów literackich.</p> <p>4.1) Uczeń wskazuje różne sposoby wyrażania wartościowań w tekstach.</p> <p>III. (czwarty etap edukacyjny) poziom podstawowy</p> <p>1.1) Uczeń tworzy dłuższy tekst pisany (interpretacja utworu literackiego) zgodnie z regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej.</p>

	<p>1.2) Uczeń przygotowuje wypowiedź (wybiera odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, dobiera właściwe słownictwo).</p> <p>1.3) Uczeń tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie).</p> <p>1.4) Uczeń dokonuje starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie, poprawia ewentualne błędy językowe, ortograficzne lub interpunkcyjne. (trzeci etap edukacyjny)</p> <p>2.3) Uczeń, tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wysławiania się; świadomie dobiera synonimy i antonimy dla wyrażenia zamierzonych treści. (trzeci etap edukacyjny)</p> <p>2.5) Uczeń stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach; dostosowuje szyk wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką nadaje przekazywanym informacjom.</p> <p>2.6) Uczeń wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu zasad interpunkcyjnych; stosuje średnik.</p> <p>2.10) Uczeń stosuje poprawne formy odmiany rzeczowników, czasowników (w tym imiesłów), przymiotników, liczebników i zaimków; stosuje poprawne formy wyrazów w związkach składniowych (zgody i rzędu). (drugi etap edukacyjny)</p> <p>2.5) Uczeń pisze poprawnie pod względem ortograficznym.</p>
--	---